

The image shows the front cover of a book. The background is a deep blue with a subtle, embossed floral or scrollwork pattern. A white quill pen is positioned diagonally across the upper left portion of the cover, with its tip pointing towards the center. The text is printed in white and gold colors.

MARTIN
VALZER

*POSLEDNJA
GETEOVA
LJUBAV*

MARTIN
VALZER

*POSLEDNJA
GETEOVA
LJUBAV*

Potresna i nežna priča o nemogućoj ljubavi
velikana nemačke književnosti.

MARTIN VALZER

Poslednja Geteova ljubav

bojana888

Za Ulrike fon Eglof-Kolombje

Jedan

1.

Kada ju je ugledao, ona ga je već bila opazila. Kada je njegov pogled pao na nju, njen je već bio uperen u njega. To se dogodilo na Krstovom izvoru, posle podne u pet, 11. jula 1823. godine u Marijenbadu.¹ Stotine otmenih gostiju, željnih da budu viđeni, šetalo se promenadom sa čašom vode, sve čuvenijom iz godine u godinu. Gete nije imao ništa protiv toga da bude viđen. Želeo je, međutim, da bude viđen kao neko zaokupljen razgovorom više nego kao samo puki šetač promenadom. Tih julskih dana često je vodio razgovore sa grofom Šternberkom. Bio je prirodoslovac i preko deset godina mlađi od Getea. Gete se već pomirio s tim da gotovo svi prirodnjaci gledaju na njegovo učenje o bojama u najboljem slučaju sa podsmešljivim žaljenjem, premda se na to nije mogao naviknuti. Kada bi sreo nekog ko prihvata učenje o bojama, teško je mogao da savlada poriv da bude ljubazan, zahvalan i ganut. Grof Kašpar Šternberk bio je jedan od tih prirodoslovaca, napisao je i knjigu o flori u preistoriji, to jest, umeo je da pročita sačuvano sećanje kamenja. A kamenje je u međuvremenu postalo najomiljenije polje Geteovih istraživanja. Međutim, ovih julskih dana postojao je još jedan razlog zbog koga je grof, mimo svih prirodnih nauka, bio zanimljiv Geteu. Prošle godine obojica su stanovala u palati grofa Klebelsberga, preuređenoj u banjski hotel. A tu su stanovale i Levecove. Upoznali su se u salonu baronice Amalije fon Levecov. Pa mi se poznajemo, uzviknuo je Gete, poznajemo se još iz preistorije. Time je aludirao na naslov Šternberkove knjige i krenuo mu, gotovo žurno, u susret, potom ga zagrlivši. To je bilo upadljivo, jer bi obično prilikom upoznavanja zastao, pružajući drugom ili drugoj priliku da mu priđu. Obojica smo planinarili po Donersbergu,² tamo gore kod Teplica, baronice, jedan s jedne strane planine, drugi s druge, i obojica smo, kako smo jedan drugom pisali, stigli do vrha. Zapravo smo, kako je rekao grof, dvojica putnika koji su se susreli dolazeći iz dva različita dela sveta i istorije, pa su, upoređujući svoja iskustva, uvideli da je dolaženje do istog cilja različitim putevima u stvari prednost.

Sada je, ovde na promenadi, Gete slušao grofa Šternberka kako ga izveštava o tome da je švedski hemičar Berzelijus upravo ustanovio da su vulkanske stene u Overnji iznenađujuće srodne ovima ovde u Kamerbilu.

Takav razgovor, ma gde se vodio, štiti sagovornike od radoznalaca. Gete je bio taj čiji se pogled danas, više nego jedanput u toku razgovora, gubio u daljini. Bio je kratkovid, ali je naočare smatrao užasnim, što je znao svako ko je nosio naočare u njegovom okruženju, pa je skidao naočare kada je Gete trebalo da ga primi. Oneraspoložim se kada pomislim na naočare, govorio je, a ono što bi rekao čuveni pesnik prenosilo se drugima. Izdaleka nije prepoznavao one koje je tražio, ali Amaliju fon Levecov sa njenim ćerkama Ulrike, Amalijom i Bertom, koje su ove godine imale devetnaest, šesnaest i petnaest godina, tu grupu bi prepoznao na bilo kojoj udaljenosti i na svakoj promenadi, ma koliko ona bila šaroliko preplavljena šetačima. Tako se i zbililo, premda se međusobni odnos osoba u ovoj grupi promenio. Ulrike je sada bila najviša, vidno viša od svoje majke.

Ne prekidajući grofovo predavanje o srodstvu stenja u Overnji i Kamerbilu, on usmeri sebe i grofa ka grupi Levecovih i susretu Ulrikin pogled. Ona ga je ugledala pre nego što je on ugledao nju.

Preplavi ga uzbuđenje, talas, unutrašnji poriv, a u glavu mu udari krv. Osetio je da bi mu se moglo zavrteti u glavi. Izdisajem je pokušao da opusti deo čela i očiju stegnut u grču. Pošto se nisu videli godinu dana, ponovno viđenje ipak nije mogao da proslavi tek pukom grimasom iznenađenja, bola i zgranutosti.

Eto. Pozdrav. Mlada majka je bila vidno živahnija od svih kćeri. Ulrikin postojani pogled, da li ga je prepoznao od prošle godine? Njen i njegov pogled ostaše spojeni. Kada je to postalo neizdržljivo, kada je naposljetku trebalo nešto reći, on kaza: Shvatite, dragi prisutni, ne proučavam samo kamenje nego i oči. Šta više utiče na oči, drugačije spoljašnje svetlo ili drugačije unutrašnje raspoloženje? Zbog vremena, koje nam upravo navlači jedan kumulus ispred sunca, Ulrikine oči su u ovom trenutku - i nije li to izvrstan jezički izbor: trenutak - u ovom trenutku na putu da pređu iz plavog u zeleno. Ako oblak ostane, imamo posla sa zelenookom Ulrike. Grofe Šternberk, trebalo bi da nas zanima ovaj dvostruki fenomen: da li će

prevagnuti spoljni ili unutrašnji uzrok. Srdačno ste dobrodošli milostiva gospođo, a srdačno ste dobrodošle i vi, najljubaznija trojko na svetu.

Šesnaestogodišnja Amalija, koja je po hitrini govora ponajviše nalikovala majci, reče: Nismo uopšte trojka, mi smo jedinke, ako nemate ništa protiv, gospodine tajni savetnice.

Zbilja nemam ništa protiv, reče Gete i ponovo osmotri Ulrike. Ona ga je i dalje gledala mirno, tako odlučno, kao kad ga je pozdravila. Njen pogled se zadržava na njemu. On je glumio naučnika koji proučava oči. Ali on to nije bio. Drugi su možda poverovali u to. Ulrike nije. A nije ni on. Gledala ga je samo da bi mu pokazala da ga gleda. Pre nego što je promenio temu, on dodade: Ulrike, neki muškarci će vas kasnije uveravati da imate plave oči, drugi će reći da su vaše oči zelene. Ja vam kažem: molim vas da ne dozvolite da vas ograniče samo na jedno od to dvoje.

Kasnije je taj pogled poneo sa sobom u svoju sobu. Zajedno su obedovali, ćaskali, i ponovo probudili sećanje na prošlu godinu i godinu koja joj je prethodila. Pretprošle godine bilo je veoma rđavo vreme, kiša je padala ceo mesec. Bilo bi neizdržljivo bez hiljadu ideja gospodina tajnog savetnika. Svojim opisom stena imao je, doduše, uspeha samo kod Amalije. Posebna soba sa stolovima bila je namenjena isključivo kamenju, koje je sluga Štadelman prikupljao lomeći ga u široj okolini. Amalija je dan-danas bila pomalo uvređena što je gospodin tajni savetnik stavio među kamenje funtu čokolade za Ulrike, ne bi li joj stene učinio zanimljivijim.

A to je bila čokolada upravo doneta iz Beča, reče baronica, iz čuvene poslastičarnice *Panel!*

I to još sa jednom pesmom, reče Berta, koja je takođe morala nešto da kaže.

Ah, reče on, jedna pesma.

Nije je zaboravila, dodade gospođa Fon Levecov.

Pre nego što je Gete uspeo da kaže: Molim te, izrecituj je, Berta gotovo umetnički izdeklamova ono što je nazvala pesmom:

*Uživaj u tome na svoj način, ko ti brani
ako ne kao u piću, onda kao u omiljenoj hrani.*

I dalje bih želela da znam zašto postoje granitni blokovi protkani okeržutim venama, reče Amalija, ne bi li opet skrenula pažnju na svoje interesovanje za kamenje.

Bravo, reče Gete, bravo.

Grof se preporučio. Želeo bi da sistematizuje ono o vulkanizmu i neptunizmu, o čemu je maločas razgovarao sa Geteom. Mahnu svima, nakloni se i ode.

Gete ga otprati pogledom. Kada bi postojala trojica ovakvih ljudi, ja bih odao priznanje dragom Bogu.

Šta je vulkanizam?, žustro uzviknu Amalija i pritom ne pogleda onoga kome je uputila pitanje, već svoju sestru Bertu, koju je preduhitrila.

Onda ću ja pitati šta je neptunizam, oglasi se Berta, nastojeći da u svemu prevaziđe svoju dve godine stariju sestru.

A ja, dodade Gete, kažem vam svima da se naučnici spore oko toga da li je Zemljina površina, ovakva kakva je danas, nastala pod uticajem vatre, koja se zatim povukla u dubine, pa izbija kroz vulkane da bi skrenula pažnju na svoju nekadašnju ulogu, ili pod uticajem vode, koja se postepeno povlačila, te su nastala mora.

A vi, upita ga Ulrike, šta vi mislite?

Mislim da ne treba donositi zaključke o nečemu o čemu se trenutno sudi samo na osnovu pretpostavki. Ali kako čovek uvek nenamerno teži jednom stavu, priznajem da sam kolebljivi neptunista.

Ja to ne razumem, dodade Ulrike prilično nabusito. I reče to samo Geteu. Opet sa onim pogledom.

Gete upita da li bi trebalo da kaže više no što sam zna.

Pošto je posredi prirodna nauka, nastavi Ona, a ne poezija, onda se može očekivati kategoričnost.

Oh, reče Gete, naša Ulrike se potajno hvata ukoštac ni manje ni više nego sa kritikom čistog uma.

Majka: Morate da znate da je u Strazburu sada nazivaju kontresa Ulrike.

Amalija je u tome videla priliku da dokaže da sada sve shvata: Comtesse i contre, u toj školi je sve francusko.

Gete reče da čestita na školi koja osposobljava za takva otkrića, i potom priznade koliko je srećan što ponovo može da bude u krugu

porodice i ćaska sa njima. To je isključeno u Vajmaru, gde uvek iščekuju da čuju nešto značajno od njega.

Za to je gospodin tajni savetnik i sam pomalo kriv, reče Ulrike.

Priznajem, kontreso, dodade Gete. Tamo je moj život više pozorište no pravi život.

A ovde?, upita Ulrike.

Ovde, ponovi on i začuta, zatim jednostavno pogleda Ulrike, a ona mu uzvratila pogled i kaza:

Da, ovde?!

Ovde, reče on, ponovo primećujem da sam dve vajmarske zime patio zbog toga što premalo znam o Levecovima.

A one su pak pre dve godine daleko manje znale o vama, nadoveza se Amalija, uvek orna za priču. Nećemo zaboraviti da je naša starija sestra, koja je ipak imala već sedamnaest godina, prve godine odmah priznala da nije pročitala ni redak Getea. Ali zato jeste, o užasa, svu silu Šilera!

U francuskom internatu u Strazburu, kako priznade Ulrike, servirali su mi od Nemaca samo počasnog građanina Francuske revolucije.³

A Gete uzvratila: Dozvolio sam sebi da vas podsetim na to da sam manje podoban da budem uzor mladeži od Šilera, Gelerta, Hagedorna i Gesnera.

A Ulrike: Vi ste rekli da su Francuzi više za idilu i stilizaciju nego za prirodu i stvarnost.

Da, odgovori Gete, stoga je Salomon Gesner tamo daleko poznatiji nego ovde, tamo se uklapa.

Ali isto tako Volter, kaza Ulrike.

Ni njega nije preveo moj prijatelj Šiler, reče on, već ja.

Čak dva puta, dodade Ulrike, *Zairu* i *Muhameda*.

Nisu neki sjajni komadi, nastavi Gete.

Od kada čitam vaše knjige, reče Ulrike, muči me što ni u jednom trenutku ne znam ko ste vi zapravo. Stalno to najuzvišenije fantaziranje. Tu se predivno govori, razmišlja, oseća, ali ko je on? To bi konačno želela da sazna. To je utisak koji se stiče kada se čita i u čoveku raste nasrtljiva, prostačka znatiželja da upozna njega kakav jeste, kakav je u stvarnosti. On postaje na neki način tako blizak da bi čovek, ako bi poželeo, mogao da ga dosegne rukom. Da, čovek poželi da ga dodirne. Ali ko je on?

Zato je Skot odličan, upade joj Berta u reč.

Tačno, složi se Ulrike. Ali ne boli ako ne upoznaš Skota.

Berta, očigledno ne znajući tačno o čemu je u ovom trenutku reč, nadoveza se rekavši da će ovog leta, čim bude padala kiša, ponovo naglas čitati. I to Skota. Ponela je *Crnog patuljka* sa sobom.

Majka dodade da Berta stalno iznova vežba ono što joj je Gete prošle godine rekao o čitanju naglas.

Sada se Berta obrati svojim sestrama: Mene je nazvao ljupkom nadom. I rekao da pri čitanju naglas uvek moram da počnem veoma duboko i zatim postepeno povisim glas.

To smo danas čuli, reče Gete.

Berta odmah ponovo započe: Ako ne kao u piću, onda kao u omiljenoj hrani.

Da, uzviknu Gete, ne treba dopustiti da reč hrana, zato što stoji na kraju, padne, već uvis i napolje s njom, s omiljenom hranom, obe reči podjednako glasno i višim tonom od svake druge reči.

Mene je ekselencija uvek kritikovala, reče Ulrike potpuno mirno. Nikada nije naglo upadala u reč, ali je govorila uvek kada je to želela.

Da, javi se Berta, morala bi da pokažeš više energije i živosti u izvedbi.

Ja i neću da postanem Tik,⁴ reče Ulrike.

Amalija: Šta to treba da znači?

Ulrike: Umetnik besedništva.

Amalija joj preote reč: Shvatile smo da tajni savetnik nije uzor za mlade.

A Gete: Sada je on zaista znatiželjan.

Da, vaša igra, reče Amalija. Neko predloži temu, a onaj do njega mora da smisli priču. Svako ima pravo da ubaci jednu reč, koja se mora uključiti u priču. I koju ste reč vi ubacili u Ulrikinu priču? Podvezicu, gospodine tajni savetniče. Ulrikica je pocrvenela...

Nije tačno, nije tako bilo, uzviknu Ulrike, jer je gospodin tajni savetnik, kada mu je izletela ta reč, odmah dodao: Orden podvezice.

Kao da nikada nije imao neke druge namere, reče Amalija, znamo mi to.

Zato što mu ipak nije bilo pravo da ga u krugu ovih kćeri lepe budućnosti smatraju nekim ko nije savršeno uzoran, reče više sebi

nego okruženju, da nije pušio duvan, nikada nije igrao šah i izbegavao je sve što predstavlja gubitak vremena.

Ulrike: To zvuči kao da žalite što ste živeli tako uzorno.

Na kraju krajeva, ne može baš sve što je radio biti pogrešno pošto je konačno sleteo u krilo rajske porodice Levecov, reče on.

Tako je razgovor tekao.

Zapravo, samo je tražio priliku da sretne njen pogled. To mu je bilo jasno kada je s druge strane ulice u svojim skromnim odajama, koje je voleo, stajao kraj prozora i gledao preko, ka prilično velikom Klebelsberškom banjском hotelu, ka prozorima na drugom spratu, iza kojih je sada stajala, sedela, ležala, čitala, mislila... Kako da živi s tim pogledom? Verovatno je već prošle godine bilo prekasno. Te zime se razboleo, teško razboleo. Pisao joj je. Uvek mu je otpisivala. To nešto znači. Ali tek je danas iskusio šta je to bilo. Nekoliko njenih pisama bilo je takvo da nikome nije smeo da ih pokaže. Njegova pisma njoj samo su do polovine bila diktirana pisaru Jonu. Svaki put je morao lično nešto da dopiše, lišeno sadržaja, ali je trebalo da oda ono što je bilo prikriveno besadržajnošću. Nikada nije smeo da piše samo Ulrike, nego uvek i majci. Pa ipak, ipak je sve bilo podnošljivo. Moglo se očekivati da će se dogoditi još jedna letnja čarka. Onda taj pogled, koji je sve promenio. Tada se nametnu sećanje na Zezenhajm, Friderikino⁵ neprikriveno devojaštvo. Oči u kojima vlada bura, ali se sve smenjuje tako brzo kao da svako raspoloženje koje bi da se ispolji mora odmah da se odbaci. Friderikina usta znala su tako malo šta čine da si njeno neznanje i znatiželju sam od sebe dopunjavao svojim neznanjem i znatiželjom. I Šarlota Buf,⁶ velika sentimentalna žena, koja je sažela univerzum u jedan uzdah i učinila da on u uzdahu nestane. Sve što je ona probudila u njemu on je uzdizao do krajnosti. Verterova Lota. Posle se s pravom žalila zbog onoga što je napravio od nje u romanu. On je bio Verterova Lota, baš kao što je bio i Verter. A Kristijana,⁷ ta velika osećajnost, koja nije bilo prevelika da bi se prilagođavala. Nije bilo situacije u kojoj ona nije vladala svojim potčinjavanjem. Zatim Marijana,⁸ koja je htela da bude savršeno srodna duša i s nečuvenom duševnom energijom zaista uspevala da se prilagodi do samorastakanja. Ali samo kao na balu pod maskama. Kao kulturna senzacija. Kao divna književnoistorijska anegdota. I Ulrike. Dve godine devojačke čarolije

pukog zabavnog „nisam tako mislila”. Još prošle godine tanana neprobuđenost, živa želja za sudelovanjem, uvek u nastojanju da ništa ne uradi pogrešno, predeo nad kojim sunce još nije izašlo, a sada je sunce izašlo i predeo je oživeo. I njen pogled. Nema odbrane od njega. Ne bi ni znao od čega bi trebalo da se braniš. Zarobljen si. Zarobljenik si tog pogleda.

Morao je za pisači sto. Ta Ulrike, kontresa Ulrike trebalo bi da uđe u roman, u davno zakasnelu drugu verziju njegovog romana *Godine putovanja*. Hersilija je lik koji se može obogatiti kontresom. Ali o tome ni reči Ulrike. Obuzdaj se, iako bi joj rado izbrbljao da će ući u tvoj roman! Izvoru se ne sme reći da je izvor. Onda više ne bi bio čist.

Nije mogao da ode u krevet. Samo da sada ne utone u onaj samozaborav koji se naziva snom. Ako bi mogao da se nada da će je usnuti, onda da. Ali ovako! Budnost u kojoj će neprestano misliti na nju, zamišljati je, u zamenu za stanje sna, u kome se najverovatnije uopšte ne može pojaviti. Još ne može.

Hodati gore-dole. Zastajkivati kraj svakog prozora. Gledati preko. Iza kojih prozora spava? Prošle godine je i on bio smešten u Klebelsberškoj kući, koju su nazivali ne samo palatom nego i hotelom. Osim toga što je mlada udovica Levecov bila životna saputnica grofa Klebelsberga, njen deda Brezike bio je doživotni vlasnik palate. Ove godine je i veliki vojvoda Karl August nameravao da ide na banjsko lečenje u Marijenbad, pa kako je odavno bio prijatelj sa porodicama Brezike, Klebelsberg i Levecov, morao je da odsedne u njihovoj kući. I to na prvom spratu, u kneževskom apartmanu, u kome je godinu dana ranije bio Gete. Karl August je već skoro pedeset godina bio vladar Geteove države, Geteov nadređeni i njegov prijatelj. Gete je opet mogao da odsedne u palati Klebelsberg, ali je dao prednost *Zlatnom grozdu* preko puta. Ali posle ovoga što se sada dogodilo morao je da se začudi mudrom instinktu koji ga je naveo da ode u kuću preko puta. Da je sada sa njom pod jednim krovom, ali odvojen spratom i zidovima, morao bi da osmisli neki zvuk koji bi dopro do nje, javio joj da je ovde i da ne može da diše ako ona ne spozna, oseti, čuje da je ovde. I da je samo za nju ovde. Ona ima sitno lice. Uprkos tome, ima nos koji se ne sme nazvati nosićem. I oči oblika koštice šljiva, koje menjaju boju.

Ali uvek sijaju. To je spoznao još prethodnih godina: te oči, nikada umorne, nikada blede, te uvek blistave plave i zelene oči. Najčešće nisu ni plave ni zelene, već plavozelene. Morao je da se usredsredi na njene usne. Nisu to bile gromade od usana, već puna, veoma skladno povijena gornja usna, koja se može pouzdati u donju usnu skromnog izgleda. Ta usta na donjoj polovini lica deluju pomalo usamljeno. Nos je takođe bio priča za sebe. On ima prevoj koji se pre naslućuje nego što se primećuje. Jednostavno neće da se proteže tako jednolično i dosadno pravilno. Ko ne pogleda valjano, može poverovati da je na kraju špicast. U stvarnosti se završava zaobljenim vrhom. Završava se onako kako nos mora da se završi iznad ovih jedinstveno lepih usana: vodeći ka njima, ali ne približavajući im se suviše. Kakva veličanstvena nenametljivost ovog lica. Sadrži celu Ulrike. Sada je zažalio što je uvek crtao samo predele, a nikada ljude. Urlikino lice je prvo lice u njegovoj životnoj galeriji lica koje bi on rado nacrtao. To je predeo obasjan svetlošću. Kada ne bih bio crtač, već slikar, rekao bih: Obasjano nadzemaljski blistavim svetlom. To bi se moglo naslikati, ali ne i nacrtati.

Morao je da stane pred veliko ogledalo u garderobi. Lampe s obe strane ogledala.

Gazda *Zlatnog grozda* bio je poznat u mestu kao fanatik svetla. Nije propuštao nijedan sajam na kome je mogao očekivati neku novu vrstu lampi. To je bilo obaveštenje koje je tajnom savetniku moglo da učini izbor ovog hotela ugodnim. Sklopio je ruke na leđima, što je proizvelo sliku uvežbane, naočite pojave. Morao je da pređe u radnu sobu i izvuče iz fioke *Bečki časopis* koji mu je poslao gospodin Braun fon Brauntal, jer je on, dvadesetjednogodišnji pesnik, opisao svoju posetu Geteu u Vajmaru. Gete bi se svaki put nasmejavao kada bi u tom izveštaju pročitao jedan deo, a čitao je uvek samo onaj koji se bavio njegovom pojavom:

U tom trenutku za mene to, međutim, nije bila banalna ljuštura jednog čoveka civilizacije; Gete mi je tada, kada je na tren zastao kraj vrata i pažljivo me osmotrio, zaista delovao kao kip Zeusa načinjen od parskog mermera. To čelo! Ta pojava! To držanje! Lepota, plemenitost, uzvišenost! Iako već starina od sedamdeset tri godine, kosa, bela kao svež sneg, pada u talasima oko jakog vrata,

plemenite crte još čvrste, mišići još zategnuti, visoko svedeno čelo nalik alabasteru, glatko i čisto, usne koje izražavaju nimalo narušeno osećanje vlastite vrednosti, dostojanstva i blagosti istovremeno, još uzdignute brade što nagoveštava snagu, i na kraju te oči, ta čista plava minijaturna gorska jezera što na divan način odražavaju nebo! Od svih njegovih slika koje sam do tada video, nijedna nije odražavala tu zadivljujuću celovitost veličine, lepote i snage; uz veliko umetničko ulaganje bi se verovatno, kao što se već dešavalo, to jedinstvo moglo plastično prikazati, ali nikada u slici naslikanoj bojama, kao što se ne mogu naslikati Monte Roza ili Mon Blan, preobraženi zracima sunca na zalasku. Tako je delovao Gete, a moj duh mu je iskazao poštovanje. Koliko sam sebe smatrao srećnim, budući da još nisam značajan čovek, da sam čovek u nastanku; znao sam da je povremeno uskraćivao pristup daleko značajnijim, potpuno formiranim ljudima, a po njegovoj kućnoj haljini sam video da je u mom slučaju načinio izuzetak ili naprosto ne pravi predstavu od toga. Pažljivo me je osmotrio kao što kraljevska boa konstriktor osmatra lane. Ali nije me samleo, već je polako zakoračio ka divanu, „zapadno-istočnom”, pozvavši me laganim pokretom ruke da ga sledim i da - o, miline - sednem kraj njega. On vrlo blago zapodenu razgovor, i pritom osetih u svim udovima blagotvoran potres električnog udara, izazvan time što je veličanstvena pesnička starina nežno uhvatila moju ruku, koja se tresla od ushićenja i obožavanja, obuhvatio je nežno obema rukama, pri čemu je, dok mu je pogled počivao na meni, progovorio...

Sa protivurečnim osećanjima on vrati časopis u fioku, ponovo ode do ogledala, osmehnu se i ugleda rupu na mestu na kom mu je nedostajao jedan prednji zub. Već trinaest godina. Još se nije navikao na to. Doduše, tako je izvežbao deo oko usana da se u prisustvu ljudi rupa nikada nije videla. Nadao se. Snaji Otiliji naložio je da uvek pazi na to i obavesti ga ako se rupa ukaže pri nekom neobuzdanom izlivu osećanja. Smatrao je da Otilija preterano upadljivo uživa u izvršavanju ovog zadatka. Od samog sebe nije skrivao ovu rupu. Kada je bio sam. Dakle sada. Ulrike je bila razlog njenog pojavljivanja. Kao da je ono što se sada događalo unapred znao ili se toga plašio, on je u svom upravo objavljenom *Čoveku od*

pedeset godina napisao da je sasvim ponižavajuće udvarati se sa takvom rupom mladoj ljubavnici.

On se uputi u spavaću sobu, leže odeven na krevet i potraži u stilskim figurama svojih knjiga rečenicu koja bi izrazila ono što je sada ovladalo njime. Ta rečenica je postojala. Prilično brzo ju je izvukao iz sećanja. Njegov Vilhelm je još u mladosti mislio: Sve je to ništa.

2.

Kada bi se on, sa 74, oženio njome, sa 19, ona bi sa 19 bila maćeha njegovom sinu Avgustu, od 34, i svekrva njegovoj snaji Otiliji, od 27. Tom računicom bio je zaokupljen dok je doručkovao za stolom za koji je Štadelman iz tratorije svako jutro donosio sve što se moglo poželeti.

Danas je poslao Štadelmana, koga je još prošle i pretprošle godine obučavao za poznavaoča kamenja, na Voflsberg da čekičem odlomi augit. Uz to mu je poručio da bi jedan feldspatoid-kristal blizanac bio veoma dobrodošao. Pisaru Jonu je rekao da će mu danas diktirati tek u jedanaest. Najavio mu se, naime, doktor Rebajn, njegov doktor Rebajn, dvorski medikus u Vajmaru, ali i Geteov lekar. Uz sve to proveo je i tolike časove kraj Kristijanine samrtne postelje! Nije prošlo ni godinu dana od kada je doktoru Rebajnu umrla treća žena. Doktor Rebajn je možda bio najomiljeniji čovek u Vajmaru.

Kada se Gete pojavio u gostinskoj sobi, doktor Rebajn, koji je tamo čekao, plahovito mu pohita u susret. Gete je uspeo tek da se pohvali koliko se ovde oseća zdravo, potpuno oslobođen tegoba sa disajnim putevima iz protekle zime, kada ga ovaj obasu bujicom reči. On hoće da se veri. Naprosto mora. Ako se ne veri odmah, izgubiće Katarinu, da, trideset godina mlađu Ketu fon Graveneg. Kako je morao da doputuje kao vojvodina prethodnica, ne preostaje mu ništa drugo nego da proslavi veridbu ovde u Marijenbadu. Ali ne može da je zamisli bez prisustva gospodina tajnog savetnika. On se izvinjava zbog nepristojne žurbe. Ali Ketu. Vi razumete. On ovde ne može da izigrava banjskog lekara Njegove svetlosti, što inače nije ni dozvoljeno, ovdašnji banjski lekari imaju monopol, dobro, biće onda samo banjski gost u pratnji Njegove svetlosti i tako dalje, ali da se ovde nedeljama šeta razgledajući a da Ketu leprša kroz Minhen, to je nezdravo, pa zato ona dolazi i biće veridbe. Ipak, još, mora da prizna koliko ga je zbolelo kada je u *Čoveku od pedeset godina* pročitao da hirurg zaslužuje najveće poštovanje na celom svetu.

Gete dopuni: Oslobađa te stvarnog zla. Onda nežno zagrlu doktora Rebajna i reče mu gotovo u uvo da je pohvala hirurgu potrebna za radnju romana *Godine putovanja*, čiji je deo *Čovek od pedeset godina*. A taj roman, premda objavljen pre dve godine, sve je drugo

samo nije gotov. Rečenice i stilske figure koje bi da mu pripadaju svakodnevno ga opsedaju. A Vilhelm, junak *Godina putovanja*, želi naposljetku, kada prouči i iskusi sve ponude ovog sveta, da postane vidar, dakle hirurg. Zašto? Zato što autor smatra da njegovom Vilhelmu, koga je opisivao celog života, ovaj poziv pristaje dušom i telom, jer njime najviše može da pomogne ljudima. Da koristi, gospodine doktore. Od korisnog preko istinitog do lepog. Pa to želimo da dosegne svi, gospodine doktore. I odmah mu je uverljivo rekao da je lično on, doktor Rebajn, primer toga. Ako se o njemu, lekaru od pedeset, misli tako dobro, tako zaista lepo, onda nije ništa propustio, nije ništa pogrešno uradio. Usledio je dug stisak ruke.

Doktor je otišao sa srdačnim obećanjem tajnog savetnika da će rado doći na veridbu. Gete je sedeo i razmišljao: Trideset godina mlađi. To što je osećao nije bila zavist. Ova poseta je potvrdila njegovo mišljenje. Pa dobro, i zavist. Šta je zavist drugo nego vid divljenja osuđen na nesreću. Bilo bi dobro da se što više pedesetogodišnjaka veri sa dvadesetogodišnjakinjama! Neka izbije epidemija veridbi. Prosto zato da on ne bi delovao tako apsurdno zbog grozne cifre - 74 minus 19 jednako je 55. Koliko je na njega poletno delovala poseta doktora Rebajna video je po tome što ga je na vratima, onoliko uzgred koliko je moguće, zamolio da, pošto će se sada uputiti preko ulice u palatu Klebelsberg, pozdravi tamo sve Levecove, posebno Ulrike, i da joj poruči da se njena juče iskazana želja već danas pre podne može ispuniti. U svako doba. Primetio je da doktor Rebajn kao glasnik nije znao kako da to shvati, dakle kako da to prenese, pa je stoga krajnje ležernim tonom dodao: Treba obrazovati decu kada to zahtevaju. Onda je, držeći se za zavesu, posmatrao kako doktor Rebajn prelazi ulicu i nestaje preko puta u palati Klebelsberg.

Pisar Jon je bio obavešten da poštu treba da donese kasnije u radnu sobu, tek kada gospođica Fon Levecov stigne i sedne. Možda je Ulrike zaboravila da je juče rekla: Ali ko je on? Ako je zaboravila, onda su to bile prazne reči, onda je sve bilo, onda sve jesu prazne reči, a on nije ništa drugo do opsenar. Nije vulkanista, ni neptunista, već opsenar. Možda onaj njen pogled zapravo ne postoji, možda je

sa svojih devetnaest godina najmirnija, najodređenija, najstamenija u toj porodici.

Morao je da ispusti kratak krik. Kao negaciju onoga o čemu je upravo razgovarao sa samim sobom. Odmah potom usledi još jedan kratak krik. A kako je imao naviku da svemu što mu se događa ne dopusti da tek tako prođe kraj njega, već da promisli o tome, on nastavi razgovor sa sobom: Ako ispuštam krike, one kratke, ne odveć glasne, neka uvek budu takvi da ih samo ja čujem. I zbilja ne želim da iko osim mene čuje da jaučem. U stvari: još nije morao da jauče. Samo da sedi i čeka. Ako ne dođe, sedeće ovde i nikada se više neće pomeriti. Čovek koji se skamenio čekajući. Čudio se što ga bol izazvan čekanjem nije osposobio za bilo kakav pokret, za oslobađajući hod tamo-amo. To je hteo sebi da demonstrira. Njegovo stanje bilo je: Ulrike ili ništa. On, molim, on koji sada više ne zna kako da diše bez Ulrikinih ohrabrujućih reči, razmetao se prošle godine u krugu ove porodice koliko bi voleo da je imao još jednog sina, koji bi morao da postane Ulrikin muž, a on lično bi voleo da obrazuje Ulrike tako da potpuno odgovara njegovom sinu. Nije poznavao toga koji se tako pravio važan, tako neiskreno očinski. Jer to je već tada bilo neiskreno. Ali ne moralno neiskreno, već izliv slabosti, životni kukavičluk. Nikada više ne bi mogao da kaže tako nešto. Ali Ulrike tada još nije bila Ulrike. Utonula u devojačku uspavanost, ali sada... doduše, još bez nakita. Ogoljen vrat, ušna resica. Zar prošlog i pretprošlog leta takođe nije nosila nakit? Možda zato što je vreme bilo previše rđavo. Sada, međutim, ovog izvanrednog leta! Da li je želela da se razlikuje od svih žena okićenih nakitom?

Utom ona stiže. Gotovo neupadljivo zelena haljina, koja mnoštvom sitne dugmadi tačno ocrtava njen stas. Okrugli izrez prekriven čipkom. Kose uvek malo raspuštenije nego kod drugih žena. Mogao je da ustane s lakoćom. Ona ga pozdravi. Gotovo poletno. To nije odgovaralo njegovom raspoloženju. U svakom slučaju, nije mogao da prati taj ton. Međutim, dok je sedela na sofi, u uglu sofe, sa rukom na velikom, žutom jastuku, mogao je da hoda tamo-amo i govori kao što govori mnogima. Ubrzo potom uđe pisar Jon i pruži poslužavnik sa nagomilanom poštom.

Ah pošta, reče. Ah ne, dragi Jone, kada imamo ovakvu posetu, nećemo čitati dosadna pisma. Ah, ostanite, želim da pokažem svojoj gošći kako se stvari ovde odvijaju. Oh, trenutak, tu je čak i nešto hitno. Vidite, reče, mi smo međusobno tako precizno uigrani da moj dobri Jon stavi odozgo samo poštu koja ne trpi odlaganje. Ovo je hitno, jer kraljevsko visočanstvo za sedam dana napušta Vajmar, pa se stoga odgovor na ovo pismo mora još danas poslati. Molim vas, Jone. Mogu li, još kratko?, upita Ulrike.

Morate, odvratila ona.

Hodao je gore-dole pred Ulrike diktirajući: Naše milostivo kraljevsko visočanstvo udostojilo se poveriti potpisniku da lično imaju nameru da obraduju dobrog rudarskog savetnika Lenca, povodom njegovog predstojećeg jubileja, s nekoliko bogatih darova, čemu su dole navedeni pokloni privremeno namenjeni. Proslavu će činiti svečana gozba. Moji neprejudicirajući predlozi bili bi dakle: glavni komad biće prikaz Vezuva, koji snažno izbacuje lavu; ispod toga bi se mogla staviti medalja koju treba da primi slavljениk. On prekide i upita Ulrike: Razumete li?

Ulrike je želela da zna šta su neprejudicirajući predlozi.

To je učtiva parafraza za nesamovoljni sud, koji se daje unapred.

A šta to znači?, upita Ulrike.

Moj predlog trebalo bi da bude samo predlog, a odluku donosi veliki vojvoda. Razumete li, rudarski savetnik Lenc je oduševljeni neptunista i za njegov jubilej će mu kao desert biti servirana torta u obliku vulkana, u čijem grotlu će pronaći medalju koja će mu se dodeliti. Doduše, veliki vojvoda će već dopustiti da moj predlog utiče na njegovu odluku.

Ulrike: Ali neprejudicirajući.

Gete: Tačno.

Ulrike: Divna reč. Danas ću zamoliti majku da ne obuče ponovo jarkoplavu haljinu. Moj neprejudicirajući predlog glasilo bi svetlobež.

Gete: I ona će poslušati.

Ulrike: Neprejudicirajući je dakle neka vrsta zahteva.

Gete: Najučtiviji način iskazivanja da se nešto izričito želi.

Ulrike: A još važnije, to je kompliment, onaj drugi oseća da je uključen. Verujem da je sposoban da me potpuno razume. To mu laska. Gospodin tajni savetnik je prepreden.

Jone, završavamo za danas.

Jon ode. Gete sede kraj Ulrike na sofu i reče da bi sve što joj ikada govori nazvao neprejudicirajućim. To bi ga ohrabrilo da kaže više nego što se usuđuje. Da li vas na trenutak, ne prejudicirajući, mogu pretvoriti u kraljevsko visočanstvo?

Vaspitavana sam u jednom postrevolucionarnom internatu, reče Ulrike, kraljevsko visočanstvo je znatiželjno.

Gete skoči, te poče da izlaže hodajući tamo-amo: preostala mu je jedna prilično bezazlena molba. Da li bi me Vaše visočanstvo počastvovalo neprestanom blagonaklonošću i sećalo me se najdobronamernije, te mi u bližoj budućnosti pružilo milostivu priliku za najrazličitije izjave?

Stajao je pred njom, rado bi pao na kolena, ali je znao da bi ustajanje moglo da bude neuspešno. Pružila mu je ruku za rukoljub. Zadržao je njenu ruku nepristojno dugo, ali je nadlanicu tek ovlaš dodirnuo usnama. Gotovo da i nije.

Ulrike poskoči. Ah, ekselencijo, reče, šta jedna takva revolucija sve ne pokvari.

A on se vrati uobičajenom tonu: Potpuno ne prejudicirajući, rekao bih sada kako svoje vreme želim da provodim samo sa vama.

Ne znam, reče ona, šta bih mogla da imam protiv toga.

Vaš način razgovora sa mnom, reče on, budi nešto u meni. Ne mogu, ne želim da to, tek što se pokrenulo i probudilo, odmah imenujem. Ali deluje podsticajno.

Ona mora da ode preko, reče, da bi majci dala neprejudicirajući predlog.

Idite. Svaki sekund vašeg prisustva... je... revolucija. Plašim se.

Ona ga pogleda, ne reče ništa.

Sada su vaše oči zelene, reče on. Čisto zelene.

Mislim da strah nije strašan, reče mu glasnim, bezazlenim, ispraznim tonom.

On: Bilo bi lepo imati osobu koja oseća upravo isti strah kakav i sam osećaš. To bi bila bliskost. To bi bila potpuna bliskost.

Oh, reče ona, opet jedna takva vaša rečenica. Imati osobu koja oseća upravo isti strah kao mi. Ekselencijo, mogu li da kažem šta mislim?

Ko mi ne kaže ono što misli, vređa me, odgovori on.

Opet jedna takva rečenica. Od vas. Vaše rečenice deluju na mene uvek tako konačno. Razmišljanje o njima više nije ni moguće ni neophodno. To je tako kako jeste, odnosno kako ste vi rekli. Nalazim da je nastava fizike ili hemije uvek najuzbudljivija jer se tu nešto događa. Iz toga nešto proizlazi. Kroz eksperimentalni proces. Ukoliko bismo mi, naravno samo vi i ja, eksperimentisali s vašim rečenicama ili uopšte s rečenicama u kojima vlada prizvuk takvog značenja, da li bi to bilo nedozvoljeno ili zanimljivo?

A on: Što manje dozvoljeno, to zanimljivije.

Opet jedna tako uzvišena rečenica, reče Ulrike, ali se nasmeja sasvim veselo. Dakle, reče ona, pre nego što izdate druge naredbe, možda ste isuviše dugo bili državni ministar, dolazim sada i kažem: Kada se izvrnu, sve su te rečenice jednako tako istinite.

Ništa manje veselo, Gete je mogao da kaže da Ulrikina rečenica po težnji za zakonitošću daleko nadmašuje njegove rečenice.

Ali, reče Ulrike, odmah ću izneti dokaz da suprotno zvuči podjednako istinito. Ne kažem da jeste istinito, nego da tako zvuči.

Molim za to, reče on.

Ona: Bilo bi lepo imati osobu koja upravo ne oseća isti strah kao mi.

On: Dalje!

Ona: Ko mi kaže ono što misli, vređa me. Molim vas, ekscelencijo, da sada ne proveravate da li se to podudara sa vašim iskustvom, već samo da li zvuči podjednako istinito kao ono suprotno.

Ulrike, reče on, na najpoželjniji način postajete opasni za mene. Molim vas da ne izvrćete tu rečenicu. Za danas je dosta.

Da li je Vaša ekscelencija sada ljuta?

Ulrike, reče on, trenutno bih bio u stanju da smatram svoj život protraćenim jer nisam imao vas.

Ulrike reče da to, iako ne mora biti istina, zvuči tako dirljivo.

Gete se seti da joj je pre dve godine doneo u Marijenbad upravo objavljen roman *Godine putovanja* sa posvetom: Za radosno sećanje na avgust 1821. Prošle godine su se ponovo sreli ovde, kao i ove godine, ali ona nije nikada ni pomenula knjigu. On zna šta to znači, ali neće sebi da protumači znake. Ali oni se sami od sebe tumače u njemu. Ulrike ne može da čita *Godine putovanja*. A ako Ulrike ne može da ga čita, onda uopšte nije čitljiv. To je morao da pomisli.

Ulrike reče da ima još nečeg neodložnog. Kao njegova čitateljka, ona zna da on neće propustiti da pedagoški iskoristi situaciju, zbog čega želi da ga oponaša i da mu zabave radi ponudi nešto poučno.

Pokretom ruke on je pozva da to učini.

Juče, kaza ona, njena uvek živahna sestra Amalija načinila je grešku upitavši ga kako mu se sviđa njena haljina.

Da, kaza Gete, a ja sam rekao: Veoma je lepa.

Ulrike: Ali Ulrikina je lepša, dodali ste.

Gete: Na to je sestra odvrátila da uopšte nije morala da pita, jer je na Ulrike uvek sve lepše.

To nije bilo potrebno, nastavi Ulrike.

Ali je istina, dodade Gete.

Istina nije opravdanje za neprijatnost.

Opet jedna uzvišena rečenica!, uzviknu on.

Unapred ste upozoreni da vas oponašam. Ako me sada kritikujete, kritikujete sami sebe.

Predajem se, reče on.

Molim, dodade ona, imajte na umu da Amalija ima šesnaest godina.

Tek ili već?, upita Gete.

I tek i već, kaza Ulrike.

A on: Ulrike, moram vam se diviti.

Šta čovek sve ne mora, nastavi ona, ali to me raduje. Naravno. Veoma. Zbogom. I ode.

Prislonjen na zavesu, on je isprati pogledom dok je išla preko. Kako je samo hodala. Činilo se da pri svakom koraku hoće da se vine. Hodala je kao da ide uvis. Ali bez ikakvog napora. Bila je neverovatno lagana. Kako nije mogao da dovikne za njom šta oseća, izvadio je pesmu koju joj je napisao pre nekoliko dana, zato što su se mimoišli na promenadi. Kada je hteo da joj je da, rekla je: Pročitajte mi je, prvo vi. To je učinio.

*Dani su tvoji kraj toplog izvora
a u meni bura od koje patim
u srcu te nosim i nemam izbora
gde si sad drugo, ne mogu da shvatim.*

Lepo, rekla je.

A on: Da?

A ona: Lepo je kada vam se neko tako obraća.

On je u pesmi bio sa njom na ti.

Zatim je rekla: Moramo se češće mimoilaziti.

Sada je seo za pisaći sto i zapisao: *Miliju od miline svake*. I imao je blagotvoran osećaj da je opet sebe prevazišao.

3.

Sada ga više nisu viđali bez nje. Ni nju bez njega. To su videli svi. I Gete je video da su ga svi videli. Podruku sa Ulrike. Uživao je u pogledima, u sagnutim glavama što se došaptavaju, a on bi se uvek pobrinuo da Ulrike i on razgovaraju. Predstavljao je sebe i Ulrike kao par koji diskutuje, kao par koji stalno sanjari o nečemu, kao par koji je sebi imao da kaže više nego svi ostali parovi na svetu. Svakome ko je s čašom u ruci tražio na promenadi nekoga s kim je mogao da ćaska moralo je biti jasno da se ovaj par, toliko zanet razgovorom, ne sme ometati. Gete ne samo da je morao da upadljivo prikaže njihovu privatnost nego i da pazi da se među šetačima ne pojavi neko koga bi mogao da predstavi Ulrike, jednostavno zato što je toliko značajan, toliko slavan da bi Geteu govorilo u prilog kada bi predstavio Ulrike takvu slavnu ličnost. Prošlog leta je to kao igru činio sa groficom Štrahvic, rekao joj je da će ona i on sada šetati niz promenadu i razgovarati tako zaneto da se nijedan šetač kome je dosadno neće usuditi da ih ometa. To je bila igra. A sada je postalo ozbiljno.

Kako je ona, učenica strazburškog internata, bila zainteresovana za sve što je francusko, odgovaralo mu je kada je ugledao grofa od Sen Lea. Bio je to Napoleonov brat Luj Bonaparta, najpre kralj Holandije, koji se zatim zavadio s bratom, potom postao grof od Sen Lea i godinama bio privržen Geteu, jer je i on lično pisao pesme i svakog leta čekao da mu Gete kaže kakve su mu najnovije pesme. Gete je smatrao da uopšte nisu tako rđave, pa je tako dopustio da im priđe i rekao mu nešto ljubazno o pesmama, te zamolio za dozvolu da ih uskoro pokaže i gospođici Fon Levecov, koja je kao Strazburškinja po internatu imala veće simpatije za francusku književnost nego za nemačku. Ali Gete je vodio računa i o tome da uljezi kojima je dozvoljen pristup ne ostanu duže u njihovom društvu. Kada su se pozdravili sa grofom od Sen Lea, on reče Ulrike da se njegov pisar Jon upravo bavi time da za grofa sačini spisak svih Geteovih rukopisa od 1769. godine, koje on zatim daje da se prevedu na francuski. Njen sud o tome bi mu lično veoma dobrodošao. Ulrike je, naravno, želela više da sazna o samom Napoleonu nego o bivšem holandskom kralju koji piše poeziju. U tome je Gete mogao da

pomogne. Na dan Bitke naroda kod Lajpciga, u njegovoj radnoj sobi je tek tako s eksera spala Napoleonova slika, jedan gipsani reljef. A hteo je da pomene i Napoleonove oči, Napoleonov pogled, koga se svako plašio. Priča se da je taj pogled prodorno oštar, pronicljiv. Gete uopšte nije mislio tako prilikom svoja tri susreta sa Korzikancem. Imao je postojan pogled, reče Gete i pogleda Ulrike. Nikada nije treptao. Kao da su mu kapci od kamena. To kod vas sigurno nije tako, Ulrike, ali i vi imate taj postojani pogled. Nikada ne trepćete. A iz starine se pripoveda da se po tome mogu razlikovati bogovi i ljudi. Ljudi trepću, a bogovi ne. Pa je pogleda, a ona mu uzvratila pogledom. I to na promenadi, sto koraka od Krstovog izvora.

Ona prekide ćutanje i reče: Ali prema vama je, eto, uvek bio ljubazan.

Da, odvrati Gete. Navodno je sedam puta pročitao *Vertera*. Naravno da je pronašao mesto koje je morao da kritikuje.

Sad sam baš radoznala, kaza Ulrike.

To što sam pomešao motive, nastavi Gete, da bi jedan pojačao drugi. Verter ne samo da je nesrećno zaljubljen već je povređena i njegova ambicija kada je reč o karijeri. Jedna nesreća pojačava drugu. To je po Napoleonovom mišljenju greška. Smatrao je da to nije prirodno. To slabi Verterov lik, koji pošto je zaljubljen mora da postane nesrećan. Ljubav, nesrećna ljubav, morala je da bude jedini razlog njegove propasti.

Tačno, reče Ulrike.

Ne samo što je morao da protivureči Napoleonu nego je bio prinuđen da doda da je umetniku stalo do dejstva, a u tom slučaju treba koristiti pojačavanje, preterivanje.

Međutim, Napoleon je ipak u pravu, kaza Ulrike. To što Verter postaje nesrećan i zbog zanimanja znači pak da kao nesrećno zaljubljen i nije bio toliko nesrećan da bi zbog toga morao da se ubije. To ga čini običnim, prosečnim, manje zanimljivim.

Ali uverljivijim, nastavi Gete. Čovek se sa njim može bolje identifikovati.

A to je šteta, reče Ulrike. Samo zbog ljubavi trebalo je da bude ekstremno čudo od nesreće.

To u celoj Evropi za pedeset godina nije video niko osim Ulrike fon Levecov i Napoleona I, zaključila on.

Napoleon je, eto, imao apsolutističku narav, kaza ona. Bolje da nema dejstva nego da bude predvidljiv.

Gete dodade, kako bi istakao koliko je značio Napoleonu, da mu je ovaj uprkos svemu naručio tragediju o Brutu. Verovatno je od njega očekivao temeljno ruženje kraljoubice.

On lično je, kaza ona, dospeo na Svetu Jelenu i bez Bruta.

Gete je još morao da ukaže na to da ga je Napoleon proglasio oficijom Legije časti, što su mu u to vreme čestiti Nemci uzeli za zlo.

Ulrike je želela da zna zašto nikada ne nosi svoje ordenje.

Treba li?, uzvрати on pitanjem.

Ne, reče ona.

Takve podudarnosti u mišljenju uvek su bivale zapečaćene nemom razmenom pogleda. Osećao je da ni sa jednim čovekom na svetu ne može da doživi takvu podudarnost u mišljenju. Kako je upravo prošao jedan sedobradi i pozdravio ih, Gete objasni da je to bio kvartir-majstor u Šampanji, i reče kao odgovor na Ulrikin upitni pogled i nabrano čelo: vojni pohod 1792. Kada je primetio da ovo nije razumela, on dodade da je tokom celog vojnog pohoda u Francuskoj padala kiša. Ni to nije pomoglo. Dakle: on se lično uglavnom bavio svojim dnevnikom. Ponekad čoveku ništa ne polazi za rukom. Pošto je u dve naredne rečenice sebe označio kao miljenika sudbine, što je međutim smatrao preteranim, čuo je kako se na to glatko nadovezuje da nikada nije imao neprijatelje, ali zato mnoge protivnike. Svi savremeni fizičari listom odbacuju njegovo učenje o bojama i povode se za Njutnom. I odmah je morao da joj izloži da njegovi protivnici odvojeno posmatraju svetlost i oko, premda se oni u stvarnosti ne pojavljuju odvojeno. Za njega je postojanje svetlosti i oka preduslov učenja o bojama. Kako je prvog dana na promenadi veličao Ulrikine oči, pomislio je da bi se ona možda mogla pridobiti za njegove stavove. S druge strane, dok je slušao sebe kako se žali na svoje nevolje sa učenjem o bojama, znao je da ne može sebi naneti veću štetu od ovog tugaljivog fraziranja o nepravdi sveta.

Srećom se tada obruši ne vreme, pa tako ona saznade od njega da kod Seneke piše da ljudi pogođeni gromom uvek leže na zemlji licem okrenutim nagore. Kada se Ulrike začudila što toliko toga zna, on reče da je to o žrtvama groma čuo od kriminalističkog savetnika

Grinera u Egeru, koga posećuje svake godine na putu od Vajmara u Češku i nazad. Sa njim se peo na gotovo sve okolne vrhove, brežuljke i brda, obijajući ih čekićem u potrazi za neobičnim kamenjem. Od koga je ako ne od kriminalističkog savetnika mogao da sazna da su u doba Luja XIV svirale bile zabranjene, jer su Švajcarci umirali od nostalgije kada bi ih slušali. Čim zakorači kod Grinera, prva rečenica uvek glasi: A sada, moj dobri čoveče, šta ste najnovije pribavili! Potom će Griner: Vašoj ekselenciji je sve na usluzi, jer vama mogu da zahvalim na svemu. Ah da, Ulrike, kada bi čovek imao posla samo sa ljudima koji su mu zahvalni na svemu.

A Ulrike će: Šta time dobija?

Moglo bi se reći da sam onome ko je meni zahvalan, objasni Gete, toliko zahvalan za to što mi je toliko zahvalan koliko on meni uopšte ne može biti zahvalan.

Uvek hoćete da nadmašite sve ostale, kaza Ulrike.

Samo zato što ne želim da budem nadmašen, prizna on.

Samo zato što znate da uvek nadmašujete sve.

Ulrike, da li se još sećate prošle i preprošle godine u strmo usečenom Karlsbadu? Jesmo li ikada mogli da razgovaramo ovako kao što ovde mogu da razgovaram s vama i vi sa mnom?

Marijenbad ima nečeg američkog, zaključila ona.

On ne shvati odmah.

Pa pogledajte, oko široke livadske kotline, na najvišoj ivici, tamo, gde počinje prašuma, jedan hotel kraj drugog. Tri-četiri ogromna hotela posađena u zelenu divljinu. Tu je još pre četiri godine vladala zelena divljina. To joj je delovalo američki.

Palata Klebelsberg, nadoveza se on, već predstavlja provokaciju. Sto soba na tri sprata, veličanstvena fasada, pedeset metara široka. Može li se to dobro završiti?

Ekselencijo, ako se nešto mora dobro završiti, onda se dobro završava, reče ona strogo ga poučavajući. Zapravo njegovim tonom.

Gete se iščuđavao. I upitao je koga to čuje da govori kada ona govori na taj način.

Mene, reče ona. Ali kao što je on sve o žrtvama groma i Seneki čuo od kriminalističkog savetnika u Egeru, tako je ona sve o Marijenbadu saznala od svog budućeg očuha, grofa Klebelsberga, i svog dede, barona Brezikea. Tajni savetnik bi trebalo da sluša neke večeri kako

njih dvojica razgovaraju. Najzelenija osama Evrope, Marijenbad, pored koga su najbogatiji Evropljani uvek prolazili na putu ka Karlsbadu. Oni će se sada zaustavljati u Marijenbadu. Klebelsberg, po zanimanju austrijski ministar finansija, i njen deda Brezike su računđžije. Deda je ovde učestvovao u gradnji. Inače je on, otac njene majke, kumče velikog pruskog kralja Fridriha, a ona to kaže samo zato da bi to i Gete znao, jer i u njenoj porodici viši rang ima prednost nad godinama.

Ah, nadoveza se Gete, to je lep prelaz: od velikog Fridriha do američkog Marijenbada.

Deda bi se radovao, nastavi ona, kada bi Gete jednom hteo da pogleda krsni list, ona to zna.

A Gete: Zaista želim da ga vidim. Inače, na kraju jednog romana, svom je junaku, koji je trebalo da odabere mesto gde će otići da bi uložio novac - u Rusiju ili Ameriku - dao da izabere Ameriku.

Ekselencijo, uzviknu ona, promena teme!

On: A zašto to sad?

Ona: Htela je malo da se razmeće Amerikom, a on, budući da mu to nije ništa novo, on je to odavno skinuo s dnevnog reda!

Ali, nažalost, samo u romanu, odgovori Gete, najmelanholičnijim tonom.

Ulrike je, naravno, shvatila da je Gete ponosan zbog toga što se na promenadi šeta s njom. Takođe je razumela da je bilo važno da se kroz najživlji razgovor sa svim odgovarajućim gestovima marijenbadskoj publici demonstrira da ih jednostavno ne smeju ometati. Gete je uživao u tome što se Ulrike svakog dana pojavljivala u drugoj haljini kao da je on lično smislio tu odeću za nju. Verovatno su sve haljine dolazile pravo iz Beča, od majčinog prijatelja, grofa Klebelsberga. Sve žene porodice Levecov bile su živahnije odevene od drugih žena, zapravo s daleko više mašte. Nikada jedan komad odeće nije onu koja ga je nosila pretvarao u pukog nosioca odeće. Od njih bi njegova snajka Otilija mogla da nauči nešto. On je, međutim, već sada znao da bi Otilija, kad bi joj opisao somot i svilu, vunu i kožu žena iz porodice Levecov, reagovala veoma burno, što znači da bi se razbolela ili naljutila. Ili oboje odjednom. Upravo je od Otilijine sestre Ulrike fon Pogviš stiglo pismo sa vestima iz Vajmara. Čula je, kako je pisala, da Gete naročito izdvaja jednu sestru koja se

zove Ulrike kao i ona, a to joj nimalo nije pravo. Ako on kasnije, po povratku u Vajmar, začuje to ime, uvek će misliti na onu daleku, lepu, ljubaznu. On je u svom pismu sinu prijateljski pomenuo porodicu Levecov. Ionako je morao da postupa prema Otiliji kao da je njegova žena, a ne njegovog sina Augusta. Znao je da se on i ovdašnja Ulrike već pominju kao par između Ciriha i Hamburga, u glasinama, u ćaskanju, u pismima i dnevničkoj prozi, jer dovoljno dugo poznaje društvo. Ovakva banja je kotao u kome se zakuvavaju glasine, pa zatim šalju u ceo svet. Mogao je da zamisli koje dame iz sveta promenade pišu damama ovde i onde o njemu i Ulrike. Tamo, u svetu, primaoci će pojačati glasine. Betina fon Arnim postaraće se da u Berlinu nijedna adresa vredna pomena ne ostane neobaveštena. Gete, 74, jedna od Levecovih, 19, njihova majka, dvostruka udovica, sada juri za jednim bogatim političkim karijeristom, koji uz sve to sebe lično prati na klaviru. Jednu mrvicu tananija, ali zaista samo mrvicu, biće Karoline fon Volcogen, sestra Šilerove udovice Fon Lengefeld, autorka sasvim dražesnih romana. Ona će u svom načelno višeznačnom stilu javiti prijateljici, takođe Karolini, ali fon Hunibold, ženi znamenitog Vilhelma, da Gete s jedne strane u glavi nije baš sasvim dobro, a s druge strane može imponovati to što je još sposoban da se zaljubi. Žene mu nikada nisu bile bitne, uvek je pronalazio neku koju je u svojim maštanjima mogao da ulepša. U tim spletkarskim pismima pričaće se da su se Levecove dosetile kako da se unosno predstave u najboljem svetlu. Onda će ova ili ona, poznata po moralu, zaključiti: Sada je, kad se svi u opštem spletkarenju obrušavaju na Getea, originalnije poštedeti ga. Iz toga stvoriti naviku da se Gete štedi. U Frankfurtu ga neka možda smatra beskarakternom prirodnom pojavom. A ova ili ona Karolina će otpisati na malo istančaniji način, ali ne mnogo drugačije.

Nikome nije mogao da kaže koliko se dobro osećao dok je proučavao naslućena raspoloženja u svom okruženju. Svejedno da li u centrima nemačke kulture ili ovde, u vrelini češkog čarobnog kotla, tek zbog njega nisu morali da se obuzdavaju. Neka glasno viču: Skandal! Neukus! Pokvareni pohotni starac! Žalostan kraj velike ličnosti! Sve u vezi s Ulrike davalo mu je poleta. Nju je doživljavao kao priliv života. Već mu je više nego jedan nepotkupljivi svedok rekao da trenutno izgleda tako dobro, da toliko zrači, da deluje tako

snažno, zaista tako lepo. Zar pored takvog dejstva ne bi trebalo da obožava uzrok takvog utiska! Jeste, da obožava! Postojalo je dovoljno jednostavnog slaganja koje su Ulrike i on isto tako jednostavno prihvatili. To su bila delovanja o kojima su razgovarali. Ekselencijo, jeste li videli onu krupnu ženu kako je skrenula pažnju svoje troje dece na nas i mahala nam toliko sve dok i deca nisu počela da mašu! Čak je bilo i pljeska. Gotovo teatralno. Doduše, drugi su držali da to ipak ide predaleko, pa su se demonstrativno odmakli od onih koji su pljeskali. Promenada u Marijenbadu nikada nije bila tako živa.

Kada bi otpratio Ulrike, njih dvoje bi često još malo posedeli na izbočenoj terasi palate okruženoj cvećem. Ulrike, nezainteresovanu za kamenje, cveće je privlačilo kao izgubljeni zavičaj. Stalno je imala poriv da obilazi cveće što je obrubljivalo terasu, udiše miris i da zatim zatvorenih očiju kaže koji je to cvet. Pa i to su ruže s kraljevskim imenima, reče kada je ponovo sela kraj njega.

Moj omiljeni cvet kraljevskog imena jesu lupine, reče on.

Moje su arnike, reče ona.

A kako je sedeo tačno naspram nje, zarobljen njenim pogledom, on kaza da mu je sada kao protivsredstvo za Ameriku u Marijenbadu potreban još jedan krug njene igre dvorskog ceremonijala. Ona klimnu obradovano, kako mu se učini.

On će dakle: Ponajpre izražavam dužnu zahvalnost što mi je Vaše visočanstvo mnogo puta ugodno pružilo dokaze da me je primetilo na najprijatniji način, te se istog časa želi probuditi nada da će Vaše visočanstvo i dalje s milošću opažati cvet koji sam ja s naklonošću odgajio iz tajnog jezgra, sada još u početnom stadijumu razvoja, jer bi se jedino time podstakla nada u njegov radosni rast.

A Ulrike: Radosni rast želi ona što voli sve što cvate, udostojivši se da ocenjuje neprocenjivim merilom ono što je jednom stvoreno, da bi se najizvršnji u pravom smislu mogao radovati interesovanju punom ljubavi.

Sada se crkva oglasila zvonjavom u šest časova. Ova crkva se nalazila na pola uzvisine između promenade kod Krstovog izvora i početka venca hotelskih palata. Izgledala je, na neki način, prevelika za ovakvu zelenu osamu. Dok su odjekivala njena zvona, na terasi niko više nije pričao.

On, nekako očaran, u svakom slučaju manje gospodareći sobom nego što je u tom času i na tom mestu bilo preporučljivo: S vama u Eger,⁹ Ulrike, to je sve. Bez publike. S vama iz Egera na zapad do Haslaua, ¹⁰ iza Haslaua duž padine. Tada bi nas dočekala šuma zvana Nebesa, a tu, na velikom drumu, moćna kvarcna stena, na koju se uvek popnem ni zbog čega drugog već zbog pogleda. I to sa vama, Ulrike! Oprostite mi ako jedanput moje želje teže preterivanju. Tad iznenada ustade, pođe, no ipak se još jednom okrenu i reče: Do večeras, moja gospo. Propraćeno onim blagim, više nagoveštenim nego pravim naklonom. Zatim ode preko u svoj Zlatni grozd. Otišao je najboljim mogućim hodom. Za teškoće u hodu čuo je samo iz priče. Ali to što je možda Ulrike gledala za njim, činilo je njegov hod nesigurnim. Zato je naglašavao sigurnost svakog koraka. To je, istina, moglo da izgleda smešno. Dok je ulazio, kradimice se osvrnuo. Terasa je bila pusta. Ulrike nije gledala za njim. To mu nije bilo pravo.

Znao je da sada mora da piše. A budući da se osećao dovoljno jakim da u tom trenutku predstavi Ulrike i najmanje naklonjenima, pisao je Otiliji. Ulrike se nije mogla pomenuti, ali sve rečenice, iz kojih je izvirala njegova snaga, bile su rečenice prepune Ulrike. Uz svu snagu koju je osećao bio je pomirljivo raspoložen. Mir sa Otilijom! Jedno pismo za smirivanje sveg ratnog raspoloženja izazvanog vestima i glasinama.

Sve mi je mimo znanja i htenja dobro išlo za rukom, zadovoljavajući srce, dušu i razum, kako inače imaju običaj da kažu...

To nije bio njegov stil, ali Otilija, koliko ju je poznavao, ionako neće čitati ono što tu piše, već ono što je prečutao. Predosetila je šta oseća za Ulrike fon Levecov, pre nego što je on lično to stvarno doživeo. Kada se pre dve godine iz češkog leta vraćao u vajmarsku jesen, Otilija je već bila naoružana glasinama koje tada zaista nisu bile ništa drugo do glasine. Nije imala hrabrosti da mu u lice kaže šta su joj ispričale Karolina fon Iks i Karolina fon Ipsilon, ali je na jednom papiru, kojim ga je obavestila o aktuelnim poslovnim stvarima, dodala, potpuno zadržavši poslovni ton, da ga moli da se više ne upušta u tu vrstu veza, čije mu savesno ispunjenje onemogućava njegova duboka starost. Ismejao je Otiliju. Tada.

4.

Doktor Rebajn stao je na sredinu sale tek završene tratorije i pozdravima objavio početak svečanosti povodom veridbe sa Ketii fon Graveneg. Kao prvi je bio pozdravljen Karl August, a kao drugi Gete. Njegova ekšelencija, tajni savetnik i državni ministar baron Fon Gete. Pljesak koji je usledio bio je glasniji nego onaj kojim je pozdravljen veliki vojvoda. Gete, koji je naravno sedeo sa Levecovima za jednim stolom, neposredno naspram Ulrike, gledao je tokom pozdravljanja u nju. Zapljeskala je tek kada je primetila da se glasnije pljeskalo Geteu nego velikom vojvodi. Pljeskala je pljeskanju. Onda je i ona pogledala preko stola. Kako u sali nije bilo naročito svetlo, oči su joj bile zelene.

Doktor Rebajn se pomalo topio od srdačnosti, zahvalnosti i sreće, jer je mogao da pozdravi Napoleonovog pastorka Ežena de Boarnea, nekadašnjeg italijanskog vicekralja, danas vojvodu Fon Lojhtenberga i kneza od Ajhšteta; Napoleonovog brata Luja Bonaparte, nekadašnjeg kralja Holandije, danas grofa od Sen Lea. I koliko sam srećan što je među nama Julija fon Hoencolern. U Marijenbadu istorija spaja one koji se u svetu susreću bez međusobnog razumevanja. Najveći pljesak. Doktor Rebajn zamoli Ketii fon Graveneg da mu priđe. Ona to učini. Gete ju je video prvi put. Golema devojka. Svetloplava kosa do golih ramena. Kosa koja još nikada nije mučena viklerima i figarom. Izrez njene crne haljine, obrubljen čipkom, mamio je na pomisao o sveukupnosti njenih bujnih grudi. Gete to učini i odmah primeti kako ta pomisao nije ostavila nikakav utisak. Samo je shvatio koliko potpuno pripada Ulrike. Kada bi to samo jasnije mogao da joj pokaže.

Doktor Rebajn je govorio onako kako samo srećan čovek može da govori. Kako je uspeo da pridobije ovu devojku! Pogledajte nju, a zatim mene. Njemu je mesto u Geteovoj majstorskoj noveli *Čovek od pedeset godina*. Ali Ketii nije Hilari, koja prvo padne pedesetogodišnjaku oko vrata, a zatim ipak podlezne strasti prema razuzdanom mladiću Flaviju. Ketii mu brzo upade u reč: Ja sam' jednom u životu podležem strasti. To je imalo bavorski prizvuk. Veliki pljesak. Nije napravila kniks, već se poklonila kao glumica. Stajali su

ruku pod ruku. Bili su krasan par. On kovrdžave crne kose, a ona s plavim talasom. Zračili su srećom.

Gete je posmatrao Ulrike. Kako se okrenula ka sredini sale, video ju je samo iz profila. Uvek je delovala veoma uspravno. Kao da joj je lakše da gleda uvis nego pravo. Šta se zbivalo u njoj? Nije pomišljao da bi razlika u godinama kod ovog para mogla da bude tema na proslavi veridbe. Opet ih je pogledao, opčinjen, dirnut ovom demonstracijom čiste sreće. Nije se plašio da će ga neko posmatrati. Pa bilo bi razumljivo kada bi se iznenada cela sala okrenula ka njemu i Ulrike. Nek izvole. Ono što ga je sada ispunjavalo mogao je da nazove uzvišenom bezbrižnošću. Da li je Ulrike sedela malo previše uspravno? Ah, kada bi se jednom brzo okrenula ka njemu da bi on mogao da joj pokaže svoju nepokolebljivu bezbrižnost. Da je ohrabri da bude jednako bezbrižna kao on. Sve dok je bila gotovo nadohvat, u svakom slučaju dok je sedela pred njim jasno vidljiva, bio je neranjiv. Da, svet je uvek spreman da te povredi. Ali ne i ovde. Marijenbad nije bio svet. Okruživali su ga visovi pod stražom jela štiteći ga od Vajmara, dakle od sveta. Okreni se jednom brzo, Ulrike, da vidim kako učestvuješ, šta za tebe znači ovo divno veridbeno pozorište. Da li ovo nas prikazuju? Nadao se da ona prati dešavanja u sredini sale s tek nagoveštenim osmehom, što je obično bio znak da nema ništa protiv. Nećemo li, Ulrike, posle, kada se slavlje tamo gore u Klebelsberškoj kući bude nastavilo do sitnih noćnih sati, detaljno razgovarati o svakoj sekundi koju smo ovde zajedno doživeli? Pitaćemo jedno drugog: Kako vam se svidelo? A vi, kako se svidelo vama? Bio je srećan iz dubine duše što je ovde zajedno sa Ulrike doživeo jedan javni čin kojim se lepo naglašava značaj takvog događaja. Divne su vesele sedeljke sa porodicom. Dijalozi pred očima javnosti na promenadi bili su na najlepši način uzbudljivi. Ali konačno je morao da se desi jedan zajednički doživljen događaj! A onda još i jedan koji je delovao kao da je naručen za njih ili od njih. Ne preračunavaj sada brojke merodavne u ovom slučaju sa svojim brojevima. Ako Ulrike može da uživa u ovom događaju, onda može... ona može... Ah, Ulrike, okreni se ka meni, samo na tren.

Kada je doktor Rebajn završio svoj nonšalantan i, budući da je proistekao iz trenutnog osećanja, verodostojan govor, a pre nego što se vratio na svoje mesto stiskajući Keti uz sebe, dvojica slugu

prerušena u stolare uneli su kolevku punu svakojakih poklona prepunih aluzija, a veliki vojvoda se našao na licu mesta i čestitao paru pokazujući da je kolevka prepuna svega i svačega njegov dar. Zatim spoji ruke para, podiže ove četiri spojene ruke uvis kao trofej - Gete bi prinuđen da se seti kako su patke bile omiljeni lovački plen velikog vojvode - i uzviknu da mu je stalo da njegov lični lekar bude u dobrim rukama. Pljesak. Gete se pridruži snažno pljeskajući i na silu izmami na svom licu sveznajući smešak. Ulrike se vrati za sto, a Gete klimnu glavom kako bi joj pokazao da se ovde sve odvija na njegovo potpuno zadovoljstvo. Zatim je obed serviran. Doktor Rebajn zamoli još jednom za pažnju. Kako mu je verenica vegetarijanka, neće biti mesa, ali on može da obeća da je naš gostioničar *monsieur* Šarko pribavio i pripremio sve najukusnije iz cele Evrope, kako samo on ume, čak se oseća ukus mesa, ali zapravo bez njega. Nekoliko odvažnih povika bravo. Ulrike je bila među njima.

Za Getea je Keti fon Graveneg sada bila dvostruko izvanredna, odnosno privlačna: zbog bavarskog dijalekta i bezmesnosti. Smatrao je sebe stručnjakom za dejstvo reči. To je devojka koja svakim pokretom slavi svoje telo, a uz to i vegetarijanka. Okrenut ka Ulrike, reče da nije znao da ima tendenciju ka vegetarijanstvu. Ona nabra obrve, zabaci obe ruke uvis i reče: Ekselencijo, u načelu ja imam tendenciju. Od tog trenutka zvala ga je isključivo ekselencijom. I zaista, zatim su bili svedoci mnoštva ukusa, nedostižnih za jelovnik koji se zasniva na mesu. Gospođa Fon Levecov radovala se što je doktor Rebajn tako duhovito uključio *Čoveka od pedeset godina* u svoj govor. Pozvala ga je da belim vinom sa Loare nazdrave *Čoveku od pedeset godina*. Svi koji su sedeli dovoljno blizu da to čuju, srdačno nazdraviše piscu. Ali Ulrike ne. Gete je to video. Odmahnula je glavom i nemo micala usnama: Vino ne. Uopšte, nikakav alkohol. Tada on spusti čašu i reče da se zahvaljuje svima koji su nazdravili njemu, odnosno njegovom *Čoveku od pedeset godina*. On bi lično veoma rado pio sa njima, ali kako sada ne može da radi ništa što ne radi i Ulrike fon Levecov, a ona pak još ne želi da se poda vinu, zato ga danas i on odbija. A sutra?, upita jedan mladić koji je, sudeći po svom izgledu, došao izdaleka. Gete ga pogleda. Zatim pogleda Ulrike. Pa reče: Moj gospodine, samo plemenita gospa Fon Levecov

može da odluči šta će biti sutra. U to ime bih rado pio, Ulrike, ako mi dozvolite. Ona zabaci ruke uvis, u njegovom pravcu, i uzviknu: Da, da, da, ekselencijo. Gete ispi veliki gutljaj.

Potom su krenuli gore, u palatu Klebelsberg. Tamo ih je pod lukovima i crvenim bojama predvorja dočekaio domaćin, koji je u podne doputovao iz Beča. Grof Franc fon Klebelsberg, još lepši od doktora Rebajna, raširenih ruku i glasom svojstvenim samo pevačima poželeo je dobrodošlicu Geteu rekavši: Iako tajni savetnik sigurno više ne može da sluša takve stvari, on trenutno ima tačno četrdeset devet, napuniće dakle u januaru pedeset, pa je ono što mu tada predstoji primio veoma ozbiljno k znanju iz ove knjige, koja obiluje najlepšim tačnim tvrdnjama. Bez svoje Amaliije fon Levecov pobegao bi pre tog datuma na Severni pol u nadi da će se tamo zalediti svi datumi. Čim mu se Gete približio nadohvat, spustio je ruke, duboko se naklonio i još samo dodao: Najdublje poštovanje, ekselencijo. Franc, reče svevideća Ulrikina majka, obuzdaj se. Tako su stigli u veliku salu smeštenu ukoso od predvorja.

Sala, završena tek pre godinu dana, bila je sagrađena u izrazito romantičarskom stilu sa svim neophodnim dekorativnim zastranjenjima. Ogromni prozori, u čija su okna češki staklorezački virtuozii izbrusili manje ili više providne cvetne šare. U svakom uglu i uvek između dva prozora nalazio se par stubova od crvenog mermera, koji nisu nosili ništa osim korinskog kapitela. Sala puke razigranosti i neobuzdanog sanjarskog raspoloženja. Svako ko bi došao prvi put kao gost, čestitao bi grofu. Kada zasvira banjski orkestar, odmah biste se osetili kao da ste u Beču. Od Kongresa¹¹ u Evropi, valcer je plesao svako ko je želeo da bude moderan, mlad, lep i srećan. Gospođa Fon Levecov je videla dejstvo te muzike na Getea. Gospodine tajni savetniče, reče ona, to nije problem za čoveka od pedeset godina. Ona je u njegovim delima uvek iznova doživljavala da Gete nikada ne daje prednost duši u odnosu na telo. Sada međutim, u *Pedesetogodišnjaku*, kao kruna, vrhunac, naturen mu je sluga za podmlađivanje, kozmetički savetnik, tako piše u knjizi, to zvuči tako realno, tako optimistično, kozmetički savetnik, pa onda još i sluga za podmlađivanje, gospodine tajni savetniče, za tvorevinu ovog novog izraza želela bih da vas poljubim. Pa ga poljubi u obraz. Video je samo da Ulrike strogo gleda svoju majku. Njeno visoko,

oblo čelo se naboralo. Ali majčin temperament se time nije iscrpao. Najlepši nov izraz je „učitelj za očuvanje lepote”. Tako lep buket reči, da ga prigriši! Tu se nekom poput nas direktno nameće pitanje koliki je autobiografski udeo...

Mama, sada odbrusi Ulrike. I to je bilo dovoljno. Dođite, ekselencijo, reče i ustade. Bilo je jasno da želi da pleše sa Geteom. Pokazujući na Ulrike izvinio se majci za nagli odlazak koji mu je veoma dobro došao. Na putu ka plesnom podijumu išla je tik uz njega, uhvatila ga podruku, obesivši se o nju, kao što je činila gde god se sa njim pojavljivala u Marijenbadu. On je gotovo silovito privuče k sebi. Ona ga pogleda, oči su joj bile zelene, pa reče: Oprostite. Gospođa Amalija fon Levecov, *parfois elle est un peu volubile*.¹²

Poslednjih godina Gete je izbegavao čajanke s plesom i balove. Tročetrvrtinski takt je od Kongresa postao opredeljenje. Naravno, zanimalo ga je šta se time izražava i kako. Još pre mnogo godina pokazali su mu korake. U njegovom stanu. Pokazao mu ih je jedan učitelj plesa. Za svaki slučaj. Taj slučaj je sada nastupio. Sačuvano je nekadašnje pravo traženja dozvole. Tapšanjem po ramenu. Žene i muškarci smeli su tako da razdvajaju parove. Oduvek je bio plesač. U prošlosti se, u blagim noćima, često odvajao od svoje partnerke i kao solista izigravao budalu, što je verovatno i bio. Sada sa Ulrike. Odmah je postala deo njega. Bila je tako laka, ležala mu je u rukama i naručju, pri okretu se izvijala, bili su jedno telo, a on se nije nimalo plašio da bi joj se nešto moglo dogoditi. Pogledi su im se tako snažno stopili, ni njemu ni njoj se nije zavrtelo. Ali potapšavši ga po ramenu, zamenio ga je drugi. I to mladić koji je dole u tratoriji upitao: A sutra? Gete je sada tapšanjem trebalo da preuzme plesačicu nekog drugog para. Ali on je mogao da igra samo sa Ulrike. To je trebalo da bude jasno svima. Kada se vratio za sto, divili su se njegovoj plesačkoj veštini i kondiciji. Za njega je to bilo uvredljivo. Pa je to i rekao.

On upita gospođu Fon Levecov ko je taj koji mu je preuzeo partnerku.

To je gospodin De Ror. Možda je Grk, sigurno nije Turčin. Obogatio se trgovinom na Orijentu. Basnoslovno bogat. A trguje samo najfinijim stvarima. Ne začinima, već nakitom. Nema kraljice, kneginje, grofice u Evropi kojoj on nije nešto okačio oko vrata ili

stavio na glavu. Dame u Parizu poznaju ga baš kao i one u Londonu i Beču. Pored toga prevodi. Pesme. Sa mnogih jezika, pre svega sa Orijenta. Tvrdi se da govori sedamnaest jezika.

Odakle ona sve to zna, zapitao je.

Od Franca. On ga je danas pozvao. On živi u ovoj kući. U drugom apartmanu po veličini. Čime je htela da kaže da u najvećem stanuje veliki vojvoda. Neobično je što je on bez imena. To je predmet nagađanja.

Na Ulrikino upražnjeno mesto seo je grof Lojhtenberg s rečenicom: Biću tako slobodan da sednem jedan trenutak kraj vas. Zakazali smo viđenje, počeo on.

Znam, reče Gete.

Onda je u redu, reče on, onda se ipak nisam uzalud dokotrljao kočijom iz Rima do Marijenbada. To što me se sećate, gospodine tajni savetniče, budi mi nadu. Naš razgovor, skoro tačno pre godinu dana, u ovoj kući. Još smo se žalili na buku zanatlija, a sada je sve završeno, kao iz bajke. Klebelsberg je krasan momak. Milostiva gđo, čestitam... Dakle, to što se sećate, gospodine tajni savetniče, govori mi da nastavljamo posao, biće izgrađen kanal Rajna-Dunav! Ja sam Austrijanac, molim, priženjeni Bavarac, vi i ja, gospodine Fon Gete, rađamo ideju, a neka drugi grade...

Gete prekide brbljivca. Ma koliko to bilo nepristojno, ne preostaje mu ništa drugo, on u ovom trenutku mora da gleda kako se ovde igra po diktatu Beča. U Vajmaru se, naime, još pleše po uzoru na *Ancien Regime*¹³. On se kao vajmarski državni ministar u penziji oseća dužnim da ovde deluje kao izvidnica. Dok je to govorio, nije ispuštao Ulrike i gospodina De Rora ni tren iz očiju. Grofu Lojhtenbergu ne preostade ništa drugo nego da se i on zainteresuje za plesače. Gete nastavi da glumi pedagoga. On smatra budalastim da se iz neprihvatljivih razloga ne iskoristi ponuđena prilika da se nešto nauči. Evo, pogledajte.

Sada svi pogledaše. De Ror je doslovno vitlao Ulriku kroz vazduh. Ponekad ju je držao samo za jednu ruku. Tada bi joj druga ruka slobodno letela kroz vazduh. Ponovo je izvanredna nezavisnost njenih zglobova postala očevidna. Čak se činilo da joj i glava na dugom, vitkom vratu leti posebnom putanjom. A gospodin De Ror ju je puštao da leti, dok je pritom ostajao relativno statičan. U

međuvremenu je sve više njih posmatralo ovaj par. Čak su i parovi koji su još plesali odustali, zastali i posmatrali. Onda im se isprečio jedan mlad, prilično dežmekast muškarac i potapšao ga. Ali gospodin De Ror nije reagovao. Tada dežmekasti podmetnu nogu gospodinu De Roru, a ovaj je preskoči, ponevši Ulrike kao nekim čudom sa sobom, sprečivši tako da oboje padnu. On je i dalje držao Ulrike levom rukom, ali je desnom pesnicom udario remetioća ispod brade tako da ovaj pade unazad i ostade da leži na podu. Kapela zasvira poletni carski marš, parovi se razigranim vojničkim korakom vratiše na svoja mesta, četiri konobara već su iznela onesvešćenog iz sale, dok je doktor Rebajn trčao za njima.

Jadnik, reče Ulrikina majka.

Zna li se ko je on?, upita Gete.

Moj muž ga je danas povezao svojom kočijom iz Beča. Mladi pesnik, koga protežira.

Pesnik, reče Gete.

Braun fon Brauntal, reče ona.

Gete skoči uvis, pogleda ka vratima, kroz koja su upravo izneli mladog pesnika napolje. Braun fon Brauntal, sanjar, čiju je deskriptivnu himnu upravo iznova pročitao. Ponovo je hteo da osvoji Ulrike. Za sebe. Gete sede prebacujući sebi što nije učinio ništa za oborenog.

Gospodin De Ror se vratio sa Ulrike. Kako Napoleonov posinak nije primetio na kom mestu sedi, Ulrike sada sede na stolicu pored gospodina De Rora.

Ulrike reče: Strašno mi je žao.

A De Ror: Još važi pravilo da onome koga tapšanjem ruke po ramenu želiš da zameniš treba dopustiti da najpre otpleše do kraja ples koji je upravo u toku. Ili to više ne važi?

Svi mu potvrdiše da to još važi.

Ulrike ponovi koliko joj je žao.

Srećom, grof Klebelsberg je seo za klavir i sa nekoliko virtuoznih glisanda skrenuo pažnju svih na sebe i na klavir, obznanimi sada svojim lepim glasom da želi da odsvira najnoviju kompoziciju na jednu od najlepših pesama našeg majstora ovde, jer pretpostavlja, zapravo sigurno zna, da se ovde još nije čulo ono što je Franc Šubert komponovao na Geteovu „Čežnju”. Da, možda čak ni samom

majstoru nije poznato kako se jedan genije u Beču inspirisao Geteom. I zapeva:

*Ko čežnju zna, taj zna
jad jada moga!
Pečalna s duše dna,
bez ikog svoga,
onamo gledam ja
u nebo meko.
Ah, ko me voli, zna,
taj je daleko.
Svest mrkne, gorim sva
s dna srca svoga.
Ko čežnju zna, taj zna
jad jada moga. [14](#)*

Najpre je vladao potpun tajac, a onda se, kao da je dirigent dao znak, odjednom provali opšti pljesak. Ka grofu Klebelsbergu. Najpre. Ali zatim ka Geteu. On ustade, nakloni se, podiže obe ruke prekrstivši ih i tako zahvali pevaču. Tom glasu nije mogao da se odupre. Ugleda suze u Ulrikinim očima, i u očima njene majke. Pomisli na Celterovu kompoziciju ove pesme. Šubert - ovo ime su sada često pominjali u Beču, kao i posetioци koji su dolazili iz Beča. Bio je savršeno zadovoljan Celterovom kompozicijom. Zbog njega nisu morali da komponuju muziku na njegove pesme. Sada se ipak naljutio. To što su sa njim radili otišlo je predaleko.

Grof Klebelsberg objavi da će još otpevati „Vilinskog kralja”. Koga ova pesma ne ponese, taj se mirne duše može smestiti u muzej zajedno s otpadom iz piramida.

Smeh. On poče, zapeva, a Gete primeti da ne može odoleti. Nije mu bilo pravo što je ova muzika toliko ovladala tekstem da je ovaj postao samo povod za nečuvene, zapravo demonske gestove. Tonske gestove. Ludilo bola. Opet pomisli na Celterovu jednostavnu prikladnost. Celter je hteo da predstavi tekst. Šubert je hteo da iščupa čoveku dušu iz tela, a za to mu je tekst bio samo povod. Tekst mu je došao kao naručen.

Još jednom, povika Klebelsberg, na žarku želju nekoliko slušateljki koje tako nešto nikada nisu čule, „Čežnja”.

Gete je to smatrao rafiniranim. Dejstvo je bilo deset puta jače nego posle prvog izvođenja. Pokoja žena pala je drugoj oko vrata glasno zaplakavši. Gete ponovo podiže dotle prekrštene ruke i srdačno ih pruži grofu Klebelsbergu. Pljesku nije bilo kraja.

A sada, ekselencijo?, reče Amalija fon Levecov.

Gete klimnu glavom. Pokaza na Ulrike na drugoj strani, koja je sada sedela još dalje od njega, ali bilo je potpuno jasno da je imala suze u očima. On stvarno ima glas kao sedam rajskih rojeva pčela, reče Gete kako bi raspršio tmurno raspoloženje.

Usrećili ste me, kaza ona. Preneću to grofu, verovatno će umreti od ponosa i radosti.

Tada se hoencolernska princeza obre kraj stola, i reče, govoreći mimo bleštavozlatne japanske lepeze po kojoj je bila poznata, ukoliko sledi još jedan ples, ona moli za zadovoljstvo da s njim odigra valcer.

On pristade njemu znanim gestovima. Bili su to gestovi iz prošlog veka.

Napoleonov posinak udaljio se s primedbom da će u stopu slediti gospodina tajnog savetnika. Gete nije mogao da reaguje kako bi priličilo. Rado bi želeo da zna o čemu se razgovaralo na drugom kraju stola. Ulrike nije iskoristila oslobođenu stolicu da opet sedne naspram Getea. Ostala je okrenuta ka gospodinu De Roru i njegovim sagovornicima. Čak se i Amalija fon Levecov, koja je sedela kraj samog Getea, okrenula De Roru i onima koji su pričali sa njim. A Ulrike! Sada je kao suncokret okrenula novom suncu ne samo glavu nego i ceo torzo, da, celo svoje biće. On je vidi otpozadi samo napola. Čuo je da pričaju o književnosti. Bilo u Beču ili Marijenbadu, samo još dva imena: Bajron i Skot. Svi su bili istomišljenici. Bajron i Skot su jedini autori koji se još čitaju.

Gospođa Fon Levecov glasno upade u raspravu: A šta je rekao Bajron, gospodo moja, i to o našem Geteu: On je *undisputed sovereign of European literature*.¹⁵

Gospodin De Ror je smatrao da je to dvosekli kompliment. *Sovereigns*, pa to su oni što na prestolu padaju u san, dok jedan Bajron potegne u Grčku, u oslobodilačku borbu protiv Turaka, iako,

ne, ne iako, nego zato što je njegova inferiorna vlada na kongresu u Veroni vetom sprečila da evropske nacije podrže oslobodilačku borbu Grka protiv osmanske vladavine.

Bajron je upravo posvetio Geteu svog *Sardanapala*, odvažno reče gospođa Fon Levecov.

Pa nema nikakve sumnje, ekscelencijo, Vi ste najživotniji spomenik koji je ikada vladao nekim dobom. Svi zapljeskaše ovoj De Rorovoj rečenici.

Gete je smatrao neophodnim da kaže još jednu rečenicu o poštovanju Skota. Njegova čarolija proizilazi, moja gospodo, iz veličanstvenosti tri britanska kraljevstva, iz bogatstva njihove istorije. A šta imamo mi od Tirinške šume do peščanih pustinja Meklenburga? Ništa. U Nemačkoj će dobar roman uvek biti izuzetak. On je za svoj roman, za *Majstera*, na raspolaganju imao samo najbedniji materijal, trupu vaganata ¹⁶ koji nastupaju kod provincijskih plemića.

Tome niko nije protivurečio, ali niko nije hteo ni da se nadoveže na to. Gete se odmah naljutio zbog toga što je slavu i sjaj Skotovih romana objašnjavao odnosima za koje Skot nije bio zaslužan. A zatim još i smešni pokušaj da veliča vlastiti roman: pogledajte, to sam postigao sa tako jadnom ponudom nemačkog materijala. Uz to, uopšte nije pogodio ton koji bi, poput lopte, mogao da se dobaci saigračima.

Gospodin De Ror je nastavio, bez ikakvog prelaza, da priča kako je prekjuche bio u pozorištu u Beču, gde na pozornicu izlazi junak, polako skida svoju raskošnu kacigu, spušta je na sto. Glumac u ulozi junaka više je nego vremešan, vidi se kako mu drhte ruke dok spušta kacigu, ali onda još podiže obe ruke uvis, koje naravno i dalje drhte. Ljubavni par sleva i zdesna od njega isto tako pruža ruke uvis, i šta rade oni, samo čas, sada sledi vrhunac, otpozadi se prišunja intimus junaka, staje napred pored njih troje, podiže ruke uvis, koje naravno podrhtavaju, i tako sada drhti osam ruku pruženih uvis.

Svi za stolom se nasmejaše. Gospodin De Ror pravio se da nije kriv za smeh koji je upravo izazvao. Njegova glava je delovala orijentalno, iako se nije mogao smatrati čovekom sa istoka. Još mlado lice, pre svega muževno, poveliki nos, gotovo nepostojeća usta, kratka kosa uz glavu, oči tamne, pogled koji održava distancu,

u celini više običan, premda potvrđuje snagu. Ovaj trenutno još mlad čovek nikada se neće predati drugima. On se drži sebe. To je polemički proletelo kroz Geteovu glavu. Tome se nije mogao odupreti. Odmah se predao tom nametnutom tuđem osećanju. Morao je da ide. Najrečitiji je bio pogled, s njim je još morao da se pozabavi. Ali ne ovde. Ma idi već jednom!!!

Gete šapnu Ulrikinoj majci na uvo: Do sutra. Bilo je veoma lepo. Zahvaljujem vam. Zatim je nežno pritisnu rukom na stolicu da ostane da sedi i ne pravi mnogo buke oko njegovog odlaska. I nađe se napolju pre nego što su prestali da se smeju priči o osam drhtavih ruku podignutih visoko u vazduh. Ulrike se, u svojoj naivnosti takoreći, takođe smejala, smejala se zajedno sa ostalima. Zar je hteo da joj određuje čemu može da se smeje? Da, mahinalno reče u sebi. To je pokušao da porekne. Delovao je licemerno sam sebi. Poslednje opažanje: gospodin De Ror je u međuvremenu spustio ruku na naslon Ulrikine stolice. Da li samo na naslon ili možda već na njena leđa ili oko njenog struka, to više nije mogao da opazi u brzini odlaska, koju je sad smatrao neophodnom. Ali još je čuo kako joj je rekao, tako glasno i bez ustručavanja, kao da su potpuno sami: *Il y a quelque chose dans l'air entre nous.* ¹⁷ I uneo se licem ka njoj kao da je ona lekar koji mora da proveriti da li je upala teška. A ona ga zaista pogleda kao da jeste njegov lekar. Toliko je njegova pantomima unetog lica bila ubedljiva. Poslednja rečenica koju je još čuo opet je bila De Rorova, koji nije dao da se išta ružno kaže o pozorištu. Najlošiji pozorišni komad uvek je bolji od najbolje dosade. To je sada opet bio Beč. Tada je Gete već bio napolju, odmah preko puta i tamo gore, u svojoj sobi.

Šta sada? Kako sada? Kuda? Neće valjda ovde ostati. Štadelman je spavao. Jon je spavao. Da se sam pakuje?

Znati tačno šta treba činiti, a onda to ne učiniti, to je katastrofa.

Znao je to svake sekunde, ali nijedne sekunde nije sebi priznao da ničeg ne može biti. Ničeg. Ničeg. Ničeg. Već je posle prve godine bio izgubljen. Da nešto što nije ništa i ne postaje ništa, da što je duže ništa, postaje sve važnije, dok ne postane najvažnije, najbitnije od svega, jedino što te ispunjava, određuje, ispunjava blaženstvom, baca u visine, samo što pad onda postaje utoliko strašniji. Njegovo srce je tuklo. Udaralo u grudi. Udaralo uvis do grla. Morao je da

otvori prozor, udahne svež vazduh, pokrene ruke, osetio je da postoje misli od kojih se čovek može ugušiti. Nije smeo da uzme onoliko vazduha koliko mu je bilo potrebno. Smeo je samo malo da udahne, da diše plitko. Davno provereno životno pravilo: kada se oseti nizbrdica, nekontrolisanost, gravitiranje ka nemogućem - gde je tvoj oslonac, uvežbani strah od pada u tešku bedu. Ništa ne osiromašuje toliko kao nesrećna ljubav. Zapiši to. Bog ti je dao moć da kažeš kako patiš. Kakva bedna prednost: čovek mora biti sposoban da se ustrelji. Mučenje je kada moraš da kažeš koliko patiš. Lota je za tvog Vertera skinula pištolj sa zida, pažljivo ga očistila i pružila svom Albertu, da ga ovaj doda Verteru, da bi okončao svoje nečisto stanje pištoljem, koji je očistila Lota. Patnja je prljava. Ona prlja. Kada postane bezizlazna, nema drugog očišćenja do smrti. Bežiš u pisanje... Nikada, nikada, nikada do sada nisi patio. Do sada su uvek drugi patili. Gospođa Berlepš. Pisma na dvadeset stranica koje ti piše. Već dvadeset godina. Odavno više ne možeš da ih čitaš. Pisma jedne jadne, dosadne žene onečišćene patnjom, koja je rođena da bi te volela, i čeka na to da joj - pa makar i na sekund - udovoljiš. Sažaljenje je blisko gađenju. Sada ti možeš napisati jedno pismo na dvadeset strana Ulriki fon Levecov i zapretiti joj da će morati da računa na dalja pisma od dvadeset strana, pošto ti, umesto da pucaš, moraš da pišeš. Sedamnaest jezika govori onaj Bezimeni. On te u svakoj prilici mora gledati s visine. Visok kao gardista. Oko metar devedeset. Vitak, ali nimalo suvonjav. A lice ni široko ni usko, ali kojim, međutim, prevladavaju kosti, a ne meso. Živahni brkovi na, moglo bi se reći, običnoj nausnici predstavljaju protivtežu jakoj bradi. Nos gotovo odveć snažan, takav da mu nikakav luk ne daje živahnost. Podrugljivo podignute obrve. Zeleni dragi kamen na ljubičastom šalu. Verovatno smaragd. Boja njenih očiju. To se poklapa, to će, čim budu sami, oboje primetiti, slaviti, oduševljeno pozdraviti. Lepo izgledate danas, rekla je prekjuče kada je došao po nju zbog šetnje po promenadi. Nije rekla: Vi ste lepi. Očuvao se. Izgleda dobro. U stotinama novina piše da dobro izgleda. Doduše, nečuveno je uvredljivo sa koliko se oduševljenja čude njegovom dobrom izgledu. Hvalospjev „da još izgleda tako dobro” uvek nadjača potisnuto da još sasvim dobro izgleda za jednog tako starog pripuza. U tvojim godinama, kada je posredi

izgled, postoji još samo uvreda. I ne samo kada je posredi izgled. Pogledaj Bajrona, Skota, koji dominiraju. Ti si *vieux jeu*. ¹⁸ Ali to nije ni novo, niti strašno. Možda strašno, ali nije smrtonosno. Od toga što si ostareo ne umire se. Zapiši to. Strašno je što više ne smeš da voliš. Smeš ipak da voliš, samo se moraš navići na to da više nećeš nikada biti voljen. Piši gospođi Berlepš, zove se Izolda, piši joj da je sada razumeš, da sada znaš koliko si je mučio nepoštovanjem i sažaljenjem koje prelazi u gađenje. Voleti a da ne budeš voljen, to ne bi smelo da postoji. On još nije doživeo tu najpodliju podvalu sudbine, za to je rođena i školovana Ulrike fon Levecov. To nije njen jedini smisao života. Blistaće u Evropi kao gospođa De Ror. A pre toga je nakratko, uzgred, imala funkciju da te pusti da iskusiš ono što su mnogi iskusili od tebe, kako je to kada voliš a nisi voljen. Jednom si uobraženo i neiskusno zabeležio: Trenutno niko nije zaljubljen u mene, ja nisam ni u koga zaljubljen, samo smrt vreba iza ugla. To što niko nije zaljubljen u tebe strašno je samo kada si zaljubljen u nekoga i kada je ta tvoja ljubav neuzvrćena, čak odbijena. Ako je stvaranje ikada bilo zainteresovano za to da ljudski život učini podnošljivim na ovom svetu, onda je u uputstvima koje je Gospod preko Mojsija dao ljudima nedostajalo najvažnije. Ne ljubi. To je prva zapovest. Verovatno je Mojsije, kada se popeo na 2.244 metra visoku Goru zakona, bio previše iscrpljen i nije uopšte razumeo Prvu božju zapovest. Tragičan i nepopravljiv propust. Da je Mojsije doneo tu zapovest sa Sinaja, čovečanstvu ne bi ništa nedostajalo osim tragedije. Ljubav je uvek bila uzrok svake tragedije. A bilo bi tako lako izaći na kraj bez ljubavi! Nikada nije bila neophodna za razmnožavanje. Čemu dakle ljubav? Da bismo primetili da više ne živimo u raju. Da nijedan ljudski život nije pošteđen patnje. Nijedan. Gospod je bio prilično pametan. Ja sam ljubomoran bog, rekao je na to.

Gete je morao da se oslobodi svoje odeće, te je baci daleko od sebe. Morao je da spali svu odeću u kojoj se ikada pojavio pred Ulrike. Danas izgledate lepo. Za tri godine samo ovu jednu jedinu rečenicu. Svaki put je video i oduševljeno joj priznavao koliko je lepa u ovoj, u ovoj i u ovoj haljini. On se još 1821. i 1822. oblačio promišljeno kao nikada pre toga u svom životu. Sa temeljnošću punom ljubavi kombinovao je prsluke, šalove, frakove i kapute. Ona

to nikada nije videla. A sada još i ova strašna rečenica: Lepo izgledate danas. Da, da, da, ona nije rekla samo: Lepo izgledate, već: Lepo izgledate danas. Nije mogao da poveruje da uopšte izgleda lepo. A pogotovo ne da jeste lep. Ali sedamdesetčetvorogodišnjak ni u kom slučaju nije lep. A ako on ne može da živi a da ne bude lep ili da ga barem ne smatraju lepim, onda ne bi trebalo da beži u pisanje, bolje rečeno lamentiranje, već da se upuca kako je red.

Stajao je u garderobi pred ogledalom visokim do tavanice. Šest lampi sleva i zdesna opet su bacale najpovoljnije svetlo. Nagog muškarca u ogledalu nije mogao smatrati odbojnim niti imalo odvratnim. Nije mogao da se odupre nekoj vrsti nežnosti koju je osećao prema ovom nagom čoveku. A osećanje nije bilo nimalo namenjeno ličnosti, već isključivo nagosti. Doduše, tada se podiže bura, nervoza koja ga je gotovo tresla, u svakom slučaju nestrpljenje, što ga je oteralo od ogledala. Čeznuo je za Ulrikinim prisustvom. Ništa nije moglo da bude grotesknije nego da pored tog nagog, koga je neko - on više nije znao ko - nazvao mladalačkim starcem, da pored sebe priželjkuje Ulrike, koja divno njiše svojim udovima. Kada je išla sa njim, ponekad je pevušila, a to zamalo pa pevanje dirigovalo je njenim pokretima. Zapravo je uvek plesala. Sada je ležala u svom krevetu, a Bezimeni gardijskog stasa ležao je pored nje ili na njoj. Sumnjao je da bi odmah prve noći žrtvovala svoju nevinost. Premda, ko zna? Ovaj orijentalac nije morao da poštuje ovdašnje običaje. A nju bi mogao pokušati da ubedi da su njih dvoje ionako rođeni za to da se naslađuju užicima Orijeanta, odnosno da nestanu u njima. Kako je u svom prtljagu nosio uvek razne vrste nakita, on bi, kada bi zatvorili za sobom vrata njegovog apartmana, najpre proverio koji bi joj nakit odgovarao. To što Ulrike ne nosi nakit - nag je pristao vrat, nage su barem podjednako pristale ušne resice - mora predstavljati izazov za orijentalnog neistočnjaka. Milostiva gospođice, potrebne su vam boje. Ili pak vatra, dakle brilijanti. Jasno je da neće ići sa Ulrike u njenu sobu, već će je povesti u svoj apartman, drugi po veličini u palati Klebelsberg. Ljubljenje su u međuvremenu već obavili. Vi, veliki čoveče, rekla mu je jednom kada su stajali pod stubovima. Ali verovatno je mislila samo na pesnika. Sada je to mogla da kaže sa snažnijim

osećanjem. Ti veliki momče. Ukoliko su završili s prvim poljupcem. Prozori sale preko puta bili su u mraku. Iznad nje je tu i tamo bio poneki osvetljen prozor. Nijedna prostorija zapravo nije bila jarko osvetljena. Samo nagoveštaj osvetljenja što podstiče svakojake radnje. *Il y a quelque chose dans l'air entre nous.*

Kada je ponovo sam od sebe počeo da diše, vratio se tamo, pred ogledalo u garderobi. Dovoljno je neobično što je osećao takvu bliskost s tim nagim čovekom. Najradije bi ga pomilovao. Ali ipak nije. Tu, međutim, između slabina, koje žele da postanu meke i popustljive, nalazi mu se polni organ, koji je celog života stremio da se spoji u celinu. Celog života morao je da obuzdava vlastohlepne ambicije ovog dela. To mu nije uvek uspevalo s istim uspehom. Bilo je vremena kada je ta ambicija više ovladala njime nego što bi se usudio da prizna. A nju su, naravno, probudile žene. On je trebalo samo da poželi i čini ono što je taj deo želeo. To je bilo tako do današnjeg dana. Sramota je što taj deo u jeziku, u kome se život najpre ostvaruje, ne sme da se pojavi, osim na latinskom ili smešno izvrnut. Slobodno kaži: kulturna sramota. Za čije prevazilaženje nisi ništa učinio. Samo se izvini, a hvali se ovim ili onim delom jezičkog oslobođenja. Bilo je loše što je polni organ pravo na svoj izraz, a to je pravo na život, uvek mukotrпно nametao mimo svega, u glupoj tamnici kukavičluka. On se ponovo izvinio svom delu. Pogasio je svetla. Sedeo u polutami. Ne u krevet, to je bilo jasno. Sada može svuda, ali ne u krevet. Preko, u radnu sobu? Ne, u salon. Spustio se na sofu, na kojoj je sedeo kada su dolazili posetioци. Ulrike je jednom, ne čekajući da je smesti tamo gde je želeo, prišla sofi i sela. Bila je tako bezbrižna. Tako slobodna. Sada je pritisnuo lice u zlatnožuto jastuče sa bledocrvenim slikama ptica. Ptice kakve lete samo u bajkama. Na taj jastuk spustila je ruku. Ali kako ju je spustila. Širokim pokretom koji je onda sasvim nežno završio na jastuku. Setio se svog Lusidora u *Čoveku od pedeset godina*. On je zagnjurio lice u jastuk kada je tugovao za svojom Lusindom. Potpuno utonuo u svoj bol. Ali onda se Lusinda našla pred njim. Mislio je da ju je izgubio. Samo sa vama želim da živim, rekao je. A ona: Lusidore, vi ste moji, a ja sam vaša. Pa ga je zagrlila i zamolila da i on zagri nju. Književnost književnost književnost!

On uze jastuk i baci ga u najudaljeniji ugao. Treba samo čitati i pisati knjige u kojima se sve odvija ružno, kao u životu. Čeznuo je za romanom u kome vlada beznadežnost. Verter! Ne, on je mogao da se ubije i spasao se. On čak ne može ni da zaspi, da spava jedan čas, da se jedan čas spase! Budnost, to je mučenje. Budnost znači misliti na nju. Gete je rokoko. Ko je to rekao? Možda sinčić August. Njegovo neuspelo seme. Gete je rokoko, on je XIX vek. Rekao je sinčić. Ah, kada bi samo bio rokoko. Da samo nikada nije nestao taj razigrani predeo, taj uzani prostor raspoloženja i šale, protiv koga je svet nemoćan. Zato je morao da ga uništi. Moglo se dešavati samo ono što je podnošljivo. A onda ta nerazumna revolucija sa svojim usrećujućim frazama koje su usrećile jedino same frazere, dok je ljude upućivala na puteve nade koji su vodili ka nesreći...

Morao je da se vrati na trenutke iz 1821. i 1822. godine koji su mu ostali u sećanju. Onda na razlike u odnosu na trenutke ovog leta. Rezultat: Kada bi danas Ulrike bila kao onomad, on sada ne bi sedeo u mraku i razvrstavao trenutke kao nalaze iz predistorije. Ulrike iz prošlog i preprošlog leta osvojila ga je nesputanom životnošću, bezbrižnim temperamentom, ironijom sa kojom je igrala majku svojim dvema sestrama. I često bi se, kada bi opet nešto rekla što joj se činilo uspešno, okrenula gotovo podsmešljivo ka njemu da bi videla da li i on misli da je dobro to što je upravo izgovorila. To joj je postala dražesna navika, taj njen okret ka njemu sa čisto pantomimičkim pitanjem: I - kako vam se sviđa? Ponekada je to i direktno izgovarala: A šta misli gospodin tajni savetnik o tome? Dopuštala je sebi čak i male provokacije: Ukoliko je gospodin tajni savetnik uopšte slušao. Što mi obične devojke uopšte ne zaslužujemo. O čemu se god govorilo, ona bi stvorila priliku da pokaže da joj je on najvažniji u društvu. To mu se i inače događalo, ali nigde nije bilo devojke koja nije samo želela da mu iskaže poštovanje već je, što je bilo ne samo milo nego i zabavno, stalno imala potrebu da sa njim stupi u pomalo rizičan dodir. Ali ona je bila takva devojka. Očigledno je verovala da mora da se postara da njemu u njenoj porodici ni tren ne bude dosadno. Kada joj je majka rekla da Gete želi da ima sina, kako bi onda lično mogao da obrazuje Ulrike za idealnu ženu svog sina, ona je prilikom sledećeg susreta rekla da razmišlja o tome što ne bi gospodin tajni savetnik

obrazovao svog željenog sina za nju, a ne nju za sina. A šta je vaše objašnjenje?, upitao je on. Dve mogućnosti, rekla je ona, ili gospodin tajni savetnik veruje da je njegov sin ionako idealni muž za svaku ženu i svaku porodicu ili... Pogledala je Getea, raširila ruke i rekla najvedrijim tonom: ili gospodina tajnog savetnika jednostavno zabavlja da prevaspitava jednu devojku tako nemirnog duha kao što sam ja. Umesto da odgovori, on je najpre pogledao majku kao da nije računao na to da će ovu želju, koju je osetio, odmah preneti kćerki. Ulrike je iskoristila pauzu: Proneo se glas da ste strastven vaspitač. A ko ne bi čeznuo za tim da ga vi vaspitavate? Treća mogućnost: Gospodin tajni savetnik veruje da jedna Levecova mora biti dodatno izdresirana da bi bila vredna jednog Getea! Svi su se nasmejali. Gete je zatim prilično tiho započeo priznanje koje je i sam tako nazvao. Zašto da ne priznam, rekao je, cela priča o sinu verovatno mi je pala na pamet samo zato što sam hteo da kažem nešto što bi me dovelo u situaciju u kojoj bih stalno imao posla sa vama. Njegovo priznanje su, kako je mislio, majka i Ulrike primile s nekom vrstom ganutosti. Uvek hitra sestra Amalija je, naravno, na to odmah morala da kaže: A kada Rike bude vaspitana, onda sam ja na redu. I Berta: A ja? Na kraju sezone su se oprostili. *On s'est promis de s'ecrire.*¹⁹

Svi ti časovi delovali su tako da je iščekivao ovo leto. Pomalo. Ali onda je usledio udar groma. Nova Ulrike. Njen pogled. Njeno držanje. Mislio je da u svemu što čini i govori oseća nastavak onog što je započela prošle godine. Ona je pokazivala da to čini. Samo sada kao drugačija Ulrike. Kao prošle godine, ona se opet u razgovorima obraćala njemu tražeći njegov sud, njegovu reakciju. Ali ona je to činila kao da citira sebe od prošle godine. Šta je od tada prevideo, pogrešno video? Otkuda mu utisak da se Ulrike i on približavaju jedno drugome? Otkuda mu bezbrižnost u pogledu na brojke? Kao i da ono eventualno skandalozno u njegovom pojavljivanju sa Ulrike ne zaslužuje njegovo razmišljanje. Da li su postojala ograničenja, odbijanja koja nije primetio? Mora da je pogrešno osetio sve, ne samo ovu ili onu pojedinost. Živeli su jedno mimo drugog. Verovatno bi bila užasnuta, i njena majka bi bila užasnuta, kada bi znale u kakvu se on iluziju uživeo. Nije znao kako da izađe iz te iluzije. Već decenijama je tako sa njegovim učenjem o

bojama, sa njegovim antinjutnizmom. Gotovo svi fizičari ovog doba podsmevaju mu se ili ispoljavaju zabrinutost zbog njegove tvrdoglavosti. On više ne može da se oslobodi svog učenja o bojama, koje više oseća nego što ga je izračunao. Ali danas bi radije prebegao Njutnu i priznao mu da je njegovo učenje tvrdoglava iluzija nego što bi mogao smatrati mogućim da bi ikada Ulrike mogao da doživljava drugačije nego što je doživljava. Ako ona nije takva kao što umišlja da jeste, onda živi u iluziji protiv koje ništa ne može da učini. On to naziva ljubavlju. On to pak oseća kao ranu od opekotine. Ili kao jedan jedini krik. Ili uopšte kao katastrofu. Još se ne zna šta se srušilo, eksplodiralo, propalo, pad neba, niko više ne vidi drugog. Stajao je, stisnuo pesnice, pa ih pritisnuo na oči. I plakao je. Izvesno vreme. Prilično dugo. I začu sebe kako peva. I pevao je. Pevao je Šubertovu pesmu na svoj tekst:

*Ko čežnju zna, taj zna
jad jada moga!
Pečalna s duše dna,
bez ikog svoga,
onamo gledam ja
u nebo meko.
Ah, ko me voli, zna,
taj je daleko.
Svest mrkne, gorim sva
s dna srca svoga.
Ko čežnju zna, taj zna
jad jada moga!*

Stih *gorim sva s dna srca svoga* otpevao je dva puta. A *taj zna jad jada moga* izvukao je isto tako strašno uvis, u beskraj, kao grof Klebelsberg. Primetio je da ga oponaša, i to punim srcem.

Otišao je preko, obukao belu flanelsku kućnu haljinu. Još nije mogao u krevet, iako bi ga san oslobodio prisilnih misli. Ali bilo mu je nezamislivo da sada legne i čeka da pronađe put do sna. Ležeći tako, on bi bez zaštite bio izložen najstrašnjim pretpostavkama. Morao je da sedi. Još bolje, da stoji, hoda tamo-amo, s rukama na leđima, njegov paradni stav uz koji je do sada sve preživeo. Žustro je

išao tamo-amo. Za to hodanje tamo-amo ove prostorije bile su isuviše male. U Vajmaru je imao šest prostorija u nizu, koje su po potrebi, bez vrata između, predstavljale stazu. Ovde, ovako, zatvoreničko tamo-amo! Kada je, molim, bio toliko nemoćan? Morao je da otrpi svoje misli. Što se snažnije odupirao ovim mislima, to su ga žešće opsedale. Dakle, nemoj se toliko opirati. Bedno je što je sve to unapred, pametujući, opisao u svom romanu, na primer to da svaka okolnost koja se ispreči našim probuđenim strastima njih zapravo pojačava, umesto da ih zatomi, a onda, kada ti se desi u stvarnosti, nisi ništa drugo do krpa od jada i nemoći.

Svom snagom misli i volje morao je da sprovede odluku da više ne gleda preko. Ali iznenada se opet obreo kraj prozora, otvorio ga i gotovo se nagnuo napolje da bi još bolje video, jer nije video šta se tamo događa. Nazad, dalje od prozora, kaži sebi da ne smeš još jednom da naneseš sebi razočaranje koje te čeka. I opet se obre kraj prozora i pogleda preko. Uvide da je besmisleno zahtevati od sebe nemoguće. Vežbao je da poveća vremenski razmak između odlazaka do prozora. Tako se nadao da jednom uopšte više neće morati da ide do prozora. Odgovaralo mu je da zahteva nešto od sebe što je osećao kao nešto što može zahtevati. Odluka da VIŠE NIKADA neće ići na prozor bila je pogrešna, bila je veštačka, već je i sama odluka bila laž. NIKAD VIŠE te pretvara u lažova. Ali odluka da svaki put ostane da sedi malo duže bio je program koji se mogao sprovesti sa izgledom na uspeh. Molim, do sada si uvek bio zainteresovan da prepoznaš šta ti se događa. Možda je sin August u pravu. Bio je rokoko. Sada je, odjednom, nastupila ozbiljnost. Ugasiti se kao svetlo. To bi bilo to. Bedne predstave, koje se ovde traže. Pištolj, otrov, konopac. Ugasiti se kao svetlo. Gotovo. Više ne čuješ prezrivo lamentiranje. Da li je konačno uspeo da oponaša svog Vertera? Uvek si mogao da budeš siguran u prezrenje onih koji to nisu doživeli. Beg ka žbunju, ribama, nebeskim nedostižnostima. To će ih najviše ljutiti, što si dostigao nedostižno. Neka pljušti, gospode, pa makar i oganj. Na mene.

Štadelman zakuca. Znači, bilo je pet. Doneo mu je vodu sa izvora. Navikao je da je donosi svom gospodaru u krevet. Gete mu doviknu da ostavi čašu napolju.

Ako je sada žena, šta to znači? Vrlo se brzo javilo nepoverenje prema ženama, koje je navodno poticalo iz iskustva. Po Bezimenom vidiš u čemu si pogrešio. Pa i ti znaš. Da se žene moraju osvajati. Da žele da budu posedovane. Da čovek s njima radi šta hoće. Ta predaja žene nije potčinjavanje, usluga tebi za ljubav, to je sam užitak. Tu bezuslovnost si doživeo samo jedanput. Od Kristijane. Ona je svoju bezuslovnost prenela na tebe. Postao si muškarac kakvi su drugi možda sami po sebi. Tebi je potrebna Kristijana, ne, ne, ne, ne bilo koja Kristijana, ta Kristijana ti je potrebna, ona jedina. Ali kada je plesala, i više nego samo plesala sa Francuzima, to nije bio bol, već aktiviranje melanholijske, koja je ionako čekala da bude probuđena.

Kada je opet morao da ode do prozora - a sada je već išao ne zamerajući više sebi - Štadelman mu je javio da je doručak serviran. Doneo ga je iz tratorije. Gotovo razdraženo, u svakom slučaju glasnije nego što je bilo potrebno, doviknu Štadelmanu da sve raskloni. Jest, piti, prihvatiti dan - ne, morao je da sedi i pokuša da ne misli, da ne misli ni na šta. Sada je samo stajao kraj prozora. Više nije mogao da se odupre. Više nije hteo da se odupire. Osetio je da je u opasnosti, ali nije znao kako da je izbegne. Stajao kraj otvorenog prozora i buljiti u palatu Klebelsberg sve dok ga ne odvedu kuda god žele.

Odjednom dozivanje odozdo. On se prepade. Pogleda dole. To je bila Žili, hoencolernska princeza, kojoj je juče ostao dužan jedan ples. Kako učini molećiv pokret, on odgovori elegantnim uvežbanim gestom koji je značio: Izvolite, popnite se gore, radujem se vašoj poseti. Začudilo ga je što mu je taj pokret pošao za rukom sam od sebe. Popela se gore, a sa njom je došla jedna koju su zvali Lili.

Princeza se najpre u šali požalila da joj je on jednom prilikom prošle nedelje prorekao lepo vreme, a kako se on smatra stručnjakom za oblake i vreme, ona mu je poverovala, i šta se dogodilo, ona je pokisla.

Gete reče: Prošle nedelje sam još bio mlad i stoga svirep.

Dovodim vam jednu mladu damu iz Berlina, koja vam donosi pozdrave od... Ona upitno pogleda lepu mladicu, koja još nije imala dvadeset i pet.

Od Celtera, reče ona, koji je moj učitelj pevanja.

Tačno, Celter, reče princeza.

Možda jedini prijatelj koga sam ikada imao, reče Gete.

On vas veoma voli, reče ona zvana Lili.

Ja njega još više, reče Gete.

Celter, Šubert, uskoro će vas samo još pevati, reče princeza. Ali Šubertu se opirete, nastavi ona da ćaska, a znam i zašto.

Gete pantomimom dade do znanja da je sada veoma radoznao.

Zato što ima naočare, siroti Franc, i to kakve.

Gete reče: Poštovana princezo, možete da nosite deset naočara, ne bi mi nimalo smetalo.

Hvala, uzviknu ona, koja je uvek radije vikala nego što je govorila.

Gete ih zamoli da sednu. Na sofu ili na stolice oko okruglog stola. Ona zvana Lili odmah sede na sofu. Upravo tamo gde je sela Ulrike pre nekoliko dana. Nije mogla da spusti ruku na žuto jastuče sa bajkovitim bledocrvenim pticama, jer ga je hitnuo u ugao. On htjede da sedne na stolicu. Ona zvana Lili reče bez ustručavanja da on mora da sedne kraj nje. A on, starom uvežbanošću: Upravo je to imao na umu.

A ona, očigledno da bi naglasila da ovde ne dolazi kao učenica pevanja, već kao obožavateljka: Zovem se samo Lili, nemam park. ²⁰

Doći će i to, reče Gete, kao u pastoralnom ljubavnom komadu. Uvek mu je godilo kada neko aludira na nešto što je radio pre mnogo vremena. Dakle na „Lilin park”.

Šta će mi park obožavalaca kada među zaljubljenim pukom nije Gete? Da li se još sećate poslednjeg reda vaše pesme o Lilinom parku?

A on: Ponekad mislim da su svet i vreme izbrisali više nego što je tu bilo.

Lili je izdeklamovala stih onako kako to može samo jedna oduševljena obožavateljka koja uči pevanje: Ja to osećam! Kunem se! Još imam snage!

A on: Divno, Lili. Kada vas slušam, mogao bih da poverujem da ne moram da se brinem da li ću ostati u sećanjima potomaka.

Još živite, gospodine tajni savetniče, uzviknu ona, osećam to do srži.

Celter mu uvek piše, reče on, o svojim lepim učenicama, a sada zna na šta je mislio.

Lili se okrenu potpuno ka njemu i reče: Vi ste mnogo lepši nego što se može pretpostaviti kada se gleda poprsje koje je napravio Rauh.

Gete reče: Ah, da, ah, da. To je zvučalo izmučeno.

Bolje tako nego obrnuto, reče Lili.

Ako vi tako kažete, onda je sigurno tačno, iako ne bi uopšte trebalo da bude istina, reče on.

Mislim da je izvanredno što govorite kao što pišete, kaza ona.

Pa on još ništa nije rekao, odgovori on.

Jeste, reče ona, rekli ste: Prošle nedelje sam još bio mlad i stoga svirep. Takva rečenica i način na koji ste je izgovorili, to me duboko pogađa.

To je bila konverzacija. Gete je slušao sebe kako govori, čuo je i video da su njegove gošće oduševljene. Kada se ispostavilo da još nikada nije bio u Berlinu, trebalo je da obeća da će uskoro doći. Rekao je da njegov sin August i njegova Otilija u međuvremenu zimske mesece žele da provedu samo u Berlinu i svaki put su sa sve većim oduševljenjem pričali kako je voziti se kroz Brandenburšku kapiju.

Ali on?

Pa dobro, on obećava, čim mu sledeće zime bude po volji da putuje... I dok je još oklevao, Lili se opet potpuno okrenu ka njemu, čak mu uhvati ruke i povika:

Oprostite, ali morate doći, za ljubav Celtera, za ljubav Berlina. Meni za ljubav. Imala je suze u očima, naglo mu pusti ruke. Sada se uplašila. Šta se to usudila da učini! Ona još samo reče - jecajući pritom: Oprostite, molim, molim, molim vas. I naglo ustade, zauze pevački stav i zapeva: Ko čežnju zna, taj zna jad jada moga. Na Celterovu kompoziciju. Ona je tako zapeva da je Celterov jednostavniji tonalitet izrazio više osećanja nego arogantna Šubertova muzika.

Nije više mogao da sedi. I Žili fon Hoencolern ustade. Slušali su stojeći. Onda oboje zagriše pevačicu. On joj poljubi ruku. Kada se opet uspravio, ona ga naglo privuče k sebi i poljubi u usta, nasmeja se gotovo kreštavo i reče: Celter je naredio. Pozdraviti, rekao je, i ono što se rimuje s tim. Pod tim je mogao da misli samo na poljubac. Ona je upitno gledala tamo-amo, čas kneginju, čas Getea.

Oboje klimnuše. Gete stade neposredno pred Lili i reče što je moguće ležernije:

*Tebe lijepa Lili, da ne ljubim,
uživanje sad bi bilo veće!
Ipak, Lili, da tebe ne ljubim,
gdje bi, da l' bi bilo moje sreće?* [21](#)

Lili se u nekoj vrsti piruete okrenu oko sebe i uzviknu: Hiljadu hvala, ekselencijo.

Gete, najzvonkijim tonom: To je bilo hiljadu sedamsto sedamdeset i pete.

To je bilo to, uzviknu kneginja.

Lili potrča ka vratima, okrenu se još jednom i reče: Pre nego što sve uradim pogrešno, zbogom! I veoma tiho, skoro preklinjući: Do Berlina. Pa čak još reče: Pozdravite Ulrike od mene. I ode.

Kneginja klimnu i reče: To je bila Lili Partaj. I stade da sriče ime. Onda reče: Život nije sitnica.

Gete dopuni: Ah, da.

Uspeli ste, reče kneginja, još samo morate da govorite *ah, da*.

A Gete tonom, kao da je iznenađen: Ah, da!?

A ona: Čime je dokazana univerzalna upotrebljivost *ah, da*.

Ah, da, reče on gotovo s uzdahom.

Kneginja ode, on stade kraj prozora i odmahnu obema, koje su mu mahale. Onda su nestale. Video je samo palatu Klebelsberg. Kakva lepa oluja, ta Lili, i...? I ništa. Konverzacija. Rutina. On je, čak i kada je pevala pesmu, mislio samo na Ulrike. Da li je izgubljen? Ako ne bi uspeo da se otrgne od nje, bio bi izgubljen. Jer ju je izgubio. A dobio ju je jedan Bezimeni. Sada, pri dnevnoj svetlosti, osećaj gubitka bio je daleko teži nego sinoć. Noć je prema njemu bila milostiva. Ali sada, obilje svetlosti, tamo uokolo visovi, onamo dole aleja koja vodi do Krstovog izvora, svako drvo u ovoj aleji bilo je svedok njegove šetnje sa Ulrike, svako drvo će ga, kada sada siđe dole, zapitati: Šta se događa? Gde je ona? Nikada više neće ići alejom. Nikada više na Krstov izvor. Neće morati da podnosi šaljive poglede i saosećajno ili zlurado došaptavanje šetača. Ono što je strašno postaje tek uticajem okoline tako strašno kao što jeste. I još je stajao kraj prozora.

Preko puta, na klebelsberškoj terasi zaista se pojavi ona. Ulrike. Nije se pomerala. Ionako ga je već spazila. Pogledala je preko, gore. Onda polako podignu ruke. Podignu ih tako visoko koliko je mogla da podigne ruke bez po muke. Kod nje je, zahvaljujući samostalnosti njenih udova, izgledalo kao da ljudske ruke ne postoje da vise sleva i zdesna, nego kao da su u svom prirodnom položaju tek kada su podignute pravo uvis. Zemljina teža nije važila za te ruke, u tome je stvar. U tome je cela stvar. Kao što je celo biće bilo tako lako da ne biste voleli da ga vidite izloženog nijednom snažnijem vetru. A sada mu je mahala rukama podignutim uvis. To je pak izgledalo kao da ona to ne želi. Mahale su same od sebe. Možda zbog promaje. On sad podiže svoje ruke, svoje šake, tako sporo, tako teško, kao da još nije siguran da mu ruke i šake neće odmah pasti dole, i to zauvek. Ona mu pokaza jednom rukom na sebe, drugom ka njemu, on je razumeo i odgovorio pokretom: Izvolite, pa onda dođite. I ona dođe. Skoro je trčala. Čuo ju je i kako trči uz stepenice. Ušla je i rekla:

Jednostavno ste nestali, ekselencijo. Jednom ne pogledam, a vi nestanete.

Ah, da, reče on. Nisam više želeo da smetam.

Kome?, reče ona.

Vama, reče on.

Ah, zar?, reče ona upitno.

Da, reče on.

Da smetate, reče ona. Ekselencijo, pa vi uopšte ne umete da smetate.

Upravo zato je i otišao. Da nije otišao, smetao bi. I odmah izgovori ime. To je sada već morala da otrpi.

De Ror, ponovi ona. Brz čovek, taj gospodin De Ror, reče ona. I objasni da je Bezimeni uvek samo do ponoći bezimen. Oko ponoći, ma gde da se nađe, odaje svoje ime.

Zanimljivo, reče Gete.

Nećemo više o tom veloficernom,²² reče ona. Velociferno je naglasila tako da je on trebalo da čuje da ona koristi reč koju je naučila od njega. A uz to je dodala da voli, mnogo voli tu reč, velociferno. Molim, ne voli onoga koga tako naziva, već reč. Ona voli reči koje zvuče tako da se mogu razumeti već po zvuku. Reči koje još imaju poverenja u maštu.

On je zamoli da sedne. Ona sede na jednu od stolica za okruglim stolom. Sada je zaista mogao da pita gde je Bezimeni koji je na dnevnom svetlu opet morao da bude bezimen, gde je on sada.

Otišao je daleko, reče ona, a tamo i treba da bude.

Gete je pogleda tako da je znala da mora da mu objasni.

Gospodin De Ror je hteo da je povede. U svoj apartman. Najpre će joj, reče on, sada reći svoje ime. I reče joj ga. Potom je kazao, pošto joj je rekao svoje ime, da je sada potpuno u njenim rukama. On ne zna kako će preživeti ovu noć bez nje. Znala je da mora da ode, otrgnula se, oslobodila se, ali je on povikao, sigurno bez razmišljanja: Ne tako! Krenu da je uzme, uze je, povuče je ka sebi, na sebe, već je imao njenu glavu u svojim rukama, pritisnuo je, svoje lice na njeno lice, usta, to joj dade snagu koja joj je nedostajala pri prvom pokušaju da se otrgne, pa nestade, našla se u svojoj sobi, zaključala se, drhtala, ne zna koliko dugo, još je stajala kraj vrata, osluškivala da li je prati, ona ne zna kako je stigla do kreveta. I nije mogla da zaspi. Ona bi gospodina tajnog savetnika rado nešto pitala.

Izvolite.

Sve je uradila pogrešno. Ophodila se prema De Roru kao prema ludaku ili nekom divljaku. Upravo ga je to činilo ludim i divljim. Nije li najpre trebalo da se uključi u igru?

Rokoko, ekselencijo! Rokoko! A ne odmah Betoven.

Gete ne reče ništa. Isprobavao je nekoliko izraza lica. Nije našao nijedan.

Ek-se-len-ci-jo, uzviknu ona. Ona je još tu.

U njemu se još jednom odigrala scena, reč po reč, sa svakim naglaskom, upravo onako kako ju je ona opisala. Ona je i pokretima pokazala u kakvom se položaju našla. Sada je ipak morao da sazna da li mu je dozvoljeno da pita za ime onoga koji je do ponoći bio bezimen.

U tome je upravo stvar, reče ona. Iznudio mi je obećanje da njegovo ime neću nikome reći. Tek kada budem njegova žena, pred celim svetom, tek onda smem da razglasim njegovo ime svima. Ona sada ipak ne može da zloupotrebi poverenje koje joj je tako strastveno ukazao. Osećala je da bi ga ona lično povredila kada bi izneverila njegovo poverenje. Stavio joj je jasno do znanja da bi

izigravanje poverenja značilo ličnu povredu ravnu fizičkoj. Morala je odmah da odbije da bude opterećena tim poverenjem. Ona nije bila sposobna za to s obzirom na njegovo posebno raspoloženje. Ekselenciju, kako se sada osloboditi ovog košmara? Imam osećaj da ste mi potrebni, ekselenciju.

On ustade. Hodao je tamo-amo, s rukama na leđima. Desna je čvrsto držala zglob leve. Tako je uvek hodao kada mu je stalo da ne deluje nimalo pogrbljeno. Tako je hodao kada mu je bilo potrebno uspravno držanje, po čemu je bio čuven. Da li je morala da shvati, mogla da shvati da sada nije mogao da reaguje drugačije? Pogledao ju je. I čudio se. Bila je u sasvim drugačijem raspoloženju od njega.

Ona uzviknu još jednom: Ek-se-len-ci-jo! Parodirala je osobu koja doziva nekog nagluvog. I ona je ustala, stala mu na put. Stajali su jedno pred drugim, Gete reče:

Ah, da.

Ona reče: Jutros pisamce, on je na putu za Pariz. I želi mi uspešan život i isto takav ponovni susret. *Et il y a quelque chose dans l'air. Entre nous.* De Ror. Na sreću, bez imena.

Gete reče, i odjednom se oseti ratoborno: Ulrike, vi ste dobrodošli.

Dakle spasena, reče ona jednostavno radosno, gotovo nestašno. Zanosno nestašno.

Ona posegnu za njegovim rukama. Podiže ih. To što ga je tako približila sebi možda nije bilo namerno. Ako bi je sada poljubio, oponašao bi onoga, takmičio se s njim. Postao bi uporediv. Sa njim. On je malo privuče, a ako je želela, ona to uopšte nije morala da oseti. Ali ona ga takođe malo privuče, tako da su bili toliko blizu jedno drugome da ga je, ne ispuštajući mu ruke, dosegnula svojim ustima. Njihove usne ostale su na tren spojene kao dva bića koja još ne znaju kojim jezikom treba međusobno da govore.

Ona je još držala njegove ruke u svojim kada je rekla: Ah, ekselenciju.

Tada je još uspeo da kaže: Pozdravlja vas Lili Partaj.

Oh, reče ona, pa to je baš lepo.

Onda je već bila napolju, dole, preko. Stigao je na vreme do prozora i odmahnuo joj je na njeno mahanje. To neće nikada zaboraviti, to da je kada je otišla ovog prepodneva stigao na vreme do prozora, da joj je mahnulo, a ona odmahнула. Šta su egipatske

piramide u poređenju s tim! Onda je poduže sedeo i razmišljao. Najlepše je bilo što je ona zatvorila oči kada su se njihove usne približile i dodirnule. Nikada nije doživeo prisniju intimnost od tih zatvorenih očiju.

Sada sebi nije mogao da dopusti da misli na bilo šta drugo osim na te zatvorene oči. Pa ipak je sebi morao da dopusti navalu zauralnih misli: Kao celivač, nikada nije bio odbijen. Nikada nije zgrabio neku ženu, neku devojku, utisnuo joj poljubac na usne, u usta. Nikada ljubljenje nije bilo bez početne stidljivosti, da, predanosti, bez obzira kako su pre toga razgovarali. Njegove i njene usne spajale su se bez učešća volje, bez daška teatralnosti. Gospodin bezimeni izigrava strasnog čoveka. Kako je Ulrike to doživela? Kako joj se sada čini? Kako joj se on sada čini? Ne može je pitati. Samo posmatrati. Da li je još ona Ulrike koja je bila pre ove scene? Kada je prvi put poljubio gospođu Fon Štajn, rekla je: Gospodine moj, ljubite se s puno duha. Način na koji je Ulrike zatvorila oči kada su se njene i njegove usne približavale s puno duha bio je iskreno najlepší odgovor na teatralnu strast Bezimenog. Možda se Ulrike i on uopšte ne bi zbližili bez njegove nasilničke teatralnosti. On će sa Ulrike ponoviti scenu, oni će se, kada se njihove usne žestoko sudare kao u sceni sa De Rorom, naglo razdvojiti, pogledati jedno drugo i nasmejati se. Iflandova ²³ komedija. Imitacija bulevarskog pozorišta u Parizu. To mu je odatle. Smejaće se. Zajedno. Ta predstava ga je uveseljavala. On će od sada umesto ah govoriti samo još ah, Ulrike. I to tako da to mora da čuje ceo svet. Visoko, zvonko i veselo, jedan signal blaženstva bez kraja! Ah, Ulrike! Pri čemu se ono u njenom imenu zvonko dovikuje svetu.

5.

I tako se to nastavilo. Opet se nije razdvajao od Ulrike, kao ni ona od njega. Kada je na dan prvog poljupca gledao za njom, ona mahnula, a on odmahnuo, seo je za pisaći sto, znajući da se na ovu navalu raspoloženja može odgovoriti samo pisanjem. Najpre je dozvolio da njime jednostavno ovlada rutina, a to znači da je moralo da se rimuje. Onda je na listu bilo zapisano:

*Ja gledah te s radošću već dosta davno
al' slutim sad život u novome sjaju
te slatke usne smeše se slavno
kad htele bi da mi poljubac daju.*

Taj rutinski izliv razaslao je odmah u tri primerka iz kuće: Lili, koja je još bila u mestu. Snaji Otiliji u Vajmar. I Ulrike *vis-a-vis*. Sebi je tu trostruku pošiljku objasnio time da je posredi ništa drugo do jedna od sto ili hiljadu prigodnih pesama koje prosto nastaju, ali moraju postojati, koje idu uz odgovarajuću situaciju. Istina, pesmu dobijaju samo osobe koje znaju zašto ih dobijaju. Jedan poljubac se takođe desio između njega i Otilije. Kada su se prvi put vozili njegovom novom kočijom, tim čudom lakoće. Na to je ona, upravo sada, trebalo da pomisli. Da, mislio je, Meternih to ne bi mogao pametnije da spoji.

Pored toga, Otiliji je napisao kako je ovde sve ugodno kao uvek, Štadelman čekićem obija stene po brdima. Još jedan bal kod virtemberškog kralja, a onda će balska odeća biti spakovana, dok se za šešire traži način prevoza u kome se neće oštetiti, ovdašnja bajka biće završena, on ostaje do dvadesetog, samoća će mu omogućiti da nadoknadi mnogo toga što je propustio preteranim druženjem. I sinu Augustu napisao je jedno, u celini bezazleno, obično pismo. Da uživa posmatrajući sa svog prozora sve što se događa preko puta na terasi, da se veliki vojvoda vraća iz lova na patke, da je vreme sasvim prijatno, da je grof Šternberk otputovao na nekoliko dana u Mađarsku, ali se uskoro vraća, da Jon beleži atmosferske pojave, da ga sa šest činijica iz tratorije uvek izvrsno poslužuju, dijeta funkcionise, umeo je da se čuva od preteranih izlazaka u javnost, jer

se inače odmah gubi kontrola. Nadao se da će tako stišati alarmantne izveštaje i glasine koje su prodrle u javnost.

Za njega je bila senzacija to što su se njegove i Ulrikine usne tako približile. Ali njegova pesma o poljupcu nije mu se svidela. Proživljavao je scenu u kojoj se ona otrže, on je hvata, silom privlači k sebi, naglo joj utiskuje poljubac na usne, u usta, i tek tad se ona stvarno otrže. Lili i Otiliji je mogao da pošalje svoju pesmu o poljupcu, ali ne i Ulrike. On ju je tom stiholjubivom bezazlenošću doslovno gurnuo u noćnu scenu s onim koji glumi strast.

Morao je da piše grofu Lojhtenbergu i knezu od Ajhšteta. To je bila dužnost. Skicirao je: On mora da se izvini zbog svog ponašanja prema prečasnom grofu na Rebajnovoj veridbi. Nema čoveka koji je više učestvovao u istoriji od grofa Lojhtenberga. Otac giljotiniran, majka supruga Napoleona, sa njim u svakom ratu, zatim vicekralj Italije, ženidba kćerkom bavarskog kralja Maksa I, potom ga usvaja car Napoleon, daruje mu Italiju, i šta sve nije učinio za taj poklon, i šta je sve spasao za očuha usred katastrofe u Rusiji, a u prvom redu na Bečkom kongresu. On je u opštoj vrevi bala zanemario čoveka takvog istorijskog značaja i tako bogatog karaktera, i od tada crveni od stida svaki put kada pomisli na to. A veoma često se seća toga. Stoga ozbiljno predlaže da se što pre vide kako bi pričali o grofovoj uzbudljivoj mirovnoj viziji, kanalu Rajna-Dunav, sve dok ne sazri odluka.

Sve je to bio pokušaj da ne misli stalno samo na Ulrike. U svemu što nije imalo veze s njom, osećao je zloćudan besmisao i dosadu. Uvek ga je bolelo kada je odvrćao misli od nje. Ali to što će u najboljem slučaju morati da prođu samo časovi dok je ne bude ponovo video olakšavalo je sva lišavanja. Ona su predstavljala začim za gozbu sledećeg susreta.

Pristigla pisma iz Vajmara bila su pisma iz sveta u koji više nikada nije želeo da se vrati. U koji je morao da se vrati. Koliko je to bilo nezamislivo, toliko je izvesno da će se dogoditi. Odbijao je da to smatra mogućim. Čak i kada bi se vratio, neće biti stvarno tamo gde je. Smislio je dvosmislena raspoloženja, u kojima neće moći da ga pronađu oni koji ga budu tražili. Beg, njegova vizija. Načini govora koji će učiniti da ga ne mogu pronaći. Ništa nije smeo da prizna i ništa da porekne. I jedno i drugo bi bilo smrtonosno. Osim toga,

Ulrikino prisustvo onemogućilo bi svaki vid prebacivanja. Morao je da umaršira u Vajmar sa Ulrike i jednim romanom, koji bi trebalo odmah da napiše, ili barem da započne. Roman koji mu nijedan čovek i nijedna žena ne bi mogli osporiti. Roman koji bi legitimisao Ulrike i njega. Ne samo u Vajmaru. U svetu. Naslov se odmah našao na papiru:

Muškarac koji voli.

Ovaj roman nije mogao da diktira, kao što nije mogao da diktira *Vertera*. Ali ovaj roman će se srećno završiti. Prilično dugo je pretakao teško negiranje života u pitak jezik. Konačno jedan ton bez jeftine napetosti koja insistira na razrešenju. Jedan ton bez disharmonije i harmonije. Ton stvoren sam od sebe. Nikakva pozajmica od hromatike izvitoperene lukavstvom i patnjom. Nikakav program. Jedan ton. U sledećem redu je pisalo:

Muškarac koji voli.

Ponovo može da veruje onome što mu kaže leto. Ponovo može da se umeša među leptire, pa da ga pomešaju sa vatrenim lupinama. Srećom, taj dan se nikada neće završiti. Prošlo je vreme kada je nešto bilo važnije od nečeg drugog. Negativna pitanja su konačno nestala. Zavisnost od Ulrike ga obogaćuje. On čuje šta mu se govori, ali ne razume. Njegova svojeglavost je od suvog zlata. Ulrike i njemu uspeva ono što je uvek htelo da uspe. Čim Ulrike bude njegova, uspostaviće mir u svetu. Neprijateljstvo će postati izumrli jezik. Sve zlo u ovom svetu potiče samo odatle što on još nema Ulrike. Ceo život mu ni na tren nije bilo dosadno. Sada bi mogao da poludi od dosade ako je barem ne vidi. Ko želi da spase svet, mora mu dati Ulrike. Kada on nešto dotakne, to procveta. I ne prestaje da cveta. Dani su od svile, a svet je topao vetar. Ptice se razmeću svojim zvonkim ukrasom, one pevaju samo njeno ime. Voleo bih da nisam toliko pokoran kao što sam sada. Platon je izmislio sećanje, jer je izgubio lepo. Ja ću izgubiti sećanje, jer sam pronašao lepo. Kada si kod mene, budućnost i prošlost ništa ne vrede. Molim te, siromaštvo, nemoj zavladatai. Neka me čuva san. Sedenje naspram nje čini te laganim poput nje. Njen te pogled drži. Ne postoji ništa pouzdanije od njenog pogleda. Neću više ispuštati krike. Samo ću plakati od sreće. Tvoja usta ću nežno iznenaditi. Tvoje grudi prekriću pokornim rukama. Tvoja lakoća trijumfuje. Ako mi pre početka obeda pružiš

obe ruke preko stola, moje ruke će te primiti, molitva jedne nove religije. Neće biti ničeg što ne želimo da znamo jedno o drugom. Kada smem da te volim, ja sam besmrtni. Tek tada. Sada znam zašto nikada nisam mogao da mrzim nekoga. U meni je živela jedna ljubav, celog života, koja je spavala, snevala, nekoliko puta preterivala, nazivala se ovako, nazivala se drugačije, opet bežala nazad, zapravo je čekala. To mi je dalo snagu za sve. Sada znam: Moja ljubav čekala je na tebe. Ako je ne želiš, uništiće me. A ja se ne branim. Moja ljubav ne zna da imam preko sedamdeset. Ni ja ne znam.

Primetio je da je tokom pisanja ušao u željeni ton.

Kostimirani bal na koji ga je pozvao virtemberški kralj bića javna generalna proba za zaljubljenog muškarca. Na pozivnici je pisalo: kostimi od mračne predistorije do svetle sadašnjosti. Još pre nego što je pozivnicu pročitao do kraja, znao je kakav će mu biti kostim: svetloplavi frak, žuti prsluk i čizme. Ali to je morala da bude njegova tajna. Samo su Štadelman i krojač Blastimir smeli da znaju.

Štadelman je bio srećan što opet može da sudeluje u jednoj avanturi. Blastimir, do sada naručivan samo da bi vršio izmene, uzviknuo je pošto su mu opisali kostim: Verter. To je bio pravi čovek. Plavi frak, žuti prsluk, veoma svetle čizme.

Kada ga je Ulrike upitala koga će na balu predstavljati, on odgovori da joj neće reći.

Lepo, kaza ona, rado ću se priključiti ovoj tajanstvenosti. Njena majka pojaviće se kao madam Pompadur, a grof Klebelsberg kao Luj XIV, doktor Rebajn i Ketij fon Graveneg kao Romeo i Julija, grof Lojhtenberg kao Prometej, koji čovečanstvu ne donosi vatru, već parnu mašinu... Hoencolernska princeza i grof od Sen Lea poput Ulrike i Getea nisu želeli da odaju šta će biti. Bal će se održati u palati preko puta.

Koliko god puta su se do balske večeri još šetali - budući da joj nije rekao ko će on biti, ni ona nije htela sebe da oda.

Sme li da pogađa?

Sme, ali ona neće ništa reći.

Jovanka Orleanka, reče on. Kako ga je skoro iznenađeno pogledala, on reče da to nije bilo teško, verujući da je otprve pogodilo njen lik. Šiler je ipak njen pesnik, a moglo bi se reći da su kod kolege

Šilera retki ženski likovi koje bi neko poželeo da glumi celo veče dok traje bal. Elizabeta i Marija Stjuart otpadaju, zbog previše politike. Niko ne želi da bude Amalija iz *Razbojnika*. Dakle, dakle, dakle: Jovanka. To je lik kojim se može vladati salom. U prirodnoj smelosti svojstvenoj svim Ulrikinim pokretima oduvek je bila sadržana Jovanka Orleanka. Pomislio je kako se smeška kao nikada do sada. Pogodio je.

A vi?, onda reče ona.

Nisam Šilerov junak, reče on. Čini ga srećnim što ne predstavlja Greticu za vretenom. Ona ima sve što je potrebno za Jovanku.

Bilo je dobro što je dan u kom se održavao bal bio kišovit. Tako su ogrnuti mantilima i maramama izlazili iz kočija dovezenim pred portal Klebelsberga. Kako je Gete morao samo da pređe ulicu, otišao je u mantilu sa šeširom. Tamni letnji mantil imao je krutu uspravnu kragu, postavljenu crvenim somotom. Vrh kragne bio je posuvraćen u širini prsta da bi crveni somot mogao da bljesne. Gete se osmotri, osećao se dobro. Bio je radostan što mu je vreme omogućilo da sakrije kostim Vertera pod laganim letnjim mantilom. Poklonio se Štadelmanu, kao da uvežbava naklon iz doba *Ancien-Regime*, kada Štadelman uzviknu:

Ekselencijo, *s'il vous plait!* Otrča po pufnu za puder i ublaži belinu njegove kose daškom oker pudera. To je bilo strogo, mrmljao je, prestrogo.

Gete reče: Ah, Štadelmane. Mnogo hvala. Pokloni mu se još jednom, sada živahnije, i ode.

U palati su muškarci i žene odvojeno čekali na znak orkestra, a zatim su se kroz brojna različita vrata, ali istovremeno, pojavili u sali. Tu su onda kraj jednog zida stajala gospoda, a preko puta dame, ispred ogromnih stakala sa brušenim cvećem. On ugleda Ulrike. Bilo je snažnije od munje. Stajala je u jednostavnoj beloj haljini sa bledocrvenim mašnicama na rukavima i sa, pre bi se moglo reći, diskretnim izrezom. Diskretnim u poređenju sa raspojasanim izrezima koju su servirani sleva i zdesna od Lote-Ulrike.

*Maitre*²⁴ je već podigao zlatni štap, udario njime tri puta o pod, orkestar je zasvirao, plesači su krenuli svojim parovima u susret, usledili su naklon, obuhvatanje, obgrljivanje, prihvatanje, u zavisnosti od uloge koju je trebalo odigrati i otplesati. Ulrike-Lote, puka priroda.

Bele soknice, ravne crne cipelice sa šnalom iz prošlih vremena. Svoju inače puštenu kosu danas je uvila u stroge uvojke, što je bio deo kostima. Ona, koja je svakodnevno donosila vesti o novim haljinama iz Beča, danas, na svetkovini, u najjednostavnijoj belo haljinici. To je bio kostim, odnosno Lota. Mogao je da zamisli koliko su se Amalija i Berta smejale kada se Ulrike pred njima pojavila kao Lota sa pitanjem: I, kako vam izgledam? Nije postojala drastičnija razlika nego između majke kostimirane u raskošnu ženu i kćeri kao večne devojčice.

Onda je orkestar odjednom prestao da svira. *Maitre* je objavio da sada svaki par ima svoj ples da bi prikazao šta predstavlja. Žiri na čelu sa Njegovom svetošću kraljevskim visočanstvom velikim vojvodom Karlom Augustom nagradiće najbolji par Terpsihorinim zlatnim lovorom. Najpre je Žili fon Hoencolern odletela u sredinu sale, grof od Sen Lea kao Mara nije imao nikakve šanse. Njegova Šarlota Korde naglo posegnu za sjajnocrvenim nožem, koji se ljuljao među njenim dojčkama, i zari ga kroz razdrljenu košulju u mesto koje je već bilo našminkano kao da je krvavo. Parobrod grofa Lojhtenberga, kršten imenom Prometej, sastojao se od dva dela, jedan je bio on, a drugi njegova žena. Kada su plesali, brod se spajao u jedno. *Maitre* je potpomagao duhovitim komentarima.

A zatim, Verter i Lota. Tu nije imalo mnogo šta da se kaže. Svi su prepoznali šta su ovo dvoje. Doduše, iz *maitreovog* komentara je proisticalo da je ovaj spoj smatrao Geteovom idejom. Samo su on i Ulrike znali da su nezavisno jedno od drugog odabrali ove uloge. To je bio njihov doživljaj, to što su jedno drugo odabrali bez dogovora. To što je ona sama izabrala Lotu, a on sam Vertera učinilo ih je srećnim parom sada, usred balskog sjaja i pomamne muzike. Ulrike je potpuno izašla iz sebe. Igrala je Lotu. Igrala je Lotu, koja je odmah bila oduševljena što ju je na dosadnom provincijskom balu ovaj temperamentni dugajlija po imenu Verter vrteo naokolo i pritom gubila svu zemaljsku težinu. Ulrike mu reče, potpuno uživajući u svojoj ulozi, tako glasno da je odjeknulo u balskoj dvorani, ona mu s nasladom viknu u lice: Kada sam bila mlađa, ništa nisam volela tako kao romane. A on joj uzvрати verno napisanom delu: Nikada se još tako lako nisam pokretao. Tako je i bilo. Od kada su se upoznali, nikada nisu bili podjednako stari. Sada jesu. On je to osećao, ona se

povila unazad, on ju je držao, leteli su. Pokazali su da ceo svet nije kadar da ometa dvoje zaljubljenih. Oni su nedvosmisleno izašli iz svojih ličnosti, ušli u lik koji glume, postali Lota i Verter. To je bilo dirljivo, jer je i muzika odmah prihvatila ovo raspoloženje. A kako su se zatim jedno drugom zahvaljivali za to što su upravo zajedno izveli!

Zatim su sledili Romeo i Julija. Takođe javno iskazivanje prisnosti, ali usmereno ka tragičnom kraju: doktor Rebajn i Keti fon Graveneg. Jedna polovina lica našminkana mlado i sveže, a druga mrtvački blede. Njegova desna i njena leva polovina bile su mlade i sveže, dok su one s druge strane bile mrtvački blede. U prvom trenutku je prikaz bio melanholičan, ali onda je nadvladalo ono mlado i sveže. Potom Amalija fon Levecov: kao madam Pompadur u haljini nalik zelenozlatnom talasu svile, za koju se nije znalo kako se drži na njoj. I minđuše do obnaženih ramena. U zlatnim sandalama, što su se tankim, skoro nevidljivim kaišićima držale za bosa noge. Zlatni leptir je na vrhu držao neukrotivu bujnu crnu kosu. Amalija fon Levecov! Sigurno najlepša žena večeri. Grof je, kao njen Luj, uprkos svoj raskoši odeće delovao gotovo obično. U najboljem slučaju je zahvaljujući beloј čipki koja je kuljala iz njegovih rukava i perici mogao da prođe pored veličanstvene putenosti svoje životne saputnice. Doduše, njegovi pokreti, njegovo držanje su ipak bili vladarski. Pomalo uvežbano. Video se rad učitelja plesa. Zašto da ne. Trebalo je da pokaže da je prisiljen da skriva svoju požudu dok ga madam Pompadur ne prinudi da prizna koliko mu je prijatno kada ga ona osvaja.

Parovi su se odmarali, žiri je zasedao. Amalija fon Levecov se obrati Ulrike i Geteu: To je bila prava zavera. Lota i Verter!

Madam Pompadur je već bila rezervisana, reče Ulrike.

A majka: Ali Jovanka Orleanka je još bila slobodna.

Da, povika Gete, to je proteklih dana bila i moja pretpostavka.

Ulrike: Nisam htela da pipnem oružje.

Majka još nije htela da poveruje da su njih dvoje to učinili bez dogovora.

Ulrike reče: Ništa nije tako teško shvatljivo kao istina.

Majka: Ako je to istina, onda... I ne reče ništa dalje.

Gete vide da ga je pogledala kao što nije nikada do tada. Mahnu rukom kroz vazduh da bi skrenuo njen pogled. Uspeo je u tome. Odmahivanjem i smehom ona brzo ublaži svoje naglo otvrdle crte lica. Još pre nego što je Gete rukom pokušao da skrene njen pogled, grof Klebelsberg je uzviknuo: Amalija, gde ste! Sa bečkim naglaskom.

U nekom trenutku Gete upita Ulrike da li da odu u salu sa bifeom po mali delikates iz tratorije. On ju je pritom lako pogledao da je morala da vidi da je to bio samo izgovor. Pošla je s njim. U sali gde se nalazio bife bilo je mesta za sedenje i stajanje za one koji su hteli da se pogoste posluženjem iz tratorije. Ulrike uze svoje omiljene praline, one punjene konjakom, a on vafl. Ali tek što nađu mesto za jednim stočićem, pridružiše im se i drugi. Kada su prišli i Romeo i Julija, sva mesta za sedenje oko ovog stočića već behu zauzeta, Gete reče: Sedite, molim vas. To reče krupnoj, plavoj Ketii, s jednom mrtvački bledom i drugom izrazito mladom i svežom polovinom. Zahvalna Ketii, noseći nekoliko zdelica sa ukusnim zalogajima u rukama sede, uzviknu da je to stara škola. Gete pogleda Ulrike, pokaza glavom i palcem u istom pravcu, Ulrike je razumela, oni iziđu napolje, da ih više niko ne bi ometao. Na strani palate, uz brdo, nalazila se strma livada. Put su slabo osvetljavale munje. Gete je najpre išao prvi, a zatim dozvoli da ga Ulrike sustigne. Zatim stadoše jedno naspram drugog u polumraku. Znao je da ne sme da učini ništa što bi ih moglo približiti. Sve je bilo toliko lepo, kao što zapravo nije bilo. Jedan put, koji je naglo postajao sve strmiji, vodio je do gaja sa starim drvećem.

U prvoj verziji njegovog romana o Verteru, Lota je umesto bledocrvenih mašni imala samo jednu, boje mesa, reče on.

Boje mesa umesto bledocrvenih, reče Ulrike, to bi mi se svidelo.

Njemu ne, reče on. Bledocrveno nije dopadljiva reč, ali boje mesa još manje. Barem je maločas pljeskala kao vegetarijanka.

Ona to nije, reče ona, niti će ikada biti, ah, ona još ne zna šta će biti, a šta neće.

Ulrike, reče on, hajdete, vratimo se među svet.

Očekivao je da će ona reći: Još ne, ostanimo još jedan minut na vazduhu, svežem od kiše. Kako ništa nije rekla, morao je da krene, pa je išao brže nego što je hteo i sapseo se o jednu granu. Snažno je

zamahivao šakama i rukama kroz vazduh tražeći izgubljenu ravnotežu. Nije uspeo. Pao je. Napred bačena desna ruka, ispruženo desno koleno, oboje prekasno. Još je u poslednjem trenu pokušao da okrene lice u stranu. U tome je samo polovično uspeo. Udario je čelom i nosom o tlo. Između sredine čela i desne slepoočnice i desne polovine nosa. Ulrike kriknu. Onda je stala, pogledala ga odozgo. Neprekidno je ponavljala: Ne, ne, ne, ne. Plačući. Odmah ga spopade strah, uvek spreman da izbije. Samo da ne padne. Mnogo puta je tokom vajmarske zime slušao prepričavanja ljudi o tome ko je opet i kako pao, slomio butnu kost, iščasio kuk. Stalno je sebi utuvljavao čvrstu odluku: Nikada nećeš pasti. Sada je pao. I pao je zbog toga što sa Ulrike u polumraku nije pazio na put. Popustio je jednoj emociji koja se nametnula u razgovoru. Okrenuo se na leđa. Morao joj je izgledati kao riba na suvom. Osećao je na čelu i nosu mesta na koja je pao. Osećao je kako mu se krv sliva niz lice. Ustajanje je bilo teško. Ulrike je htela da dovede pomoć. Molim vas, molim vas nemojte, reče on i teško se podiže na kolena, a potom još teže na noge. Sada je ipak zamolio Ulrike da ode do palate i zamoli doktora Rebajna da izađe, ne pobudjući pozornost. Sa zavojem, povika za njom. Doktor Rebajn je došao i prepao se, hteo je da posluži Geteu kao oslonac u hodu, nazad do palate. Tamo je bilo svetlije, ali Gete mu to ne dopusti, ništa mu se nije desilo, samo na dva mesta, za koja moli doktora Rebajna da ih obradi, da zaustavi krvarenje. Doktor je čistio, tapkao, premazivao, posmatrao dejstvo, i zatim rekao: Imali smo sreću, ne krvari više. Gete odbi zavoj koji je hteo da mu stavi. Doktor popusti. Gospodine tajni savetnice, žao mi je što sam vam zatrebao, ali me to isto toliko čini srećnim. Sutra će još jednom proveriti ranu. A sad, nazad u salu, na dodelu nagrada. I on nestade. Gete i Ulrike stajali su jedno pred drugim. Ulrike je stalno gledala u ranu. Prognan iz raja, pomislio je. Pad iz raja. Ulrike je bila izvan sebe. Očigledno nije znala šta da radi, šta da kaže. Verovatno je bio strašan prizor kada je pokušao da se uspravi. To neće nikada zaboraviti, njegovo veslanje rukama i šakama pred pad.

On reče da se više neće vraćati u salu.

A lovor Terpsihore, reče ona iznenada sasvim drugačijim tonom, Zlatni lovor Terpsihore. Hajdete. Glupa grana, mokat put, polumrak,

to se svakome može dogoditi. Sada je lagala. Tačno je znala da se to moglo desiti samo njemu, a i njemu samo zato što je imao sedamdeset i četiri.

Stoga joj on odlučno reče: Imam sedamdeset i četiri.

Ona žustro: Ekselencijo, opet preterujete, sedamdeset i tri.

Ne, reče on, uvek 1. januara jedne godine imam onoliko godina koliko ću napuniti 28. avgusta.

A Ulrike: Ali za mene sedamdeset i tri. Verovali ili ne, sedamdeset i tri je divna brojka. I kod brojeva postoje lepi i manje lepi. Sedamdeset i tri je lep broj, za poljubiti. I spusti mu svoje ruke na ramena, približi svoje usne njegovim do dodira i još malo dalje. Tako ostavi svoje usne. On joj spusti ruke na ramena, malo je privuče k sebi, ali zaista samo malo. Tako su stajali nemerljivo dugo.

Hajde, ekselencijo, reče ona.

Unutra se *maitre* upravo spremao da najavi dodelu Zlatnog lovora Terpsihore. I zamoli kraljevsko visočanstvo da obavi dužnost. Veliki vojvoda, za koga je Ulrike rekla da sa neizmerno širokim belim prslukom, stalno isturenim kroz njegov otvoreni kaput, izgleda kao pekar, objavio je napred na podijumu da je petočlani žiri jednoglasno odlučio da se Zlatni lovor Terpsihore dodeli paru Lota i Verter. Pljesak je dokazivao da to nije bilo samo mišljenje žirija već i publike. Gete se sa Ulrike uputi napred. Ulrike ga uhvati podruku. Pomirio se sa bolovima. Popeli su se na podijum, vojvoda je Zlatni lovor prvo stavio Ulrike na kosu, a onda je na isti način hteo da kruniše Getea, ali tada mu se ruke sa lovorom zaustaviše na pola puta, i on uzviknu: Poštovani prijatelji, plemeniti svečani skupe, vaš predsednik žirija zamalo je prevideo šta ovaj par čini toliko dostojnim nagrade. Kada nas je par duboko dirnuo svojim prisnim plesom, meni je u tako dobrodošljolj polutami svečanosti promakao vrhunac ideje Verterovog pisca o Verterovom kostimu. Sada, u poslednjem trenu, iz neposredne blizine vidim - a možda je slično bilo i sa drugima u našem balskom društvu – tek sada vidim šta Vertera zapravo čini Verterom: upravo tamo, na prelasku čela u slepoočnicu, nalazi se rana od metka! Bravo, dragi prijatelju, poštovani pišče, bravisimo. Svi zapljeskaše. Kada mu je spustio lovor na glavu, vojvoda reče: Šta da slavimo, ako ne naše rane! Čestitam ti, a čestitam i tebi, zanosna lepotice, bez koje ne može biti ni Vertera. Pljesak se zaori.

Ulrike se još jače privi uz svog prijatelja. Uz to svečana muzička pratnja. Ulrike i Gete se pokloniše i vratiliše za svoj sto. Ulrike obavesti majku i grofa Klebelsberga o padu, oboje se uplašiše, ali Gete reče gotovo nestašno: Ništa drugo do poljubac majke zemlje.

Bal se nastavi. Žili fon Hoencolern htjede da pozove Getea na kontrdans, on pokaza ranu od metka. Ona reče da on očigledno ne preza ni od čega samo da ne bi morao da pleše s njom.

Bila je to nemirna noć. Čelo i nos su ga boleli. Štadelman se radovao što je postao važan kao nikada do tada. Morao je da stavlja svom gospodaru hladne obloge na glavu. Gete nije mogao da spava. Zamolio je Štadelmana da probudi pisara Jona. Jon je došao uslužno, ali ne bez prebacivanja. Nije mu bilo ništa novo što je tajni savetnik morao da diktira noćne ideje.

Vaša svetlosti, kraljevsko visočanstvo, započe i nastavi da diktira bez imalo oklevanja, odvažio se da svog prijatelja, milostivog gospodara, zamoli za dokaz prijateljstva, kao nikada do sada. Naime da, kao njegov prosac, zamoli gospođu Fon Levecov za ruku njene kćeri Ulrike. To je velika molba, ali ukoliko ne odgovara Vašim stavovima, uopšte se ne mora uslišiti. Time što se potpuno prepušta volji milostivog gospodara da li će svom slugi, koga je često bio tako dobar da nazove svojim prijateljem, učiniti uslugu koja nije predviđena pravilima službe, potpisnik priznaje da samo od uvidavnosti milostivog gospodara zavisi da li je ono za šta je molio moguće ili nije. S izrazom najdublje privrženosti, Vaš Gete.

Tada on reče: Pre podne prepisite što pre, dragi Jone, da bi u podne moglo da stigne preko.

Ako je poljubac bio iz sažaljenja, onda se osramotio ovim pismom. Kao da je to važno. Lovor Terpsihore, Ulrike-Lota, poljubac, blagi naglasak kojim je propratila svoj poljubac! Pad bi da uništi sve to. Mrak, kiša, grana, gotovo. Sedamdeset i tri, lepa brojka. Ali učestvovala je. To nipošto nije bilo sažaljenje. Njena prestrašenost, njeno zaprepašćenje i način na koji se postepeno pribrala, zatim - a to je ono od čega sada živi - zatim mu je zabranila bekstvo. Htela je da ide s njim u salu. Znala je, znao je da lovor Terpsihore može da završi samo na njenom i njegovom čelu. A dok su plesali onaj ples, ples Lote i Vertera, bili su podjednako stari i tada se rešilo sve.

Ta navala reči stalno je bila praćena uništavanjem onoga što se zbivalo u njemu. Morao se pobrinuti da ne pruži šansu uništavanju. To nije bilo ništa novo. Ceo život je praćeci tekst uništenja slao tamo odakle je dolazio, u stanište onemogućavanja.

Bol koji je zraćio iz ćela i nosa pretvorio se u bolnu kacigu, ćvrsto nasadenu na glavu, i cela noć je obećavala da ga duševna patnja neće napustiti.

Dva

1.

Morao je da ubeđuje sebe kako obavlja svoj posao kao uvek. Ali pitao se zašto mora da ubeđuje sebe kako obavlja svoj posao kao uvek kada je ipak znao da nije tako. Zašto to nije mogao sebi da prizna? Nije li pet puta u jednom satu naglo ustajao od pisaćeg stola, trčao do prozora uvek u nadi da će se Ulrike odmah pojaviti preko puta na terasi i mahnuti, da bi mogao da joj odmahne, pokazujući joj da, ukoliko želi, može odmah brzo da dođe. Smatrao je opasnim da to sebi prizna. Slabosti imaju osobinu da što se njima više baviš, priznaš da postoje, to više zagospodare tobom.

Dva dana posla maskenbala još nije video Ulrike. Doktor Rebajn je dobro zalečio rane.

Veliki vojvoda je odmah odgovorio. On će, još pre nego što krene na manevre u Berlin, isprositi devojkicu za svog prijatelja. On je optimističan, pisao je. A budući da je bio preduzimljiv čovek, odmah je dodao šta namerava da daruje za prošnju: kuću u Vajmaru za majku. Ulrike, prva dama na dvoru. Za svaki slučaj, udovička penzija za Ulrike. Godišnje 10.000 talira. Geteu je to bilo neprijatno, ali ako Karl August tako misli, onda to ne može biti sasvim pogrešno. Najavio se kod Levecovih, pisao je. Pa, on živi u palati preko puta, samo sprat ispod njih.

Onda vest koja je promenila sve, da se Levecove već pakuju, da napuštaju Marijenbad, putuju u Karlsbad, ²⁵ već prekosutra. Gete je više nego jednom čitao lavanda-plavo pisamce, koje je Ulrike krišom dala Štadelmanu. Majka, što je često slučaj, pisala je Ulrike, zapravo želi da završi leto u Karlsbadu. To je bilo tačno. Prošle godine je i on završio leto u Karlsbadu. Zajedno sa Levecovima. U daleko starijem, mnogo dostojanstvenijem Karlsbadu, gde se već dvanaest puta veselo i u letnjem raspoloženju predavao zdravlju i društvu. I osetio je da toga više nikada neće biti. On pred sobom opet vide šta se događalo na licu gospođe Fon Levecov kada je čula - ne mogavši više da sumnja u to što je čula - da su se njena kći i Gete bez dogovora kostimirali kao Lota i Verter. Gete je u tome što se zbivalo

na njenom licu pročitao da je, kao prvo, u tom nedogovorenom zajedništvu videla znak srodnih duša, na šta nije računala, a kao drugo, da je verovala da njih dvoje treba što je pre moguće razdvojiti.

Onda je došla lično Ulrike. Prvo ga je pogledala u čelo. Htela je da ga dodirne. To se moglo videti. Sva se pretvorila u zaustavljen pokret. Da li još boli?, pitala je i pokazala nagore.

On odmahnu glavom. Da li je prosidbeno pismo velikog vojvode stiglo kod Levecovih? Ili je premilostivi gospodin čak lično preneo ponudu? Nije saopštio kako će to izvesti. No da je Ulrike znala za to, njen nastup bi bio sasvim drugačiji. Ali kako?

Ponovila mu je ono što je već napisala: Levecove putuju u Karlsbad. Još pre dvadesetog. Rekla je to na način koji je trebalo da zazvuči bezazleno. Pade mu u oči taj napor da se iskaže bezazlenost. A ona, čijem je načinu čitanja, koji je ovog leta čuo, preporučio više energije i živahnosti u reprodukciji, prenošenjem onoga što joj je bilo naloženo sasvim je jasno stavila do znanja da izrečeno nije njena odluka, već odluka njene majke. Time je dala do znanja da ništa ne govori po svome, već ponavlja što joj je rečeno.

To ga je očaralo. On joj spusti ruke na ramena, izbegavajući da je makar i najmanje privuče k sebi. Ova nečuvana bračna ponuda stići će kod Levecovih, a da pritom onaj ko ju je uputio nije rekao ni reč o tome! Morao se nadati da Levecove još ne znaju ništa o tome. Ulrike ne bi mogla ovako da uđe da je ponuda doprla do nje. To je bilo sasvim jasno.

Dakle, Ulrike, on vam mora reći, krajnje je vreme, možda se već u ovom trenu Njegova svetlost javlja vašoj majci, možda je već primljen i u ovom času izgovara da prosi vašu ruku za gospodina Getea.

Rekao je to uprkos svemu. I to najlepšim, najčvršćim tonom, koji nije narušen ni najmanjom sumnjom. Dobro, njegovo srce je želelo da on primeti kakav je ovo snažan trenutak. Sada snaga Ulrikinih očiju. Oči koje ništa ne mogu da sakriju. Možda to ne bi rekao svako koga bi pogledala. Za njega su to bile pripovedačke oči. Njen pogled mu je sada više nego jasno govorio: Jesam iznenađena. Vidite da se čudim. Uopšte ne želim da sakrijem da mi ono što kažete ulazi u dušu kao radosna vest. Ne znam šta je vest. Previše sam iznenađena. Srećna sam a uopšte ne znam zašto. Možda i ja

sanjam. Ne mora se uvek znati šta se radi, kada se nešto radi. Sada znam da sanjam. Lep san, ekxelencijo.

Zato što ništa nije rekla, ali je gledala tako pripovedački, on reče: Srećom, mi smo dvoje ljudi bez sklonosti ka tragičnom.

To je tačno, reče ona. To je zvučalo kao da je rečeno s olakšanjem. Njeno lice, to je mogla biti neka vrsta radosti. Pritom je izgledala odvažno. Uvek je rado gledala uvis. Sada je to bilo primereno.

Iznenada, morao je da kaže da je Premilostivi, koji mu se u pismima često obraća kao prijatelju, insistirao na tome da uz tu ponudu gospođi majci daruje konkretne stvari, koje on, prosac, nikada ne bi mogao da izgovori tako krajnje trezveno. Uopšte, on sada moli da se to prihvati kao njegovo stanje, cela ta ponuda je izlet u nešto čemu ovde nije mesto, što podjednako malo pristaje njoj kao i njemu. On zna da je brak neka vrsta forme kojom se nemoguće čini mogućim, ali, uz sve poštovanje, to nije potrebno onome ko ima ozbiljne namere. Kada oboje ozbiljno misle, ništa nije tako suvišno kao brak. Vidite, on ne može ni u ovom krajnje nezgodnom trenutku, koji međutim zbog pogleda njenih očiju postaje potpuno netragičan, on ni sada ne može da se potpuno odrekne refleksivnog prizvuka. Brak je potreban samo tada kada jedno ima manje ozbiljne namere od drugog. To je to, draga Ulrike. Tako kako vi sada gledate možda je, pre nekog vremena, gledao prvi čovek kome je upravo dokazano da Zemlja nije ploča, već lopta.

On spusti ruke s njenih ramena. Ona podiže pogled ka njemu. Nemam metar osamdeset i sedam, pomislio je. Ona pruži usne, približi lice njegovom i postara se da im se usne opet dodirnu. Bezumno dugo. Oči su joj bile zatvorene kada je na svojim usnama osetio njene.

Onda je otišla. A da to nije sprečio! Molim, nje sada više nije bilo! Sve dok je tu, dok stoji pred njim, vidljiva, nadohvat, uopšte se ne može reći, ne može osetiti kako će biti kada ode, kada bude napolju, kada više ne bude vidljiva, više ne bude nadohvat. Kada bi to stanje moglo da se predoseti, ne bi je pustio da ode, ne bi, ah, šta bi onda...

Ali ona jeste još u blizini. Odmah ćeš je ponovo videti... Hodao je ukруг i razmišljao. Ta smešna ponuda. Krajnje očajnički način da izrazi svoju ozbiljnost. Ali možda je majci potrebno takvo pomoćno

sredstvo. Ona je samo petnaest ili šesnaest godina mlađa od grofa Klebelsberga. A čini se da venčanje za njih nije tema. Dobro, ponuda je bila neka vrsta vraćanja ka nepotrebnom, nepriličnom, nesavremenom...

Još iste večeri dobio je pismo gospodara i prijatelja: bračna ponuda je najlepše primljena u porodici Fon Levecov, gospođa Fon Levecov, lično uskraćena za brak, nikada neće prinuditi svoju kćer na brak, dug razgovor majke sa Ulrike, a njemu saopšten rezultat: ako Ulrike može biti korisna gospodinu Fon Geteu, ona odmah pristaje. Nedoumice: njegova porodica u Vajmaru, sin, snaja, troje unuka. To što bi se oni mogli osetiti sputanim čini sve problematičnim.

Gete ga je pročitao više nego jednom. Naravno, na takvo formalno obraćanje mogao je da usledi samo podjednako formalan odgovor. Jedina reč koja mu se svidela bila je reč korisno. Kada čitateljke *Čoveka od pedeset godina* koriste tu reč u jednoj tako sudbonosno zaoštrenoj situaciji, one su znale da tu piše: od korisnog preko istinitog do lepog. Nije želeo ništa drugo. Do sada je, preko puta, sigurno već saopštila da je on, u međuvremenu, u modelu Ulrikinog i svog života pronašao izgovor za sav bračni formalizam. Odgovor Amalije fon Levecov bio je u stilu majke kakvu je morala da glumi. To nije bila Amalija fon Levecov, žena i po, koja je vladala svakom prostorijom u koju bi kročila. Još je manje bio Ulrikin stil. Tako je pažljivo vaspоставio svoj osećaj, svoje perspektive, svoju situaciju.

Rastanak je trebalo da se desi u rano popodne 18. avgusta 1823. Kola su čekala. Majka i kćeri već su bile obučene za put. Ponovo će se videti, to je sigurno, to je dogovoreno, to je neopozivo. Prštava srdačnost majke podgrevala je ovu scenu. Zagrljaji su bili više od puke rutine. Ulrikin zagrljaj nije zloupotrebio za neki strastan stisak uz sebe. Amalija je bila jedina koja je pomenula da su flasteri na čelu i nosu manji. Ne bi vam se to desilo da ste sa mnom odšetali gore do gaja. Ulrike uvek ide tako kao da joj lete svi udovi. Tad je Berta još morala da doda: Sve najbolje, gospodine tajni savetnice, do skorog viđenja.

Kako se sve odigravalo na terasi, dakle napolju, rukoljub nije bio moguć. Stigle su gotovo do kola kada se Ulrike još jednom osvrnula, vratila do ivice terase i rekla:

N p m b o.

Nešto mu je govorilo da bi ovo morao da razume. Ali nije tako brzo mogao da je prati. Ulrike je očigledno računala na to da on zna šta je ili šta znači N p m b o. Kada je videla da ništa nije razumeo, ona reče kao da ga podseća na nešto što on zna:

Naš jezik skraćénica. Pa povika ka porodici: Molim, prevedite gospodinu tajnom savetniku: N p m b o.

A Amalija i Berta odmah: Nema promene mesta bez obaveštenja.

Ona mu reče, tiho, gotovo prisno: Jeste li razumeli, ekselencijo?

A on: Razumeo sam. U te dve reči uneo je sve osećanje sreće.

Ona, parodirajući rutinu: *Au revoir*.

Iz prozora kola odmahuju ruke. Poslednja, malo duže, Ulrikina ruka. Kada se vratio u svoju sobu i pogledao preko na terasu, delovala mu je opustošeno. Dane koje je još ovde morao da proboravi, provešće iza navučenih zavesa. To je naredio sebi. Srce mu odgovori. Morao je da se pridrži za prozorski krst. Njegovo srce. Lupa u grudima. U grlu. Srce mu se vlada kao zatvorenik koji udara o vrata ćelije da bi ga oslobodili, jer je zatvaranje nepravda. Pokušao je da umiri srce pokretima i opreznim disanjem. Uzalud. Ako se ovako pojača, odmah će se završiti sve. Disanje. Sve. I pozva Štadelmana. On dođe. Doktora Hajdlera, reče on, Štadelman je video, razumeo, istrčao napolje i niz stepenice. Još je stajao kraj prozora. Dva koraka do sofe. Onda je seo. Ne može da leži. Pa je disao kratko i plitko. Njegov banjski lekar je došao, Gete nije ništa morao da objašnjava, ali je pošao za njim, da legne na krevet. Doktor Hajdler ga posluša i reče: Uzbuđenje. Pomoći će puštanje krvi. Pa se odmah lati toga. Gete zaspa. Kada se probudio, Štadelman je sedeo na stolici kraj kreveta. On se zahvali Štadelmanu. Slobodan je.

Povratak na scenu rastanka. Smešno je verovati da se nešto može zamisliti. Kada je nešto tu, čovek to oseća, zapravo ne može nimalo da zamisli. Otišla je. Tek sada. I sada se opet prisetio one scene, jezika skraćénica Levecovih kćeri, koji je često čuo, bože! Još prilikom prvog čitanja Skota pre dve godine. Berta je započela mnogo dalje nego što je trebalo, Amalija je odmah uzviknula: J n s d. Onda mu je prevela. J n s d znači: Još nismo stigli dotle. To je njihov eliptični jezik. Da. One su deca devetnaestog veka. Uskoro će se razgovarati samo eliptičnim jezikom. To je provaljivalo iz Amalije i Berte, ali očigledno ozbiljno promišljeno obrazloženje dala je Ulrike

sasvim mirno, bez misionarske revnosti. Očito je ona bila tvorac tog jezika.

Otputovaće dvadesetog. Dvadesetog je otputovao. Ovde više nije mogao ništa da radi. A bez rada je bio prepušten mislima kojima nije mogao da se odupre. U njemu se potpuno samostalno rodila neka vrsta odluke. Nije mogao zamisliti da će sutra otputovati odavde, znajući da putuje u Vajmar. Dakle, bilo je jasno da će sutra putovati samo do Egera. On se na putu od Vajmara do Češke i u povratku uvek zaustavljao u Egeru i posećivao kriminalističkog savetnika Grinera u Egeru. To će učiniti i sutra. Kriminalistički savetnik bio je pronalazač i kolekcionar stvari iz prošlosti. I njegov obožavalac. Ali ne na poklonički način, koji bi kod čoveka mogao da pobudi sumnju u sebe. Njih dvojica su imali zajedničke strasti. Griner je s njim uvek išao na izlete u okolinu, na izlete u geološku istoriju pejzaža. Griner je umeo da čita pejzaž. Kamenje, drveće, potoke, zidine. Proučavao je sve što postoji. Jezike, ljude, nameštaj, vetar i vremenske uslove. A po potrebi je pisao pesme, koje je Gete trebalo da čita. Znao je da su to samo pesme koje ovekovečuju trenutak ili rimovana svedočanstva nekog vanjezičkog zbivanja. Kriminalistički savetnik zračio je skromnošću, koja je na Getea, inače češće okruženog samoživim ljudima, delovala kao sveža izvorska voda. Gete je u mislima, još uvek podrivenim rastankom na terasi, ustanovio da trenutno uopšte ne može da gleda i misli posle Egera. Otputovati u Eger, posetiti Grinera obaveštenog o njegovoj poseti. Više od toga se ne bi moglo podneti.

Ali na dan pre putovanja našao je još jedan posao, zapravo posao je pronašao njega. Pisao je. Uveče se na najfinijoj hartiji koju je Štadelman mogao da pronađe našao rezultat njegovog jednodnevnog rada. Ne samo da ga je pročitao nego ga je i posmatrao. A ovo je bilo to što je posmatrao:

Za usrdno sudelovanje
u mojim pesmama,
zahvalan na prijateljskom sećanju
na časove pune užitka.

*Dvoglasje ljubavnog jada
neposredno posle rastanka*

On

*Ja mišljah da ne boli me ništa,
al' ipak od straha počeh se tresti
ko povez sred čela, il' tako išta,
a prazno u najdubljem kutku svesti.
U očima suze stvaraju vir
to zbogom, te reči, tiho sad nestaju
to njeno zbogom ostavlja mir
slutim da joj, ko meni, suze
ne prestaju.*

Ona

*On ode. I tako je sada biti moralo.
Dragi moji, treba me samu
ostaviti.
Koliko god vam čudno izgledalo,
taj bol neće baš večno
potrajati.
Ne mogu više bez njega sada,
suze će prestati, al' ko zna
Kada.*

Bio je srećan. To je bio dan po njegovim željama. Posvećen osećanju koje još nije našlo reči, ali ga je nedvosmisleno navodilo na njihovo pronalaženje. Sve što je bilo suprotno tom osećanju nije ostalo na papiru. To je najlepše u pisanju, posebno pisanju pesama: potpuna sigurnost ostvarivanja. Bez obzira na to šta bi bilo ko mogao da kaže o rezultatu, za njegovu sreću bilo je presudno da ono što je napisano potpuno odgovara osećanju kojim se rukovodio prilikom pisanja. Taj nerazdražujući tok raspoloženja: kao da tekst već postoji pre nego što ga je pojmio, i samo je morao da ga pronađe. A kada ga je pronašao, taj doživljaj savršenstva. Nijedna reč nije mogla da

glasi drugačije ili da stoji na nekom drugom mestu. Dobro, iskustvo je govorilo da sutra ili za nedelju dana to možeš sasvim drugačije videti ili osećati, ali danas, danas si jedno sa savršenom pesmom koja je pred tobom. Savršenstvo teksta pojačava se kroz ono što je trebalo izraziti. Osećaj koji ga je vodio najpre je bio bol, bezrazložna patnja, odvratna bezobzirnost, bedna ostavljenost, preuveličana nemogućnost življenja. Čudesna je sreća pisanja kada ta ponižavajuća poraženost pronađe put ka osećanju koje te je moglo voditi od reči do reči, sve do kraja. Ulrike, čujte me! Da li me čuješ? Ako bi me sada čula, bila bi mi veoma bliska. Povezivalo bi nas saglasje koje je nazvano nerazdvojivost. Ulrike.

Čitao je i čitao sebi šta je napisao i bio je srećniji od srećnog, jer je iz mnogih susreta znao da će kriminalistički savetnik Griner, kada čitajući izvuče zaključke iz ovog teksta, učestvovati u ovako izraženom osećanju. Nezamislivo je napisati sada ove redove i ne znati nikog ko bi ih odmah pročitao i zajedno proživeo. Najradije bi odmah u Eger. Znao je da mu je za pesme hitno potrebno društvo, više nego za drugu vrstu pisanog. Pesme su brza pošta. Brza pošta duše. Bio je to srećan dan, jer je sa očajanjem postupio tako da je ona morala da prizna kako je lepše ovo izraženo nego ono u prirodnom stanju. On će se pobrinuti, još ne zna kako, da Ulrike ovo danas napisano dobije da pročita kao što je dobio kriminalistički savetnik. On predviđa da ne može da preživi nijedan dan u kome neće videti Ulrike, a da ne pretoči ovo breme u pesmu. Danas mu je uspelo. Danas je, da, za danas je bio spasen.

I kao da to već nije bilo dovoljno, sredinom popodneva stigla je vest: grof Šternberk se vratio i radovao bi se da barem može da vidi svog velikog prijatelja. Zar jedna sreća nije dovoljna? Očigledno ne. Ah, ovih nedelja je u burama osećanja potisnuo da je grof krenuvši za Mađarsku doviknuo: Duskora, nadam se do veoma skoro. Grof je ušao nasmejan. Gete je toliko želeo da zagrlj ovog čoveka kako bi ga podstakao na razmišljanje. Da, trebalo bi da bude dirnut. Možeš da nabrojiš na prstima jedne ruke koliko ljudi postoji na celom svetu koji su tako bezrezervno blagonakloni kao on. To osećanje koje te prožima: Možeš da se opustiš, ne moraš zadržavajući dah biti spreman na sve što može da naiđe. A onda: primećuješ da drugi oseća upravo isto. Retko ste se viđali, razmenjivali pisma sa

osećanjem slaganja po pitanju nauke, ali daleko više saglasja bilo je u tonu nego u suštini. Tako, jedanaestog jula, na promenadi, Levecove, prepoznao si siluetu njihove grupe, ne želeći da ometaš razgovor o omiljenim stenama, usmerio se ka formaciji Levecovih, pozdrav, ručak, a onda grof, jedini koji je osetio, dok su mnogi drugi prošle i preprošle godine ostajali da sede uveče, glupi i nemi, ne primećujući da svojim sedenjem među njima kvare raspoloženje, ali grof se na najdelikatniji način preporučio, jer je osetio da su ti sada Levecove potrebne samo za tebe. Grofu je mogao da objasni bez stida flaster - ostao je još samo onaj na čelu - i da doda radi uveseljavanja kako je maštovito Karl August reagovao na razbijeno čelo. Nije mogao da zamisli ništa o čemu ne bi rado razgovarao sa Šternberkom. Samo to što je svejedno o čemu govore pokazuje životno slaganje, što je već samo po sebi dovoljno da oraspoloži čoveka. A onda još i obaveštenje: grof takođe putuje u Eger. On, mecena, koji se u Pragu stara o tome da Češka sa svim svojim blagom nastavi da živi u muzejima i na fakultetima, poznaje naravno kriminalističkog savetnika Grinera. Po tome što ga obojica podjednako vole opet vide koliko su bliski.

Kada su otputovali, padala je kiša, ne, lila je. Na putu velike rupe pune vode, čija se dubina zbog toga nije dala proceniti. Gete primeti kako je njegov prijatelj zabrinuto gledao napred, Štadelmana. Grof nije bio samo pokrovitelj muzeja i društava posvećenih očuvanju već se starao i o tome da tehničke nauke na visokim školama i u gimnazijama budu dorasle evropskoj konkurenciji. Zbog toga je Gete započeo da hvali svoju kočiju, koju je bio slobodan da drži za najbolje konstruisanu i izgrađenu kočiju, barem u Saskoj i Tiringiji. U njegovoj zemlji nijedna kočija nema sličan amortizer uz potpunu stabilnost. Nijedna nije tako laka, tako brza, tako sigurna kao njegova kočija. Gete je uložio sav mogući trud u svoju pokretljivost, jer bi inače u Vajmaru bilo neizdržljivo. Kad poželi, on stigne veoma brzo u Frankfurt, Drezden i gde god. Doduše, on priznaje da najčešće uopšte ne želi da putuje daleko. Ali zato želi da brzo putuje naokolo po maloj zemlji.

Grof reče: To je nova Geteova strana, koju sada upoznaje.

Tada je Gete gotovo nestašno morao da pomene prvu vožnju. On sa Otilijom, zahtevala je da samo ona sedi pored njega u prvoj

vožnji. Njen muž, njegov sin August, morao je da ostane kod kuće. Zaista je ova pomamna, poletna vožnja, koja je namah delovala rizično, gotovo isuviše zblížila njega i njegovu snaju. Kada su se vratili u Vajmar, prošli ulaz na Frauenplanu, u dvorištu je pomogao Otiliji da siđe i rekao: To je bilo velociferno. Tako je na svet došla ova reč, koja je od tada kružila kao njegova. Ne mora da je prevodi grofu, ali zato mora Otiliji. Velocitet i Lucifer. To je razumela.

Lepa reč, reče grof, a takođe izražava ono što nas čeka. Neminovno čeka. Sve dok sedi u ovoj kočiji, reče, on ne želi da ga satanizuje.

Gete odgovori da bez jednog kočijaša kao što je Štadelman ne bi voleo putuje u ovom lakom četvorotočkašu. Pogledajte kako upravlja ka svakom udubljenju s vodom i uvek posred najvećih rupa, tako da nikada ne može da se izvrne. Jednom je rekao Štadelmanu da bi ga, kada bi hteo da učini Napoleonu uslugu, poklonio kao ličnog kočijaša. A on bi se radije obesio o najbližu granu, odgovorio je Štadelman, nego što bi napustio Getea.

Tako su stigli u Eger, vreme se poboljšalo, sobe u konaku *Sunce* bile su naručene, došao je kriminalistički savetnik Griner, usledilo je večer bez tuge. Kada je Griner odlazio, Gete mu u koverti dade *Dvoglasje ljubavnih jada* i reče kako je gospodin kriminalistički savetnik u velikoj meri iz njegovog, Geteovog ceha, te ga dok ovo bude čitao neće obuzeti sažaljenje, već, nada se, umetnost.

Sledećeg jutra je kriminalistički savetnik jednim prilično krutim zagrljajem izrazio koliko je zahvalan za to što ga je Gete pustio u svoju dušu. A to što je to mogao da kaže tako jednostavno govorilo je Geteu da se njegov letnji cvet otvorio i u Egeru.

Potom su tri dana obilazili okolno područje. Gete je bio budan i prisutan kao da ne postoji ništa drugo osim krečnjačkih majdana, laporca, gnajsa i granita, vezuvijana koji se ovde naziva egran, čađavca, cerusita sa jasnim kristalima, ametista, sve iz okoline. A Gete je iz predostrožnosti naručio od Grinera duplikate primeraka za svoju zbirku u Vajmaru. Obeća mu zauzvrat veliki granulat iz Sibira, od čega je imao tri komada. Dok su putovali, umeo je iznenada da naloži da se zaustave, silazio, odlazio do žetelaca koji su upravo oštrili svoje kose, i pitao ih odakle im brusevi. Muškarci su znali samo da se brusevi mogu kupiti na egerskoj pijaci. Kako je Gete

sada rekao da bi oni mogli biti korisni oko Vajmara, kriminalistički savetnik obeća da će ih nabaviti.

Gete je preterivao u svom interesovanju prema svemu. Time je hteo da dokaže sebi da ne mora satima da misli na Ulrike. Ako ne satima, onda barem minutima.

Kada su treće večeri opet zajedno sedeli, hvaleći egersko pivo i nadgornjavajući jedan drugog, na najljubazniji način, pripovedanjem svakojakih priča, kriminalistički savetnik je priznao da se neutoljivo oplemenjuje, takav kakav jeste - doduše kakav je tek postao kada je primetio da svet, gde god ga dotakneš, vrvi od priča, svet je pripovedač, uzviknuo je, takođe podstaknut pivom - on dakle upravo neutoljivo kalem i novu granu istraživanja na svoje zeleno drvo života, narodne pesme. On moli svakoga ko trenutno dolazi u obzir da mu pomogne. Niko ne uspeva u tome sam. Primer: postoji jedna narodna pesma, čak mu se po glavi vrti njena melodija, ali zna samo početak.

Da čujemo početak, reče Gete, za ostatak ćemo se pobrinuti grof Šternberk i moja malenkost.

Kriminalistički savetnik je delom pevušio, a delom govorio: *Kod Strazbura, u rovu, započe moje tugovanje...*

Gete odmah pritisnu desnu ruku na levo oko kao da mora da ga zaštiti. Kada je primetio da ga Griner posmatra, on okrenu glavu ka grofu, ne skidajući ruku s levog oka.

Grof: Naravno, poznata je. I takođe zapevuši melodiju. Da, uzviknu, mora biti da je to pesma jednog Švajcarca, Švajcarca koji u tuđini služi kao vojnik. I nastavi da peva: *Čuh kako se preko lepo oglasi alpski rog...*

Sad obojica pokušaše da se prisete ostalih reči.

Kako je vreme danas ponovo bilo prilično hladno i istočni vetar povremeno u pravom smislu režao na njih, Gete je sada mogao da im saopšti da njegovo levo oko, prkoseći svakoj simetriji, sebi dopušta da bude osetljivije od desnog; verovatno se to oko upalilo, moraće stoga da se pozdravi bez formalnosti. I on ode, zadržavši desnicu na oku.

Sebe je poprilično poznavao i znao je da ove noći ništa ne može tražiti od sebe. Pogotovo ne neki pravac. Samo ne ka Vajmaru. Nije znao šta dalje. Cele noći nije znao šta dalje. Noć u kojoj se ne zna

šta dalje, oteže se. Glava mu je teško ležala na jastuku kao da je svom snagom pritiska na njega. Ali glava je sama po sebi bila teška. Kod Strazbura, u rovu, započe moje tugovanje...

Za doručkom je delovao pribrano. Grof Šternberk reče da će i on danas nastaviti putovanje. Gete pritom još nije rekao da će otputovati. Ali Šternberk je umeo da čita lice prijatelja. Griner se pojavi, uruči Geteu jedan koverat i reče da se u njemu nalazi prepis *Dvoglasja*, u slučaju da je njegovoj ekselenciji potrebno. Griner se pozdravi. Na kraju reče: Do radosnog viđenja. Kada je grof upitao kada ide sledeća kočija u Karlsbad, Gete reče, a da nije stigao da razmisli: Za jedan čas. Štadelman i ja vas očekujemo.

Na početku, Gete je u kočiji maramicom još štitio levo oko. Bilo je upaljeno. Pomalo. Proverio je u ogledalu. U jedan su otputovali iz Egera, a u Karlsbad su stigli pre četiri. Kad su stali pred *Zlatnim paunom*, oko više nije bilo upaljeno. Gete je čestitao Štadelmanu. Štadelman se nasmejao.

Tokom vožnje, grof je Geteu dao do znanja, ne rekavši mu direktno, da su Levecove obaveštene o njegovom, grofovom dolasku. To je ubacio u razgovor kao da zna da one ne znaju za Geteov dolazak. Gete nije bio raspoložen da postupa sa sobom tako obzirno kao grof prema njemu. Jednostavno je rekao kako jeste. Nije to rekao tako da bi grof trebalo da se oseća dužnim da saoseća i pruža utehu. Upravo je to pokušavao da predupredi trezvenim izveštavanjem. Sebi lično nije delovao kao da zaslužuje sažaljenje. To što je njegov grof Šternberk sada sa njim putovao u Karlsbad bilo je svetsko čudo najlepše koincidencije, dokaz da je on, Gete, miljenik sudbine. Nezamislivo je kako bi bilo da je danas sam morao da putuje iz Egera u Karlsbad. Dogodilo bi se. Otputovao bi. Sam. Morao je da izbavi Ulrike iz porodične tamnice. Njegov i Ulrikin život ne sme se žrtvovati majčinskoj ograničenosti, ma koliko plemenitoj. Ulrike to očekuje od njega.

Kako je tamo stigao zajedno sa grofom, dolazak je imao nečeg društvenog. Iznenadujuće, molim. Ali u tim krugovima i kod ćudljivog Getea ipak sasvim zamislivo. Njega je rasterećivalo. Gotovo više nego što je neophodno. Da je došao sam, to bi bio udar groma strasti jednog letnjeg dana kada se nije očekivalo nevreme. To bi im rado priredio. Kojim njima? Svima. Svetu, vazda radoznanom.

U *Zlatnom paunu* i u *Staroj livadskoj ulici* znali su obojicu, za obojicu je bilo mesta, prema obojici su postupali kao da su već naručili sobe. Gete je saznao bez pitanja da mu se sobe, kao prošle godine, nalaze sprat iznad soba porodice Fon Levecov. I kako da to ne dirne čoveka! Ima hotelijera koji postupaju s tobom tako da bi ceo svet mogao od njih da nauči kako treba postupati s putnikom. Putnik je uvek ranjiv. Hotelijer to zna. Hotelijer je dežurni lekar duše. Bilo bi strašno kad bi na primer morao da mu pričaš: Stvari stoje tako i tako, molim vas da me smestite tu i tu. Ali ne u *Zlatnom paunu*, koji se nije mogao zvati tačnije. Tad su nas najavili kod Levecovih, dopušteno nam je da uđemo i obojica ostadosmo da stojimo na vratima, svaki dajući drugom prednost. Grof je osetio da je njegovo pojavljivanje ovde bezazlenije nego Geteovo, pa priđe porodici, koja je stala pred fotelju i stolove da bi se pozdravila. Grof je to učinio savršeno propisno. Preneo je pozdrave sa svog putovanja po Mađarskoj iz tog i tog zamka, od tog i tog rođaka. Pozdravi su primljeni s oduševljenjem. Onda je grof tako stajao kraj porodice, kao da je i on pripadao onima sa kojima je Gete trebalo da se pozdravi.

Gete počeo sa najmlađom, jer su se tako rasporedili. Najpre je, kada je već učinio dva koraka prema grupi i još jednom zastao, rekao: Čeznuo sam za vama.

A Amalija odmah: Za nama ili za Ulrike?

Za svim Levecovima, reče on sasvim ozbiljno. Imao je osećaj da je to zvučalo previše ozbiljno, stoga se vidno veseliije obrati samo Amaliji: Za svima.

Amalija nije popuštala. A kako ste čeznuli za mnom?, upita.

Gete pogleda samo nju i reče: Kao što retki kamen čezne da ga devojka uzme u ruku i pogleda, jer zna da ga samo ta devojka razume, razume govor kamena.

Činilo se da je Amalija na tren zadovoljena. Ali sada je naravno i Berta morala da upita: A kako za mnom?

Kao što jelen na umoru od žeđi, reče on, čezne za izvorom koji ga može spasiti smrti od žeđi.

Berta je zanemela od divljenja. Sada je došao red na majku. Ona reče: Nećemo još da tražimo od tajnog savetnika da nam kaže kako je čeznuo za mnom.

Šteta, kaza Gete.

Onda izvolite, reče ona.

A Gete: Čeznuo sam za tim da vas zamolim za oprostaj zbog jednog postupka učinjenog u panici, čiju je neprijatnost nadmašila jedino njegova komičnost.

Bravo, reče baronica, priđe Geteu i uzviknu: Napoleon je bio u pravu: *Voila un homme*. [26](#)

Sada ga svi okružiše, nastade rukovanje i grljenje, ali Ulrike se ne pomaknu. Kada su svi to primetili i okrenuli se ka njoj, Gete joj priđe, ona se okrenu od njega i reče: I ja hoću da čujem zašto je ekselencija čeznula za mnom.

Sada se svi ukipiše.

Gete reče: Iz ljubavi.

Ona mu pruži ruku pre nego što je on stigao da joj pruži svoju. Možda ne bi tako mogao da govori da grof Šternberk nije bio prisutan. To što je rekao u prisustvu ovog čoveka delovalo je kao podvig. Grof mu stisnu ruku.

Gete reče: Hvala. I ode. Kao što čovek ide kada zna da svi gledaju za njim.

2.

Nije mogao pogrešno da shvati kako je gospođa Fon Levecov htela da organizuje njegovo prisustvo. Bio je dobrodošao na doručku sa porodicom. Počinjao je u sedam i mogao je da se otegne do devet. On je uvek još u šest bio na izvoru, gde bi popio vodu i dopustio da mu se obrati poljska pesnikinja koja je već godinama čekala u septembru u Karlsbadu da mu gurne u ruke svoje najnovije pesme. Tri dana kasnije ponovo mu se obratila da bi saznala da li je ostvarila napredak. Ili je već drugog dana vrebala ne izgara li on možda od želje da joj kaže nešto o njenim pesmama. Još nije mogao drugačije. Pre mnogo godina nije mogao da odbije da čita njene pesme, a kada se čitaju nečije pesme, čovek posle ne može da se pravi kao da ih nije pročitao. Srećom, na izvoru je već u šest bilo mnogo publike. Nije se, dakle, morao neometano izjašnjavati o pesmama. Za svaki red o kome bi nešto kazao, ona je govorila kako red zvuči na poljskom, a da je prevod tek senka poljskog originala.

Grof Šternberk je stalno, već u pola šest, bio na izvoru. Kada Gete ne bi nikako uspevao da se izvuče iz razgovora, mogao je da da znak grofu, koji bi došao i najučtivije ga spasao omče od reči onoga ko je upravo razgovarao sa njim. Činilo se da i Žili fon Hoencolern, koja je uvek završavala sezonu u Karlsbadu, jedva čeka da joj on mahne. Ovde, u toj strmo usečenoj dolini, gde nije postojao široki oval livada, stešnjeno se prolazilo, te se lakše moglo obraćati drugima. Ali ako mu Žili fon Hoencolern pritekne u pomoć, to bi bio spas od nametnute konverzacije.

Grof je tek uveče i tek posle večere učestvovao u zajedničkom dešavanju, koje je dopuštala gospođa Fon Levecov.

Gete reče da kćeri konačno moraju da saznaju da u ličnosti grofa imaju paleobotaničara čuvenog širom Evrope. Pal-e-o-botaničar, Amalija i Berta su grabile tu reč kao riba mamac. To mi je bilo jasno.

Grof je veoma rado učestvovao u tome. On reče da su radnici u njegovom rudniku uglja naišli na jedno uspravno, ugljenisano stablo. Njegovi radnici su obučeni da ga odmah obaveste o takvom nalazu. Najpre je naložio da se oprezno raskopa oko stabla, uskoro će ga ispitati. Zašto se to stablo nije pretvorilo u ugalj i koliko je staro. To ga zanima. Paleobotaničar je istoričar koji se ne interesuje za

kraljeve i bojna polja, već za to šta se dešavalo sa biljkama sve ovo vreme.

Gete bi uvek sedao tako da je bio kraj majke, a Ulrike preko puta njega. Hteo je da gleda Ulrike ne morajući da upravi pogled ka njoj. Morao je da traži njen pogled. Čim bi pogledali jedno drugo, samo je izdaleka čuo o čemu se govorilo. Ulrike je pazila da njene i njegove oči blagovremeno skrenu pogled jedno s drugog. Pokazivala je upadljiv interes dok je grof govorio o napretku tehničkih nauka.

Kako mu je u posedu i poneka fabrika, on čini sve što može da podstiče ove nauke.

Ulrike upita da li može da poseti takvu fabriku, najradije neku u kojoj postoji predionica ili tkačnica, gde rade žene i devojke, možda čak i za mašinama.

Grof je bio očaran mogućnošću da je vodi kroz svoje pogone.

Ulrike pokaza na suknju koju je upravo nosila, crvenu i ukrašenu tako krupnim, ispresecanim zelenim linijama da su stvarale karirani motiv. Škotska, reče, opipajte ovu tkaninu, pa to je izvanredno. I mi možemo da imamo ovce, a ostalo se da naučiti.

Okrenut Geteu, grof reče: Vidim, iznenađeni ste. Uvek je moguće više nego što verujemo da može. Možda ovaj krug interesuje da, kako me izveštavaju iz Londona, Adu Bajron, kćerku pesnika, prikazuju širom Londona kao čudo od deteta. Ne samo za matematiku nego i za fiziku. Ona govori o mašinama koje se mogu programirati. O mašinama koje se mogu naučiti brojkama, po kojima će onda raditi. To je njen san.

Ulrike je ova vest doslovno naelektrisala.

Grof joj obeća da će je obavestiti o svemu što bude saznao o Adi Bajron, koja je inače u potpunosti odrastala bez oca.

Gete je osećao da tone. U bezdan. Na tolikim stranama je u svojoj knjizi *Godine putovanja* veličao zanat, predenje, tkanje, sa svim glagolima, kao što to niko pre njega nije učinio. I zna da to niko više posle njega neće učiniti. On nije skrivao poriv prema mašinama, ali ljudi iz njegovih romana plaše se mašina koje se sve više približavaju. Oni vide pustoš, koja će se raširiti kada ljudi pobegnu iz dolina, pošto su im mašine preuzele posao. Svet u kome je radio pripadao je muzeju. Budućnost se zove Ada Bajron! Ulrike i grof, dvoje najdražih ljudi koje je poznao, bili su budućnost. Nije osetio

ni najmanju želju da brani ono što je napisao. Voleo je Ulrike, voleo je grofa. Želeo je da im pripada. Spreman na svaku izdaju. Život. Ovo dvoje bili su život. Tako je sedeo zajedno sa njima. Tako je osećao. Tako je bilo moguće da ne brani ono što je napisao.

Kada je ostao sam sa grofom, ovaj donese iz svoje sobe lemilicu, dar švedskog hemičara Bercelijusa. Hteo je da pokaže Geteu kako je ovom spravom lako dokazati tragove titanijuma u kamenju. Znao je da je to ovog leta omiljena Geteova tema. Utoliko se grof više iznenadio što je Gete onda zamolio da ipak radije prikaže Ulrike ovaj metod istraživanja. Grof ustuknu. To je bio prilično neobičan predlog. Gete jednostavno odmahnu glavom.

Sledećeg dana je bez uvijenih formulacija mogao da kaže grofu da ga je gospođica Fon Levecov sada potpuno zaposela, nije preživelo nijedno drugo odvajkada negovano interesovanje. Ostalo je interesovanje za Ulrike fon Levecov. Grofu može da kaže, jer on to ionako zna.

Grof mu stisnu ruku i reče: Ono što nas zanima, to nas oživljava. A što nas više zanima, to nas više oživljava. Svejedno je za šta se neko interesuje, jedino je važno koliko.

Razgovarate sa mnom o meni, reče Gete, kao što inače sa drugima razgovaram o drugima.

Sada ću odmah reći, reče grof smejući se, Vaše kneževsko-pesničko visočanstvo je odveć dobronamerno prema jednom vrednom inženjeru, koji u celom svom životu nije uspeo da mu se dve reči rimuju.

Gotovo je bila provokacija reći grofu kako se to u svako doba može promeniti. I on bez ustezanja reče šta se dogodilo kada je dao Ulrike *Bolno dvoglasje*. Prepis. Pošto je proverio da li je potpuno istovetan originalu. I izdeklamova celo *Dvoglasje*. Ali kako je reagovala Ulrike, koja se oduševljavala mašinama. Najveselijim tonom je rekla: Premda je Ona dobila dva stiha manje od Njega, ona se oseća veoma izraženo. Ali mora da traži ona dva stiha koja su joj uskraćena. Prvi put u svom životu pisala je pesme. I izgovori dva stiha:

*Suze mu šaljem u arnike cvetu
da ih misleć na nas čuva po svetu.*

Grof reče: Načinićete pesnike od svih nas.

Gete reče: Jer su svi pesnici.

Gospođa Fon Levecov bila je srećna. Grof je bio zabavljač koji je ispunjavao sve što bi jedna majka samo mogla poželeti. Iz večeri u večer imala je potpuni pregled. Čak i kada se napolju uz čaj sedelo pred vratima, dok je mesečev srp izlazio iznad brda Tri krsta, nije bilo raspoloženja koje se majci ne bi svidelo, jer je grof svima prisutnima objašnjavao izlazak mesečevog srpa ne kao svetlost za ugođaj zaljubljenih, već kao uzbudljivo fizičko pozorište svemira.

Gete je dovoljno jasno i bolno osećao da je deo inscenacije, od koje se nije mogao odbraniti. Kao da je posredi odlaganje pogubljenja, zamolio je da po jarkom dnevnom svetlu prošeta sa Ulrike livadom kraj Teple, na drugoj strani ulice. A gospođa Fon Levecov, koja je u Marijenbadu do određenog trenutka bila ona raskošna žena i madam Pompadur, dopusti mu da za dozvoljenu šetnju plati obećanjem da će uveče saslušati grofa Valenskog, koji ga mora izvestiti o strahotama u vezi s patnjama poljskog naroda, i to u nadi da će pesnik svetske slave odmah podići svoj međunarodno poštovani glas, ne bi li se patnje poljskog naroda uz međunarodnu pomoć ublažile ili možda čak okončale. Ulrikina majka je često i rado igrala tu ulogu u Marijenbadu: da ljudima iz svojih krugova izdejstvuje susret sa Geteom. A on zbog Ulrike nijednom nije odbio.

U toj šetnji livadom, koja se mogla potpuno kontrolisati, morao je da kaže Ulrike da predstoji dan kada će lepi broj 73 morati da zameni bolno uglastim brojem 74. On će, nažalost, morati da osmisli program. Kada bi sutra neprekidno mogao da provede u njenoj blizini, možda bi taj datum poput eksera zabijenog u mrtvački sanduk bio čak jedan podnošljiv dan. Ali pod uslovom da mu stalno bude u vidokrugu. Predlog: ujutru u sedam polazak u Elnbogen. Štadelman i Jon će već biti tamo, porodica i on će stići u devet, u *Belom atu* čekaće doručak, dugačka šetnja na desnoj obali Egera kroz nedavno prosečene prolaze kroz stene, doduše veoma tesne, uglaste i krivudave, tako da čak ni gospođa Fon Levecov ne može svakog trena držati sve kao robove pod kontrolom, ali u svakom slučaju ne mogu da nestanu iz njenog vidokruga duže od devetnaest sekundi. Zatim obilazak *Začaranog princa*, meteora koji je pao sa neba ili, kao

što bi rekao grof, pao iz svemira neposredno na bunar zamka u Elnbogenu, onda će se obedovati i vratiti, ali pod uslovom: Levecove su tog dana njegovi gosti. Ulrike obećava da će mu uvek biti u vidokrugu, a kao treće se neće pominjati reč rođendan, a pogotovo ne brojke koje bi mogle da budu u vezi s tim.

Ah da, reče Ulrike, očigledno ga oponašajući, parodirajući.

Obećano, reče on i pruži ruku.

Obećano, reče ona.

Kada je pustio ruku, on reče: Vašoj gospođi majci, koja nas sigurno posmatra, morate posle odmah objasniti da je ovo rukovanje isključivo služilo potvrdi obećanja, koje neće nadživeti sutrašnji dan.

Dan se odvijao kao što je predviđeno. Doduše, na stolu za ručkom tamo gore u Elnbogenu stajala je kristalna čaša. Nju je Berta predala Geteu. Imena triju kćeri svijala su se na čaši u venac bršljana. Gete je čitao imena, pogledao svaku kada bi pročitao njeno ime. Najpre Bertu. Zatim Amaliju. Onda Ulrike. Onda pročita datum: 28. avgust 1823. I mesto: Elnbogen. Potom pogleda majku i reče što je mogao veselije:

Sada bi se samo moralo rimovati.

Izvolite molim, uzviknu Berta, sa Elnbogen.

A on: Elnbogen, vama uvek privržen.

Bravo, uzviknu Berta.

Amalija reče: Više bih volela slobodne rime.

A Ulrike: Rimama se stišavaju odveć burni talasi.

A majka: Zanimela sam.

A Ulrike: Konačno razlog za slavlje.

Pevajući se vratiše preko Hamera nazad u grad. Još pre nego što su sišli sa kočije ugledaše mnoštvo ljudi ispred *Zlatnog pauna*. Jedan duvački orkestar zasvira. Klicanje, klicanje koje nije prestajalo. Gospođa Fon Levecov brzo se izgubi sa ćerkama u gomili. Gete je u neku ruku instinktivno hteo da posegne za Ulrike, dodirnuo joj je levu ruku, no u njegovoj ostade samo njena svileni lavanda-plava rukavica. Odmah je stavi u džep. Nije mogao da trči za njima. Nije smeo da dozvoli da se primeti da to želi. Morao je da ostane. I iznenada, stvarno je to osetio, želeo je da ostane. Ruke, šake mu se podigoše, on doviknu, budući da nije jednostavno mogao da ostane nem, reči, rečenice u prijatnu galamu poletne duvačke muzike i

klicanja. Gomila ga je ponela, povukla, sada je i sam uzvikivao: Živeo, živeo, živeo! To je još više zapalilo prisutne. Orkestar je zasvirao melodiju koju su svi znali. Samo što se začne melodija, preuze je pet horni, koje su svirali pocrneli dvadesetogodišnji anđeli, a ono što su koliko baršunasto nežno toliko i osećajno muzicirali bila je *Ruža na poljani*. Ljudi zanemeše. Pet horni je slavilo pesmu, a večernje sunce je učinilo ostalo. Svi zaplakaše. I Gete. Nije to skrivao. Maramicom protkanom čipkom obrisa suze. Više nego jedanput. A ljudi su plakali s njim. I muškarci su plakali. Kako su mu svakim povodom padale reči na pamet, i sada mu pade na pamet: ljubav prema ljudima. Osećao je ljubav prema ljudima. Prvi put u svom životu. Ljubav prema ljudima. I to osećanje ga je ispunilo do neranjivosti. U tom trenutku je znao: Sve će biti dobro. Berta, Amalija, Ulrike, reče on, uzviknu on. Ali sada se duvački orkestar pobrinuo da se ništa drugo osim njega ne čuje. Dirigent dade znak za pokret, te se orkestar uz najnoviji marš iz Beča zaputi ka izvoru. Ljudi mu napraviše mesto. Kakav veliki čovek, pomisli Gete, taj dirigent, što u veselom maršu odlazi sa trga koji je upravo rasplakao. Uvek muzika, pomisli. Obuzdavao se da odmahne glavom.

Getea ispratiše dvojica konobara iz kuće još nekoliko koraka do stepenica, on se na vratima još jednom okrenu, sa srdačnom zahvalnošću primi poslednje pokliče i uđe unutra.

U svojoj sobi se zapita: Zar se ne bi moglo živeti i od toga? Postala mu je navika da razgovara sa samim sobom i da sve što se dešava proveri čini li mu čežnju za Ulrike podnošljivijom ili ne. Ono što se dešavalo na trgu ispred *Zlatnog pauna* želeo je, morao je da doživi zajedno sa Ulrike. Tek tada bi mogao da se prepusti takvoj prijatnoj buri. Bez Ulrike je to bilo pozorište bez glavne glumice.

On izvuče lavanda-plavu svilenu rukavicu, koja mu je ostala u rukama. Neće je vratiti. Da bi to naglasio, on napisao, naslikao na gornjem delu rukavice:

Karlsbad, 28. avgusta 1823.

Tek tada je ugledao nešto uvijeno na svom stolu. On ga odvi. Bledocrvena mašina sa njene jednostavne bele Lotine haljine. I cedulja na kojoj je pisalo:

Naslednica bi, kao i voljena prethodnica, želela da bude prisutna na rođendanu sa bledocrvenom mašnom. Ulrike.

Tačno, Lota je darovala Verteru mašnu, onu bledocrvenu, za njegov rođendan. Ah, Ulrike! Kako sada reći da Lota nije postojala. Da je bio Lota koliko i Verter. Da je to bila ljubavna priča sa samim sobom. Istorija bolesti. Ulrike, ti si toliko iznad svega što je ikada bilo i moglo da bude. Ulrike. On poljubi mašnu. Onda jednu kutiju postavljenu crnim somotom isprazni od kopči, broševa i igala za kravatu i stavi rukavicu i mašnu unutra. Ova kutijica se mogla zatvoriti malenim ključem. On to učini. Ali kuda s ključem da ga ne bi izgubio i da bi odmah, kada mu je potreban, znao gde može da ga potraži? Nevolja je bila u tome što je u poslednje vreme stvari koje je hteo da pohrani naročito brižljivo tako pažljivo čuvao da ih više uopšte, ili bar zadugo, nije pronalazio. On pozva Stadelmana, naloži mu da ode odmah u grad, u radnju grofa Taufkirhena, i uzme najtanji zlatni lančić. Mora biti dovoljno dug da se dva puta obmota oko vrata i da visi sve do grudi. To je bio zadatak po Štadelmanovom ukusu. Dva časa kasnije, maleni zlatni ključ visio je na najtanjem zlatnom lančiću oko Geteovog vrata.

Sledećeg jutra, kristalna čaša sa imenima u ovalnom bršljanu, datumom i mestom, stajala je na stolu za doručak. Ah da, reče on gospođi Fon Levecov, zahvaljujem vam što ste mi dopustili da provedem neprijatni dan sa vama a da ga niste pomenuli. Nazovimo ga dakle danom javne tajne. Hvala. Hvala i na ovoj čaši.

Ona bi trebalo da vam dokaže, reče gospođa Fon Levecov, da smo bili kod vas, a vi kod nas. Bršljan je sećanje. Ne želimo da budemo zaboravljeni.

Gete reče prilično tiho: Ni ja. Pritom je, kako se ponada, pogleda ratoborno. I gledao bi je još duže da Ulrike nije rekla:

Ni ja.

Stoga pogleda Ulrike.

Gospođa Fon Levecov je opet pripremila program. Jedan mlad engleski plemić mora da razgovara sa Geteom o Veroni, gde je Engleska ipak uspela da izdejstvuje od Evrope da ne podrži grčku

borbu protiv turske okupacije. Gete i Skot treba da upute predstavku kralju.

Budući da je primetio kako ga Ulrike posmatra, on obeća. Večeras posle večere. Iako znam, Ulrike, koliko su takvi gestovi besmisleni.

Ulrike reče: Englezi su najmodernija nacija i imaju najstaromodniju vladu.

To joj je sigurno od grofa Šternberka, reče Amalija.

Nemaš sreće, tužibabo, reče Ulrike sasvim ljubazno, gospodin tajni savetnik bio je prisutan kada je grof to rekao.

Majka zabrani dalju svađu. Videćemo se u pet na oproštajnom koncertu u Saskoj dvorani.

Ana Paulina Milder. Veličanstven glas, koji je tako hvalio prijatelj Celter. Berlin joj leži pod nogama, kao što joj je pre toga Beč ležao pod nogama. A kako uvek iz jednog proizlazi drugo, živahna Lili Partaj, čiji je uzor gospođa Milder, donela je u Češku, uz to na pravu adresu, grofu Klebelsbergu, želju gospođe Milder da joj jednom bude dopušteno da peva Geteu. Grof će doći zajedno sa njom u Karlsbad. Privatni nastup. Dakle, prava dragocenost. Oproštajni koncert posvećen Geteu.

Saska dvorana bila je izdeljena paravanima tako da je napravljen separe za četrdeset ili pedeset gostiju. Sedelo se u polukrugu oko umetnice i njenih pratilaca. Ulrike je u tom polukrugu bila u najudaljenijem delu. Kao da je znala da će je Gete, koji je morao da sedne u sredinu, tada videti a da ne mora posebno da se trudi. To je dalo smisao ovoj priredbi.

Znao je da se od njega posle koncerta očekuje mali govor. Kada mu je nešto bilo posvećeno, bio je obavezan da se oduži malim govorom. Čuo je njen nezaustavljivi glas, ali još nije bio spreman da ga sluša. Najpre je hteo da smisli motiv za mali govor. Tada ugleda Ulrike kako uspravno sedi, malo nagnuta napred, opčinjena glasom. Raspustila je kosu kao nikada do sada. U tamnoplavoj haljini sa sjajnim crnim prugama. Vrat i glava uzdizali su se iz velike, crne šal-kragne. Stalno je morao da odvrća pogled od nje, da pogleda gore ka umetnici koja je pevala prodornim glasom, ali je osetio da je posmatrajući Ulrike čuo više nego kada je gledao pevačicu dok peva.

Započeo je svoj mali govor mudrim rečenicama, koje su se u takvim prilikama mogle očekivati od njega. Grof Klebelsberg mu je rekao da ova umetnica nadmašuje sva očekivanja kada se lično vidi i čuje. Kako je mislio grof Klebelsberg, tako sada misli i on, Gete. U ovoj dvorani sedeo je pre jedanaest godina i slušao kako Betoven svira svoju prvu veliku klavirsku sonatu. To je bila apsolutna muzika. Danas se po drugi put čuje apsolutna muzika u ovoj dvorani. To što se Betoven zahvalno divio Ani Milder, jer je za njega i svet bila iskonska slika njegove Leonore u Fideliju, čini od nas, pukih posmatrača apsolutne umetnosti, ugledno društvo. Kada je Ana Milder pevala Napoleonu u Šenbrunu, nije mu preostalo ništa drugo nego da kaže: *Voilà une voix.* ²⁷

Pošto se nekoliko njih znalački nasmejalo, on im se obrati rečima: Car može biti kratak u izlaganju, a takvi kao mi nisu pošteđeni opširnosti.

Zašto stvarnost uvek nadmaši naše predstave! Razmišljao je o tome dok je govorio. Onda je iznenada osetio da govori, ali da nije prisutan. I glatko napusti tu rutinu. Priznao je da zna da se u ovakvim prilikama od njega očekuje ta vrsta refleksije. Jednostavno zato što čovek ne može svaki put impresionirati, ali zato svaki drugi put može biti mudar. I odjednom dožive ono što je upravo doživeo kada je Ulrike doživeo kao slušateljku. Dopustio je da mu taj doživljaj sada suflira. Oslonio se na to da je ono što je stvarno, čak i kada se čini da je skoro uvredljivo, ipak jedino vredno pomena. Tako je njegov pogled tokom ovog koncerta neko vreme počivao na gospođici Fon Levecov. On je, doduše, kao što je red, ponovo skrenuo pogled s nje i podigao ga ka toj umetnici, koliko lepoj toliko obdarenoj. Onda iznenađenje: kada je ponovo pogledao Ulrike fon Levecov, čuo je muziku takoreći čistije nego dok je posmatrao kako nastaje. Gospođica Fon Levecov je, naime, kao slušateljica izgledala upravo kao neko ko, ako bi pogledi drugih ili čak svih slušalaca bili upereni u nju, sluša na jedini način na koji se uopšte mora slušati. Ona je, svakako bez namere, postala primerna slušateljka. Ni najmanje nije odvrćala pažnju od naše velike umetnice, već je bila posvećena njoj i njenoj umetnosti. Nije mogao niti želeo da razdvoji dejstvo ovog glasa i Ulrikino primerno slušanje. To što je tako slušala bila je posledica dejstva ove muzike, koja je kod njega, upravo zahvaljujući

njenom slušanju, proizvela stvarno dejstvo. Ništa ne može biti neposrednije od onoga što se snagom, sjajem i smelošću takvog glasa ispoljava kroz tu slušateljku. Uvek se opirao tome da zbog utisaka i doživljaja izgubi kontrolu. Šubertovu pesmu u Klebelsbergovoj interpretaciji osetio je kao dejstvo bez opravdanog uzroka. Ovoga puta glas osvaja, iako čovek ne nestaje prepušten na milost tonovima, u slabosti postojanja uslovljenoj muzikom. Izgubiti sebe. A to je došlo od ove slušateljke, koja nije bila nimalo izgubljena, već primerno pribrana. Čak radoznala. Gospođa Milder je u jednoj devetnaestogodišnjakinji probudila kontinent osećaja, jedan na koji još nije kročila. A on se usudio da nešto prorekne. Kada ova slušateljka upozna u svetu nemuzičara ovde opevanu čežnju, gde čežnja dobija pravu moć tekstem: *Tamo gde si ne možeš da živiš, a tamo kuda čezneš nećeš doći*, onda će ona bežati na taj kontinent muzike da bi takozvanu stvarnost obavestila o svojoj propasti u lepoti. To je sada doživeo: sve dok je čežnja u toj muzici, ona nas ne uništava. Ne samo da je podnosimo, mi je slavimo. Na nekoliko trenutaka smo neuništivi. Stvarnost nema nikakvih izgleda protiv lepote.

Pa priđe umetnici i pruži joj ruku. Kao i grofu. Blago se nakloni Ulrike. Ljudi zapljeskaše. On nameni pljesak umeticima. Onda mahnu Žili fon Hoencolern gestom koji je činio uvek kada mu je bila potrebna njena pomoć. Ona se zaista odmah nađe kraj njega i izvede ga napolje, jer je sada želeo da ostavi utisak da mu je potrebna veća pomoć nego što jeste. Kada se poklonio Ulriki, nehotice mu se otela neka vrsta sleganja ramena i gest nemoći napravljen obema rukama ili možda čak molba za oprostaj. Ulrike je odmah shvatila i zanjha glavom diskretno, ali zaista veoma diskretno, tamo-amo. Gest potpune podudarnosti u mišljenju. To je značilo da nema ni najmanjeg razloga za njegovo izvinjenje. Sve je nadljudski lepo. Prisno. Opušteno. Jedan tren sklada, od koga će svet hiljadu godina živeti. U tom raspoloženju on izađe napolje.

A Žili fon Hoencolern je govorila: Koliko ga ja poznajem, tajni savetnik bi sada popio egerski lager. I skrenu svog štićenika, tako temperamentno kakva je uvek bila, u Kneževsku sobu.

Tekkada je ispio prvi, veliki gutljaj, on reče: Princezo, koliko često ćete me još spasavati?

A ona: Spasavati Getea, to bi bilo moje omiljeno zanimanje.

A on: Bojim se da ćete imati pune ruke posla. Nazdravlje. I ispi čašu.

Kasnije, posle večere, Amalija je htela da zna zašto gospodin tajni savetnik nije pogledao nju.

A Berta: Ili mene.

A potom i gospođa Fon Levecov: Ili mene.

Ulrike reče, pre nego što je Gete stigao da odgovori: Pa vi ste sedele neposredno pored njega, a ja sasvim daleko u tom polukrugu. Zamislite, da bi vas pogledao morao je potpuno okrenuti glavu, nemoguće. Zato sam ostala samo ja. I, sada potpuno ozbiljno, moje gospođe, nisam sigurna da li bi mu pri pogledu na vas palo na pamet ono čega se dosetio gledajući mene. Zaista sam zahvaljujući njegovom opisu mogla da zamislim kako sam slušala.

Ah da, reče Amalija, ne pravi se sada kao da nisi primetila da neprestano gleda ka tebi. Onda si zato imala upravo onaj izraz lica koji mu je bio potreban.

Grof Šternberk se suprotstavio. Zaista je čovek, bez obzira gde sedeo, morao da primeti da je za tajnog savetnika Ulrike bila isto toliko važna kao gospođa Milder. On je, na primer, pratio poglede tajnog savetnika, povremeno je brzo bacaog poglede na onu koja je sedela levo, na sasvim udaljenom kraju, i tada je shvatio zašto je tajni savetnik stalno pogledao preko. Ako bi to smeo da izrazi, rekao bi: Plenila ga je Ulrikina nepristrasnost pri slušanju.

Ali to buljenje u Ulrike je ipak bilo malo neprijatno, reče Amalija.

Meni nije, veselo reče Ulrike. Ovog leta sam naučila da bulje u mene.

I uživala u tome, reče Amalija.

T I n t, uzviknu Berta.

A Ulrike mu reče brzo i tiho: To liči na tebe.

Dosta, povika gospođa Fon Levecov. I dodade, bez najmanjeg pokušaja da nagovesti prelazak na drugu temu, da još smatra ovu podelu najlogičnijom: Čvrsti muškarci poput Napoleona vole čežnjivo-meku muziku. Meki muškarci su možda kao naš Gete više za živahno-vesele tonove.

Ako je to nekada bilo tačno, reče grof, od danas to više nije.

Tačno, reče Ulrike.

Gete je najviše voleo razgovore koji su tekli bez njega. U svojoj sobi seo je za pisaću stolicu i zapisao:

Muškarac koji voli

Žene su nepristrasni pol. Muškarac sve doživljava samo kao raspoloženje. Kao svoje raspoloženje. Žena uvek doživljava stvar. Samu stvar. Ona se onda bavi tom stvari o kojoj ima sud. Sud je u većoj meri odredila sama stvar nego ona. U tome je njena nepristrasnost. Muškarac sudi u zavisnosti od trenutnog raspoloženja. Njegov sud ima manje veze sa stvari nego što ima s njim. Ako svetom treba upravljati u skladu sa potrebama sveta, onda njime moraju upravljati žene. Kada će to biti? Muškarcima je mesto u pesku i za zelenim stolom. Ženama za kormilom.

Kako je on muškarac, ova izjava govori više o njemu nego o predmetu kome je namenjena. To mora dodati, nastojeći da pokaže zdrav razum.

Žena je prepoznatljivija od muškarca. Ulrike je nedavno rekla: Što više njegovih stvari čita, to manje zna ko je. Tako može da govori samo neko ko je siguran u sebe. Najuzvišenije fantaziranje, tako je nazvala njegovo pisanje. Ali ko je on? To je pitala. U svojoj nepristrasnosti. On će je još pre rastanka, dakle još sutra, pitati da li joj još deluje mnogoznačno kao što joj je delovao kao autor. Da li je još onaj koji uvek jeste?

Nismo nadležni za sebe. Upoznaj sebe: simpatična iluzija. Ili poziv da sebe izmislimo. To onda nisi ti, nego tvoj izum. Samo te drugi mogu poznavati. Što te više vole, to te bolje poznaju.

Sada je tako jasno kao nikada pre. Zahvaljujući Ulrike. Kod nje prestaje sva neodređenost. Način na koji reaguje na njega pokazuje mu kakav je, ko je, šta je. Postaću slobodniji prema njoj. Spontaniji. Ona će ga poznavati kao onog kakav je zahvaljujući njoj. On će biti taj. Zahvaljujući svojoj ljubavi prema njoj.

Već sada, već unapred oseća svet kakav će tada biti. Spokojan, jer oni koji su potrebni jedno drugom imaju jedno drugo. Ona im ništa drugo nije potrebno. Svet više nije globus sa nervima. On je uprizorenje milosti, kada su zajedno oni koji se vole. Ako to uspe samo jedan put, Ulrike, svet će zauvek biti promenjen. To neće

ostaviti ravnodušnim nijedan list, nijedan cvet, nijednog tamničara i nijednog vladara. Sva zla sveta nastala su zbog nedostatka ljubavi. Ulrike i on će, budući dovoljni jedno drugom, izbaviti svet svih zala.

Njegova krupnorečivost pada i njemu u oči, Ulrike. Ton zvuči kao preterivanje, jer je čovečanstvo izdresirano za ugnjetavanje, povređivanje i prećutkivanje. Za ponižavanje.

Eksplozivnost njegove izjave dolazi otuda što mu je celog života, celog njegovog života, uvek nešto nedostajalo. Ljubav. Sada je tu. Ona, dakle, postoji. Ona nije samo igra reči. Ona je najveća moguća određenost. Ona je nešto najprisutnije. U najvećoj meri ispunjavajuće. Najveća sigurnost.

On se prepušta Ulrikinoj nepristrasnosti. On joj je prepušten na milost. Nalaz je: On može da se odrekne svega na svetu, ali ne nje. On je definisan svojom ljubavlju prema njoj. On je njegova ljubav prema njoj. Ljubavna izjava: kada se pojavljuju šeširi. Kada vidi žene sa ambicioznim šeširima, on u mislima isprobava te šešire na Ulriki. Svaki od tih šešira, čak i najšašaviji, lep je tek kada ga nosi Ulrike.

Time završi. Potom je ostao da sedi spoznavši da, kada ona nije tu, mora da piše. Sve dok je pisao, bila je tu. Čim nije pisao, nedostajala je. Ali to što je nedostajala samo do doručka činilo je njeno odsustvo podnošljivim. Ako uvek bude znao kada će je ponovo videti, neće morati da pati. To je isprobavano celog leta. U pauzama je bujalo sve što se kasnije, prilikom ponovnog susreta, praznilo kroz obilje osećanja.

3.

Od Karlsbada do Dijanine kolibe.

Još za doručkom Ulrike ga je tako gledala da je znao da se majka saglasila: smeli su da se poslednjeg popodneva prošetaju bez porodice do Dijanine kolibe.

Gospođa Fon Levecov nije mogla da propusti da u formulaciju kojom je otpustila ovo dvoje, unese da je ona ta koja je dozvolila ovu šetnju, i da to poverenje, molim, bude opravdano. To je bilo konvencionalno. Ali način na koji je izrazila svoje moralne opomene i pravila, i to kojim govornim i jezičkim figurama, poticao je iz najbolje francuske komedije. To znači da nije smelo da bude rečeno ništa što nije moglo da se kaže duhovito. Madam Pompadur. Raskošna žena u službi majke.

Ona koja opominje i opomenuti uvek su mogli da se prave kao da je sve igra. Nedvosmislenu ozbiljnost osetili bi ako bi neozbiljni ton samo smatrali neozbiljnim tonom. Gete je rado učestvovao u toj igri. Pravio se virtuozom rokoka, nadmašivao madam Pompadur u poluteatralnom, i bilo mu je prijatno što je porodica njegovu strašnu ozbiljnost prihvatala kao komediju. Dakle, rastanak na četiri časa - izlet do Dijanine kolibe nije trebalo, nije smeo, nije mogao da traje duže - bio je savršena završna scena za treći čin komedije u pet činova pod naslovom: Ujak kao nećak.

Čim su ostali sami, Gete se zahvali na bledocrvenoj mašni, kojom ga je Ulrike na njegov rođendan podsetila na Verterov. I izvinio se za to što joj je delom slučajno, a delom namerno istrgao svilenu lavanda-plavu rukavicu. Pre nego što je mogao da kaže da bi je rado zadržao, rekla je:

Pa ona pripada vama. I to ozbiljnim tonom, koji je kod nje bio redak.

A Gete: Kada se čovek za nešto isuviše zahvaljuje, pokazuje da ne zaslužuje to na čemu se zahvaljuje.

Mogu li da izvrnem sentencu?, reče ona.

Pa vi možete sve, reče on.

Onda će mu se četiri časa obraćati sa ti. Zadržaće ekselenciju, ali per tu. To bi joj se svidelo, da sa jednom ekselencijom bude na ti.

Njemu bi se svidelo, reče on, da sa kontresom Levecov bude na ti.

A ona: Koliko dugo?

Za... Pravio se kao da razmišlja, računa, pa reče zatim najjednostavnijim tonom na svetu, kao da ništa nije toliko smisleno, toliko očekivano, tako nesenzacionalno kao to što je sada izrekao potpuno bezbrižno: Zauvek.

A ona: J n s t d.

A on, da bi joj dokazao da je naučio njen jezik skraćena: Još nismo stigli tako daleko. I dodade: A u.

Ona: A šta to znači?

On: Ali uskoro.

Ah, ekscelencijo, reče ona i nehotice ubrza.

Ona bi, da nije išla sa njim, hodala brže. On je na promenadi u Marijenbadu prvo morao da je nauči da se među tolikim znamenitim ličnostima mora ići sporo. Doduše, ona je tada na neki način visila na njegovoj ruci, ali je uvek vukla napred. Prijalo mu je da njenu želju za kretanjem, kada bi je osetio, koči sa podjednako mnogo energije. Na putu od promenade ka palati, ona bi se međutim vraćala svojoj brzini. A on je morao da je prati. To mu je prilično dobro uspevalo. U Vajmaru, kada bi se izvezao kolima, uvek je rado prevaljivao duge deonice. A u kući je satima išao tamo-amo na potezu između šest soba, pisao je stojeći, fotelja i sofa su dolazile u obzir samo kada je primao posetioce. Ulrike je, kad je mogla da hoda kako joj njena priroda nalaže, bila drugi čovek. Njen hod nije imao nikakve veze sa žurbom. Bila je tako lagana, njeni udovi su sami od sebe leteli napred, bila je divota gledati je kako hoda, ali teško mu je palo da drži korak s njom. Bio je teži čovek od nje.

Sada, na strmom putu ka Dijaninoj kolibi, kada je ona bez namere i ne primećujući, uprkos uzbrdici pojurila napred, pravio se kao da mu ta brzina odgovara. Neka ide koliko god hoće brzo, koliko god hoće lako, on neće ni za pedalj zaostajati za njom. Nezamislivo bi bilo da zaostaje ili više za njom i da je moli da uspori. Naprotiv, ne samo da ju je sustigao nego je, njenim tempom, išao pola koraka ispred nje. To je primetila. Pogledala ga je, i to uvis, budući da je bio za glavu viši. Bili su tako složni, usklađeni kao na plesu u Marijenbadu. Po načinu na koji su jurišali uzbrdo, bili su jednako stari. Ne bi ga začudilo da je sada zapevala. Ali ona nije pevala, već počela da govori tekst koji je on poznavao. Napamet je izgovorila deo teksta njegovog romana o Verteru. Ceo jedan odlomak sa Verterom, bez

zastajkivanja ili oklevanja ili drugih znakova nesigurnosti. Nije nimalo popuštala u svom koraku uzbrdo, naprotiv, činilo se da je tekst samo čini još laganijom. Sada, pogotovo, nije mogao da zaostaje ili moli za polaganiji korak. A ona je izgovorila ovo:

Dana 15. septembra

Dođe mi da pobesnim, Vilhelme, jer ima ljudi bez smisla i osećanja za ono malo što još na tom svijetu ima neke vrednosti. Ti znaš ona orahova stabla, pod kojima sam sedeo s Lotom kod časnog župnika u St. - ona dva prekrasna oraha koji su mi, bog to zna, uvijek punili dušu najvećim zadovoljstvom! Kako je od njih bio prislan župni dvor, kako prohladan! A kako je divno bilo ono granje, pa uspomene koje sežu sve do onih časnih duhovnika koji su ta stabla pre toliko godina zasadili! Učitelj nam je često spominjao jedno ime što ga je čuo od svog deda. Kažu, valjan je to čovek bio, a uspomena na njega bila mi je uvek sveta pod onim drvećem. Kažem ti, učitelju su suze bile u očima kad smo juče govorili o tome da su stabla posečena... Posečena! Dođe mi da poludim, ubiti bih mogao ono pseto koje je zamahnulo prvi udarac. I ja sada to moram to da gledam, ja koji bih propadao od tuge kada bi takva dva drveta stajala u mome dvorištu, pa da jedno od njih umre od starosti. Ali, zlato moje, ipak je tu još nešto. Što su ti ljudska osećanja. Celo selo gundđa, a ja se nadam da će župnikova gospođa po maslacu, jajima i ostalim ponudama osetiti kakvu je ranu celom mestu zadala. Jer o njoj je reč, o ženi novoga župnika (naš stari je takođe preminuo). To je suho, bolešljivo stvorenje, koje ima mnogo razloga da ne vodi računa o svetu, jer niko na svetu ne vodi računa o njoj. Luda koja hoće da je učena pa se meša u kanonska istraživanja, radi mnogo na novomodnoj, moralno-kritičkoj reformaciji hrišćanstva, a sleže ramenima nad Lavaterovim maštanjima. Zdravlje joj je sasvim ruševno i zato nema radosti na toj božjoj zemlji. Samo je takva kreatura i mogla poseći moje orahe! Vidiš li, ne mogu doći k sebi! Ta zamisli samo: opalo lišće joj prlja dvorište i izaziva zagušljivost, drveće joj oduzima svetlost dana, a kada orasi sazre, dečaci ih skidaju kamenjem, pa joj to ide na živce, smeta joj u duboku razmišljanju, kada odmerava Kenikota prema Zemleru i Mihaelisu. Budući da sam video da su

ljudi u selu, a osobito stari, tako nezadovoljni, rekao sam im: „A zašto ste to dopustili?“ „Pa kad to hoće ovdašnji starešina“, rekoše mi, „šta nam je onda činiti?“ No, jedno im budi pravo: starešina i župnik, koji je takođe hteo videti neku korist od mušica u ženinoj glavi, kada mu inače ne zamašćuju juhu, smislili su među sobom deliti; ali o svemu je saznala Komora, i rekla: amo s tim! - jer je Komora imala još neke stare pretenzije na deo župnoga dvorišta gde je stajalo drveće - pa ih je prodala onome ko je najviše ponudio. A stabla leže! O, da sam knez! rekao bih župnikovoj ženi, starešini i Komori... Knez? - Eh, kad bih bio knez, što bi me bilo briga za stabla u mojoj zemlji!²⁸

Kada je završila i proglasila izvođenje *Vertera* završenim, nije zastala da bi saznala šta autor *Vertera* kaže o ovom odlomku ili čak o njenom izvođenju. Čim su se upoznali, čitali su jedno drugom, molili i dobijali od njega mudar savet za poboljšanje umetnosti čitanja, a sada je izvodila *Vertera* na način o kome se iz večeri u večer u razgovorima o čitanju nikada nije raspravljalo, jer ni on niti ijedna od čitateljki iz porodice nisu tako čitali. Još u julu, u Marijenbadu, smela Berta je s užitkom ponovo rekla da je pre dve godine od svih najviše kritikovao Ulrike. Rekao je da mora da razvije više energije i temperamenta u izražavanju. A Ulrike je na to nepristrasnošću bez žestine uzvratila da ona ne želi da postane Tik.

Sada je shvatio zašto Ulrike kao čitalac Skotovih romana nije razvila ni energiju ni temperament u izražavanju. Njena priroda se opirala da proizvede nešto što nije poteklo iz nje same. Bila je protiv svega veštačkog. Pa makar bila i umetnost. Ona je bila oličenje nepristrasnosti. Nesavitljivosti. Dopuštala je da rečenice nastaju nepretenciozno. Rečenice su dolazile kao same od sebe. Bez njene volje za izražavanjem. Ali i bez skrivanja svog interesa za ove rečenice. Osetio je, bez daljnjeg, neko oduševljenje. To, međutim, nije bilo njeno oduševljenje, to je bilo oduševljenje u tim rečenicama. Oduševljenje što prodire unutra, koje ne mora da se naglašava ispoljavanjem.

Potom, ne razgovarajući više, stigoše kroz visoku šumu gore do kolibe. Tek tu je mogao da kaže: Ulrike, srećom pomogla si nam da budemo na ti ovog popodneva, inače verovatno ne bih mogao da ti

kažem da ovaj deo još nikada nije mogao biti ovako izgovoren. I to što si odabrala ovaj odlomak...

Moraš da kažeš: naučila napamet, rekla je.

... Naučila napamet, čini me srećnim a da ne znam zašto.

A ona, sasvim bezbrižno: Ako čovek zna zašto je srećan, on više nije srećan.

Onda sam sada, reče on, veoma srećan.

Ekselencijo, zarazila sam te, rekla je.

Ja tebe, reče on.

Mi nas, kaza ona.

On prošapta: Najsrećniji sam što tvoja reč uvek mora da bude poslednja.

Ali, reče ona, takođe šapćući, tvoja je bila poslednja, jer ništa ne možeš da ne prokomentarišeš.

On nagovesti pantomimom da je sada ipak ona imala poslednju reč.

Na povratku, Ulrike reče da pre nego što se vrate na područje vi, ona još mora da objasni zašto je morala napamet da nauči odlomak o stablima oraha. U tim rečenicama Gete joj je postao jasniji nego u svim ostalim koje je inače pročitala. On je lično jednom nagovestio da je podjednako Lota koliko i Verter. To je onda proizvelo njegovu višeznačnost, koja joj je otežala da ga razume. To nije bio slučaj sa ovim odlomkom. Kada neko žali za nekim, mi nismo tako tužni kao oni koji su ožalošćeni, jer ga ne poznajemo. Stabla oraha poznajemo! Ona su nam tako bliska, kao što su bliska Verteru. Ne tugujemo s njim, već kao on. Kada god se u ovom svetu seku stabla oraha, drveće uopšte, setićemo se Verterove žalosti za njegovim orasima i osećati ga prisnije od bilo kog drugog književnog junaka. Ona sada konačno potpuno oseća Getea. Raščišćeno je pitanje: *A ko je on?*

Kada su u sumrak, obrubljen oblacima, izbili iz šume, na nebu iz pravca zapada sevnu munja. Morali su da zastanu i posmatraju neobuzdano i uzbudljivo sevanje.

Ulrike stade ispred njega, uze mu ruke, podignu ih i reče: N p m b o.

A on reče: T s d.²⁹

Onda se usne približiše, primakoše se kao nikada do tada i ostaše tako dok jedna svraka reskim kreštanjem ne prekide bezvremenost.

Ah, ekselencijo, reče ona.

A on: Ah, Ulrike.

Kada su dole kraj reke ugledali stešnjene kuće Karlsbada, ona reče, dok su još na području ti, da mora još nešto da prizna.

A on: On se raduje svemu. Usledila je suvoparnija vest nego što je očekivao.

Ona to može da kaže samo ako on obeća da posle vesti neće uslediti kazna ili disciplinovanje.

On obeća.

Ona pretpostavlja, reče, da on zna da njegov divni Štadelman dole u gradu prodaje vlasi koje redovno žanje sa ekselencijine glave.

Gete zabrinuto klimnu. On je to prekinuo u Vajmaru. Nije znao da je trgovina preseljena u Češku.

Ona je dakle kod Štadelmana naručila vlasi, najmanje tri, dobila je sedam, u jednoj kutijici za nakit, veoma je radosna što poseduje njegovih sedam lepih dugačkih vlasi. To je moralo biti rečeno. I, kao što je obećao: nema kazne.

Gete: Obećano.

Pošto su prošli pored izvora, a na vidiku se pojavio *Zlatni paun*, ona reče: Ovde se završava područje ti. Ah, ekselencijo.

A on: Ah, Ulrike.

Ali, povika ona vedro i veselo, to je bilo najlepše popodne ovog leta. Slažem se, reče on.

Razmena pogleda, i oni prevališe poslednje metre kao da su oboje podjednako veseli.

A zato što je sebi u svojoj sobi još izgledao srećan, morao je sada konačno da piše gospođi Izoldi Berlepš, naravno u četvorostihu:

*Zbog sati počinka osećam stid
i dobit što sa vama ja mogu patiti.
Ta bol je trpljena i mrači vaš vid
od mene ste veći, to moram shvatiti.*

Gospodine Jone, molim vas, imate dvadeset pisama gospođe Berlepš, pošaljite joj ovaj odgovor.

Na pisaru Jonu nikada se nije videlo šta je mislio kada bi dobio zadatak.

4.

Kada se potom, ne bez ironije, javio gospođi vrhovnoj nadzornici, Amalija i Berta preuzeše na sebe da ocene ovo javljanje. Čekalo se na par koji se šetao. Bilo je dogovoreno: otići pre večere u radnju grofa Taufkirhena, jer ovog puta još nisu bili u kupovini. Dakle, u grad kod grofa Taufkirhena, koji je u svojoj radnji imao sve što nije bilo potrebno, ali se utoliko radije tu kupovalo. Gete im se pridružio. Kupio je naušnice sa češkim granatom za Amaliju, narukvicu sa emajliranom pločicom za Bertu, sasvim mali zlatni list ginka na tankom lančiću za Ulrike. Ona mu je kupila srebrni list bršljana na isto takvom lančiću. Kutije sa drvenim i kamenim kockama, koje su ovde bile izložene, podsetile su ga da još ništa nije kupio svojim unucima u Vajmaru. Ali nije smogao snagu da sada među Levecovima i pred Ulrikinim očima nastupi kao deda. Porodica je kupovala čaše, šolje, velike i male čajnike, kineski servis za kafu, crne drvene šolje, iznutra zlatno lakirane, persijski prekrivač sa arapskim slovima, bluze, šalove, suknje i sokne, sandale, čak i persijske, dok je Gete posmatrao i odgovarajući na njihova pitanja izražavao svoje mišljenje.

Grof Taufkirhen doneo je sve do *Zlatnog pauna*. Onda je, nažalost, ostao celo veče. Kako je ovde sa publikom iz celog sveta doživeo mnogo toga, imao je i mnogo toga da kaže. Gete je tražio Ulrikin pogled, ali je primetio da se ove večeri ponašala kao da će posle ove biti još sto takvih večeri. On je takođe uspeo da ga ne pitaju da li mu nešto nedostaje.

A danas poslednji doručak. Zatim stvarni rastanak. Naručio je Štadelmanu da dođe s kolima nakrcanim prtljagom u blizinu izvora, ispred *Zlatnog lava*, i bude spreman u devet. Gete nije želeo da ostane u sećanju tek kao ruka koja maše kroz prozor kočije. S druge strane, bilo je potpuno nezamislivo da sam ode iz *Zlatnog pauna* i da porodica gleda za njim. Ali o tome uopšte nije morao da razmišlja. Kada je doručak postao poslednji doručak, grof Šternberk je ustao prvi i rekao potpuno pribrano: Čekam dole. A porodici: Još ćemo se videti. Zbogom.

Sada poslednji zagrljaji. Ostala je samo komedija. Ujak kao nećak. Bučnost je bila dozvoljena. Kao i najneverovatnije fraze. U tome su

učestvovala obe mlađe sestre, verovatno ne osećajući dvosmislenost teksta ove komedije. Gospođi Fon Levecov je ova vesela gužva dobrodošla. Tek na samom kraju, kada se Gete posle rukoljuba uspravio i pogledao je u oči, ona se uozbiljila. Doduše, oponašala je jezik skraćenica svojih kćeri rekavši: N p m b o, ali to je pre zvučalo preklinjući nego neozbiljno. Gete ponovi ništa manje ozbiljno: N p m b o. Mlađe je poljubio. Pružio je ruku Ulrike i rekao: Dakle. I ona reče: Dakle, ali njeno dakle nije bilo odjek njegovog dakle. Onda okret i čuđenje da to uspeva. Pred vratima još jednom mahanje na bulevarski način.

Dole je čekao grof, koji Getea, ne može se drugačije reći, uzima pod svoje okrilje. Grof je u najmanju ruku podjednako visok kao Bezimeni. Sada, kada mu je ta pomisao pala na pamet, Gete nije mogao da je porekne. Obojica imaju brčiče na gornjoj usni. Ali ono što grof ima nije tanak podrugljiv ukras poput linije, već prilično disciplinovan, nežan grm. Gete je još prilikom promenadnih šetnji tamo u Marijenbadu uvek osećao da ga grof na neki način štiti svojom mišicom. Sada, u Karlsbadu, sunčanog jutra 5. septembra 1823. godine, on bez grofa ne bi uspeo da pređe put od *Zlatnog pauna* do *Zlatnog lava*. Iako se nije jadno i grčevito držao krupnog, lepog čoveka, Gete prihvati pozajmljenu levicu da bi mogao da ga uhvati podruku; hodali su usklađeno. To je osećao. I nisu morali da ćaskaju da bi se zaštitili od prolaznika. To je osećao i znao je da i grof to oseća: Ništa ih nije moglo ometati. Osetio je čak i to da porodica, gledajući za njima sa prozora, mora posmatrati ovaj odlazak bez komentara. Pre nego što je zatim ušao u svoje elegantno vozilo, on reče grofu: Uvek ste mi dobrodošli. I još dodade: Do kraja. Obostrano klimanje glavom. Bez odmahivanja rukom.

Vreme nije moglo biti bolje, Štadelman je išao onoliko brzo koliko mu je omogućavao drum, možda čak i malo brže od toga. Kako je danima bilo veoma suvo, uskovitlala se prašina, crvenosmeđa na suncu, i potom se slegala za njima.

Šta je sada trebalo da dozvoli da mu obuzme misli, šta da spreči? Kao da se o tome može odlučivati. Ali čovek treba da se pravi kao da to može, inače bi se pretvorio u zapregu čiji konji samo jure i ne slušaju nijednu naredbu. Zna se kako se to završava.

Čim su za sobom ostavili grad, on se vrati na poslednju scenu. Vrteo je taj prizor nekoliko puta u glavi, svaki put samo da bi došao do Ulrikinog *dakle*. Ulrikino *dakle* bilo je vedrije od njegovog *dakle*. Hrabrije. Uverenije u budućnost. Podsticajnije. Ushićenije. Stideo se svog *dakle* bez poleta. Koliko je budućnosti odzvanjalo u Ulrikinom *dakle*! Koliko često se vraćao na to *dakle*, čuo je da je to bilo *dakle* koje ga je podsticalo da stvori budućnost. To je značilo pisanje. I počeo da piše - u kočiji, u svojim kolima, koja su se izvanredno gibala i njihala, pisao je olovkom u svom putnom kalendaru, gde su kalendarski podaci uvek ispunjavali samo polovinu svake strane. Kada je zapisao prvi red, već je bilo rešeno da će to biti elegija.

„Marijenbadska elegija”. Tako će se zvati.

Kada je u Egeru izašao iz kola pred Grinerovom kućom, u njegovom kalendaru stajalo je prvih šest stihova. Tih šest stihova nije pokazao svom prijatelju Grineru. Iz tih šest stihova je od stanice do stanice nastajala „Marijenbadska elegija”. Od Egera do Gefela, Šlajca, Kala i Pesneka do Jene. Elegija, to nije bila ekspresna pošta duše, to je bio njegov poduhvat prizivanja u sećanje, da bi Ulrike, sve dok piše, bila manje ili ne bi uopšte bila odsutna.

Na rastanku sledećeg jutra, Griner doviknu Geteu, koji je već sedeo u kolima: Usuđujem se da se nadam sledećoj godini, još nam predstoji izlet do menilita. Ovde je mahanje bilo dopušteno. Obojici. Ali Gete se, kada je mahao, nikada nije mogao odbraniti od osećanja da se mahanjem umanjuje rastanak. Ali možda je to smisao mahanja.

Griner je još neko vreme bio zamišljen. Gete je sebi prebacivao što je u jednoj prilici pre podne postao nestrpljiv kada je u zbirci minerala trebalo da se zadrži kod okamenjenih otisaka u kamenom uglju iz Engleske, koji su upravo pristigli. To će zanimati grofa Šternberka, rekao je pomalo nervozno. Još gore. Kada je Griner primetio da mu prijatelj danas nije zainteresovan za minerale, počeo je da opisuje strašnu glad na području Ercgebirge. Gete je sebe nagnao da načini saosećajan izraz lica. Šta, kako, svet je strahota, molim, da, ali šta vredi saosećati.

A sada u Cvotauu vest: Hof gori, Hof, prava katastrofa od požara. On odmah Štadelmanu: Oko Hofa. Najvećim mogućim zaobilaznim putem oko Hofa. Dovoljno je strašno što je već poslati tovar sa pet

sanduka minerala i šest sanduka vode s Krstovog izvora morao upravo biti u Hofu, možda je oboren u panici oko požara, a sanduci sa mineralima i flašama sa Krstovog izvora izgubljeni. On navuče zavese. Želeo je da se vrati elegiji.

Kako su potom noćili u Gefelu, gde još nikada nisu proveli noć, Štadelman proverio u svratištu najpre vrata na spavaćim sobama, da li su šarke podmazane. Ako nisu, on je uvek nosio ulje sa sobom, pa je zvao svog gospodara tek kada bi sva vrata bešumno klizila. Sledećeg dana do Šlajca, gde su poznavali tog posetioca i njegovog kočijaša. Gete se oko pet časova ujutro probudio zbog gugutanja grlica i morao je da ih sluša, jer nikada nije slušao gugutanje golubova tako blizu i tako dugotrajno. On nacрта notne linije i unese ono što je čuo.

Mužjak se nalazio prilično blizu, u jednoj krošnji pod prozorom, a ženka u daljini. To je tako trajalo jedan čas. Onda se ženka približila. Mužjak joj krenu u susret. Žestok lepet, četiri krila verovatno. Potom tišina. Ali najviše četvrt časa. Zatim se ponovo oglasi gugutanje. On je blizu, a ona je malo udaljena. Gete zatvori prozor. Gugutanje je sada bilo muklije, ali nije moglo da se ne čuje. Kada bi sada mogao da napiše pismo Ulriki, da joj ispriča šta se ovde zbiva pod njegovim

prozorom u krošnji drveta, onda bi sve bilo dobro! Ali ovako! Na elegiju.

Preko Pesneka do Kala. Već se bližila Jena. Morao je da utvrdi elegiju kao da je bastion, koji bi mogao da zaštiti njega i Ulrike od Jene i od onoga što će nužno uslediti posle Jene. Jena - to je svakidašnjost poslova, uperena sada protiv njega, protiv Ulrike i njega. Tog poslednjeg dana pre Jene, on je, dok je pisao u kočiji koja se njihala kao uvek, imao osećaj da piše klečeći na kolenima. I čim bi makar samo na trenutak prekinuo pisanje, čuo bi sebe kako opet ispušta kratke, slabe krike. Po tonu su bili isuviše visoki. Bili su to komični kratki krici. Ali su mi bili potrebni.

Štadelman viknu da su u Kali. On povuče zavesu, izađe, dopusti da ga odvedu u sobu, sede za sto da bi preradio današnju strofu. Štadelman je još mogao da ga obavesti da je tovar prošao neoštećen kroz Hof, da je još juče stigao ovde i rano jutros nastavio ka Vajmaru.

Sledećeg dana stigli su u Jenu. U botaničkoj bašti, nastaloj po njegovom nalogu, u kući inspektora, gde je uredio jedan stan za svoje boravke u Jeni, dočeka ga je njegov sin August. Gete se uplaši. Nije se sećao da mu je sin tako debeo. Najradije bi započeo razgovor napomenom o Hanemanovoj dijete, koje se on pridržavao. Ali znao je da mu je sin ponosan na to što mu sve prija, probirljivost je prezirao, a dijeteu je smatrao zloćudnim izumom gramzivih lekara. Jedna od njegovih omiljenih rečenica bila je: Strano mi je sve što je komplikovano, ni Napoleon nije bio komplikovan. August je bio Napoleonov obožavalac.

Na njegov predlog, najstariji prijatelj Knebel pozvao je oca i njega na večeru. Otac se radovao tome. Knebel je pored Celtera bio jedini čovek s kojim je bio na ti. Prošlo je skoro pedeset godina od kada ga je Knebel, prinčevski vaspitač na dvoru, upoznao u Frankfurtu sa Karlom Augustom, te su postali i ostali prijatelji. Doduše, Gete nije uspeo da od težnje ka negiranju sačuva prijatelja, koji je sve više kritikovao i osuđivao sve i svašta. Dakle, kod Knebela. Prvo veče bi uvek bilo prekrasno. Ali kada bi već sledeće večeri opet samo oponirao, Gete bi na neko vreme odustajao od svog prijatelja. Ovoga puta Knebel reče umesto pozdrava: Šta su to uradili s tobom?

Gete: Usrećili su me.

Knebel: Bio si kod umetnika za podmlađivanje, koga si zaposlio kod Čoveka od pedeset godina.

Gete: Ko me voli, primetiće.

Knebel: Obrnuto zvuči bolje - ko ne primeti, taj te ne voli.

Gete: Slažem se.

Knebel: Gete se slaže sa mnom! Kakvo će ovo veče biti!

Zatim, tema večeri: Studenti su organizovali protestne marševe protiv Getea, jer su odnekud čuli da Gete dolazi na nekoliko dana u Jenu. Pereat Gete i dole s Geteom! Iz večeri u veče. August je obavestio da su već pokrenute istrage protiv kolovođa.

Knebel reče: To je posledica večitog popuštanja i liberalizma. Odmah treba proterati iz zemlje sve te koji marširaju.

Gete upita šta je razlog ovih protesta.

August je već bio upoznat s razlozima. To su nacionalistički maloumnici, koji su omrznuli i prezreli Getea od kada se sastao sa Napoleonom.

Glupost je večna, reče Knebel.

Veče je još moglo da bude prijatno da nije August obelodanio vest kako je doktor Rebajn krenuo jutros rano oko pet časova u Eger, odakle potiče, po nevestu, a onda će se odmah venčati.

To je pogodilo Getea. Najlepše je hvalio nevestu, ali je brzo venčanje nazvao glupom šalom. Jedna spontana veridba, divno, ali venčanje bez pripreme: strahota. Ljubav se uvek rađa u tren oka. Ali brak je sinteza nemogućeg. To se najpre mora dobro promisliti.

Gete je bio besan. Navaljivao je da pođu. Posle toga je još sedeo sa Augustom u kući inspektora. Bilo je očigledno da bi August rado razgovarao s njim na temu venčanja. Gete je osećao da August sada očekuje rečenicu o Ulrike fon Levecov.

Toliko toga se čulo celog leta, reče August. I Otilija je patila zbog toga. To ne treba da čudi oca s obzirom na poseban odnos između nje i njega.

Ali Gete je osetio da ne može ništa više da ispriča sinu, jer bi to zatim još iste noći bilo odaslato kurirskom poštom u Vajmar. Kada je August primetio da otac neće izgovoriti ime Levecov, odustao je od daljih pitanja koja su predstavljala zamku.

Onda ga upozna sa programom za naredna tri dana. Gete je trebalo da poseti sve što je nekada osnovao: muzeje, biblioteke,

veterinarsku školu, botaničku baštu, opservatoriju, novo zdanje veterinarske ustanove. Onda August, u skladu sa dobijenim nalogom, predade pismo kojim je veliki vojvoda poželeo Geteu srećan povratak. Pismo se završavalo usrdnom željom velikog vojvode. Gete smesta treba da postane rektor univerziteta u Jeni. Nada se da Gete neće odbiti želju svog prijatelja. Samo se po sebi razume zašto je upravo sada, zbog poslednjih studentskih nemira, važno da Gete postane rektor u Jeni.

Gete savi pismo, reče da je jako umoran, do sutra, dragi Auguste.

On je još hteo da zna: Da ili ne.

Gete ne reče ništa, ali odmahnu glavom energičnije nego što je bilo svojstveno njegovoj prirodi.

On sede za sto u radnoj sobi, koja nije pružala nimalo udobnosti. Nije mogao da ode u spavaću sobu. Užasavao se pogleda na krevet. Ne zato što je bio tako vojnički jednostavan, već što je bio krevet. Morao je da piše. Za dalji rad na elegiji bilo je prekasno, bio je isuviše umoran. Stoga je, kada već pesmom nije mogao direktno da se obrati Ulrike, pisao gospođi Fon Levecov. Ona je tako inscenirala karlsbadske dane i noći da je tamo išao i sedeo kao u okovima. Ali kada joj je pisao, morao se zahvaliti. Drugačiji ton je bio nezamisliv.

Šta god da je pisao, uvek je navodio da piše. Onaj ko piše ne treba da se pravi kao da ono što piše samo od sebe završava na papiru. Ako se nešto ne diktira, već svojeručno piše, onda mora biti govora i o pisanju onoga koji piše. Ako je neophodnost pisanja bila tako nedvosmislena kao u Jeni, u noći između 13. i 14. septembra 1823. godine, onda se pisac oseća zaštićen tom neophodnošću. Stanje u kome se nalazio može se nazvati nevinost, nepromišljenost ili sloboda.

Najpre je Ulrikinoj majci sasvim otvoreno priznao koliko bi mnogo trebalo da kaže, a koliko malo može reći. Ne može joj reći koliko joj zahvalnosti duguje za ovo leto, a naročito za poslednje dane, on zna da ona zna. Pa je pisao majci ono što bi zapravo pisao ćerki, ali nije smeo da joj piše. Njegov odnos prema ćerki nije drugačiji nego prema majci. Ćerka zna šta se dešava u njemu, poznaje ga do dna njegove duše, dakle ona može sebi, kada se on tu i tamo pojavi u njenim mislima, sve reći bolje nego što bi on u svom sadašnjem stanju bio kadar da učini.

... u mom sadašnjem stanju... Tako je pisao. A kako je to otkrivalo više nego što je želeo, on okrenu na lakomislenost. Čerka zna da je svakako prijatno biti voljen, čak i kada prijatelj ponekad izgubi ritam. Gde god dođe, čuje kako dobro i zdravo izgleda i kako je vedar. Lek je poznat njemu i njoj.

Berta i Amalija su tako pomenute u pismu da su mogle da budu zadovoljne ukoliko bi pismo bilo glasno pročitano. Zbog onoga što mu je gospođa Fon Levecov ispričala o svom životu, na primer o svom druženju sa gospođom De Stal u Ženevi, osećao je prema njoj i celoj porodici veću naklonost nego ikada ranije. A ćerki neka je rečeno: Što ju je bolje upoznao, to je više voli. On bi joj rado lično dokazao da zna šta joj se sviđa, a šta ne. Prema tome, nada se. Na kraju isto kao na početku.

Odano privrženi G.

Onda je primetio da ne može da prestane. Pisanje Ulrikinoj majci bila je jedina mogućnost obraćanja Ulriki. Stoga je odmah na novom listu priznao da sada uviđa da uopšte ne može da prestane da joj piše.

Jedino što mu je odmah palo na pamet bilo je: da pozdravi grofa Klebelsberga, da mu zahvali na raznolikoj hrani za put, punoj iznenađenja, koju je brižljivo upakovanu predao Štadelmanu. I stade. Ali nije mogao da prestane. Poče još jednom. Nije se pozdravio sa dekom i bakom Brezike u Marijenbadu. Moli je da ih pozdravi i prenese im da će, ukoliko mu sreća bude naklonjena, rado sledeće godine ponovo biti njihov gost. Time je nagovestio da bi onda rado ponovo stanovao u palati. I stade. Onda ponovo započe. Još jedna važna tačka, pisao je. On najusrdnije moli da ga obaveste, ako bi Levecove menjale mesto, gde će biti. Posle celog pozorišta oko N p m b o bilo je potpuno suvišno isticati ovu tačku. Ali to od njega još nisu imale napismeno.

Sada su već bile četiri dopune, svaki put potpisane kao da su poslednje.

On započe još jednom: Pred njim je čaša sa tri imena obavijena bršljanom. Lepi dan javne tajne. On precizira: Prizor čaše ga veseli, ali ga ne teši.

Krevet još nije dolazio u obzir. Više nije mogao da piše. To će biti poseban problem. Sve dok piše, pa makar i majci, bio je sa Ulrike. A

gde se onda nalazi kada je preumoran da piše? Svakog dana je u kočiji nastavljao da piše elegiju. Uvek po mogućnosti rano ujutro, odmah po polasku. Sada izvadi putni kalendar i pročita šta je zabeležio, ali još nije uneo u elegiju.

*Čujem što najlepše ti možeš reći
i tu gde me ostavi, tu ćeš me zateći.*

*Čudom se čudi i pitanje postavlja
zašto se sunce zbog nje ne zaustavlja.*

*Kad poljubac poslednji meni dade,
pa tad još jedan na usne mi svede -*

*Ono što imamo, da postoji prestalo
šta nam je ostalo, kad sve je nestalo?*

Sutra će, pomislio je, prepisati elegiju, preraditi elegiju, da bi je imao. Neće je pokazati nikom. Ulrike da, njoj odmah. Ali kako joj ništa ne može poslati što majka neće videti, on joj, jedinom primaocu, ne može poslati elegiju. Sloga ono što sada u njemu klija, ne izlazi iz njega. Obmanuće svet u pogledu onoga što se upravo u njemu zbiva.

Kada bi se njegove misli tako vladale u njemu, on bi ih uvek potpuno podastro Ulrike. Uvek je morao da zna šta Ulrike misli o tome o čemu je on upravo morao da misli. Srećom, ona je u njemu bila tako prisutna da on, kada bi joj se poveravao, nikada nije ostajao bez odgovora.

Tri

1.

Vajmar, 7. oktobra 1823.

Draga Ulrike,

Kada sam Vas pitao smem li da Vam pišem kad ne mogu drugačije, odgovorili ste:

Pa da.

Kada kažete da, onda kažete DA. Kada to ne bih osećao upravo tako, ne bih mogao da Vam pišem. Olakšavajuće je što ne znam da li ću odmah moći da Vam pošaljem ono što pišem. Između ostalog i zbog toga što strahujem da je Otilija naše poštare obrlatila, očarala, podmitila ih ili im pripretila, tako da ništa što joj nije prethodno pokazano ne ide iz Vajmara. Moje pismo Vama odmah bi zaplenila. Od kada sam se vratio iz Češke, ona je bolesna. Očigledno joj je iz Marijenbada doprlo do ušiju više nego što smo mogli da zamislimo. Tek što smo se, kako se činilo, pristojno pozdravili, pala je u postelju. Sinčić August kaže da ne smem da je posećujem, jer sam ja zlo od koga je obolela. Moj doktor Rebajn je dodao da u poslednje vreme postoji terapija od koje se mnogo očekuje, a propisuje da se zlo suzbija zlom i tako isceljuje. Uspeo je da izdejstvuje dozvolu za moju posetu. Tako dugo nisam bio na spratu u potkrovlju, koji je njeno carstvo. Ponekad i sin August prigovara da je i on gore (na spratu u potkrovlju) samo prolaznik. Strašno je izgledala ležeći tu, pogleda upravljenog u tavanicu, lica, inače uvek sklonog napetosti, ovog puta napetog do kidanja, a vazda upadljiv nos na tom prilično sitnom licu brutalno se isticao, jer je lišće praktično nestalo. Iščeznule su usne, koje nikada nisu bile bujne. Ruke su malaksalo ležale pored nje, ali su šake bile zgrčene u pesnicu. I nije me udostojila nijednog pogleda svojih crnih očiju. Srećom. Navikao sam se na druge oči. Dugo smo ostali nemi. Nisam ništa mogao da kažem. Pokušao sam da spustim ruku na njenu pesnicu, kad ona kriknu, beše to krik bola, odbrambeni krik, krik „ostavi me na miru”. Odjednom provali bujica reči. Uperena protiv Vas, Ulrike. Kakvim Vas sve nazivima nije častila. Vas i sve

Levecove. Ambiciozna banda koja okupira banje i nasrće na krupne zverke. Slika koju je izabrala uopšte ne liči na mene. Ne mogu da ponovim metafore kojima Vas je brutalno obasula. Još ne. Možda ćemo uspeti da razmenimo pisma u kojima će mi biti dozvoljeno da kažem više nego što je dozvoljeno. Širom Evrope je poznato da ste Vi, Ulrike, ambiciozna bludnica. Samo da znate sa čime ovde moram da se hvatam ukoštac. Od tada sam je svakog dana posećivao. Doktor Rebajn kaže da pre moje posete nije puštala glasa, niti je jela. Ovo poslednje ne verujem. To što sam obavešten o tome spada u rat koji ona vodi protiv mene. A nijedan rat ne izazva jedan. Za rat je potrebno najmanje dvoje. Moja krivica za rat: sve ove godine sam trpeo, učestvovao, bio kriv zbog toga što se Otilija osećala kao da je udata za mene. Mi smo u međuvremenu prema sinčiću Augustu postupali kao da je on muž za koga je morala da se uda da bi došla do mene. Naravno, tako nešto je uvek uzdignuto na nivo šale, ali su šaljivi tonovi služili samo za prikrivanje nepristojnog osećanja, kako moral nalaže, osećanja koje je sve više raslo što ga je više trebalo prikrivati. Sinčić August nije zamerao, jer je to pružalo najbolje opravdanje za njegovo erotsko neverstvo.

Iz takvih prilika sam uvek dolazio u Češku. Tu ste bili Vi, Vaše sestre i Vaša majka, porodica koja s lakoćom bitiše u svetu. Primetili ste da nisam osoba koja bi se sama od sebe nasmejala. Nigde se nisam smejao više nego u Vašem krugu. Smem da priznam da bez Vas ne mogu zamisliti sebe ni u jednoj veseloj porodici. Viland, pesnik i mudrac, čuli ste za njega, stalno je imao spremno raspoloženje koje je nazivao humorom. Prepametan, kakav je bio, satima me je izvrsno zabavljao poukama o humoru. Otuda znam da nemam smisao za humor. Svako ko ima smisla za humor - uopšte ne verujem da se može imati smisla za humor - svako ko ima smisla za humor, zapravo ga simulira. Onaj ko poseduje smisao za humor obmanjuje život lišavajući ga ozbiljnosti. Njegove strašne ozbiljnosti. Sinčić August je rekao: Gete je rokoko. Ono što je u tome tačno jeste da je ceo moj život pre nego što sam Vas upoznao bio rokoko. Ozbiljnost, koja je preko Vas nasmejane ušla u moj život, čini da sve što je bilo pre toga izgleda kao rokoko. Da je Viland živ - umro je, jer je, kada je u zimu bio kod mene u poseti, protivno mom izričitom savetu, u svojim lakovanim cipelicama i somotskim pantalonama,

ogrnut samo tankim kaputićem, gacao kroz sneg i led od Vajmara do Osmanšteta, upala pluća, i gotovo - da je još živ, mogao bih da mu ponudim pouku da je smisao za humor veća prevara od onoga što je pod nazivom rokoko uticalo na istoriju. Rokoko je uvek bio prevara i znao je da je prevara. Rokoko sebe nikada nije shvatao ozbiljno. Humor sebe shvata ozbiljno, ali nije ozbiljnost, dakle on je stvarna prevara. Moj pedagoški dar se ponovo razmahao. Oprostite. Želim samo da kažem da je preko Vas u moj život ušla ozbiljnost, koja je pre toga bila nepoznata. Protiv Vas nije pomagao nikakav rokoko.

To sam javno priznao u Češkoj. To što je moja ljubav prema Vama ovde tako rđavo primljena, jer je neublaženo preneto dalje i dodatno iskrivljena najzlonamernijim načinom govora, pretvorilo je Otiliju u furiju, što ona i jeste. To postaje svako kada su okolnosti takve. A sada su takve. Može biti da je univerzalni zakon: Kada neko postane srećan, drugi postaje tačno toliko nesrećan koliko ovaj postaje srećan. Da bi se očuvala ravnoteža u svetu. Redovno moram da je posećujem dok je u postelji - to zahteva doktor Rebajn - i otpim da više na mene nazivajući me pohotnim starcem, sveopštom udvoricom, čovekom koji pipa devojčice, zlostavljačem dece i još gorim. Sada sam i nečovek. Svetu se predstavlja plemenita fasada, a u stvarnosti je svirepiji prema svojim bližnjima nego što je Neron bio prema svojim neprijateljima. Otilija veoma pati. Mogao bih da kažem: I ja. Ali kada sam kod nje, nemam šta da kažem. Zaista ništa. Ne mogu da kažem, a samo bih to hteo, morao da kažem, ne mogu da kažem da volim Ulrike i koliko je volim, i da ništa, ništa, ništa ne mogu da uradim protiv toga što je volim. Moram da se pretvaram. Moram da kažem: Marijenbad, Karlsbad, to je letnje pozorište. Svakom čoveku potrebno je letnje pozorište. Moram pokušati da joj usadim tu vrstu besmisla. Moram da budem zainteresovan da ponovo ustane. Ja sam, između ostalog, i jedno preduzeće. Naslućujete li koliko imam saradnika? Štadelmana, Jona, Majera, Rimera, Krojtera, Ekermana. Gotovo svakodnevno sam u vezi sa svojim najstarijim, bliskim prijateljem, kancelarom Fon Milerom, koji će jednom upravljati izvršenjem mog testamenta. Najviše verujem u njegovu ljubaznost. Smatram ga vernim. Vajmar, a to je svet, ima pristup meni preko mog štaba. Tako se napolju saznaje šta se ovde dešava. Uz to postoji beskrajn niz osoba i

ličnosti koje s velikim pravom dolaze u posetu. Da li treba da mi bude svejedno, draga Ulrike, što sada izgledam kao pohotni starac - ova pogrdna reč me najviše pogađa - i nečovek? Ili čak možda jesam? Recite mi, molim Vas, molim Vas, molim Vas. Moje je poverenje u Vaš vid i moć prosuđivanja, dozvolite mi nepreterivanje, beskrajno. Ako u Vama makar i najmanja trunka govori u prilog tome da me tako nazovete, izvolite, učinite to. Ono užasno: ako biste me tako nazvali, tako morali da me nazovete, to me uopšte ne bi pogodilo, uvredilo, razljutilo, čak ni oneraspoložilo. A ja se brzo oneraspoložim. To ste shvatili u Češkoj. Izvolite, pokušajte, grdite me što ozbiljnije možete.

Dozvolili ste mi da Vam pišem. Čim sam stigao u Vajmar mučio sam se s tom dozvolom za pisanje. Svakog dana sam dvadeset i četiri časa - jer sam nastavio da se mučim i u snovima - činio sve da ne moram da Vam pišem. Odoleo više nego jednom iznenadnom iskušenju da napišem pismo, ali sam, ma koliko bio ranjen, ostao gospodar situacije, to znači da sam sebi nametnuo ono što mora biti: nema pisma. Šta drugo može biti pismo Vama nego nastavak obmane? Ja uopšte ne dopirem do Vas. Samo produžavam bolno pružanje svojih ruku u Vašem pravcu. Da li ću imati hrabrosti da Vam pošaljem ono što moram da Vam napišem? Ali kako? Otilija je sigurno odavno obrlatila upravnika pošte, zajedno sa sekretarom Štefanijem u Aleksanderhofu. Mogao bih da naložim Štadelmanu da preda pismo u Kranihfeldu ili Blankenhajnu ili Butelštetu. Ukoliko Otilija nije već pridobila sve poštanske službenike u širem okruženju. Osećam se progonjeno čak i ako pošta još nije protiv mene. Progonjen sam vrhovnim nadzorom sa hiljadu strana. Svaka vrsta običaja, morala, navika, pristojnosti i urednosti spojila se u jedan jedini vrhovni nadzor, da bi mi se na svaki način reklo da sam nemoguć. Zato što Vas volim, Ulrike. Ja sada ovo zajedničko delovanje svega krajnje legitimnog protiv mene zovem dramaturgijom. To je predstava, u kojoj se svi ne moraju međusobno dogovarati, pa ipak zajednički deluju ka jednom cilju, a taj cilj sam ja, odnosno dokaz da sam nemoguć. Tu osobinu poznajem bolje od svojih dramaturga. Presudna razlika između vrhovnog nadzora koji nazivam dramaturgijom i mene: oni nenamerno ujedinjeni bore se svim sredstvima kulture i društva protiv moje beznadežnosti.

Priznajem da sam beznadežan. Vi ćete učiniti sve protiv moje beznadežnosti. Ja ne činim ništa protiv svoje beznadežnosti, ali ću za nju učiniti sve. Sve što je u mojoj moći. Moglo bi se reći, budimo potpuno teatralni, da je to borba na život i smrt.

Draga Ulrike, a to kažem Vama, samo Vama, a samo Vama i mogu to da kažem, jer ne znam da li ikada mogu da Vam pošaljem ono što je iskazano u ovom pismu: bolestan sam. Otilija to nikada ne sme da primeti. I ja sam bolestan. Od ljubavi. Prema Vama. I smem da Vam kažem to samo u pismu koje Vam nikada neću poslati! Kakav svet! Posle koliko hiljada godina kulturnog uvežbavanja veće ljudskosti! Ali to je onda ipak uvežbano: premda Vas neću videti tako brzo, premda Vam ovo pismo sigurno ne mogu već sutra poslati, premda Vam možda ovo pismo nikada neću poslati, već i to je nešto kada Vam pišem. Sve dok Vam pišem, ja Vam se obraćam. Vidim Vas. Vi me slušate. Umišljam da znam kako reagujete na ovu, a kako na onu rečenicu. I u svom pismu primam Vaše reakcije. Sa Vašeg lica koje osluškuje iščitavam jedno srdačno, pa dobro, čak i saosećajno odobravanje mog pisanja pisama. Sećate se: moj *Verter* je epistolarni roman. Ne mogu da se ubijem. Još precenjujem toliko vrednost sveta, to jest: okruženja. Ne želim da im priuštim sarkazam koji bi raspirili u svojim novinama kada bi mogli da jave: Sada se nažalost konačno ubio. Naslov: *Patnje starog Vertera*. Možda se moja beznadežnost toliko uveća da ću uskoro postati ravnodušan prema tom okruženju. Onda ću to učiniti, Ulrike. A sada se mora reći ono najozbiljnije. Ja to mogu da učinim samo ako se slažete. Ne recite prenaglano: Nikada. Sačekajte da vidite da li Vam svoju životnu beznadežnost mogu učiniti toliko razumljivom da ćete zarad mene, zarad okončanja patnji reći: Da, učini to. To bi bio trenutak za povratak na područje *ti*. Četiri časa smo smeli da budemo na području *ti*. Brzo Te odvlačim u svoju najintimniju blizinu. Zar nismo jednom u Marijenbadu govorili o tome da je varvarski ustrajavati na tome da se kraj života prepušta takozvanoj prirodi? Prirodi je svejedno kako patimo. Nama nije. U teškoj situaciji moramo se opredeliti da ne dopustimo da nam se ono neprihvatljivo zbog kulturne politure učini prihvatljivim. I kraj.

Ako bi se moja ljubav prema Tebi u meni nametnula kao beznadežnost, što sprečavam sada danju i noću, onda bih morao da

prestanem da živim. I nijedan Napoleon ne bi mogao da mi zanoveta zbog mešanja motiva koji slabe lik. Iako jedan gospodin svojom parodijom *Godina putovanja* zarađuje daleko više novca nego ja sa originalom, nikakav Napoleon u mom samoubistvu, kada bi se dogodilo, ne bi mogao da otkrije ni trag profesionalne sujete. Dogodilo bi se iz ljubavi i ni zbog čega drugog. Pa dobro, time je priznato: još se nadam. Ali znam da je beznadežno. Ne verujem, međutim, da je beznadežno. Valja priznati da sam dužan još da radim na drugom *Faustu* i na drugim *Godinama putovanja*. Šta je dužnost naspram beznadežne ljubavi! Srećom, beznadežnost nije nepristupačna boginja. Dan i noć se bavim njome. Ona je lukava, no ni ja nisam bez ideja. Ne mislim u svakom trenutku o svemu o čemu bih mogao da mislim. Beznadežnosti ne treba činiti tu uslugu. Draga Ulrike, još sam na početku. Ono što već sada slutim: ništa ne zahtevati od sebe. Za početak. Sve bi moglo da bude pogrešno. Ako jednu rečenicu treba smatrati važnijom od druge, onda prednost treba uvek dati onoj koja govori najmanje. Za početak: čovek se uzdiže iznad nedaća tako što priznaje njihovu nužnost, ništa drugo. Za početak. Sa divljenjem ste rekli da je Napoleon imao apsolutističku prirodu. Ah, kada biste mislili da sam i ja takav!

Na početku sam. Slikarka Žili fon Eglofštajn, njena sestra Linica, pevačica, Adela Šopenhauer, pametna kao što je lepa, Otilijina sestra Ulrike fon Pogviš, ona što se stalno sapliće u strastvenoj žudnji za životom, koju ja, kada prodre u moje misli, nazivam samo Pogviš, sve žele da budu oko mene u nastojanju da mi olakšaju. Previše se pričalo o zaprepašćujuće lepoj devojci, koja mora biti da je bila najrevnosniji slušalac, najrečitiji odgovarač i najprivrženiji pratilac tajnog savetnika, behu nerazdvojni, dan i noć... Da, da, daaa, tako još bruji. Najdalje ide kancelar Fon Miler, moj najstariji blizak prijatelj, koji radije sedi kod mene nego da preko na dvoru izigrava kancelara. Kancelar Fon Miler toliko se nagao ka meni da sam mu izgovorio rečenice koje bi se kao priznanja mogle upotrebiti protiv mene. Ali ništa ne može podstaći kancelara da me izneveri. Otilija i sinčić mogu navesti sve ostale da postanu izdajice. Naravno, samo muškarce. Ne sve muškarce. Ali sve muškarce koji pišu pesme. A svi muškarci oko mene pišu pesme. Svakome ko piše, njegove pesme su najveća svetinja, bez svega ostalog se može.

Doduše, i tu izuzetak potvrđuje pravilo: kancelar Fon Miler, koji naravno takođe piše pesme, neće me nikada nikome odati. Ali Rimer, Jon, Štadelman, Ekerman, Krojter. Ako se Otilija smiluje pesmama ovih muškaraca, ona može da radi sa njima šta hoće. Ništa ne može da uradi sa Majerom, mojim Johanom Hajnrihom Majerom, nepesnikom par ekselans, koji se dakle apsolutno ne može obrlatiti, ah, Ulrike, on bi bio Vaš prijatelj ako biste došli, pa dođite sada, dvorski savetnik Majer, zvani Majer Umetnik, sa mnom u jednom krevetu u Rimu, koga sam namamio u Vajmar, jedan slikar, Ulrike, koji ne slika, Švajcarac u Vajmaru, dakle očajnik. MORATE znati da delim svoje prijatelje na one koji se nadaju i na očajnike. Broj 1 od onih koji se nadaju jeste kancelar Fon Miler, očajnik broj 1 je Majer, njemu ne moram da kažem ni slovo, a on zna sve, od njega ću živeti.

Grofica Eglofštajn i Adele Šopenhauer su mi onoliko verne koliko i ja njima. Svim trima sam uputio otvoren poziv. One mogu doći svakog dana posle pet i ostati koliko dugo žele. A divno je čudo: ja sam za njih izvršan zabavljač. Nikada nisam bio sasvim rđav zabavljač devojaka. Sada sam nenadmašan. A kako nikada ne nedostaju ostali gosti, primećujem koliko moj program dobro funkcioniše. Divno čudo izgleda iznutra ovako: od 17. septembra sam naučio da su izrazi sažaljenja kobni, svejedno jesu li od srca ili zluradi. Ne smem da budem dokučiv. Ne mogu tek tako preko noći da ispoljim neshvatljivo ponašanje. Ali naučio sam. U odnosu sa ženama i devojkama već sam prilično dobar. To je suština divnog čuda - da bih to preneo morao sam od Vas tražiti ovaj nauk - suština je u tome da snaga i bogatstvo mog ponašanja dolaze isključivo od Vas. Stoga uspeva tako dobro u odnosu sa ženama i devojkama. Čak bi me poneka Karoline, kada bi mi danas izašla na oči, posle pola časa smatrala uzorom simpatičnog obožavaoca. A ja to mogu jer u svakoj devojci, u svakoj ženi Vas vidim, osećam i stoga obožavam. Od kada sam Vas upio u sebe, znam da je sve što sam do sada nepromišljeno osećao i govorio bila rutina, tekst uloge. Tek sada sam ja taj koji oseća, koji govori.

Sme li sada da me zaboli ruka? Još od vremena Vertera nisam tako dugo pisao rukom. Laku noć, Ulrike.

Vajmar, 10. oktobra 1823. godine

Draga Ulrike,

Juče su, posle *Čarobnog strelca*, upali kod mene. Ugošćeni su. Lično sam sekao pečenje. Otilija, vaskrsla posle zlokobne ukočenosti, stade pored mene gledajući moje ruke kako seku, kao da proverava da li sve radim kako valja. Onda me je pohvalila glasno, preglasno. Jednostavno nema pravu meru. Čak je i sin August to primetio. Otac nije tvoj sluga, reče strogo. Ko me ne voli, ne sme ni da sudi o meni, dvosmisleno završi Adele Šopenhauer ovaj intermeco, citirajući me. Inače, i to je taktičko dostignuće mog ratovanja: sada, kada me pozovu u operu, uvek sa radošću obećam, a onda se u poslednjim trenutku ne osećam dobro. Kada bih odmah otkazao, morao bih da se izgovaram, skrivajući da bez Ulrike više ništa ne podnosim. Stoga taktika otkazivanja na rate. Mlade žene, koje na opšte veselje nazivam svojim kunićima, doveo sam u međuvremenu dotle da njihove oči više ne tragaju za Ulrikinim tragovima na meni. Naravno, izuzev Otilije. Onda se selo i jelo. Za stolom i mladi Nikolovijus, fini mladić, koji zaslužuje svu podršku. I gle, mlade dame su se kao suncokreti okretale ka bajnom mladiću. Meni ostadoše njihova leđa. Otilija je takođe činila sve da mladi Nikolovijus ostane u centru pažnje. Osetio sam da je time htela da mi stavi do znanja kako sam nezanimljiv kada se pojavi mladić. To mi je, draga Ulrike, pokvarilo večer. S jedne strane bih mogao da budem ponosan što to niko nije primetio, s druge strane jednostavno me niko nije gledao jer je dražesno mladi Nikolovijus u Otilijinoj režiji zaista zasluživao svu pažnju. Domaćin se zato iskrao sa poprišta i našao spas u svojoj odaji. Štadelman je došao, zapalio pet voštanih sveća, moglo se čitati. Štadelman zna kojim mu se porocima odaje gospodar kada utekne. On čita, ali on čita elegiju. On je ne čita jednom ili dva puta, već, tačnije, nebrojeno puta. Dragi Ulrike, molim Vas da mi dopustite da kažem ON. ON je taj koji mi je potreban da bih bio JA. Ono što Vam ja pišem drugačije je od onoga što Vam ON piše. U meni ne postoji oklevanje pišem li Vam kao JA ili ON. Od Verterovih stabala oraha Vi znate ko sam ja. ON je fasada, za koju se treba nadati da će narastati prema unutra. JA je priznanje da nijedna fasada ne uspeva. Od 17. do 27. septembra prepisao je

elegiju na najbolju hartiju koju je Jon mogao da nabavi, i bilo je potpuno nezamislivo da bi Jon smeo da prepiše elegiju. I još nešto: elegija još nije bila za prikazivanje. I nije do danas. Naravno da je sebi delovao pomalo nezrelo kada je u svojoj odaji poročno čitao elegiju znajući da bi sebi trebalo da zabrani tako nešto. I srećom se osetio dovoljno živo da sebi kaže: Zašto bi sebi zabranjivao nešto što ti čini tako dobro. To što je elegiju znao gotovo napamet, nije bio dovoljan razlog da tek preleti preko teksta. Čitao je svaki red ne samo očima već dušom. Telom i dušom. A sada se, Ulrike, vraćam, sada ću nešto priznati: Šta sve nisam rekao o razlozima za pisanje. Cele škole traže spas u mojim priznanjima da čovek pisanjem može da savlada sve što bi moglo da ga ubije kada ne bi pisao. Počevši od Vertera. A sada, draga Ulrike! Napisao sam elegiju. Prvi put ne pomaže što sam pisao. Jedino pisanje pomaže. Ali šta bih ja bio bez elegije! Ona objašnjava moju čežnju. Ona je ponosna. Ponosna na sebe. Želeo bih da naučim taj ponos od nje. Želeo bih da budem kao elegija. Tako pribran. To je Vaša elegija. Naša elegija. Niko je neće dobiti na čitanje pre nego što je Vi dobijete. Elegija, ona ne postoji. Kao što Vi ne postojite. Kao što ja ne postojim. Poslušajte kako se dušom može škrgutati kao zubima. Sada ću nju, elegiju, dodati i ovo pismo se šalje! Čak i ako ga Štadelman mora odneti do Kala i Pesneka. Evo je, Ulrike. „Marijenbadska elegija”.³⁰

*Šta li taj susret obećava meni,
taj nerascvali cvet ovoga dana?
I pakao i raj su otvoreni:
duša se sva koleba uzburkana! -
Al' sumnje nema! Na dveri neba stiže
ona, i u svoj zagrljaj te diže.*

*I tako raj te primi, ko da beše
ti vredan večno lepoga života:
sve tvoje želje i nade zamreše,
ovo je dušin cilj, ova lepota
neuporediva, pred kojom smesta
čežnjivih suza vrelo teći presta.*

*Kako li hitrim korakom neizmerni
mahaše dan, ko da trenutke tera!
Ostaće ovaj poljubac večernji
ko pečat obrećenja, trajna vera.
Sličnog su lika nežni išli čisti
časovi, al' nijedan sasvim isti.*

*Poljubac, sladak, poslednji, preseca
okrutno divni splet ljubavnih plima.
Prag noga izbegava, krene, kleca,
ko pred ognjenim mačem heruvima.
Ukočen pogled, tmurnu stazu meri
i osvrće se, al' zaprte su dveri.*

*Zapre se srce sad u sebe, ko da
nikada nije otvoreno bilo
i ravno svima zvezdama sa svoda
blažene sjajne sate uz nju pilo.
Zlovolja, griža, prekor, briga ljuta
tište ga sad dok sparnom stazom luta.*

*Zar ne preosta svet? Zar svete sene
litice one ne krunišu više?
Zar žetva ne zri? I njive zelene
ne rube reku, polje ne miriše?
Zar ne krili svu zemlju preveličje,
oblika beskraj čas, čas bezobličje?*

*Gle kako jasno izatkan i ljupko
po nebu lebdi, ko anđeo sam,
napustivši oblaka strogih klupko,
njoj sličan, vitkog lika sveti pram!
Takvu je usred srećne igre lake
vide, miliju od miline svake.*

*Al' lik njen traži na trenutke samo
od vazdušastog tog uobličjenja;*

*natrag u srce! Bolje ćeš je tamo
gledati kako kreće se i menja:
u mnoštvo ona jedna se preлива
hiljadu puta, i sve lepša biva.*

*Onakav kakav beše kada stade
pred vratnice, da sreći me povede,
kad poljubac poslednji meni dade,
pa tad još jedan na usne mi svede:
lik drage, treptav, jasan neizmerno,
ognjem u srce utisnu se verno.*

*U srce što ko čvrsti bedem stoji
i njom se brani i nju u sebi brani
zbog nje je srećno što evo još postoji
i sebe sluša kada ona se obznani,
slobodom većom sred međa tih se gali
i kuca samo da njoj za sve zahvali.*

*Ljubavni nagon, pre, u meni nesta;
želja da budem voljen beše svela;
a sad se, s nadom, volja javi smesta
za smeranje, rešenja, hitra dela!
Ako li ljubav ikoga podari
duhom, - na meni to se sad ostvari;*

*zahvaljujući njoj! - Telo i duša
stenjahu strepnjom od mrske težine:
svud gledah grozne slike usred tmuša,
sav potišten od duševne praznine;
sad nada sviće - nju na pragu znanu
ugledah, blagim suncem obasjanu.*

*S mirom u Bogu, što nas - vele reči
apostolove - više no um toli,
poredim spokoj ljubavni, što leči
srećom uz biće koje duša voli;*

*mir srca ničim ugroziti ne da
najdublju svrhu: da njoj se sasvim preda.*

*U našoj čistoj duši težnja bje
da se sa višim, čistijim, neznanim
zahvalno, rado i potpuno slije
i stopi tajnu s večno nenazvanim;
to zovemo: pobožnost! - Ja se pojmim
takvim blaženstvom kada pred njom stojim.*

*Njen pogled, kao jarkog sunca zublja,
i njezin dah, blag poput razvigora,
čine da čvrsta skrama samoljublja
topi se ko ledena zimska kora;
sopstvena volja, korist - sve to mine,
sve ona svojim dolaskom raspline.*

*I kao da mi kaže: „Svakog sata
nama se život preljubazno daje.
Prošlost je nama skoro nepoznata,
neprozirna budućnost naša sva je.
Pa i kad veče plaši me, još gleda
svu moju radost sunce kada seda.*

*Ne oklevaj! Ko i ja, pogledaj se
smotreno-vedro s trenutkom u oči!
Kad tvoriš, slaviš ili voliš, daj se
naklono njemu, hitro k njemu kroči.
Nek sve je gde si, kao dete predan,
i tako bićeš sve, i nepobedan.*

*Ja mišljah: tebi zboriti je lako,
bog tebi dade trenuća miline,
pa se kraj tebe, mile, u tren svako
oseća kao miljenik sudbine;
al' mig da idem plaši me - šta meni
tad vredi umni zbor taj uzvišeni!*

*Sad sam daleko! Trenutak ovaj hudi
još nešto čeka; šta? Ne umem reći:
lepo i dobro pruža, al' mi grudi
to tišti, svega moram se odreći.
Neukrotljivom čežnjom svud se vijem
i ne znam ništa do da suze da lijem.*

*Nek naviru! nek neprestano teku!
Stišati neće žar što mnome gori!
Grudi mi buče, kidaju se, peku,
tu smrt se sa životom ljuto bori.
Jest, ima trava za bol što telo kolje:
al' nema duh odlučnosti ni volje,*

*ni predstave: šta bez nje sad da čini.
Hiljadu puta njezin lik dozivam:
sad plašno pride, sad čili u daljini,
čas nejasan, čas svetlošću oblivan;
to bliženje i daljenje, ta plima
i oseka - gde utehe tu ima?*

*Ostavite me, saputnici verni,
ovde kraj stene, močvare i vresa;
krenite! Svet vas čeka neizmerni,
prostrana zemlja, visoka nebesa;
izučavajte prirodu, beskrajne
gledajte njene i mučajte tajne.*

*Izgubih sebe sam, izgubih svemir,
drag više nisam bogovima ja;
Pandoru su mi za kušnjju i nemir
dali: sva dobra, i još veća zla;
privedoš me na usne pune dara,
razdvajaju me, i bol me razara.*

2.

Vajmar, 15. oktobra 1823. godine

Draga Ulrike,

Elegija je poslata. Tri stvari se ne mogu zadržati u sebi: vatra, ljubav, stihovi. Predugo sam izigravao razboritog! Sada sam podmitio Štadelmana i rekao mu da je posredi mito, zanemio je od iznosa, naklonio se kao akrobata. Predložio je Bad Berku. Tako je elegija otišla u svet. Snaga za ovaj napor proizašla je iz napada slabosti, koji me je preksinoć oterao iz plave sobe. Ah, Ulrike, sobe više ne bi trebalo da se zovu tako. Ovaj salon se zove tako jer su mu zidovi plavi. A odmah pored njega je žuti salon. Žut kao arnika, Ulrike. To je uradio Majer Umetnik sa Ciriškog jezera, moj očajnik broj 1, koji je pre trideset godina preuredio kuću za mene. Ako ikada idete najsporijim, najrazvučenijim stepenicama na svetu, naime onima za koje sam ja napravio nacrt, koje sam nacrtao dok još nisam znao za Vas, ali koje me sada samo podsećaju na Vaš način hoda, tako lak, kako hodate, Vi naime i po ravnom kao da koračate uzbrdo - to stepenište ne ide uobičajeno sa trga u kuću, već tek unutra, od kolskog ulaza u dvorište - kada dakle Vašim korakom što klizi uvis stignete do najvišeg stepenika, pročit ćete na pragu, crnim slovima utisnutim u svetlo drvo, SALVE. Kažem Vam to već sada, jer znam da nikada ne gledate ispred sebe, nikada na tlo, već uvek uvis, gde su Vaši ciljevi. Onda biste ušli, čudili biste se, verovatno biste iskrivili svoja, na sve sposobna, nadasve živahna usta kada biste videli preveliku glavu Junone, a zatim još i sva ostala poprsja, Vašeg Šilera, Herdera, Vinkelmana, ali to što je jedna odaja, najlepša, plava, lavanda-plava, to bi Vas možda pomirilo sa veštačkim izgledom ovog stana, a druga po lepoti je žuta, draga Ulrike, kao što je arnika žuta.

Eto, preksinoć. Domaćin se tiho preporučuje. Onda su opet mogli da se došaptavaju: Marijenbad, stari Verter... Fuj, odvratno! A sada ja kažem domaćinu: To se više ne sme dogoditi. Neka to sebi zabeleži. On Vam obećava da će početi da pravi spiskove. Spisak br. 1: Pravila za izbegavanje svake predvidljivosti.

1. Nema otkazivanja na rate. Učestvovati u svakoj muzici. Otilija i August žele naravno da ga prikažu javnosti u loži na balkonu. Pogledajte ovamo! Opet je ovde! Uхватili smo ga! Trebalo je da se pojavi. Da isijava raspoloženje levo i desno: Uspelo je. Ne može mi ništa čak ni ona muzika koja u pravom smislu obara s nogu.

2. Nadmašiti u odanosti svaki krug ljudi koji je odan nekom mladom čoveku. Utopiti mladog čoveka u komplimentima. Preuzeti vođstvo u davanju komplimenata. Sigurno je da ti na sve što on može reći pada nešto još brilijantnije na pamet nego tvojim angorskim zečevima, kancelaru Fon Mileru, profesoru Rimeru, građevinskom načelniku Kudreu, i njima sličnima. Nije mu smetalo što su ga oni tamo ismejivali. Zaljubljeni je neranjiv. Osim kada je u pitanju ona koju voli. On živi pod nekim drugim nebom. Samo je prividno prisutan. Kada oni pričaju o vremenu i Kantu, u njemu vlada silan ljubavni haos.

Mladi Nikolovijus. Trag vodi ka De Roru. Verovao sam eto da ću se osećati bolje ako prihvatim nužnost neizbežnih misaonih tokova. Morao sam da krstim Bezimenog. Nazvao sam ga Velocifer. Draga Ulrike, prećutali ste mi ime Bezimenog. On Vam se poverio. Dopustili ste mu. Sada ste uvučeni u to. Neka ekselencija sad vidi gde se denula. Velocifer dakle hita u Pariz da bi darovao francuskoj kraljici jedan dijamant, dijamant sa najviše karata koji trenutno postoji na svetu. Vaša majka mi je nekoliko dana kasnije - upravo ste otišli da berete cveće sa svojim sestrama - ispričala o Bezimenom ono što je saznala od grofa Klebelsberga. Kod njega ne postoji reč prodaja. On prodaju s pravom naziva darom, jer svaki komad vredi daleko više nego što on traži za njega.

Da li još pred sobom vidite njegove oči? Ja vidim. Ne vidim ništa toliko jasno kao njegove oči. Gotovo crne zenice, ali oivičene svetlosivim prstenom. To sam inače video samo kod ptica. A, premda se pticama može pripisati toliko milog i lepog, ptičji pogled se smatra hladnim i prodornim. Sada govorim o njemu kao što ljudi govore o Napoleonu. Da bih poštedeo ptice, trebalo je da kažem: ovaj prsten je inače poznat samo po Saturnu. A to je planeta pretnji. Metar osamdeset i sedam je visok, rekla je Vaša majka a da je nisam pitao za njegovu visinu. I da praktično neprekidno putuje između Pariza i Beča. Stoga u Strazburu mora da predahne i

svakako će umeti da nađe francuski internat, što nije moje bolesno umišljanje Njegova napoleonski kratko ošišana, veoma gusta i tamna kosa čini ga lepom vojničkom pojavom. Samo da nema onaj ljubičasti frak...

Ah, okanuću se toga, draga Ulrike. U njemu je planulo osećanje prema Vama, on je u velikoj meri velociferan, a kada bih morao da se nadmećem s njim, ne bih imao ni najmanje izgleda na uspeh. Ne bih to smeo ni da poželim. Zbog Vas. On ne samo da ima budućnost, on jeste budućnost. Svojoj besperspektivnosti odupirem se surovom željom: kada bi duša mogla da se zaslepi kao što mogu da se zaslepe oči. Da više uopšte ne možete da mislite na njega. Ako mi uskoro ipak odgovorite - ne mogu se osloboditi ove sanjarije - onda poslednjoj rečenici dodajte još jednu, koju je izrekao kada se onako arogantno i posesivno rastao od Vas. Vi ste mi je veoma veselo citirali u Marijenbadu kod mene u *Zlatnom golubu*, kao da ništa ne shvatate ozbiljno. *Il y a quelque chose dans l'air.*³¹ Da li je rekao: *Je sais qu'il y a*³² ili: *je pense qu'il y a*³³ ili: *je sens qu'il y a*?³⁴ A on je, ako se dobro sećam vaše izjave, u svakom slučaju dodao: *Entre nous il y a*³⁵... Ili, na kraju: *Il y a quelque chose dans l'air entre nous?*³⁶ Ili je formulacija u celini bila ovakva: *Je sens, qu'entre nous il y a quelque chose dans l'air?*³⁷ Bio bih Vam zaista zahvalan ako biste se potrudili da mi tačno prenesete oproštajnu rečenicu. Smatram da od toga zavisi šta Vi, šta mi možemo da očekujemo. Ako saznam od Vas da ste mogli da čitate elegiju, ja ću Vam poslati ono što sam noćas morao da napišem. Ne mogu da ostanem ovako negativan. Neka mi sada pomogne naša igra diktiranja, meni najdraža.

Postrevolucionarnoj dami iz internata.

I tako bi mi na kraju preostala jedna prikladna usrdna molba: Da li bi me Najuzvišenija usrećila neprestanom naklonošću i milošću, te da u krugu najomiljenijih članova porodice najblagonaklonije misli na mene i da mi u skoroj budućnosti milostivo pruži povlasticu i priliku za svakojake vesti.

P. S. Ja sam cepidlaka, znam. Ali delovao bih sebi površno kada Vam ne bih saopštio ono što mi pada na um kada mislim na našeg Bezimenog, koji to više nije. Juna ove godine, ne tako mnogo pre puta u očaravajuću Češku, milostivi gospodin me je pozvao da bih

kao stručnjak za kamenje pogledao dijamante. Monsieur Sore, prinčevski vaspitač na dvoru, prirodnjak, zbog antinjutnovskih uverenja po mnogo čemu moj istomišljenik, pozvao je iz svoje rodne Ženeve jednog hemičara, fizičara, tehničara, koji je pred nama, vojvodom, preda mnom, kancelarom Fon Milerom i građevinskim načelnikom Kudreom, otvorio kutiju od mahagonija, gde su na tamnom baršunu bili poređani najdivniji dijamanti raznih veličina i oblika. Trebalo je da ih proverimo i izaberemo, a kupovaće ih, ako bismo to preporučili, naš milostivi gospodar. Prilično uzdržani Ženevljanin dao nam je vremena. Svaki od nas preporučivao je dva ili tri komada koja su ga privlačila. Na to će Ženevljanin: Nijedan od ovih dijamanaata nije pravi. Sve ih je sam napravio. I još nam ukaza na nečistoću, koju je u međuvremenu u stanju sam da otkloni. Kako kamenje nije koštalo ni upola koliko bi koštalo da je pravo, milostivi gospodar je kupio ceo tovar. Ženevljanin obeća da će uskoro doći ponovo sa još bolje izrađenim komadima. Zar ne moram da izvestim o tome? To bi moglo da utiče na uzbudljivu budućnost našeg darivaoca dijamanaata? U svakom slučaju, to ne pišem zbog njega, nego zbog Vas. Laku noć.

Možda Vam ova pisma NEĆU poslati, što je trenutno nezamislivo - ionako bih mogao da Vam ih pošaljem samo dok ste u Strazburu - živim od toga što znam da ćete čitati ono što Vam pišem, ali ako ih, ukoliko zamislimo ono što je apsolutno nemoguće, ne pročitate ili pročitate tek posle moje smrti, i ako tada, budući da neki ovde posmatraju i možda pričaju o mom načinu života, pročitate šta sam radio tog dana i večeri kada sam napisao pismo koje se ne sastoji ni od čega drugog do od puke samoće ili, ako hoćete po mom osećanju, od napuštenosti, onda Vas molim da ne verujete što pročitate o meni, već mom pismu. Još jednom, laku noć. Uzgred: juče, na najsvečanijoj hartiji: moj prijatelj Knebel, pet godina stariji od mene, ženi se, ženi se ponovo, ženi se jednom četrdeset i tri godine mlađom, ja naravno čestitam, i te kako, penušam od pomamnog čestitanja i zavisti.

Vajmar, 16. oktobra 1823. godine

Draga Ulrike,

Stalno se vraćaju trenuci u kojima nisam bio dovoljno dobar. Smatram da je sreća što još mogu da popravim ono što sam propustio. Sećate li se: Izgledate lepo. To ste rekli. Zastao sam. A Vi: Danas! To je, dakle, bila šala. Sa DANAS ste hteli da kažete: Ne pravite se sada tako smešno iznenađeni kao da ne znate da često dobro izgledate, dakle umanjicu značaj toga i reći DANAS, ne bojte se, samo danas. Ali ja sam pogrešno čuo lepu rečenicu. Moj odgovor morao je da glasi - a danas Vam pišem samo da bih Vas obavestio o propuštenom odgovoru: I Vi! Trebalo je da uzviknem isto tako nestašno: I Vi! i Vi! i Vi! U sebi Vam neprekidno govorim, trebalo je da Vam kažem, koliko je to naporno kada se stalno mora potiskivati ono što bi slalno da izađe. Neprestano bih mogao da kličem, ah da. Draga Ulrike, impresivna je i groteskna neobjektivnost s kojom ste povremeno o sebi govorili. Da rezimiram ono što ste u četrdeset devet letnjih dana primetili o svom izgledu: uši prevelike, kosa pretanka, boja očiju neodređena, nosić sa jednim prevojem, usta premala. A sada, šta sam ja zapazio i uočio u četrdeset devet letnjih dana: uši, dve latice najdragocenijeg ploda. Usta, neprekidno u službi neiscrpne živahnosti, budući da nikada ne miruju, ne inogu nikada biti prevelika ili premala, ali su svakako po sebi najnežnija bajna sila gutanja. Trebalo bi da budete /ilivalni svom nosu na ideji što ne želi da bude lenjir. Ali Vaša kosa, draga moja, potpuno je nezavisna od Vas, niste joj potrebni, ali Vama je ta kosa potrebna, jer prekriva u blagom padu glavu devojke koja iskri naokolo svoje sudove, dugotrajne poput sazvežđa. Vaše oči, ah, Ulrike, Vi ste to već čuli od mene, Vaše oči naprosto plene. Vaša neodoljivost je, draga Ulrike, u Vašem pogledu, sa kojim niko ne može izaći na kraj. Vaše oči uvek imaju poput mora boju neba, ali uz to - ono što more nema - posedujete i moć svih boja svog unutrašnjeg neba. Dosta, čujem Vas kako vičete. Malo manje ne bi umanjilo uverljivost, kažete, jer rado stavljate uzde mom prirodnom nedostatku ustručavanja. Laku noć, moja dražesna posetiteljko. Izvolite, sedite gde želite. Ah, želite da plešete? Sami? Ah tako, preda mnom! Ništa ne bih želeo više od toga. Došli ste na svet kao plesačica koju je priroda potpuno oblikovala. Svaki pokret Vam polazi za rukom. Vaši zglobovi, to je simfonija pokretljivosti. Savijate i pokrećete svoje udove koliko rizično toliko i precizno, Vaš vrat vodi glavu od jednog

ramena do drugog, i već su Vam ruke visoko podignute. Tad muzika više ne može da okleva. Lepa, bela ptica krilima diriguje jednom pernatom orkestru. Hodate kao da gazite po slatkoj močvari. Ukočeno hodate kao da nijedan komadić zemlje ne zaslužuje da ga dodirnu Vaše zvonke nožice. Vi ozbiljno parodirate sve mogućnosti životinjskog i ljudskog kretanja. Padate i dižete se, ali se dižete više no što padate. Bez po muke stižete na sam vrh nevidljivog stepeništa, koje zvonko odjekuje pod Vašim koracima. Onda pretvarate svoje nožice u tanane bubnjarske štapove i vibrirate time ka nečemu što se ne vidi, ali što zahvaljujući Vašim vibracijama počinje da odzvanja. Orkestar ptica, pretežno gudača, tone u visoke, jecajuće tonove, a potom se utapa u njihove najviše visine. Krila se svijaju. Ali dirigent i sve ptice ostaju gde jesu. Dirigent-ptica Vam kaže: Samo ne želimo kući. Na to publika, do sada neprimećena, odgovara sa oduševljenjem. Niko Više ne želi kući. Zaori se moćno horsko pevanje da jedinu rečenicu otpeva stoput: Niko više ne želi kući. Onda kućepazitelj gasi svetlo i veselo vikne u salu: I sutra je dan. Laku noć, draga Ulrike. Mene bi više razočaralo kada bih sa izvesnošću morao da pretpostavim da nikada nećeš pročitati ono što pišem Tebi, zaista samo Tebi.

P. S. O ti i vi, drugi put više. Oprosti, Ulrike. Ne mogu u krevet. Od kada Te poznajem, ništa mi nije postalo tako teško kao uspavlivanje. Vazda ta suluda želja da više nikada ne moram da zaspim. Jesam li ponovo postao dete? Zašto mala deca ne žele na počinak, Ulrike? Zašto se moraju zavaravati pesmom i muzikom svake vrste da bi napustili svoju nezasitu, genijalnu budnost? Sada znam. Oni primaju u svakom trenu hiljade podataka, za njih je svet puka atrakcija koju slede čulima, od čije će se receptivnosti hraniti celog života. A onda bi trebalo da se prepuste snu, u kome ne vlada ništa drugo do bezvučnost i bezbojnost. Ne, urlaju tad i žestoko se brane od nametnutog spavanja, ali naposletku podležu rutinskim lukavstvima odraslih. Jesam li ja dete? Molim, odgovori mi sutra na to pitanje. Želim barem da nagovestim zašto je uspavlivanje i spavanje sada tako neprihvatljivo. Sada čujem sebe kako ispuštam kratke krike, što mi se dešavalo prvi put u noći posle nastupa Bezimenog. Biti sam u noći i onda začuti kako se iz tebe otimaju takvi kratki slabi krici, u tome ima nečeg. Kada češće ponavljam: u tome ima nečeg, a onda

ne umem da kažem čega ima u tome, onda želim da izbegnem da malim rečima izneverim jače osećanje. Moja glava je bojno polje, gde danju i noću bivam poražen. To što dopuštam sebi da preživim po svaku cenu predstavlja razlog za definitivni poraz. Razlog svakog poraza je nepopravljiva zavisnost. Sada stvari postaju još ozbiljnije, Ulrike. I da nisam ranije poput husara rekao Ti, ne bih ništa ovako ozbiljno mogao da Ti saopštim. Ti si manje zavisna od mene nego ja od Tebe. Kada bi Ti toliko zavisila od mene kao ja od Tebe, pozajmila bi tamo od dve školske drugarice dva lanena čaršava, spojila bi ih s Tvojim, vezala tri čaršava o prozorski krst - pomenula si više nego jednom da nikada ne želiš da imaš profesiju koja teži teoriji, samo nešto praktično dolazi u obzir, u to moraju biti uključene ruke, rekla si - dakle svezala bi čaršave, koje bi spojila suprotnim uglovima, u neku vrstu konopca ili kobasice od tkanine, zatim se spustila niz to, praćena zavidnim željama svojih drugarica, i pobegla. Imaš dovoljno gotovine da stigneš do Vajmara. I zašto ne siđeš ovde kod poštanske stanice, ne pređeš ni pet minuta puta ovamo ka Frauenplanu i baciš mi kamenčiće o prozor, pa bih se ja, koji ovde besano sedim i ne čekam ni na šta drugo nego na te kamenčiće, odmah našao na prozoru, ugledao Te, odmah se našao dole kod Tebe, zagrlio Te, poljubio, poveo gore kod mene zauvek, zašto se, draga Ulrike, upravo to ne dogodi? Kroz moju glavu prolazi nezaustavljiva traka s natpisom: Ona u svakom trenutku može biti na putu od Strazbura do Drezdena. Postoji dovoljno razloga što iznenada mora da ode do porodice. A put od Strazbura do Drezdena vodi kraj samog Vajmara i, ako se malo ne pazi, kroz Vajmar. Ovde se čak mogu zameniti konji. Zaustaviti se. Barem načas. Kada bi ovde kročila na vajmarsko tlo, osvežila se u poštanskoj stanici, zatim nastavila dalje a da me ne vidi... pa to je nezamislivo. Ne smem tako da mislim. Ali ako bi putovala u nekoj hitnoj porodičnoj stvari od Strazbura u Drezden i bila kadra da to učini? Ono što sada sledi nije prebacivanje, nego konstatacija jednog uzroka zasnovanog na prirodnim zakonima, koji je već hiljadu godina društveno prihvaćen: Ti si manje zavisna od mene nego ja od Tebe. Kada budeš čitala ovo pismo - uskoro, nadam se - onda se seti kada i koliko često i koliko dugo si od večeri 16. oktobra do, recimo, tri časa ujutro 17. oktobra mislila na mene. Kvalitet tvog sećanja na mene je nevažan. Možda si

se setila da si mi tiho skrenula na to pažnju u Velikoj dvorani za vreme vcriidbe doktora Rebajna, da sam iz nervoze stalno uvijao svoju maramicu i onda taj valjak ili kobasicu uzimao levom rukom, a desnom je onda izvlačio udesno, pa opet ulevo, ali nikada toliko da uopšte ne bi ostala u levoj. Šta hoću da kažem time? Pomoglo bi mi da saznam od Tebe koliko Ti često padam na pamet i šta se odigrava u Tebi kada me se setiš. Zaista je opet tri sata noću. Ležem, ostavljam upaljeno svetlo na stolu, gledam u tavanicu i mislim na Tebe. Sutra ću napraviti spisak na kome će stajati sve što može biti opasno po mene. U meni i oko mene. Spisak onoga što bi trebalo da izbegavam. Laku noć, najdraža.

P. S. Bilo bi dovoljno kada biste pisali: Moja majka, koja misli na sve, ipak Vam piše tu i tamo, ekselencijo. Ona Vam piše da ne treba da mi pišete. Ona ima koncepciju. Onda mi, čoveče, piši tajno.

Vajmar, 17. oktobra 1823. godine

Spisak opreza i izbegavanja. Koje su situacije opasne, jer izazivaju napade i prepade.

Svako gledanje kroz prozor priziva u sećanje prozor *Zlatnog grozda*. Svako držanje čaše u ruci promenadu. Svako pominjanje Napoleona. Svako pominjanje prevoda pesama. Svako pominjanje reči ime. Isto tako reči palata, bunar, krst, čokolada. Ne izjavljivati više da su sada sve vožnje kočijom dosadne i tako dopustiti da se primeti da nedostaje neko s kim to ne bi bilo dosadno.

Unapred znati kada izbijaju crkvena zvana. Da te strah od čežnje ne bi odmah ponovo naveo na drhtanje. Uvek u šest vraćanje s promenade, još na terasi, onda bi se iznenada oglasila crkvena zvana, mi bismo se zgledali, nemo. Dok su zvonila.

Pri iznenadnim pljuskovima ne pomišljati odmah ponovo na to kako su u Marijenbadu na putu od Krstovog izvora gore do palate Klebelsberg dva puta pokisli do gole kože.

Kada se priča o plesu, ne potcenjivati s potisnutim besom sve plesove koji se ovde izvode, jer je Ulrike plesala bolje od svih ovdašnjih plesačica.

Oprez pri iznošenju mišljenja o PLAVOJ boji.

Nikada u razgovoru sa Žili f. E. ne započeti rečenicu sa: Kada bi ti bila moja kći...

Najveći oprez kada se pominje ko se na putu od Drezdena do Pariza zaustavlja u Vajmaru, kao nedavno kompozitor Leserf.

Najveći oprez u razgovorima o muzici: Da li muzika leči ili pogoršava duševne rane? Prekjuče je bilo sasvim pogrešno zahvaliti madam Šimanovskoj na njenom izvrsnom klavirskom koncertu kao isceljenju duševnih rana. Otilijino zgledanje sa Augustom.

Najneprijatnija greška juče, kada je za večerom majka Eglofštajn bezazleno, nenamerno nazdravila sećanjima. Onda moj izliv besa protiv te reči, protiv sećanja, kao da je to neophodno, kada je već sve u nama, i to kako! Kakva nerazumna reč: sećanje! Moj izliv otkrio je sve što brižljivo skrivam. Uokolo zgledanje.

Najveća uzdržanost na temu nakita. Ni za, ni protiv.

Nedavno, opasan trenutak. Mladi pesnik Platen citirao je jedno mesto iz *Godina putovanja*: Putnik s pozajmljenim imenom. To mu se svidelo, premda se tako nešto sigurno nikada ne događa. Nisam mogao da potisnem Bezimenog, kome ovde uopšte nije bilo mesto.

Kancelar Fon Miler, jedini koji nešto sluti. Ostali začuđeni.

Čim neko zausti nešto o bakrorezima, više me nema, jer je Ulrikina majka jasno rekla da joj se najviše sviđa kada Ulrike i ja sedimo jedno kraj drugog i gledamo bakroreze iz Rafaelovog doba.

Rimer juče: Ako čovek nešto sigurno zna, previše je tražiti da se uz to još i rukovodi time. To je bilo na moj račun. Otilija je takođe odmah pokušala da me uvuče. Izbegao sam: Nismo stvoreni tako jednostavno, manje se rukovodimo znanjem nego verom. Otilija stisnu svoja ionako nepostojeća usta.

Opasno: kada magla visi nad šumama kao u Marijenbadu posle kišnih noći. Kako da ne mislim na to da sam rekao Ulrike: Izgleda kao da vrhovi borova loču u moru magle? Ulrike još nikada nije čula reč lokati. To sam očekivao. Dokle god se posle kišnih noći navlači magla, moram se čuvati.

Pažnja: ne dopustiti da preovlada odbojnost prema parovima.

Čim se pojavi reč jastuk, svom snagom pomutiti sećanje na prepodne, koje se nameće: kako je sela na sofu i pritom levu ruku spustila jednim potpuno nepotrebno širokim pokretom na veliki žuti jastuk.

Pažnja: usta! Svaki put kada prolazim kraj ogledala: vidim da sam stisao usne. Levi ugao usta. Iskrivljen. Redovno pokretanje usana. Opuštanje celog dela oko usana. Ništa ne pristaje toliko malo onome koji se iz plemenitosti odriče kao ta ulevo nadole iskrivljena usta.

Pažnja čim stigne vest koja ima veze sa venčanjem! Pogledati tri puta da se ne bi više dogodila takva blamaža kao sa Knebelom! Nije se venčao pet godina stariji Knebel, nego njegov sin!!!

Vajmar, 19. oktobra 1823. godine

Draga Ulrike,
Muškarac koji voli.

Kada smo smeli da govorimo Ti, ubrao sam Ti na šumskoj livadi lupinu koja je čekala na nas. Među plavim i crvenim lupinama ubrao sam onu jednu, crvenu. Volim mračno žarko crvenilo lupine. Pre nego što sam mogao da Ti je dam, otišla si na livadu. Ništa ne gaziš dok hodaš po travi. Posmatrao sam Te kako si se sagnula, kako si se lagano sagnula, kako si bila lepa kada si se sagnula i ubrala svoje omiljeno cveće. I vratila si se s buketom arnike i otvorila si gusti žuti buket za moju lupinu. Ona utonu sa svojim mračnim crvenilom u Tvoju gomilu žutog. Smejali smo se tome. Ne glasno. Ali imali smo lica nasmejanih kada smo potom odmarširali nazad u svet, koji se zove Karlsbad.

Pa šta da još uradim uz to nego da kažem kako je bilo. Znaš li, Ti to ne možeš znati, ja moram reći ono što kaže opat, moja pedagoška fioka broj 1 u *Godinama učenja Vilhelma Majstera*: Sve je relativno. Doživećeš još da će posle sveg apsolutističkog, dogmatskog, nacionalističkog i humanističkog zanosa, nekolicina razumnih doći do te rečenice. Rečenica je nezavršena. To je ne čini manje upotrebljivom. Ko spozna njenu nezavršenost, neka to kaže. Inače se rečenica smatra vrednijom nego što zaslužuje. Sve je relativno izuzev ljubavi. To je jedno iskustvo. Moje iskustvo sa Tobom. Moraš dopustiti da Ti to kažem. Ti si jedinstvena. Svojom jedinstvenošću gospodariš mnome. Danju i noću. Zar ne postoji hiljadu devojaka, žena, ovakvog i onakvog stasa, koje se ovako i onako smeju, hodaju, plešu, gledaju, da, i gledaju, zar ne postoje čuda od devojačkih pogleda, ženskih pogleda, duboka jezera kao iz bajki, što

iščekuju buru koja će njihovo bogatstvo doneti na svet? Može biti, može biti, može biti. Za mene nijedna nije jedinstvena. Možda sam ja jedini koji spoznaje Tvoju jedinstvenost. To nije zamislivo. Ali ja to rado mislim. Ako sam jedini koji spoznaje Tvoju jedinstvenost, onda moraš biti moja. To je najlepša, platonska bajkovita predstava: svaki čovek je jedinstven, ali samo za jednog jedinog čoveka. A za mene si to Ti. Zato sebi ne moram da nabrajam ono što se zove osobina ili boja kose. Ako sam jedini uz koga si jedinstvena, preostaje samo da pitam: Da li sam ja jedinstven za tebe? Nisam. Inače bi odavno bila ovde. Provalila bi, popela se unutra po kiši i buri, bez obzira što se to kosi sa svakim vidom urednosti. Ti si, uprkos tome, jedinstvena za mene. Ta asimetrija su makaze koje mere nesreću. Zato znam šta je ljubav. Prebrzo sam u *Divanu* pisanjem sebi obezbedio ulazak u raj. Život me je učinio skućenim. Preuveličavao sam:

*Ne! Ne izbra neznatnoga;
daj mi ruku; da po tvojim
prstićima svakog dana
mogu večnost da brojim .³⁸*

Sada je razbijena moja olaka izvesnost. Proklinjem kulturno priželjkivanje. Ali utopija, zar ona nije kadra da nešto učini? Kada opet budete prenaglašeno odsutni, završiću kod Nove Eloize i sličnog, šapćući za sebe: *I sedeći kraj nogu svoje drage, češljaće konoplju, i poželeće da češlja konoplju, danas, sutra i preksutra, pa čak i celog svog veka.* ³⁹

Da li će? Kaži mu. Uskoro.

Postoji raj: dvoje, jedno za drugo. Postoji pakao: jedno nedostaje.

Draga Ulrike, tražim od Tebe što ne mogu da tražim od onih jasnih iz mog okruženja, opijenih tradicijama lišenim prirode. U Karlsbadu, gde šetači hodaju zbijenije, neko je, videvši nas kako idemo tesno jedno uz drugog, dobacio šalu: Iskušavate valjda svoju besmrtnost. To je kulturno brbljanje. Tebi, koja misliš i nikada ne oponašaš slepo, mogu da kažem šta ja znam, jer sam obratio pažnju: Neke prirode doživljavaju ponovni pubertet, dok su drugi samo jednom mladi. To nije privilegija umetnika. To nije dar prirode. To se mora steći radom. Taj rad je bezmoralan. Kao muskulatura, vid, sluh, glas, kucanje

srca, Hufeland to naziva životnim kapacitetom. To je bilo pismo o onome što je stvarno.

3.

Pismo od Ulrike.

Ulrikino pismo mu iskliznu iz ruku. Nije mogao da ga pročita do kraja. Pismo je sad ležalo na tlu pred njim. Na obrubljenoj sjajnoj plavoj hartiji. Nije smeo da se sagne. Štadelman. On je odmah došao. Gete mu pokaza pismo. Štadelman ga podiže i vidno obziran izađe iz sobe. Doneo je lavanda-plavo pismo s današnjom poštom. U Marijenbadu i Karlsbadu je češće dostavljao lavanda-plava pisma. Gete vide, ruke su mu podrhtavale. Srce mu je snažno tuklo. Morao je da diše. Nije disao sam od sebe. Uvek je to činio tek kada je bilo prekasno. Onda grčevi to udahnu. Opet ništa. Dok ponovo nije bilo prekasno. Pokušavao je da diše, pre nego što bi ponovo grčevito udahnuo. Mogao je da udahne samo sasvim plitko. Hodati tamo-amo. Da, hodao je tamo-amo. Čak prilično brzo. Žurio se. Trebalo je odlučiti da li može da pročita Ulrikino pismo do kraja. Pročitao ga je do rečenice u kojoj je saopšteno da se gospodin De Ror očekuje 31. oktobra u Strazburu. U Ulrikinom stilu. Kratko, jezgrovito, bez ukrasa. Pre ovog obaveštenja objašnjeno je kako je došlo do ovog termina posete. Grof Klebelsberg i majka su se postarali da se kontakt sa gospodinom De Rorom ne prekida. De Ror je sada, bilo direktno majci ili pak preko gospodina ministra finansija, javio da ima senzacionalnu zbirku iz Brazila koju želi da prikaže. Drago kamenje kakvo Evropa još nije videla. U Parizu, Beču, Drezdenu ili, što da ne, u Strazburu. A majka ili grof Klebelsberg ili oboje, verovatno oboje, kažu: Strazbur. Ulrike se to saopštava kao odluka. Ona verovatno ne može imati ništa protiv što će se uskoro ponovo videti. I kako gospodin De Ror srdačno pozdravlja sve. Naravno, naročito lepoticu po imenu Ulrike. On se još i nada da će kod Ulrike probuditi sklonost ka nakitu. Greh je toliko zanemarivati njen vrat Afrodite i bujne ušne resice...

Tadu mu je pismo ispalo iz ruku. Štadelmun ga je podigao, sačekuo tren da bi video da li da spusti pismo u ruke svom gospodaru ili na sto, ali onda je brzo odlučio da ga ostavi na stolu. Sada je tu ležalo. Užurbani hod tamo-amo je koristio. Ponovo je pravilno disao. On uspori brzinu. Uprkos takvom sadržaju, još dok je čitao pismo pomislio je: Potpuno liči na Ulrike. Kao njena pisamca u

Marijenbadu. Jezik bez ukrasa. Opet se vratio na njen vrat, na njene resice. Njen vrat Afrodite. Smatrao je da je to još ispraznije od bujnih ušnih resica. Pogled prodavca nakita otkrio je, naravno, šta im nedostaje. Gospodin Velocifer nije shvatio da Ulrike u sebi skriva snažan osećaj odbojnosti prema nakitu, jer joj je majka vazda išla naokolo kao hodajuća izložba nakita. To gospodin Velocifer nije shvatio.

Morao je da hoda tamo-amoo. Opet je morao da ubrza. Morao je da hoda tako brzo da bi se zaokupio udisanjem. A kada je tako hodao tamo-amoo znao je zašto mu je srce tako snažno tuklo o grudi i sve do vrata. Njegovo srce, zarobljena zver. On, tamničar. Kojim satom treba da odbrojava sekunde od danas do 31. oktobra. Danas, 24. oktobar. Danas neće pročitati pismo do kraja. On ode do pisaćeg stola, gde je ležao treći tom Adelungovog *Gramatičko-kritičkog rečnika visokonemačkog jezika*. Potpuno automatski posegnu za velikom, debelom knjigom i spusti je na pismo. Da li je mogao da udahne? Da. On udahnu. Smešno. Ali od takvih predstava se živi. Gotovo mu je prijalo što je pismo sada ležalo ispod velike, debele knjige. Neka vrsta osvetničkog osećanja. Jedino važno: lavanda-plavo je nestalo, iz sobe, iz sveta. I primeti koliko je glupo razmišljao. Veliki, debeli tom Adelunga bio je spomenik pismu koje je ležalo pod njim. Prisustvo ovog pisma nije se moglo jasnije demonstrirati nego ovom ogromnom knjigom. Možda Adelung ne podseća ni na šta drugo nego na lavanda-plavo pismo, on ipak nije to lavanda-plavo pismo. Svejedno na šta podseća: Ako ne vidi lavanda-plavo pismo, lakše će podneti da ga ne pročita do kraja. Nije postojao nijedan razlog da ovo pismo pročita do kraja. Kada bi ga opet uzeo u ruke i našao mesto do kog je stigao, morao bi, čak i ako bi samo preleteo preko pisma, da pročita više nego jednu od onih strašnih rečenica, makar reči kao bujne resice, vrat Afrodite, lepoticu po imenu Ulrike.

Pre nego što je uopšte mogao da dotakne pismo, morao je da razume kako je Ulrike mogla da mu ga napiše. Pismo počinje bezazleno. Čak dražesno. Zanosno. Srce mu je odmah brže zakucalo kada je pročitao kako je Ulrike opisala svoj doživljaj elegije. To je bio damar oživljavanja, intenziviranje života koje se odmah oseća. Laknulo mu je kao nikada kada je pročitao kako je iščitala elegiju! Pročitala, ponovo čitala, čitala sve dok je nije znala napamet.

Pročitala je ne samo očima, pisala je, već celim telom. Čitala ju je dušom i telom. Čitajući to, osećao se srećno kao nikada u životu. Još nikada nije bio tako lagan, tako živ, tako predodređen za svaki vrhunac, sposoban za svaki vrhunac. Išla je gore-dole stihovima elegije, piše ona. Ova se pesma ne sme čitati, pisala je. Ona se mora slaviti. Kao što se slavi svetkovina. Nijedna pesma ne može jezički da pruži ništa što toliko dira srce i tako sadrži celu sudbinu. Ma koliko da je teško to što se dešava u pesmi, što se dešava kroz nju, pesma to čini lepim. Kroz tu pesmu svaki bol postaje lep. A postati lep očigledno je vrhunac koji se može dogoditi nekom bolu. Ona voli svaki njen redak. Mračan i vedar, svaki podjednako. Priznaje da je ponosna što je pomalo mogla da se oseti kao da je ona ta kojoj je ova pesma upućena. I ponosna jer zna da nijedan čovek, da za hiljadu godina nijedan čovek neće tako duboko razumeti ovu pesmu kao ona. To je njena pesma. Njen život. Njena sudbina. Njena pesma.

Dakle, kako da mu srce onda ne zalupa brže! Nisu li Ulrikine rečenice morale da ga vinu ka nebeskim visinama! Onda zaokret. Pad. Majka je već u Strazburu. Sledećeg dana treba da stigne grof. A gospodin De Ror 31. oktobra. Zbog dragog kamenja iz Brazila...

Kada bi mogao da pročita prve strane pisma bez narednih. Zamoliti Štadelmana. To ne ide. Sve što sada radiš može biti pogrešno. Mora biti pogrešno. Da samo trčiš tamo-amo, tako brzo da gotovo više ne možeš, to ide. Ili da istrčiš, naložiš da upregnu konje, nek Štadelman brzo krene, tako brzo kao nikada, dalje od kuće u kojoj leži ovo pismo, iz ove kuće u kojoj se očigledno očekuje da se pomiri sa svime što mu se u njoj može desiti. Potrča ka stolu, skloni knjigu podigavši je, uze pismo, otrča u spavaću sobu, i oseti odmah da je to bila dobra odluka, doviknu Štadelmanu: Bez uznemiravanja! Onda se sruči u beržeru, koju mu je poklonila grofica Eglofstajn, ne osetivši više čak ni blagi protest protiv naziva stolica za dedu, protest koji je gotovo uvek morao da uguši pre nego što bi u ovoj fotelji potražio utočište. Kako mu je fotelju poklonila za rođenje unuka Valtera, ostao je naziv koji nije voleo. Verovatno se Otilija pobrinula da tako ostane. Ah da, a 31. oktobar, dan gospodina De Rora je Otilijin rođendan. Dvadeset osmi. To je dramaturgija! Sve dok je nezamisliv, to će biti dan koji deluje zanimljivo.

On uze pismo, prelete i lepe i strašne strane. Pronađe mesto: dakle u petak, 31. oktobra. Onda pročita pismo do kraja, zatim ga spusti na krevet. Srce je opet počelo snažno da tuče. Dušaje organ. To je sada znao. Možeš da umreš zbog duše. U glavi mu se vrtela Ulrikina poruka. Nasrtljivi draguljar želi da proda, majka je već sasvim luda za kamenjem iz prekookeanskih zemalja, Ulrike će ga pitati ovog puta da li svom prijatelju Geteu sme da kaže ime, ona nipošto ne ide sa njim u njegovu hotelsku sobu, kamenje je prosto uopšte ne zanima, dobro, ona takođe ne želi da uvredi Nasrtljivog, ali nikada neće postati njegov kupac, za to se pobrinula njena majka, De Ror je možda zaboravio letnju noć, on je verovatno uvek tako nasrtljiv, može mu se, ako pođe s njima u devet mora nazad u internat, majka traži posebno odobrenje, ona neće hteti, a i zašto bi, premda, ako bi pošla bilo bi zanimljivo da li bi on, ako bi se po drugi put prešla ponoćna granica, opet odao isto ime. Kada bi Geteu smela da kaže ime, on bi odmah shvatio šta ona misli. Jedne ponoći ovo, sledeće drugačije. To bi joj, zapravo, objasnilo bezimenost. A ako se on jednom oženi nekom, ostaće mu ime koje je sebi dao prve ponoći s njom. Sve je igrarija. Trgovac draguljima, kod koga sve treba da bude poklon. Pa i ime. Prevodilac hiljadu pesama, od kojih nijedna ne može da se poredi sa „Marijenbadskom elegijom”. Elegija nas, ekselenciju, drži, štiti, spaja. Ona živi. I mi sa njom. Vaša Ulrike.

Otići dakle tamo, ostati do posle ponoći, proučavati da li je možda novo ime, koje će ona nositi kroz Evropu kao dijademu, konačno. Sedeo je i sedeo. Srce mu je tuklo do vrata. Očigledno više ne bi trebalo da diše. Uzbuđenost njegovog srca nije dopuštala da misli još na nešto drugo osim na uzbuđenost svog srca. Disanje. Ne traži se ništa više. Ali to je sada postalo veoma teško. Omogućavanje disanja. Hodanje tamo-amo sada je nezamislivo. Prozor nedostižan. Bio je samleveni komad mesa. Dah nešto najnesigurnije. A ipak taj interes da se omogući sledeći udah. Dopustiti da iščezne podrhtavanje ruku. Ono teče kroz sve žile. Pretvara se u bolan umor. Taj umor sprečava svaki pokret. Sada moraš zauvek da sediš, da pustiš da taj bolni umor teče tvojim žilama. Nikada nisu bile tako teške tvoje ruke, tvoja glava, ti.

Kada se smračilo, on pozva Štadelmana i reče potpuno mirnim glasom da se Štadelman pobrine, molim, za pivo. Kestričko. Svetlije

ili tamnije?, upita Štadelman. Oba. I to mnogo. I zemičke. One velike. Sve ovde na sto. I bez uznemiravanja. Štadelman klimnu.

On bi radije rekao veoma mnogo umesto mnogo, ali bi time odao emocije, a Štadelman bi, verovatno tek kada bi ga pitali, preneo dalje, pa bi Otilija i sin August sebi dopustili da izvuku zaključke.

Ova pesma se ne sme čitati. Mora se slaviti. Kao što se slavi svetkovina. Ali vrat Afrodite! Bujne uši! Lepoticu po imenu Ulrike.

31. oktobra 1823, petak

Tako je najavljen dan pogubljenja. Pretenciozni lekar može tako unapred objaviti i dan smrti. Gete je imao nedelju dana vremena da se pripremi. Mogao je da sedi i čeka. Bez nade. Čekanje, to je radio od kada se vratio. Znao je tako dobro, kao što inače ništa ne zna, da od nje ništa i nije moglo da dođe. Odavno je znao da znanje ničemu ne koristi. Kada je čovek osuđen na verovanje. Moglo bi se reći: proklet da veruje. Verovanje, to je puki nemir. Neprekidno smatranje nečeg mogućim. Dakle, neprekidno biti razočaran, dokrajčen. Ista igra sa nadom. Nedeljama se nadao njenom dolasku. Posle Karlsbada, porodica je bila u Drezdenu. N p m b o. Potom za Strazbur. Nije li tada morala da prođe kroz Vajmar? Nema vesti. Dakle, nije prošla kroz Vajmar. Ali morao se nadati da će, kada se bude vraćala nazad u internat, proći kroz Vajmar, sve dok iz Strazbura nije dobio pisamce koje je javilo da je stigla tamo. Dakle, nije se prolazilo kroz Vajmar. On se, međutim, svakog dana nadao da se ona, naravno, neće plašiti da učini pet koraka od poštanske stanice do njega, da će se pojaviti na vratima, pozvati, dozivati ga, on će je čuti... Mušičavi kos Betina fon Arnim više je nego jedanput banula nenajavljena i bila nametljiva. To je zakon nad zakonima: Nametljivci stižu nenajavljeni. Jer oni su nevolja. Ali oni za kojima se čezne ne dolaze.

Uvečbavao je kako da razmišlja o njenom odsustvu kao njenom vidu prisustva. On je iz ovog načina razmišljanja uklonio sve što bi u tome moglo delovati paradoksalno. Ona je u svakom trenu bila prisutna kao odsutna. To je imalo za posledicu da je svaki tren sadašnjosti bio oslabljen. Sve što je u nedeljama po povratku činio ili u čemu je učestvovao, on je činio ili u tome učestvovao takoreći

prividno. On je to uvek činio i u tome učestvovao sa svešću da Ulrike nije tu, da bi zapravo morala da bude tu, da bi tek kada bi bila tu ono što je činio i u čemu je učestvovao bilo ono što je samo izgledalo kao da jeste. Sve je bila supstitucija koja je samo skretala pažnju na to šta bi on trebalo da zameni: Ulrike. Tačno rečeno, negativno prisustvo.

Dana 31. oktobra, jednog petka, probudili su ga kratki, slabi krici, koje je očigledno ispuštao u snu. Ležao je. Oči je, pošto se probudio, odmah ponovo zatvorio. U Marijenbadu je svakog jutra skakao iz kreveta, radio vežbe, čak je i pevao. Priznao je sebi da idealizuje Marijenbad. Pa šta bi drugo trebalo da radi? Ko nema sadašnjost mora da ulepšava prošlost. Kako bi bilo da je proklinje? Još ne. U svakom slučaju, činilo mu je dobro što ne mora da otvara oči. Kada je otvorio oči na tren, osetio je da boli što mora nešto da gleda. Zatvori oči, i odmah prijatno osećanje da više ništa ne mora da gleda. Čak i njegova veoma poznata spavaća soba nije pripadala njemu, nego svetu vidljivog. Najgore: predstava da mora da gleda ljude. Znao je da mora da savlada to iskušenje da ostane da leži. To nije doživeo prvi put. Bilo je tako jednostavno: kada bi znao kada će sledeći put videti Ulrike, više ne bi morao da leži, niti bi postojao svet koji bi kao vidljiv izazivao bol. Ipak ustade. Bez izgleda na Ulrike. Naprotiv. Trideset prvi oktobar. Ući će u njegovu istoriju. Kako, to još ne zna.

On pozva Štadelmana da mu pomogne kako bi započeo dan. Kako je rekao Šiler, nenadmašan u dragocenom formulisanju običnog? *Jer od običnog načinjen je čovek, dadiljom svojom on naviku smatra.*⁴⁰

Namerno je propustio da taj dan oslobodi poseta i gužve. Kao gost na čaju bio je najavljen ser Vilmsen, kapetan škotskog dragonskog puka, koji se slavodobitno borio kod Vaterloa; kancelar Fon Miler najavio ga je kao spoj Alkida i Antinoja. Kancelar, naravno, nije znao da je Ulrikin otac Fridrih Vilhelm fon Levecov ubijen u toj bici. Jednog lepog junskog dana, rekla je gospođa Fon Levecov glasom potmulim od žalosti. A od tada je prošlo osam godina. Večernji program: Kvartet princa Luja⁴¹ Ferdinanda. Prisustvoće i mister Sterling, koji je već u maju bio u poseti, s pozdravima svog prijatelja lorda Bajrona. A Otilija je bila oduševljena. Već je u maju postala ljubavnica osamnaestogodišnjaka, stalno je pričala svima. Njoj za

ljubav, takoreći da bi je opravdao, Gete je mistera Sterlinga u maju nazvao demonskim mladićem. To što dvadesetosmogodišnjakinja trči za osamnaestogodišnjakom moglo bi je navesti da manje strogo razmišlja o razlici u godinama. Ni traga. Svako razume uvek samo sebe.

Kada je spreman za dan došao u radnu sobu, gde ga je Jon već čekao, primetio je da danas ne može odgovoriti ni na jedno pismo, diktirati nijedan slog. Trenutno je bilo nezamislivo da će ikada više hodati gore-dole uvežbanim stavom, misliti i diktirati. On reče pisaru, neupadljivo koliko je to bilo moguće, da se danas neće ništa zbivati. Doslovno tako. Stoga je ton, za koji je želeo da bude neupadljiv, pre bi se moglo reći promašio svrhu. Jon se takođe uopšte nije trudio da sakrije svoje iznenađenje. Umesto da se učtivo nakloni i poželi svom gospodaru prijatan dan, on tvrdoglavo ostade da stoji, izražavajući tako, premda samo vrlo kratko, svoje mišljenje o toku događaja, a ono je bilo kritičko. Gete postade svestan cele istorije koju je imao sa Jonom. Najpre Geteov sekretar, još je njegov otac bio Geteov sekretar, ali od kada je Krojter bio tu, Jon je sve češće bio pisar. On je to svom gospodaru stavljao do znanja kada bi mu se ukazala prilika. Nju je sada uvrebao. Kada se Jon na vratima okrenu još jednom, naklonivši se poslednji put, Gete mu mahnu ljubazno kao što nije odavno. Ali bilo je krajnje vreme da ostane sam. U međuvremenu je gospodin De Ror sigurno stigao u Strazbur. Sigurno još prethodne večeri. Verovatno je sa Ulrike šetao uličicama koje je Gete tako dobro poznao. Zašto Ulrike ne bi predložila izlet u Zezenhajm? ⁴² Gete je jednom sa njom razgovarao o ljubljenu samo da bi joj brzim pregledom svojih najvažnijih poljubaca zaista dokazao da je najveća umetnica ljubljenja od svih. To nije bilo nimalo preterano. Nije mudrovao, manje je nego ikada, uveo ju je u tok misli koji je samo ona probudila u njemu, da naime način ljubljenja najmanje zavisi od usana, već isključivo od osoba koje se ljube. Ulrike ne samo da se saglasila već ga je temperamentno nadmašila: Kada se duše ne ljube, onda su usne mrtve. Ah, Ulrike, povikao je ili uzdisao, u svakom slučaju je opet slavio stepen njihovog saglasja. Njegova je uloga u brojnim razgovorima i situacijama uvek bila: da slavi saglasje koje su upravo ponovo doživeli. Kada je to učinio prvi put, rekao joj je: To je više od harmonije. I uzviknuo je: Harmonija je

strašna, to je groblje osećanja. Saglasje je, reče ona, trenutak u kome dvoje ljudi - koji se, naoružani samo instinktom, probijaju kroz lavirint stvari što odvlače pažnju - iznenada dožive da su stigli jedno do drugog, bez ičega što bi ih u tome moglo omesti. Ulrike, zvao je, Ulrike. A ona: Ekselencijo, mislim da je simpatično što ne primećujete da vas oponašam. Ali priznajem, zabavlja me.

A sada, u Zezenhajmu, sa gospodinom De Rorom. Iznenada mu je sinulo ime ovog gospodina. Žuan - Žuan de Ror. Jasno. Don Žuan de Ror. I sledeće ponoći žrtvovaće Žuana i otkriće Ulrike svoje konačno ime. Adam de Ror. Pod tim imenom će dati da se traži njena ruka, i to preko njegovog zaštitnika, austrijskog dvorskog savetnika i ministra finansija grofa Franca fon Klebelsberg-Tumburga, koji će i tako za kratko vreme postati Ulrikin očuh. Jasno. Amalija fon Levecov bi odavno pristala, da nije prethodno želela da udomi tri kćeri. Ulrike de Ror, to bi bilo sjajno kada bi je tako udomila. Zatim još Amalija i Berta, to znači da bi spasonosno venčanje moglo biti za dve-tri godine, da Amalija fon Levecov konačno doživi venčanje koje nije prusko staleško mučenje, već austro-ugarski kolorit i punoća života. Možda je sjajna Ulrike, devetnaestogodišnje biće, takođe jedna visokokvalifikovana računarska mašina za nešto što se naziva budućnost. Ona mora, ako neće da zakrži kao internatska devica, ići napolje, u takozvani život. Tad se orijentalno neorijentalni senjor Velocifer lično pojavi iz Pariza-Beča, gospodar najtvrđeg sjaja na svetu. Tebi prebacuju da je posredi pesničko ludilo, kod gospodina De Rora mora bili da je ljubav. To je apsolutna sudbina: osobenost ušnih resica snabdevena je sa dva granatna vatrometa, za kojim čeznu sve resice ovog sveta. Uzmite ih, senjor De Rore, uzmite što je pripadalo vama još pre nego što je došlo na svet. Sve u kosmosu ima sudbinu. To su jasno pokazale i resice, van svega subjektivnog, da se ne moramo predavati tuzi, a pogotovo ne ličnoj. Ona je zamenila prošlost za budućnost. To se može razumeti. Sve se to danas seje i odmah potom žanje. On, koji više ne može pružiti nikakvu budućnost, koji može samo ponuditi izdržavanje udovice, on ipak mora da čestita Ulrike. Madam De Ror, *je vous felicite cordialement*.⁴³

Samo kada ne bi bio ovako zdrav! Zašto je sada ovako zdrav! Zašto se nije valjao po podu i urlao od bolova zbog kamenja u žuči i

bubrezima. Vojvotkinja od pada više ne može da učini nijedan korak bez probadajućeg bola. Molim jedan bol oštar kao nož, bilo gde, samo da bi mogao da se urlajući valja, da u susedstvu moraju da zatvaraju prozore i vrata i tepisima prigušuju njegove urlike, da susedi moraju da se ise le jer više ne mogu da podnose njegovo urlanje. Da bi bio sam na svetu dok tako urla. Samo on i njegovo urlanje. To urlanje koje sada oseća i ne sme da ga ispušta napolje, jer njegov bol ne dolazi od kamenja u žuči ili bubrezima, već iz duše. Pa i duša je organ. Ona boli. Samo boli. Stajao je nasred sobe. Odjednom oseti da je pod vreo i biva sve vreliji. On podiže jednu nogu, pa je odmah morao i drugu, pa opet prvu. Pod je bio užarena ploča. Sve je kraće podnosio žeravicu na tabanima, sve je brže morao da skakuće s jedne noge na drugu. Kud god je skakao, pod je u celoj sobi bio užaren, podjednako na svakom mestu. Od skakanja je odavno izgubio dah. Možda je u panici prvog trenutka prebrzo skakao s jedne noge na drugu. Morao je da uspori tempo. Možda su se i noge pomalo navikle na žeravicu poda. Ali nipošto nije mogao da prestane. To je bio ples, pade mu još na pamet. Ples na užarenom podu. Ili će pod prestati da žari ili će on uskoro pasti i izgoreti na žeravici. Tada jednostavno istrča iz odaje, preko, dole u spavaću sobu. Ona ga je spasila. Ponovo. On zaplaka. To je pomoglo. Ostaće da leži.

Smatrao je da je učinio pravu stvar što je sebi odredio program za ovaj dan, koji je potom morao da sprovede.

Kada ga više ništa nije zanimalo, slušao je kao da ga zanima šta se priča. Škotski kapetan ga je nadmašio. On nije došao u Vajmar zbog Getea, već zbog madam Šimanovske. On dolazi iz Peterburga, pomislio je da Šimanovska tamo nastupa, onda se proneo glas da je trenutno u Vajmaru, onda pravac Vajmar, ali da bude u Vajmaru, a da ne pokuša da vidi Getea, što ekselencija mora priznati, ne bi bio greh, to bi bila greška. I nije mogao a da ne citira rečenicu Napoleonovog ministra policije Fukea, koja je mnogo godina kolala u ovim krugovima, da to što je Napoleon dao da se otme i strelja vojvoda D'Angjen nije bio zločin, nego greška. Gete je pokazao da mu je ta rečenica poznata i da ju je u ovom trenutku na najdopadljiviji način smatrao primerenom. Kako bi doprineo da posetilac ode sa lepom uspomenom kući, priznao je da ga čini srećnim što je posle

Šimanovske on drugi izbor. A to se ne može dovoljno ozbiljno vežbati, reče on. To spada u vežbe koje zaslužuju utoliko više poštovanja što su neminovno neuspješnije. Kapetan je to primio kao staračku mudrost, ponovo će se videti kod Šimanovske. Kada nije slušao škotskog kapetana, već mislio na Ulrikinog oca ubijenog kod Vaterloa, Gete je izbegavao da desnim palcem vrti oko levog. Izbegavao je to misleći na Ulrike. On je očigledno vrteo palčevima kada je grof Taufkirhen pokvario brbljanjem poslednje večere. Ulrike mu je to rekla na putu ka Dijaninoj kolibi. Ulrike, čiji je otac ubijen jednog lepog juskog dana u bici kod Vaterloa, govorila je na putu ka Dijaninoj kolibi o Verterovoj tuzi za stablima oraha. I toga više nikada neće biti? Nikada više? Ah, da. *Kod Strazbura, u rovu, započe moje tugovanje, čuh kako se preko lepo oglasi alpski rog...*

Pre muzike je još morao da pije čaj sa Otilijom. Htela je to za svoj rođendan: ona i on sami. Bila je raspoložena, preterano razdragana, kao retko kada. Njen rođendan, njen koncert, pozvala je goste, August je već bio u Berlinu. Da se zabavi. Berlin nikada nije pomenut bez dodatka da se tamo zabavljaju. Ali dovela je unuka Valtera, Wolfgang je bio prehladen, a Gete ne može da prima prehladene, pa ni unuke. Valter je doneo svesku u kojoj je trebalo obojiti nacrtane slike. Poneo je i bojice. Gete je voleo svoje unuke, ali mu je bilo mrsko da izigrava dedu koji ih voli. Imao je osećaj da i njegovi unuci misle isto. Otilija je želela veliko pomirenje. Dovoljno dugo su oprezno zaobilazili jedno drugo kao da su stranci ili kao da su ljuti. Gete klimnu. Nije ga zanimalo. Znao je šta je morao da kaže, kako je morao da govori. On je opet tu. On pripada ovde! Nikada nije imao ništa drugo na umu! On nije odgovoran za glasine svih Karolina! Žao mu je ako je ovim ili onim gestom uznemirio porodicu! To nije bila njegova namera! Zato je moli neka mu oprostí sve što bi moglo da se dovede u vezu sa imenom te porodice, koje se ovde više nikada neće pomenuti! To je sve. Čak nije ni lagao. Rado je izgovorio ovaj tekst. Zato što ga je rado izgovorio, tekst je bio neka vrsta istine. Ko želi da ga nazove laž, neka to učini. Uvek je drugima najradije govorio ono što žele da čuju.

Kada je ustao i krenuo ka vratima, Otilija reče da mu mora skrenuti pažnju na njegovo držanje, ma koliko joj je to žao, jer joj on naložio da posmatra kakav utisak ostavlja. Ona napravi pauzu.

On reče: I?

Tvoje usiljeno uspravljanje ne deluje prijatno, reče ona. Vidi se da nećeš da priznaš da bi tvoj trup sa sve glavom i potiljkom radije bio malo pognut napred. Boriš se protiv toga. Previše očigledno, smatram. Oprosti.

Ali ne, zahvaljujem se, reče on i skupi snagu da hoda daleko uspravnije nego pre.

Zatim još koncert. Kako nije umeo da sluša muziku, posmatrao je slušaoce. Najradije Linicu fon Eglofštajn. Ali ni ona nije bila slušalac kao Ulrike. Za vreme večere, Otilija se pravila važna. Démonski mladić kraj nje. Njegova duga, crna kosa, koju je držala ogromna, zlatna svilena mašna, bila je zategnuta na potiljku, ali potom, raspuštena, pokazala se kakva je: crna eksplozija. Sve što je Otilija govorila i činila, govorila je i činila za njega. Da bi ga slavila. Hvalila se da upravo prevodi Bajronovog *Don Žuana*. Sutra će ga čitati svima koji to žele da čuju. Čarls, osamnaestogodišnji Bajronov prijatelj, bio je, naravno, najpoželjniji slušalac od svih. On je duhovito pristajao na sve. Najlepšom neozbiljnošću primao je sve što mu je ovde ponuđeno. Kao parodiju. Ali Otilija to nije primećivala. Gete je smatrao Otiliju ispraznom, ograničenom, čak hladnom. Samo željom da ostavi utisak, ali nesposobnom da ga ostavi. Ali pre svega: ljubav koju je demonstrirala bila je poza, poza i još jednom poza. Verovatno joj je ljubav bila strana. Morao je da ode odavde. Njegovo srce je zakucalo kao da želi da ode. Srcu se ništa ne može zabraniti. Starije je od tebe. Divio se sebi što je uspevao da svoje unutrašnje uzbuđenje, grozničavost i potrebu pretvori u prijatni rastanak. Onda je seo, te pisao i pisao:

Muškarac koji voli

Kucnuo je čas. Koliko dugo si prepatio, pravio se da patiš, uvek je patila gospođa Berlepš, tebi je uvek jedan bog govorio kako ili zbog čega patiš, to je bila elegija, baci je u vatru, kulturna prevara, uvežbani falsifikat, sada je kucnuo čas, ponoć sa novim ili starim, u svakom slučaju sa konačnim imenom, ona ga onda nosi kao dijademu, konačno nakit, jedan nakit zauvek, sada je kucnuo čas, u ovom trenutku je kucnuo čas, oni rade sada, u ovom trenutku rade

ono što ti ne smeš, što ti je zabranjeno, što je ceo svet zabranio svojim prezirom i podrugljivošću, oni to rade, sada je kucnuo čas, nisi to zamislio, nisi mogao da zamisliš, kao najgluplji bumbar si nedeljama i mesecima naletao na neprovidni stakleni zid, udarao o njega, padao, ali se odmah ponovo vinuo i opet leteo ka staklenom zidu nemogućnosti, nisi to mogao da priznaš, oni leže jedno kraj drugog, jedno na drugom, jedno iznad drugog, jedno ispod drugog, jedno kroz drugo, jedno u drugom, da, jedno u drugom leže sada, u najvećem ljubavnom ludilu, sada je kucnuo čas, nisi mogao da zamisliš, odjednom možeš da zamisliš, moraš da zamisliš, ne možeš više ništa drugo da zamisliš nego njih u njihovom konačno oslobođenom ljubavnom ludilu, sada je kucnuo čas, sada, na koji će te vrhunac ova podlost još nagnati, zemljotres, zemljotres duž Rajne, Strazbur se urušava, crkva u kojoj je sve počelo, sve je bilo ništa, sve je bilo čarkanje, igra, poza, premet učinjen iz obesti, bez zavisnosti, prinude, sudbine, onda ovo, onda ta, prva, jedina, sada je kucnuo čas, u ovom trenu oni to još uvek rade, ko će prvi prestati, vi tamo ili ti ovde, ti moraš da zapisuješ sve dok više ne možeš, dok ne dođe zemljotres, Strazbur se urušava, *tu započe moje tugovanje*, Rajna preuzima ostatak, bez katastrofe se tebi ne može pomoći, prekasno je za plakanje, dolazi vreme proklinjanja, možeš da plačeš, proklinješ, samoći je svejedno da li plačeš ili proklinješ, samoća nema odjek, samo baci elegiju, pseudosamoću, u vatru sa njom da bi se Zemlja oslobodila kulturne laži, plemenitog privida, simulacije životnih mogućnosti na papiru, sada je kucnuo čas, elegija je raskrinkana, nepotrebno naklapanje, najlicemernije hramanje na svetu, predstavlja se kao ples, a zapravo je hramanje, sada je kucnuo čas, elegija nije izazvala ništa do učestvovanje u nepotrebnom naklapanju, plakanje bez suza, ali zato reči, sada je kucnuo čas, oni su zajedno, ti si sam, mogao si sve da znaš, znao si sve, ti si veliki samoobmanjivač, navodiš druge na samoobmanu, na trpljenje jada, tada će kucnuti čas, tada ćeš prizivati katastrofu, sada, elegija, gde si, šta radiš, ništa, ništa, ništa, oni leže zajedno bez ikakve elegije, životu nije potrebna elegija, život prezire elegiju, sada je kucnuo čas, dokle su sada odmakli, upravo sada, da, želim da znam, vidim, čujem, osetim, omirišem, dokle su sada odmakli, vi, samo u ovom, u ovom i u ovom trenu, ne osećaj se kao da su te

imali na umu u onome što se tamo događa, oni se ne smeju tebi, oni ne razgovaraju o tebi, oni ne znaju da postojiš, pa ti i ne postojiš, sada je kucnuo čas, postoji samo onaj koji sa njom leži u krevetu, razmenjujući u orgiji najnežnije bezobzirnosti sa njom, sada je kucnuo čas, sada samo još postoji najveći mogući bol, moje postojanje je ravno najvećem mogućem bolu po sebi, ja sam za jedan dan slabiji nego juče, dobro bi mi došla laž iz Strazbura, jedna laž bi bila daleko vrednija od ove vladajuće istine koja glasi: ona u Strazburu ne zna ništa o meni, mogu da ti se obratim onako kako se ljudi obraćaju Bogu, a ni on ne postoji, mnogima je pomoglo obraćanje njemu, ti postojiš kao što Bog nikada nije postojao, isprobao sam svaku vrstu odbrane, onda se ti u jednom trenu pojaviš sa neke strane, sa koje se do sada nikada nisi pojavljivala, podmuklo me spopada predstava da sebe puštam da preživim po svaku cenu, razlog za sledeći poraz je što još zapisuješ, ne čudi se, ona to neće dobiti da čita, imaš samo jednu čitateljku, đavolovu babu, to je najnežnija žena jednog inače, što se nežnosti tiče, neuspelog stvora, ona je ljubavnica onih bez budućnosti, usamljenih, glupih bumbara koji naleću i odbijaju se od neprozirnog staklenog zida nemogućnosti, padaju i odmah ponovo poleću, svet je nepotrebno naklapanje, a đavolova baba je jedino biće koje trenutno može da zavlada svetom, ona ismeva elegije, elegije je nagone na povraćanje, sada je kucnuo čas, konačno pišeš za koga je uvek trebalo da pišeš, za đavolovu babu, najnežniju ženu na svetu, đavolova baba živi od jedne jedine rečenice, rečenica mog tela i duše, kaže đavolova baba jeste rečenica: Ništa nije bez dejstva! Ona je moj zalog, zalog onih koji mare, onih koje je dokrajčio agresivni i smrtonosni svet morala, ali kada bi sada napisala jedno lavanda-plavo pisamce sačinjeno od čiste ponoći, sa rečenicom u njemu, jednom jedinom, već bi jedna jedina reč bila dovoljna, samo njeno ime, napisano njenom rukom bilo bi dovoljno, kada bi jednog kurira navela da jaše tako brzo da satre tri konja da bi stigao ovde još pre podneva, predao pisamce, zatim da se sa sve četvrtim konjem sruči mrtav, onda...

Ne nadam se da ću se ikada više nadati, da ću se ikada ponovo prevariti. Ako još jednom budeš čekao, treba da budeš ustreljen. Kaži sebi, ako još jednom čekaš na nju, nešto očekuješ od nje,

moraš umreti, pogubljenje bez mnogo buke, doduše u šumi, tu bi odmah ponovo moglo da započne, sada je kucnuo čas, ništa više neće započeti, sada je kucnuo čas, konačno, zašto je postojala ova reč, sada je kucnuo čas, konačno, definitivno, ne očekujem više ništa... I više u sebi ne gospodarim sobom, obećavam sve, a ne ispunjavam. Đavolova baba me uzima u naručje: Ne osvrći se na dreku sveta koji sve dokazuje, čini ono što se ne pristoji, što niko ne razume, pa ni ti sam. Đavolova baba ima nivo, mogu samo da se divim, nivo koji nije od ovog sveta, pa ipak bi ovom svetu činio dobro. Bez đavolove babe bio bih tako nemoguć kao što jesam, morao bih da umrem od sebe kao što se umire od bolesti, ja sam bolest koja više ne želi da bude izlečena, đavolova baba mi ne veruje ni reč, zato mogu još da pišem, đavolova baba ne poznaje bol, ništa nije bez dejstva kaže ona, to je dovoljno, ali ona ne zna kako je to kad dvoje leži u Strazburu u jednom krevetu, leže, ja znam, đavolova baba ne zna, ona samo zna da ništa nije bez dejstva, nemam ništa protiv ako je dejstvo zemljotres koji treba da razori Strazbur, ali inače bih ostao i ne bih znao kako...

4.

Vajmar, 17. decembra 1823. godine

Draga Ulrike,

Ne postoji pakt, nikakav ugovor sa sećanjem. Možeš sa njim da pregovaraš danima, noćima, možeš da se dogovoriš da ćeš iz određenih predela i vremena dopustiti samo još zamućene, nejasne slike i predstave, osećaš, da, tako bi moglo, s tim stepenom nejasnoće i zamućenosti možeš da živiš, to deluje kao mir. I ti se okreneš, jedna vrata se zalupe, pa čuješ i vidiš kako su se zalupila vrata u Karlsbadu kada je Ulrike posle najružnije rečenice protiv svoje majke istrčala iz sobe i zalupila vrata. Sve je opet bolno prisutno. Opet sve krvari. Sva strategija izbegavanja je samoobmana.

Vašem pismu mogu da zahvalim ne samo činjenicu što nisam umro već i radost što ste mi pisali. *Mon mal n'était pas purement physique.*⁴⁴ Doduše, kada bolest jednom prevlada, njoj je svejedno kako je došlo do toga. Ona počinje bezazleno, ali znamo tu bezazlenost. Nisi prvi put bolestan. To lagano kašljanje, koje deluje kao da je savladivo. Dan kasnije ono preuzima vlast. Onda pomaže samo fotelja. Uspravno sedenje. Što uspravnije, to nadražaju teže pada da se penje u tebi. Kao insekt ovaj se nadražljivac penje u tebi i smiruje tek kada zasedne u krilu, pa te goni da kašlješ. Kašalj te trese, trese te do srži, baca ti ruke uvis, pritiska ti glavu u potiljak. Zašto te jednostavno ne pocepa? Kakva besmislena predstava prirode kada raspali ovu buru kašlja, koja ničemu ne doprinosi. Suv, žestok, oštar. Sedenje s privijenim nogama. Odavno jc noć. Tvoje grudi, komad vrućine, oklop vreline. U njega se mora duvati. Oklop ne reaguje. Mora da je tako bilo na Siciliji pre dve hiljade godina, kada su tirani pekli svoje neprijatelje u usijanim gvozdanim pećima. Ti si u boljem položaju. U jednom trenutku počinje pod pazuhom, na grudima, ubrzo nema više nijednog mesta gde ne izbija voda, onda si široka teritorija gde izvire hiljadu malenih izvora slivajući se niz tebe u potočićima. Tvoje telo plače, misliš. Dva-tri sata, onda prestaje. Pozvoniti Štadelmanu. On te prepovija. Čisto zadovoljstvo. Samo što je Štadelman izašao, vreli oklop te ponovo zarobi. Opet sve iz

početka. Svaku noć tri-četiri puta. Disanje u susret danu. Čim svetlost osvoji tvoju sobu, prestaje jadno znojenje. Ali sve dok se znoji, ne kašlje se. Tek kada prestane znojenje, on ponovo nastupa, taj kašalj što hoće da te rastrgne, no ipak ne može da te rastrgne. To je izdržljivo samo zato što se može misliti na nekog. Svaki tren je posvećen Vama. Dakle, nisam sam. Doktor Rebajn je dan i noć pored mene. Posete su zabranjene. Ali ne gospodina Fon Humbolta. Izvolite. Uveo je Humbolta, upozorio, nema razgovora, govor podstiče grčeviti kašalj. Naložio sam da se donese elegija, dadoh je Humboltu, rekoh: Sutra. Humbolt ode. U naslonjači sam između polusna i budnosti. Onda opet Humbolt. Samo zato ovo pišem, Ulrike. Humbolt reče da će on govoriti, ja ne smem. Elegija, noćas ju je dva puta pročitao, on se divi, divi, divi, dakle tri puta je rekao da se divi. Tom mladalaštvu osećanja. Toj snazi duha i mašte. Toj životnoj snazi. Tim uistinu izvanrednim stihovima. Toj dirljivoj strasti. Ne postoji ništa uzvišenije, reče on, nego da se jedno osećanje potpuno pretoči u poeziju. Rekao sam da sam elegiju do sada pokazao samo jednom jedinom čoveku. Video sam da je mogao da zamisli ko je taj čovek. To nije mogao da kaže. Ni ja. Neka je proketo ovo robovanje običajima. Ali kada se Humbolt osvedočio kako sam živnuo od njegovog izlaganja, on reče svenadzirućem doktoru Rebajnu: Potrebno mu je društvo koje mu u svemu odgovara. Ne smete dozvoliti da se utopi u vajmarskoj jednoličnosti. To je zvučalo veoma strogo. Doktor Rebajn htjede da se odbrani. Onda je usledio sledeći napad kašlja. Sačekao je da prođe, doktor Rebajn mu gestovima pokaza da sada mora da ide. Pružio mi je ruku i rekao: Božanska pesma. Nešto lepše niste napisali čak ni vi. Ja, potpuno bez kašlja: Čitaocima bi trebalo dati da pogađaju koje godine je rođen pesnik. Ali, još dodadoh, neće biti štampana, možda nikada. Tad on uzviknu: Gospodine doktore Rebajne, ne mogu da idem posle ovakve izjave. Zapovedio sam doktoru da se ne meša, pritisnuh na grudi pesmu koju mi je vratio i rekoh bez kašlja: Priznajem da sam morao da je pročitam toliko često da je sada znam napamet. Humbolt ode, spopade me težak kašalj. Bivalo je sve gore. Svakodnevno jedan Humbolt, to bi bio lek. Ali ovako, četrnaest noći u fotelji, otečenih nogu, s temperaturom, bez temperature, pijavice, puštanje krvi, dok više nisam mogao da izdržim, dok nisam povikao da mi daju *Krstov*

izvor. Samo to ne, povikaše. Samo to, uzviknuo sam ja. I više nikakav lek sa mrskim anisom. Čaj od arnike, odmah. Ako sada treba da umrem, onda želim da umrem na svoj način. To je delovalo. Oni poslušашe. Odmah iskapih jednu flašu *Krstovog izvora*. I još jednu šolju čaja od arnike. To je bila prva noć da sam spavao. Posle toga *Krstov izvor*, svakodnevno. Nakon toga su pričali da je još u nedelju objavljena moja smrt. Čak i na francuskom. *Le Voltaire d'Allemagne est mort.*⁴⁵ Nadam se, Ulrike, da ova divna prenegljenost nije doprla do Vas. Ja se, kako sada čujem, kao bolesnik nisam uopšte dobro vladao. Nisam bio junak. Već kukumavko. A sirotog doktora Rebajna strašno sam maltretirao. Nije puštao mog prijatelja i premilostivog gospodara Karla Augusta da me poseti. Tako sam bio loše. Doduše, poslao sam depešu na dvor: Da sam ja bio na mestu Njegove svetlosti, savladao bih svaki otpor i našao se kraj postelje prijatelja. To je mogao biti poslednji put. I kada je htelo da krene nabolje, iako je ipak u svakom trenutku moglo da se okrene nagore, konačno dođe moj Celter iz Berlina. Bio je obavešten. Pohitao ovamo.

Ah tako, pa još si živ, povika on. Pa me razvedrenjem, ljubavlju, potpuno vrati u život.

I on je preko noći smeo da pročita elegiju. Od njega sam tražio da mi je pročita. On to učini. I to kako! Tako oprezno, a opet tako smelo i potom opet oprezno da je predstavljalo zadovoljstvo gledati ga kako elegija diriguje njime. Kada ju je pročitao po treći put, to je on zahtevao da mi je tri puta pročita, rekoh: Dobro čitate, stari gospodine.

A on: To je ljubavna pesma od žara, krvi, hrabrosti i besa. I čitao sam je dobro, jer sam svakim redom mislio na svoju najdražu. Od njenih sto poljubaca, rekla je, pedeset su za tebe. Ona je naime, treba da ti prenesem, bila u ekstazi zbog tebe, kao što nikada nije bila pre ni posle.

Osećam to. Kunem se. Imam snagu. Rekao sam. Meni je potajno rečeno, kazah potom, da hoću da slušam samo ono što mi laska. Sve ostalo ostavlja me ravnodušnim.

Je l' to tačno?, upita Celter.

Da, rekoh.

Onda je sve u redu, dragi moj. Ne moramo još i mi biti sami protiv sebe.

Celter me je pomilovao. Kada je otišao, kašalj, temperatura, bolovi u grudima i bubrezima nisu više imali nikakve izgleda.

Ta bolest! Naravno, Marijenbad, Karlsbad, porodica L! Čitao sam to na svim licima. Moja predstava odricanja je propala. On, dakle, ipak još pati zbog neke tamo. Drugačije se ne bi moglo objasniti zašto je, posle 49 dana ničeg drugog nego pukog oporavka, iznenada nastupio preokret. Sada mi je doktor Rebajn, koga sam privoleo da čita *Umetnost produžavanja ljudskog života* Kristofa Vilhelma Hufelanda, došao sa citatima Hufelanda. Hoće da me obodri Hufelandovim rečenicama. Rečenicama koje bi mogle obradovati moju ljubiteljku mašina. Po načinu kako se odvija u ljudskoj mašini, sam proces mišljenja je organski, kaže doktor Rebajn tonom kao što se citira u Jeni. Takvom rečenicom apeluje na moj životni kapacitet. On je, naime, velik.

U takvim rečenicama se možemo zbližiti, Vi i ja, Ulrike. Hufeland, sećate li se? Naše igre u čitaonici onog kišovitog leta: Koje godine je rođen autor ove rečenice ili pesme? Ja sam dao rečenicu: *Slatki živote! Lepa prijatna navika bitka i delovanja! - treba li da se oprostim od tebe?* Majka i sestre, krajnje zbunjene, ali Vi lako, kao da priželjkujete nešto teže: 1749. godina. Gete, uzviknu majka, stvarno!? Onda sam, ne bez ponosa, objasnio da je značajni Hufeland stavio ovu rečenicu na početak svoje knjige *Umetnost produžavanja ljudskog života* kao moto. Ah, Ulrike. Kada na Vas mislim, uvek me uzburkaju napadi slabosti i snage. Nestalo je ono na šta sam dugo bio ponosan - ravnoteža. Odaću jedan odvratni napad slabosti: želju za trgovanjem.

Ako ne dobiješ sve, sa koliko si onda zadovoljan? Pa ti ne znaš koliko bi eventualno mogao da dobiješ. Manje od svega, jasno. Koliko manje? Šta je najmanje što smeš da prihvatiš a da ne bude toliko smešno da se ona više ne usudi da ti ponudi? A možeš da trguješ samo sobom.

Ulrike, sada bi mi bila potrebna Vaša vičnost u izvrtanju mudrih poslovice. Izaći na kraj s nevoljom tako što se prizna njena nužnost. Priznajem, dakle, da morate biti u Strazburu. Da je to neophodno. Za Vas. Time što priznajem njenu nužnost, nevolja što niste dostupni

postala je daleko jača. Molim Vas, izvrnite rečenicu tako da za mene iz toga proizađe nešto podnošljivo. Igram ovde ulogu onoga koji je iznad svega. Herojski, tu i tamo sentimentalno, to funkcioniše. Igram onoga koji se odriče. Pa moram. Sećate se: *Godine putovanja ili oni koji se odriču*. Ne lažem, komedija ne laže, ona samo nije zainteresovana za istinu. S druge strane mi se daje do znanja da sam bolesno razdražljiv. Prenebregli ste moje pitanje da li je gospodar imena *quelque chose*⁴⁶ mislio ili osećao ili znao. Pa kako onda da ne budem razdražljiv? Ja sam kula od karata koja tvrdi da je tvrđava. Pod nadzorom sam smeo da gledam sa Vama male almanahe i bakroreze. I to je bilo sve!

Doktor Rebajn je pitao da li bi već trebalo da se vrše pripreme za Češku sledeće godine. Rekao sam, trebalo bi. Ali verujem li u to? Ne mogu da zamislim borove šume oko naše blažene kotline a da ne mislim na Vas. Četiristo pedeset koraka, rekli ste, išli smo od kolonade do bunara. Mislio sam da me malo slušate kada sam pričao da bih, kada mi Štadelman donese sledeće pero, sledećim perom mogao da pišem samo ako je toliko slično otpisanom da bi se mogla zameniti - ja pričam kako je pisanje primenjena vernost, a Vi pritom brojite naše korake. Uz to još kažete da nam je u proseku potrebno 450 koraka, katkada ih je 430, katkad 470. To zavisi, rekli ste zajedljivo, u potpunosti od toga da li se slažete sa mnom ili mi protivrečite.

Kako?, želeo sam da znam, a Vi:

Kada protivrečim hodam brže nego kada se slažem.

A ja: Kako mi uvek protivrečite, nikada nam nije potrebno više od 430 koraka.

A Vi: Samo sam imala utisak da su vam u životu premalo protivrečili.

Tada sam morao da Vas podsetim na neprijatelje svog učenja o bojama.

Vi, prilično zajedljivo: Izvinite, ekšelencijo, što jedan trenutak nisam mislila na vaše učenje o bojama.

To je apsolutno neoprostivo, povikah onda, zaražen njenom nestašnošću.

Zatim Vi, samo prividno naredbodavno kao u igri: Promena teme!

A ja isto tako: Kukavico!

Vi, sada gotovo zastavši, u svakom slučaju potpuno se okrenuvši ka meni: Kada me činite toliko željnom da se potčinim.

Ah, kontreso Levecov, rekoh onda.

Ah, ah, ah, ah, rekli ste, sada sam izgovorila četiri puta, sada to možete da izostavite četiri puta.

Kako da me to ne usreći, Ulrike! I to je bio najpotpuniji oporavak u mom životu. Vrativši se u život, pisao sam Celteru, jedinom kome sve kažem. Gotovo sve. Dopunjavam na temu učenja o bojama: Ulrike, Vi ste jedino biće koje me je ikada dovelo dotle da na temu učenja o bojama ostanem vedar.

Vajmar, 18. decembra 1823. godine

Draga Ulrike,

Juče sam bio grubo ometan. Jedva da je pokucala. Onda je dotrčala i istresla mi nekoliko komada hartije na sto. Ispisana komada. Za njom uđe mali Valter, plačući što mu je mama otela igračku. On je pažljivo pocepao jedan list hartije u komade, a trebalo je da ti komadi nešto predstavljaju. To se videlo. Jedan brod, drvo, jedna crkva, jedna kuća. Hteo je da ih zalepi, a zatim oboji. To je plačući rekao, optužujući svoju majku. Nisam morao da slažem komade, jedan pogled i znao sam. Pesmica. Napisana pre nekoliko dana. Već sam je tražio, nadao se da će mi ponovo pasti u ruke, u kući se, kako je poznato, ništa ne može izgubiti, pogotovu ne u ovoj, a tako nešto uopšte ne može da se izgubi. Pesmica glasi:

*Sećam je se, s večeri i jutro
njena lica ljupkog, imal' tako išta,
ona misli na me, ja na nju i sutra,
ali nam oboma ne pomaže ništa.*

Otilija u prvi mah nije mogla da govori. Šištalala je. Stajala je bleđa kao sveća. Ruku pruženih ka meni, delom pretnja, delom moljakanje, potom konačno dve reči: Tartif. Lažov. Čim je to izrekla, pokuljalo je. Licemer. Nama se izvodi velika predstava o odricanju, a u stvarnosti se pišu pesmice kakve devetnaestogodišnjak ne bi mogao bolje da napiše. Ovako ili nešto slično je rekla. Njen poslednji uzvik je kao

mного puta pre bio: Nemogući čoveče. Malo-pomalo ću zbog toga još nešto uobraziti. Kažem: Dođi, Valtere. On priđe. Pitao sam ga šta je to trebalo da bude. Vajmar zimi. To je imalo smisla, jer su komadi i pored napisanog bili beli. Lepak uvek imam u fioci, pa sam s njim lepio Vajmar zimi. Komadi su tako zalepljeni da su slova ostala vidljiva. Ali tako da je nastao drugi tekst. Valter, naravno, već ume da čita. Kasnije je tu stajala crkva sa kućama i jednim brodom. Na komadima je pisalo: s večeri i jutra... ali nam oboma... pomaže... ona misli... na me... i... ljupka lica... sećam je se.

Otilija je povikala za kraj *nemogući čoveče* i otišla. Viđela nas je kako se bavimo lepljenjem. Valter je bio ponosan na svoje delo. I mogao je da bude. Ostavši sam, zapisao sam sebi pesmu, koju, pošto ju je Otilija pogrдно nazvala pesmicom, više nisam mogao da zovem tako. I pročitah je sebi poluglasom:

*Sećam je se, s večeri i jutra
njena lica ljupkog, imal' tako išta,
ona misli na me, ja na nju i sutra,
ali nam oboma ne pomaže ništa.*

Strašno je kako sam ovaj list mogao da zaturim, zagubim! Ona sada opet zna. Mogu danima da izigravam dubokoumno ravnodušnog, onoga koji strpljivo učestvuje u svemu, mudraca iz Vajmara, no jednostavna pesma me je odala. Tako nešto valjda smem da napišem. Ne mogu da se satrem gutajući sve. Ali tad... tad moram da pazim. Da mnogo bolje pazim. Živim u neprijateljskoj zemlji. Kancelar Fon Miler, jedini s kojim ponekad do kasno uveče mogu da ćaskam unekoliko o svom stanju - iako mi se i on divi što sam sve tako dobro prebrodio! - kancelar Fon Miler katkada mi prenosi šta kruži u sferi pretpostavki i glasina. Glasine jenjavaju, rekao je. Hoće da kaže: Možemo biti zadovoljni. Ali ono što je na kraju dodao, toga Vas ne mogu poštediti, jer me je gotovo dirnulo. Karoline fon Volcogen, sestra Šilerove udovice, jedna od rđavijih Karolina, pokušala je da pusti glasinu da ako Gete zaista želi da uzme k sebi onu mladu Levecovu, ali to ne može da izdejstvuje kod Otilije, ona, Karoline fon Volcogen, od srca će primiti Levecovu kod

sebe. Očigledno bi rado prihvatila posledicu da zbog toga postane središte interesovanja obrazovanog sveta.

Zaista ne smem da zaboravim da sam u Vašem pismu najduže gledao poslednje četiri reči. One su se urezale u moju dušu. One zasvetle danju i noću čim pomislim na Vašu stranu sveta. Zahvaljujući Vama, reči *strana sveta* opet poprimaju zvuk: Vaša odana prijateljica Ulrike.

To bih sebi mogao da zapišem sto puta i glasno pročitam sto puta i svaki put sasvim drugačije. Dođite, proverite me, brojte sa mnom, jer ste nenadmašni kada treba učestvovati u brojanju. Ali u čemu niste! Vaša odana prijateljica Ulrike. Ljudi koji mi se podsmevaju jer ne mogu da Vas zaboravim, ne znaju ništa o Vama. Misle da sam zbog jednog tako mladog bića izgubio razum. To za njih nije ništa više od lflandove komedije. Zato što ne poznaju kontresu Levecov! Ne poznaju bogatstvo Vaših odgovora! U protivrečju! Kada pomislim na naše razgovore, znam da pre toga nikada nisam doživeo takve razgovore. Bio sam napadan ili obožavan. Vi, Ulrike, Vi, Vi, Vi ste, što se mene tiče, došli na svet da bih potpuno mogao da se izgubim u drugom biću i doživim da me srećnog vraća meni. A ja, zar nikada više da Vas ne vidim? Bio tu gospodin De Ror ili ne... završavam, inače... Ah, Ulrike! Možete li mi, molim Vas, dati antonimiju jedne od mojih izreka: Ko ne zna da očajava, taj ne treba da živi. Molim antonimiju, kontreso Levecov. Da li to znači: Ko ne mora da živi, može da očajava? Kontreso, da li je to tako? Juče sam došao dotle. Do očajanja. I primetio sam, to se mora priznati, da su mi ruke drhtale. A ne bi drhtale da od Bezimenog nije poteklo ono o četvoro glumaca, čije se ruke, dignute uvis, tresu. Iz svojih usta začuh slabe, kratke krike. Nisu mi drhtale samo ruke, drhtao sam sve do ramena, a od ramena se proširilo na vrat, podigao sam ruke, spustio ih na Štadelmanova ramena kao da bi im tamo moralo biti bolje. Štadelman je već ušao. Možda su moji slabi, kratki krici ispali prejaki. Ali ruke nisam tamo mogao da ostavim, te padoh Štadelmanu oko vrata, padoh na grudi velikom čoveku, on je sigurno metar osamdeset sedam, plakao sam. I nadao se da ne primećuje. On reče: Ekselencijo. Pa me odvede u sobu i posadi tamo na eglofsku fotelju. Morao sam da pustim da se raspline bol, koji se sada slivao od ramena u ruke, pa odatle do šaka, u vrhove prstiju. To nije bilo

kao kada tečnost otiče, već kao da vuče nešto nematerijalno, što je međutim izazivalo u telesnom najjasnija osećanja, naime ona bolna. Vrela težina ostala je još ne znam koliko dugo u rukama i šakama. Osećam to. Kunem se.

Ostaje ono što je poslednje rečeno: Vaša odana prijateljica Ulrike. I: Nemogući čoveče.

Tako želim da verujem Otiliji, najdraža Ulrike, pa ću tako završiti kao Tvoj nemogući čovek. Kako da prestanem da Ti pišem, najdraža, kad osim Tebe nema ničeg. A Tebe nema. *Ecco*. Ali sada postoji Novi savez, Savez elegije. Njemu pripadaju Ulrike fon Levecov, Vilhelm fon Humbolt, Karl Celter, Johan Volfgang Gete.

5.

Otkako je primio pismo od Ulrike, čekao je svakog dana na pismo od nje. To nije smelo da se primeti, još manje od ostalih tajni. Kada bi čuo da Štadelman ili Jon dolaze s poštom, odmah bi uzimao list i započinjao da piše kako ne bi morao da obrati pažnju na poštonošu. Eventualno bi pokretom ruke nagovestio gde da se spusti pošta. Ledeno more između ljudi. Srećom, ne znamo ništa jedni o drugima. Onda kada je pismo stiglo, on ugleda lavanda-plavi koverat. Znao je da ne treba da otvara pismo. Znao je da mu nije mogla pisati samo ono što bi želeo da čita. Ali takođe je znao da bi uvek pisala sve što je uopšte moguće. Sve što obećava „lepo dobro sreću“, što je zamena za sreću. Ulrike je uvek išla dalje nego što je smela. Bila je prepuna ljubavi. Stvarno. To što nije mogla da piše: Dolazim sutra i padam Ti oko vrata, i reći ću Ti nešto bezobrazno-nevaljalo-divno u uvo!, to nije bila njena krivica. O Ulriki se, dakle, ne sme ništa ružno reći! Ne zaboravi: Vaša odana prijateljica Ulrike. Kada jedna mlada žena naklonjena mašinstvu piše tako nešto, onda zna šta piše. Svakog dana dok je čekao sledeće pismo zamišljao je šta će pisati u njemu. Zavaravao se da je spreman na sve. Trideset prvi oktobar se neće ponoviti. Jednostavno ne liči da sudbina jedan udarac nanese dva puta. Dakle, mogao se osećati zaštićenim od drugog 31. oktobra. A ono što je od tada dobio od Ulrike ublažavalo je bol, bilo je lekovito. Barem je ona tako mislila. Vaša odana prijateljica Ulrike.

Iako je veoma dobro znao da se ništa ne može znati unapred i da će stvarnost uvek sve prevazići, pa i ono što se samo moglo slutiti, opet je bio potpuno iznenađen. Ono što je tu saopšteno, nije se moglo naslutiti. Ulrike sada nosi nakit. Jedan smaragd na zlatnom lancu. Tamnozeleni smaragd, koji je replika njenih očiju i čini ih tamnijim. Poklon. Ali ne takav koji je u De Rorovom stilu govora bio poklon, već stvarno dar. Dar koji nije mogla da odbije, jer joj ga nije poklonio zauvek, nego za probu. Ona treba da nosi kamen ili da pokuša da ga nosi, a kada bude opet prolazio kroz Strazbur, pitaće je za njeno iskustvo. Onda će videti. Sačekajmo, pa ćemo onda videti šta dalje. Šta će uraditi ako ne želi namerno da bude gruba? A ona to neće. To nije ni zaslužio, taj strasni pobornik nakita. On zaista ostavlja utisak kao da mu je neprijatno da vidi ženu bez nakita.

Zapravo bi kod devojčica najkasnije do dvanaeste trebalo da se probudi želja za nakitom. Ali nijedno pravilo ne važi za sve. Ali kada se bliži dvadesetoj, a njena želja za nakitom još nije probuđena, onda su prijatelji i najbliži pozvani da stave tu apstinenciju na probu. Tako se pričalo. Neko vreme u prisustvu majke i grofa. On je majku, to se nije moglo zaboraviti, dodatno očarao darovanjem moke. Da, to je prava, čista moka, koja je zahvaljujući njegovim vezama pribavljena pravo iz harema egipatskog paše, ali još nije pomešana i izmešana, već izabrana zrno po zrno. Majka je posle ispijanja gotovo pala u nesvest od ushićenja.

Onda je pobornik nakita izmolio još jednu solo-audijenciju. Ona mu je odobrena više zahvaljujući majci nego njoj. Verovatno zato što je rekao da kada jedna mlada žena ima tako nedostižan uzor, kao što je njena majka, ne samo što se tiče nakita, onda je prilično razumljiva i neka vrsta zakašnjenja prirodne želje za nakitom. Nije glasno govorio, zapravo ni nametljivo, pre zamišljeno, ali ne zastajkujući. Trebalo ga je doživeti, on ne može drugačije. On to mora da kaže. Zbog nje. Pritom ju je pomno posmatrao. Ili radoznalo. Očigledno spreman da nešto otkrije. Na primer, dejstvo svog govora, što se hrani posmatranjem. Zbog tolike pažnje, nažalost, nije bilo moguće da se jednostavno grubo odbije, kao na primer uzvikom *promena teme*, tako divno uvežbanim na promenadi. Ona to nije mogla. To mora priznati. Ali da vređa apostola nakita, on to nije zaslužio. On stvarno ima dar za ljubaznost i može se osetiti da ima samo dobre namere. Evo nekoga ko je skoro žena, a nijedna žena u njenim krugovima između Konstantinopolja i Londona ne ide naokolo golog vrata i ušiju. U svakom slučaju, mora da smisli odgovor, s obzirom na to da će uskoro nastupati na balu debitantkinja u Beču, jer je stotinu puta pitaju zašto ta apstinencija. I tako dalje, i tako dalje.

Toliko sam mislila na Vas, ekselencijo. To jest, slušajući njega bila sam sa Vama. Pa on je bio njen veliki majstor razgovora 49 dana - da, ona ih je, ako on dopušta, prebrojala - 49 dana sreće ona je, kao što drugi uče da jašu, naučila da govori, od njega, i do sada joj još ništa što je naučila nije bilo tako lepo i tako važno, toliko je ispunjavalo, potpuno je obuzimalo, uzdizalo. Što se tiče jahanja, kod kuće, u dvorcu Tršiblic, moj me dorat čeka da preskačemo živice i

jarke i osećamo se kao sama jesenja oluja, dakle, umela sam da jašem pre nego što sam poželela da naučim da čitam. Sada ume i da jaše i da govori. Oseća se izvrsno. Kada su potom prešli ponoćnu granicu, gospodin De Ror je zaista ponudio drugo ime, opet jedno koje nikome ne sme da kaže pre nego što ne bude u javnosti, po svetlu dana, nosila njegovo ime. Tad je povikala *stoj*, odbila da ispuni ugovor koji nije zaključila, koji joj je nametnut bez njene saglasnosti. U tom trenutku je delovao kao da ga to pogađa. Poverenje za poverenje, uzviknuo je. I tako dalje, i tako dalje. Ekselencijo, celo ovo pozorište sa imenom toliko je isprazno i zapravo beznačajno da o tome uopšte nije trebalo ni da počinje. Ali apostol nakita, koji je sebe uzdigao na nivo apostola života, doveo ju je svojom čarolijom oko imena, iako je blagovremeno uložila prigovor, u situaciju iz koje je htela da se izbavi. Ali kako? Zaista se sada osećala sputanom zbog takozvanog poverenja, u koje ju je uvukao a da je nije prethodno pitao. Pogotovo što je bio prilično pogođen kada je ponovo govorio o jednom razočaranju koje je morao da proživi, što ga je gotovo koštalo života. Drugi put ne bi mogao da prolazi kroz tako nešto. Time je izigrano poverenje, što ga je dovelo do ivice egzistencije. I tako dalje, i tako dalje. Sada ekselencija sigurno već zna više od nje, jer je ekselencija savršeno mudar i izdaleka može sve primiti na znanje mnogo mirnije od nje, koju je razbarušila oluja. Da, ona sebi zaista deluje razbarušeno. Ako je to takozvani život, ona još ne zna da li želi da učestvuje u tome. Premda se probudila i neka vrsta pustolovnog raspoloženja, a ono nije, ako to dobro oseća, samo neprijatno. Smaragd još nije javno nosila. Isprobala ga jeste, ali samo kada je bila sama. Još ne može ništa da kaže. U svakom slučaju je kamen diskretan po boji, veličini i okviru. Ali se po stilu, prema apostolu nakita, može porediti sa smaragdom koji nosi vojvotkinja od Devonšira. Postalo joj je jasno da su ceo napad nakitom isplanirali majka i grof Klebelsberg. Klebelsberg je majci upravo poklonio jedan lanac, dovoljno dugačak da se četiri puta obmota oko vrata, češki granat, više crn nego crven, uz to dva jednako teška, jednako crnocrvena lanca od granata kao narukvice i jednako tamni viseći nakit za uši, grof ima neki udeo u nalazištu u Briksu. Pretio je da će i nju sahraniti pod takvim teretom nakita. Možda za veridbu. Ona shvata da majka želi da se uda, ali ne u

pratnji odrasle ćerke. Zato je treba skloniti. Staviti nakit na nju i pravac na bal debitantkinja. To je sigurno grofu palo na pamet. A gospodin De Ror je najboljeg kvaliteta. Zlatom obrubljena budućnost. Sada dosta. I to dosta u nadi da je čuje kako uzvikuje ek-se-len-ci-jo, kao što je ranije često čuo. Onda opet: Vaša odana prijateljica Ulrike.

Odmah je znao da pozdrav više ništa ne vredi. Ona je sve obezvređila ovom bujicom reči o nakitu. Više ništa nije ostalo. Sada je postavljen tamo gde mu je bilo mesto, odakle nikada nije smeo ni da dozvoli da ga pomere. Ali kako je u hiljadama trenutaka mogao da zna da je to sve uvek bilo ništa. Ništa osim... Ništa osim čega? Prestani. Nema ničega što bi se moglo prepoznati. Nemoj prekorevajući sebe prolaziti još jednom kroz sve što je bilo pogrešno, od kada... Baciti, sve baciti, pa i sebe, bez fraza, samo misli šta možeš onda da uradiš, sve ono je samo verbalno, baci to, tajnost, inače ništa, ti si na neprijateljskoj zemlji, proizvodnja se apsolutno ne može očekivati, ti si onaj koji se odriče kao nikada do sada, moraš da zračiš samo odricanjem! Ne glasno, sasvim tiho, sasvim mudro, kako pristoji, onaj veliki što se odriče, najplemenitija kulturna fasada Nemačke, Evrope, celog sveta, primer odricanja za buduća vremena, svi nesrećni treba da ti se dive kao sazvežđu: tako se postupa sa velikim bolom, vidiš, tako da bola više nema, da više ne boli, jedan osmeh, jedna kulturna grimasa što ulepšava tvoje lice, bol je prigodna pesma, ne prelagana, ali ipak daleko lakša od elegije, elegija ostaje u sefu, baš kao i sve ono što boli, sada kada je prošlo, potpuno prošlo, možeš da priznaš da je bolelo, pošto je potpuno prošlo sme se priznati da je čak mnogo bolelo, samo je bitno da je prošlo, prošlo, prošlo, prošlo. Pre svega: moraš se pobrinuti da je dosegneš! Mora da vidi da nisi presamićeni crv. Treba da se oseća bolje kada vidi da je starac uspeo. Bili ste zajedno jedno letnje pozorište, njega je bolelo, veoma je lepo što ga je bolelo, bilo bi još lepše, on je to prevazišao, odrekao se, čak menja svoj roman *Godine putovanja*, opet sa podnaslovom *Oni koji se odriču*, ali sada tako da svako vidi kako to ide, to odricanje, čovek je plemenit, spreman da pomogne i dobar, a ako mu krene loše, Bog mu daje da kaže ono što prećutkuje, stani, upravo to ne...

Spolja je dopirao topot konja. Taj lepi zvuk sveže iskovanih potkovića po kamenom trgu. Osam kopita u najsmirenijem ritmu na

svetu. To mu skrenu misli ka Karlsbadu, gde je stanovao u Staroj poljskoj ulici ni pedeset metara od mosta nad Teplom. Ulrike je čuvši odzvanjanje potkovića na drvenom mostu rekla: Sablasni jahač. Bilo je veće kada su sedeli ispred *Zlatnog pauna* dok je mesec izlazio nad brdom Tri krsta. I on sa njom na izvoru, posmatrajući bez reči mlaz vode koji se trza uvis, koji ne šiklja uvek jednako jednolično uvis, onda se uzdiže kao stub vode, trza se uvis, šiljka uvis, zastaje na četvrt sekunde kao da ponovo skuplja dah i snagu, zatim se trgne, šikne ponovo uvis. Kada je stajao sa Ulrike i svim ostalim banjskim gostima nije znao na šta su svi oni mislili dok su se predavali gledanju ovog vodenog čuda što šiklja uvis. I smatrao je da se sve odvija pogrešno! Zašto se nije moglo, smelo izraziti ono što se osećalo dovoljno jasno?! Osetio je puls u svom delu tela koji bi tako rado da se spoji u celinu. A Ulrike? A svi ostali? Onda, kada ga je Ulrike na povratku malo dodirnula, osetio se apsolutno srećnim. Nikada više neće sa Ulrike gledati kako izvor šiklja. To *nikada* više imalo je snagu. Razornu snagu. Osetio je da ne sme dozvoliti skamenjenost, koja je htela da se raširi po njemu. Sada je tajnost bila tražena kao nikada do sada. Skrivanje. Kada bi ono što je sada ovladalo njime izašlo iz njega, pokrenuo bi se orkan saučestvovanja i trijumfa, on bi nestao u talasima moralno-estetskog pametovanja, koji bi se podigli kao užasno sažaljenje. Instinktivno je posegnuo za spiskom sa dnevnim programom. Zajedno će se pojaviti kancelar Fon Miler i Žili fon Eglofštajn. Presentacija zapanjujuće slike, pisalo je tu. To tek u pet. U šest Rimer, hoće da pročita svoje satirične sonete protiv jezičkih čistunaca. Onda Line sa Soreom, Rebajnom, Adelom Š., kancelarom, Rimerom, Otilijom i Majerom, kao i sa generalnim superintendantom Rerom. Ali pre toga u pet još jedan gospodin Cojner, koji afektiranim jezikom želi da zamoli za preporuku V. fon Humboltu. Koga je kancelar Fon Miler toplo preporučio.

Ona je zamenila prošlost za budućnost. Tako bi učinio svaki čovek koji je još uračunljiv. U društvu ti se iz usta ne sme oteti reč uračunljivost. Kada bi se čovek mogao ugasi kao svetlo. Već si sve sanjao. Samo ne priznati po danu da je san u pravu. Sanjao si kao da si sa njom u crkvi u Karlsbadu, a bila je to Crkva Svetog Jakova u Vajmaru. Sada je stajala u Karlsbadu. Visoko nad gradom na rubu

šume, na putu ka Dijaninoj kolibi, gde je sa njom doživeo četiri *ti-sata*. U snu su se ćutke popeli uz strmi puteljak. Već za vreme ovog strmog uspona, Ulrike je u stvarnosti govorila odlomak o Vertretovoj tuzi zbog stabla oraha. Kada su stigli gotovo do ruba šume, iznenada je otkrila ovu crkvu, koju je prepoznala kao Crkvu Svetog Jakova. Onda su se našli u njoj, svečano obasjanoj hiljadama sveća. Bila je prepuna kao onog dana kada je Kristijana bila ovde sahranjena. Ulrike se smejala čim su se našli u crkvi, smejala se čas onom, čas ovom. Uzvrćali su joj osmehom. Ulrike je poznavala sve, svi su znali Ulrike. Onda su se poljubili. On i ona. U stvarnosti su se pri povratku na rubu šume poljubili poslednji, zaista poslednji put. Dok su se ljubili u snu, okrenula je svoje lice tako, ne prekidajući ljubljenje, da je mogla da gleda pored njega, da je mogla da gleda za jednim mladim čovekom nedvosmisleno orijentalnog izgleda, koji je prošao kraj njih uputivši se ka vratima i, pre nego što je nestao kroz njih, okrenuo se još jednom da bi razmenio pogled sa njom.

Kada se probudio iz tog sna, odmah je ustao. Plašio se da će ako zaspi, opet morati da usni takav san. Nemoć protiv sna. Šta da radi preko dana da bi se zaštitio od takvih snova? Ta znao je. Trebalo bi da se izbori. Sa sobom. Do sada je jedino pomagao rad. Mogao je da piše šta je hteo, o čemu je hteo, sve dok je pisao bio je zaštićen. To je bilo uvežbano. To je shvatio. Kada je pisao, nije bio sa ovoga sveta, već u sopstvenom. Ali kada bi se onda umorio i morao da prestane, prošlost bi ga spopala još jačom silinom, kao da je, zato što joj je okrenuo leđa, poprimila naboje, akumulirala se i sada je mnogostruko moćnija nego što je bila pre. On uze Hufelandovu knjigu i pročita deo koji je, dok je bio bolestan, pročitao i podvukao. On ga sad još jednom pročita:

Burhave priča o sebi da je, pošto je danima i noćima razmišljao o istom predmetu, iznenada zapao u takvo stanje iscrpljenosti i umora da je prilično vremena ležao u tupom stanju poput mrtvaca.

Zašto nije zapao, budući da je mislio samo na Ulrike, u to priželjkivano tupo stanje poput mrtvaca? Zašto nikada nije došao na ideju da Ulrike oslobodi njenog otpora prema nakitu? Zato što je uvažavao njeno stanje. Zato što ju je previše poštovao. Zato što ju je

obožavao takvu kakva je. Poslednje večer u Karlsbadu poklonio joj je zlatni ginkov listić, apsolutno smešno. Nije ga nosila čak ni te večeri. Ali njemu je zlatni ključić, koji je vodio njenoj rukavici, bio danonoćno oko vrata. Oni su egzistirali u surovoj nejednakosti.

Naložio je Jonu da onom gospodinu Cojneru preda diktiranu preporuku za Humbolta, ne primivši ga. To je bio u stanju da učini, jer je hteo da se osveti afektiranom jeziku. Onda eto, gotovo priželjkivano, kancelar Fon Miler i Žili fon Eglofštajn. Od kada je slatka Žili, tako je s pravom nazivana, stigla u kuću, on i kancelar su se nadmetali za njenu naklonost. Žili je uživala u tome. Ali danas su oboje došli sa zavereničkim izrazom lica. Kancelar je nosio sliku uvijenu u prekrivač. Ekselencijo, molimo da sednete, da se okrenete i ne gledate. On poslušao. Kada je opet smeo da pogleda, slika je bila okačena na zid, na kome su se uvek izlagale slike. Bila je to Ulrike fon Levecov. Oboje su se radovali njegovom zaprepašćenju.

Žili reče da mu je to božićni poklon. Od nje. Kako međutim nije bila sigurna da li je poklon dobrodošao ispod porodične božićne jelke, ona ga donosi već sada.

Dramaturgija, pomisli Gete. Najveći reditelj. Ili đavolova baba. Uvek je znao da je reč slučajnost bila samo izraz za kojim neznalice posežu u neprilici.

Ek-se-len-ci-jo, uzviknu Žili u pet slogova kao što je inače govoriia samo Ulrike.

Ovo je postalo opasno. Nije mogao da ustane. Sada je morao da zauzme stav koji će ovo dvoje dobronamernih razumeti i koji bi, ukoliko bi bili priupitani, mogli da prenesu drugima. Odakle ova slika, Žili? Ovo pitanje nije zvučalo zbunjeno, već odlučno.

Žili je čekala na ovo pitanje. Iz nje poteče bujica reči. Žili je u Drezdenu upoznala gospođicu Felkerzam, koja studira umetnost u Drezdenu. Čim je gospođica Felkerzam, iz Kurlanda, čula da je Žili iz Vajmara, ona otrča i donese svoj portret Getea želeći da sazna da li je dobar, a Žili je, parodirajući Getea, kazala: Veoma kongruentan! Ona, srećna, izbrblja da je od svoje prijateljice Ulrike fon Levecov čula mnogo o Geteu i Marijenbadu, a nacrtala je i Ulrike. Žili je otkupila crtež i načinila od njega sliku: pola gvaš, pola akvarel, pola kreda, pola ulje. Najizvanrednije: Ulrikino lice u tolikim bojama! On

se seti: Tako je izgledala u snu. Ah, Žili! Ona reče da sada moli za njegovu presudu koja će odlučiti o životu ili smrti.

Gete reče: Veoma kongruentno.

Sada se oboje nasmejaše.

Onda ozbiljno kancelaru Fon Mileru: On sigurno zna da Otilija sa celom porodicom odlazi u Berlin. Berlin blista, kaže Otilija. I otkad je to rekla, to govore svi. I svi žele da provedu sezonu u Berlinu, da se provode. Ali ne mogu svi. Mi siroti, koji samo tugujući možemo da gledamo za srećnicima, valjda ćemo smeti da se pobrinemo za sebe. U to spada kao prvo: Ova slika biće otkupljena od umetnice, gospodine kancelaru, platićete za nju ma koju cenu, onda će doći u moje prostorije, moj ormar, nestaće zauvek, ne znamo ništa o takvoj slici! Nikakvo naklapanje, nikakve glasine, mi smo uvežbani u odricanju, nas više ništa ne uznemirava. Gospodine kancelaru, draga Žili, vidim da se slažete od srca. I dade da se slika odmah skine i prenese kod njega. To je sredio Štadelman. Veče je bilo spaseno.

Kada je posle toga kasno ušao u svoje odaje, ugleda cedulju mudrog Štadelmana, koji ga je obavestio u koji je ormar stavio sliku.

Sedeo je u fotelji majke Eglofštajn i pustio svoje ruke da drhte. Nije postojala ni najmanja opasnost da ruke počnu da mu drhte u prisustvu drugih ljudi, ali kada je bio sam, gotovo mu je prijalo da ih pusti da drhte. On tada nije morao ništa da radi, one su drhtale bez napora, takoreći same od sebe. Posmatrao ih je. Gledao je svoje ruke. Nokte. Štadelman ih je čistio, polirao u Marijenbadu. Verovatno će Žuan Adam de Ror, kada pravi dijamanti više ne mogu da konkurišu imitacijama, zahvaljujući svojim vezama sa Istokom postati glavni u trgovini kafe. Budućnost se zove moka.

6.

Konačno je morao da ustane. Tek što je stao, prože ga njeno odsustvo. Tako oštro, sveže, bolno, kao da je upravo u tom trenutku prispela vest da mu ona više ne pripada. Odmah ga obuze onaj sveobuhvatni osećaj izgubljenosti. U ležanju je bezmerno dugo uvežbavao kako da sebe vidi bez nje; uvežbavao je da ona ne postoji za njega, nikada više; mogao je da ima osećaj da je preko svega bačena neka vrsta prekrivača, koji ništa ne propušta. A sada, ni zbog čega drugog nego samo zbog promene položaja, poništen je sav trud oko pomirenja s tim da ničega nije ni bilo. Sećanje svaki put zadaje udarac i pogađa nezaštićenog. Pa dobro, kreni iz početka. Uvežbavanje besperspektivnosti. Sada je imao Ulrikinu sliku, mogao je u svakom trenutku da ode i da posmatra i posmatra njeno lice, naslikano gotovo neobuzdanom Žilinom ljubavlju prema bojama... i šta?

Ne sme da pogleda ovu sliku nikad. I znao je da će to sebi reći stotinu puta, a onda otrčati i zatim je pogledati. Gledati i gledati! Podlost dramaturgije! Sa ovom slikom je jasnije prisutna nego da slike nema. Dakle, ta mu slika otežava borbu. Trebalo bi da je uništi. To bi trebalo, ali... Morao je da učini nešto protiv te slike. Pa ode što je brže mogao do pisaćeg stola. I poče da piše.

Muškarac koji voli.

Nema više lica. Jedan prevoj nosa, vrh nosa, ustašca koja ne miruju ni tren, trzaju se, nemirna su, osušeni insekt, ne želi da bude nabijen na špicastu bradu što strši u prazno. Oko njih se sliva kosa, nedovoljno duga da prekrije bilo šta, ponajmanje bujne ušne resice, koje se žare kao dva fenjera ispred lokala za laku zabavu. Mršavi vrat može se spasti samo glomaznim nakitom. Njeni pokreti deluju kao da ne postoji središte odakle se njima voljno upravlja. Nezadrživo mlataranje. Glas kreštav. Idealan samo za pametovanje. Nemirna ustašca samo pametuju. Nikada opušten smeh. Uvek ravni kikut naštimovan na *i*. Takva je uglavnom Tvoja slika.

Ah, Ulrike, on zbog Tebe postaje patuljak, koji vežba skok uvis. Neprijateljstvo. Nije mogao da se otrgne od neprijateljstva prema Ulrike. Neprijateljstvo se koristi kao instrument, kao poluga kojom se uvećava vlastita, nedovoljna snaga. Ali kako razviti neprijateljstvo

prema ovoj devojci, neprijateljstvo u koje bi on sam poverovao? Mržnja? Celog života isplivavao je bez mržnje. Patnja je jedina mogućnost da naneseš bol onoj koja izaziva tvoju patnju. Ali ako uvidiš da si sam prouzrokovao sve zbog čega patiš? Ako je nešto strašno, a ti moraš da priznaš da si to zaslužio? Ako možeš da kažeš da ti je naneta nepravda, možeš da se braniš. Ako moraš da kažeš da si sam uzrok svoje patnje, ako nikome ne možeš ništa da prebaciš, moraš se okrenuti protiv sebe. Gađenje? Da! Sve veće. Sve veće gađenje izazivala mu je sva odeća koju je nosio u Marijenbadu i Karlsbadu. Odavno je trebalo da se pokrene i učini nešto.

Pa pozva Štadelmana i naloži mu da odmah spakuje u sanduk sve što je tokom leta nosio u Češkoj. Kostim Vertera, letnji mantil sa crvenom somotskom kragom, sve lanene i pamučne košulje koje je tamo kupio. Svileni crni i beli prsluk, belu flanelsku kućnu haljinu, belu maramu od batista sa ukrasnom iglom, čarape, sokne. Štadelmane, opet si prodavao vlasi u Češkoj. Trebalo je da te otpustim. Ako sada zatajiš, moram da te otpustim. Sve u jedan sanduk, onda pođi do Vebihtha, zatim preko uzgajališta fazana, ponećeš treset i hartiju. Vatra posle koje neće ništa ostati. Štadelmane, jesmo li se razumeli?

Div Štadelman, koji se bukvalno skupio kada je pomenuta prodaja vlasi, uspravi se i svečano reče: Da, milostivi gospodine.

Gete vide da može da se osloni na Štadelmana. Ako samo jedan jedini put naiđem na maramicu ili šal koji su upotrebljeni ovog leta, bićeš otpušten. Jesi li razumeo?!

Da, milostivi gospodine, reče Štadelman i ode.

Otilija je već bila u Berlinu. Manevar je mogao da uspe. Odahnuo je. I otrča preko u sobu s ormarima, gde su čuvani papiri. Obračun putovanja, koji je uradio i potpisao Johan Vilhelm Štadelman. Divan tabak hartije sa Štadelmanovim rukopisom, podjednako lepim i poletnim kao što je bio njegov stil vožnje. I još jednom se udubi čitajući reči i datume od ovog leta. Kupanje u blatu, dnevno 30 krajcara, dnevno ulje 15, 4 zemičke 8, sveće za svaki dan 1,40; Štadelman je zabeležio svaki gulden, svaki krajcar, pivo, veš, smeštaj, pappir, sa dva p, napojnice, prilog za sirotinju, mastilo u prahu, za stolom barona Fon Brezikea 3 guldena 20, prijalo mu je

što je uvek plaćao kada je preko u palati obedovao zajedno sa njima, za stolom oca gospođe Fon Levecov. To je sve sam mogao da spali. Sve. Pa i račune Izvorske inspekcije o kućnoj isporuci sanduka sa 36 bokala vode sa Krstovog izvora, zajedno sa čepovima. Oni su ga spasili. Taj račun je morao da pročita još jedanput:

Molimo Vas da platite kočijašu tovar tek po isporuci robe u najboljem stanju, u propisanoj težini i u određeno vreme.

Ne, taj račun neće spaliti. Neka ostane kao spomenik poštenju, koje više neće postojati. I vrati račun nazad u jednu od fioka za stvari koje se čuvaju.

Ali slika? Ako ima ozbiljne namere, mora je spaliti. Ali on ne može da spali nijednu sliku. Još ne. I kutija sa rukavicom od 28. avgusta 1823, te ključić na lančiću koji još nosi oko vrata... Sve što nije moglo da se spali moralo se zakopati. Samo prvo maknuti lančić i ključić od sebe, samo maknuti to.

Disao je lakše. Kao da ga je ta odluka učinila sposobnijim za delovanje, odjednom mu je postalo jasno: Cela njegova predstava odricanja, njegovo smešno pozorište lišavanja, njegovo kulturno šarlatanstvo, to nije bilo ništa drugo do groteskno precenjivanje okruženja, društva.

Otilija je bila u pravu kada ga je pogrdno nazivala Tartifom i prebacivala mu kako u svojoj književnosti propagira da što je veća čaša žuči, to je treba ispijati sa slađim izrazom, a u stvarnosti je nepostojan, nepristojan, beskarakteran kao najveći opijumski zavisnik u londonskom slamu. Tako je mogla da urla na njega, bila je u pravu.

Osetio je da je kao nikada do sada udaljen od sveta konverzacije. Da li je morao da rasipa svoju najtananiju energiju na to da bi notorna krivotvoriteljka Betina fon Arnim, da bi sve Karoline i Šarlote pričale o njemu onako kako bi on to rado želeo? Nije trebalo da skriva Ulrike od njih, nego od sebe. Nije trebalo da rasipa svoju snagu na cirkus oko odricanja, već da je koristi u borbi protiv Ulrikinog prisustva u sebi. Vodio je borbu. Ali ne ozbiljno. Ne tako ozbiljno koliko ova borba zaslužuje da bude vođena. Vodio je borbu sa svešću da ne može da pobeđi, da ne želi da pobeđi. U svojoj

opsesivno pozitivnoj životnoj rutini nije sebi nametao ispit za koji je znao da ga neće položiti. Trebalo je izbeći da sebi daje loše životne ocene. Čim je poverovao da je najozbiljnije izbrisao u sebi Ulrike, ugledao bi je pred sobom u parku pod slamnatim šeširom sa ukrštenim žutim trakama kako hrani labuda. Morao je sebe zaštititi od toga, od tih napada sećanja. Sebe! Sebe! Sebe! Sada se postavlja pitanje: Da li je to samosažaljenje? U suprotnom ćeš crći zbog devojke koja zna štošta o tebi, ali ništa ne sluti. Ono što je sada osetio bilo je sve drugo samo ne snaga. Mislio je da može da se srami. Stidi. Ne od bilo kakvog sveta ili morala, od nekog običaja, od pristojnosti. Od sebe. Osetio je da se u njemu stvara sposobnost da se stidi samog sebe. Da je visio, teturao se, mucao, lagao samog sebe kao što nije nikada nikoga, kao što nije mogao da slaže ni najvećeg neprijatelja. Ali sebe, sebe, sebe laže svakom mišlju u kojoj se pojavljuje ta devojka, obuzima ga i čini sa njim šta hoće. Ali nije ona, već je on taj koji dozvoljava cvetanje ludila kao nežno lepe ljupkosti. Ovo tvoje ludilo je... Nemoj ništa predskazivati sebi. Jednostavno popusti, dozvoli da raste ovo osećanje stida. Ne zahtevaj ništa od tog osećanja. Pusti ga da raste. Dok te ne dovede do nečega što sada ne moraš da odvažiš. Dopusti da raste samo osetljivost koja je dovela do toga da više ne podnosiš farsu, samo ta osetljivost. Nemilosrdno. Videće se, zar ne.

Ali kako sve što teži budi svoju protivtežu, pojavi se i osećanje koje htjede da ga uveri da je vreme u kome je skrivao svoju zavisnost od Ulrike bilo njegovo blaženo vreme. Napolju ceo svet, koji se ne dovodi u pitanje, a on u svakodnevno sve svetlijoj pećini sećanja sa njenim nepresušnim blagom. Sada je morao da uništi sećanja. Skrivanje, skrivanje od sebe, to ne može... Tada je, o sveta dramaturgijo, stigao lavanda-plavi koverat, u njemu jedno jednako plavo pisamce na kome je pisalo: N p m b o. Nameravamo da slavimo Novu godinu u Drezdenu. Ukoliko biste i Vi to želeli, radovaće se Vaša odana prijateljica Ulrike.

On je pomislio: Dakle, ipak Iflandov komad. Štadelman ga je s vrata obavestio o uspelom spaljivanju svega češkog. Gete ustade, priđe mu, pruži mu ruku, stisnu njegovu i reče: Ubuduće možeš da prodaješ vlasi gde i kada hoćeš. Štadelman reče: Milostivi

gospodine, to je uvek bilo samo zato što su ljudi toliko moljakali. Devojke i drugi.

Štadelman je izašao, Gete je sedeo i izgledao sebi kao vojskovođa u nekoj bici. Konjanici doleću u galopu, javljaju ovo, javljaju ono, on mora da odlučuje, naređuje šta treba činiti. Ali on nije bio vojskovođa. Da jeste, bio bi takav koji veruje da vojnici moraju sami da vide šta može, a šta ne. On je bio Alkid i Antinoj u jednoj osobi, onoliko koliko škotski kapetan ne može da bude. Predugo je oklevao i onda je pre nagljeno sve uradio pogrešno: spaljivanje marijenbadskih stvari u Vebihtu!

Naredio je sebi primirje. Od kada je dobio pisamce o Novoj godini, mogao je da ispuni svoju obavezu prisustva bez nestrpljenja i razdražljivosti. On dopusti kancelaru Fon Mileru da odluči ko će, koliko dugo i kako biti primljen. Šalio se tako srdačno prisno kao nikada pre sa Adele Šopenhauer, Žili i Linicom fon Eglofštajn, a Adele je nazvao svojom ljubimicom, što je prenela drugima, zatim je morao da oduševi Žili kao nikada do sada i bio je strpljiv drugar sa muškarcima. Jon, koji je pored sekretarskog posla i pisanja imao i specijalni zadatak osmatranja vremena, čak i beleženja vremenskih prilika, dobio je nalog da iz termometra, barometra i osmatranja oblaka izvuče sve moguće zaključke. Jon je izvestio da predstoji prodor toplote, netipične za ovo godišnje doba. Od ono malo snega koji je dotad pao neće ništa ostati. Izvestio je o tome sa žaljenjem, jer je tajni savetnik važio za ljubitelja oštre zime. Gete se obuzdao. Pozva Štadelmana, pokaza mu odmah da je u najvedrijem raspoloženju, jer će, dragi Štadelmane, možda biti nužna jedna brza vožnja do Drezdena. Zašto imamo najbržu kočiju u zemlji i najboljeg kočijaša na svetu, Štadelmana? Štadelman reče: Radujem se, milostivi gospodine. Sada je svakodnevno bilo manjih izleta u okolinu. Drezden! Još ga je gospođa De Stal pre nekoliko godina zavodnički pozivala da je neodložno poseti u Drezdenu. Privlačna snaga nije bila dovoljno jaka. Dama je bila izvanredna, dostojna poštovanja i takođe dovoljno pametna, ali za njega je bila odveć ambiciozna. Osećao se privučenim kad god ju je sretao. Samo jedna žena može da poznaje nekoga tako kao što ga ona poznaje. Izvela mu je formulu njegove vrste muškosti: *Il vous faut de la seduction.*⁴⁷

On nije bio osvajač, već osvojeni. Ulrike, prva koja je odbila da ga osvoji. Uprkos tome, zbog toga će putovati. U Drezden. T s d.

On je 28. decembra naložio da se opet upregnu konji za vožnju. Tih dana više nije mogao da radi. Stideo se sebe. Ali ništa nije vredelo. Sve što je moglo da ga sputava odgurnuo je žestoko u stranu kao nikada pre. Više nije bio raspoložen za sumnje. Neka se to zove kako hoće! Šta ga se to tiče! To večito ocenjivanje! Život ne želi da bude ocenjivan, želi da bude proživljen!

Onda se u sredu, 28. decembra, dogodilo sledeće: Kao uvek kada bi vozili van grada, išli su preko centralnog trga, držali su se njegove desne strane da bi onda kroz Šloggase stigli do mosta Kegel i preko njega prešli Ilmu. Tog 28. decembra pred poštanskom stanicom pored *Prestolonaslednika* ugledao je kočiju u koju su se upravo uprezali konji. A ispred *Prestolonaslednika* su se nalazile četiri osobe, očigledno u razgovoru sa upravnikom pošte. Oblik kočije je i njemu kratkovidom odao da nisu posredi obični putnici. Četiri osobe različite visine. Sve u bundama, koje su nosile raskopčane jer nije bilo naročito hladno. Marame umesto šubara. Raspoloženje u kome je bio od plavog pisamceta navelo ga je da u četiri putnika vidi četiri Levecove. Kao što čovek zna nazive planinskih vrhova koji su obuhvaćeni jednim nazivom, tako je verovao da je po proporciji prepoznao svetu porodicu - tako je povremeno iz puke zabave zvao Levecove. Štadelman je odmah iza sledećeg ugla morao da skrene u Kolegijengase i nazad ka Zajfengase do Frauenplana, a onda brzo u unutrašnje dvorište. Štadelmanu reče da je ovo najozbiljniji zadatak koji je ikada dobio od njega: Treba da prođe tako blizu koliko je potrebno da se prepoznaju ili ne prepoznaju četiri putnice. Njega, međutim, ne smeju prepoznati.

Onda je trčao uz i niz stazu od šest soba, brže nego što je želeo. Da kao svi kratkovidni nosi naočare, video bi jesu li to one ili ne. Vojskovođa, treba te streljati. I to upravo sada kada je, da, nema ni nedelju dana, sa uživanjem preradio odlomak o naočarima u *Godinama putovanja*. O, ta kazna! Svom Vilhelmu, protivniku naočara, dao je da kaže: Ko gleda kroz naočare smatra sebe pametnijim nego što jeste. Naočare sa moralnog aspekta nemaju povoljno dejstvo. Vidim više nego što bi trebalo da vidim. O Vilhelme, Vilhelme! Gete se udarao pesnicama u grudi, ne jako, ali brzo. Bitka

još nije bila izgubljena. Ako su Levecove, neće proći kroz Vajmar a da ga ne posete. Ili već kasne? Da li neko već čeka u Drezdenu? Ćuti! Ni glasa sada. Sipao je čašu portaa i ispio ga naiskap. I još jednu čašu. I treću. Ponovo je disao kako treba. Mogao je samo da tapka naokolo i misli na Drezden - Novu godinu - Ulrike - Novu godinu - Drezden. Srce mu je tuklo u grudima kao što zarobljenik koji smatra da je nepravedno utamničen udara o vrata ćelije. Srce hoće da tuče do krvi. Oseća se zlostavljeno. On mu ne može ništa ponuditi. Iznenadilo ga je što je Ulrike uopšte poslala ovo pisamce. Dobro, dogovorena formula N p m b o, ali zatim formalni poziv. To nije bio Ulrikin stil. To je bila majka. Želela ga je kao trofej na svom i Klebelsbergovom balu. Da osigura ugled. Njemu je svejedno. Glavno je da vidi Ulrike...

Štadelman uđe, celo lice odaje puko radovanje. Da, milostivi gospodine, da! One su. Nisu me videle. Ali jesu one. Sve četiri.

Hvala, Štadelmane, reče vojskovođa, voljno. Propraćeno vojničkim gestom. Štadelman kvrcnu petama, načini okret i izađe. Gete je morao da popije još jedan porto. I još jedan. To se više nije moglo izdržati. Posle dva časa ispio je dve flaše porta. Gotovo da nije mogao da hoda, ali je mogao da sedi. I misli. Sada se radovao što je vojskovođa. Tu i tamo bilo je kukavičluka. Kukavičluka pred prijateljima. Levecove su se iskrale. Očekivale su ga tek 31. decembra. Da im uveća ugled. Ali ne već danas. Danas su htele... svejedno šta su danas htele. S njim nisu htele ništa. Ništa više. Nikada više. Sada je bio radostan što je pokušao da se preda osećanju koje je poslednjih dana pokušavalo da se probudi u njemu: stid. Sada više nije bilo sumnje u to osećanje. Stideo se sebe. I to žestinom koja u njemu nije više ništa ostavila. Tek sada, posle ovog najnovijeg iskustva, bio je siguran u taj stid. Taj je govorio: Otrgao si se od toga. Sada više nije osuđivao predrasudu o naočarima koju je imao junak njegovog romana. Da si nosio naočare, prepoznao bi porodicu, morale bi da dođu kod tebe, a to uopšte nisu želele. Negde je napisao, više nije znao gde, životinja ne zna za aparate, ona samo spoznaje ono što nam priroda omogućava. A šta sve ne omogućava. Sada je mogao da dopuni: I sprečava nemoguće. Nemoguće je bilo sprečeno. Da li je to sada bila lakoća? Lakoća kakvu još nije osetio. Ona se zove hladnoća. Da. Nikada je nije poznavao. Nikada

doživeo. Ali drugačije nije mogao da odredi ovo osećanje. Bio je slobodan. Nema nikakve sumnje, bio je hladan. Osetna hladnoća, prostranost kao nikada, molim, nek bude praznina, neosećanje, koje je nadmašilo sva osećanja, on je izbavljen, slobodan, to je zapravo sloboda biti hladan, hladan, neveseo, beživotan, ne osećati bol, njega više niko nikada neće moći da muči. Ni on sam sebe. Biće je izbavljeno. Ono što Mojsije, iscrpljen penjanjem na Sinajsku goru, nije čuo, prvu zapovest od svih, tragični propust za sva vremena, on je, stigavši na sopstveni Sinaj, takođe iscrpljen, ali nimalo gluv, izoštrena sluha kao nikada do sada, čuo i shvatio: Nemoj voleti.

On leže u krevet. Bez ikakvih misli protiv kojih bi bezuspešno morao da se brani. Osećao je samo sebe. Ništa osim sebe. Kao da ispunjava svet. On je bio ceo svet. Nabijen lakoćom. Božanska težina. Težina lakoće. Konačno. Izgubljena ravnoteža? Da li je to bilo to? Pomislio je. Zaspao je. Spavajući bez prekida do kasno sledećeg dana.

Kada se probudio, u ruci je držao svoj ukrućeni ud. Tada je znao koga je sanjao. T s d.

Poslednja vest

Gospođa Marija Šefer, koja je služila šesnaest godina kao sobarica plemenite gospođice Fon Levecov, izveštava o 12. novembru 1900. godine:

Kada se Ulrike fon Levecov prethodne večeri uputila na spavanje, hladan znoj oblio joj je lice i ona je, predosećajući svoj bliski kraj, naložila da se svežanj pisama, čiji sadržaj nikome nije bio poznat, spali na srebrnom poslužavniku. Pepeo je zaključan u srebrnu kutijicu sa željom da se ova neprocenjiva uspomena posle njene smrti položi u kovčeg. Tako je i učinjeno. Oko četiri ujutru probudila se kašljući, a u šest je u miru usnula večnim snom.

Prema pisanom obaveštenju unuke njene sestre, to su navodno bila Geteova pisma.

O autoru

Martin Valzer je rođen 1927. godine u Vaserburgu, a živi u Iberlingenu kraj Bodenskog jezera. Dobitnik je velikog broja nagrada za književno delo, između ostalog nagrade „Georg Bihner” 1981. i Nagrade nemačkih izdavača i knjižara za mir 1998. godine. Pored toga, dodeljen mu je orden za zasluge i proglašen je vitezom umetnosti i književnosti. Njegova najnovija dela su *Pupoljci straha* kao i *Život i pisanje. Dnevnici od 1963-1973.*

- [1](#) Marijanske Laznji. (Prim. prev.)
- [2](#) Milešovka. (Prim. prev.)
- [3](#) Šiler je proglašen počasnim građaninom Francuske revolucije. (Prim. prev.)
- [4](#) Johan Ludvig Tik, romantičarski pesnik. (Prim. prev.)
- [5](#) Friderike Elizabet Brion, kći pastora, ljubavnica mladog Getea, kojoj je posvetio ciklus pesama. (Prim. prev.)
- [6](#) Šarlota Sofija Henrijeta Buf, verenica J. Kestnera. Ljubav prema njoj opisao je u *Jadima mladog Vertera*. (Prim. prev.)
- [7](#) Kristijana Vulpijus, radnica, sa kojom je započeo vezu 1788. godine, a oženio se tek 1806. da bi je zbrinuo. (Prim. prev.)
- [8](#) Marijana fon Vilemer, koja je imala veliki udeo u nastanku *Zapadno-istočnog divana*. (Prim. prev.)
- [9](#) Danas Heb. (Prim. prev.)
- [10](#) Danas Hazlov. (Prim. prev.)
- [11](#) Bečki kongres. (Prim. prev.)
- [12](#) Franc.: Ona je ponekad malo pričljiva. (Prim. prev.)
- [13](#) Stari režim. (Prim. prev.)
- [14](#) „Minjon”, prevod Branimira Živojinovića iz *Antologije nemačke lirike*, Mirko Krivokapić, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci - Novi Sad, 2001.
- [15](#) Engl.: Nesporni vladar evropske književnosti. (Prim. prev.)
- [16](#) Vagant: skitnica, putujući pesnik. (Prim. prev.)
- [17](#) Franc.: Ima nečega u vazduhu između nas. (Prim. prev.)
- [18](#) Ti si zastareo, preživeo, staromodan. (Prim. prev.)
- [19](#) Obećali su da će pisati. (Prim. prev.)
- [20](#) Asocijacija na pesmu „Lilin park”; Ana Elizabet Šeneman, Geteova verenica, ušla je u istoriju književnosti kao Lili. (Prim. prev.)
- [21](#) Johan Volfgang Gete: *Pesme*, prevod Milan Ćurčin, Biblioteka „Reč i misao”, Kolo VI, knjiga 126, Izdavačko preduzeće „Rad”, Beograd, 1964.
- [22](#) Geteova jezička tvorevina sačinjena od reči velocitet (lat. Velocitas, brzina, hitrina) i Lucifer. (Prim. prev.)
- [23](#) Avgust Vilhelm Ifland - nemački glumac, upravnik pozorišta i pisac. (Prim. prev.)
- [24](#) Ceremonijal majstor bala. (Prim. prev.)
- [25](#) Karlove Vari. (Prim. prev.)

- [26](#) Parafraza izraza: *Ecce homo* - Evo čoveka! (Prim. prev.)
- [27](#) Franc.: Evo glasa. (Prim. prev.)
- [28](#) *Patnje mladoga Vertera*, prevod Ivan Lalić. Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci - Novi Sad, 2011.
- [29](#) Asocijacija na J n s t d - još nismo stigli tako daleko: Tako smo daleko. (Prim. prev.)
- [30](#) Preveo Branimir Živojinović. (Prim. prev.)
- [31](#) Ima nečeg u vazduhu. (Prim. prev.)
- [32](#) Znam da ima. (Prim. prev.)
- [33](#) Mislim da ima. (Prim. prev.)
- [34](#) Osećam da ima. (Prim. prev.)
- [35](#) Među nama rečeno, ima... (Prim. prev.)
- [36](#) Ima nečeg u vazduhu između nas. (Prim. prev.)
- [37](#) Osećam da između nas ima nečega u vazduhu. (Prim. prev.)
- [38](#) Johan Volfgang Gete: *Zapadno-istočni divan*, prevod Branimir Živojinović, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića 2004. (Prim. prev.)
- [39](#) J. V. G. *Poezija i stvarnost*, 12. knjiga. (Prim. prev.)
- [40](#) Fridrih Šiler, *Valenštajnova smrt*. (Prim. prev.)
- [41](#) Zapravo Ludvig Ferdinand, ali su ga zvali i Luj. (Prim. prev.)
- [42](#) Danas Zesenhajm. (Prim. prev.)
- [43](#) Franc.: Srdačno vam čestitam. (Prim. prev.)
- [44](#) Franc.: Moj bol nije bio čisto fizički. (Prim. prev.)
- [45](#) Franc.: Nemački Volter je mrtav. (Prim. prev.)
- [46](#) Franc.: nešto. (Prim. prev.)
- [47](#) Franc.: Treba da zavedete nekoga. (Prim. prev.)

Table of Contents

[Start](#)

Table of Contents

[Start](#)